

Vem ska göra vad?

– Om fördelningen av arbetsuppgifter mellan polisens anställda

REGERINGSKANSLIET

Justitiedepartementet

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-598 191 91
Ordertel: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss – hur och varför: Statsrådsberedningen (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02)

– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/>

Tryckt av Elanders Sverige AB
Stockholm 2013

ISBN 978-91-38-24029-8
ISSN 0284-6012

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Den 5 juni 2013 beslutade chefen för Justitiedepartementet, statsrådet Beatrice Ask, att uppdra åt polismästaren Stefan Mann att biträda departementet med att utreda behovet av att ge fler anställda inom polisen polisära befogenheter (Ju2013/4299/P). T.f. rådmannen Marika Ericson har förordnats som sekreterare.

Utredaren ska analysera och beskriva behovet av att personer med annan utbildning än polisutbildning ska få utföra arbetsuppgifter som idag enligt lag eller annan författning endast får utföras av en polisman. Utredaren ska lämna en samlad redovisning av vilka dessa arbetsuppgifter är, föreslå författningsändringar samt analysera förslagets konsekvenser.

Med denna promemoria är uppdraget slutfört.

Norrköping i oktober 2013

Stefan Mann

/Marika Ericson

Innehåll

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet	1
Promemorians huvudsakliga innehåll	17
Uppdraget.....	17
Utgångspunkter för arbetsfördelningen inom polisen (avsnitt 4)	17
Polismansrollen (avsnitt 9.4).....	18
För vilka arbetsuppgifter är polismans kompetens nöd- vändig? (avsnitt 5, 7.2.8 och 7.3.6).....	18
Allmänna riktlinjer för fördelningen av arbetsuppgifter som inte kräver polismans kompetens (avsnitt 5 och 6)	19
Utökade befogenheter inom utredningsverksamheten för den som inte är polisman och krav på förordnande för att vara förundersökningsledare.....	20
Uppgiften att leda förundersökningar enligt rättegångsbalken (avsnitt 6.4 och 7.3.1).....	20
Vissa andra beslut enligt rättegångsbalken (avsnitt 6.4.10, 7.3.1 och 7.3.6).....	20

Uppgiften att leda förundersökningar och utredningar enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (avsnitt 6.4 och 7.3.2)	21
Ett krav på förordnande för att vara förundersökningsledare införs i polisförordningen (avsnitt 6.4.13 och 7.3.4)	21
Helhetsansvar och utökade befogenheter för bilinspektörer när det gäller polisens övervakning av den yrkesmässiga trafiken (avsnitt 6.3 och 7.2.)	22
Genomförande (avsnitt 10)	23
Konsekvenser av förslagen (avsnitt 11)	24
Författningsförslag	25
Förslag till ändring i rättegångsbalken (1942:740)	25
Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	29
Förslag till lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.	32
Förslag till lag om ändring i lagen (1972:435) om överlastavgift	34
Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1137) om vägavgift för vissa tunga fordon	36
Förslag till lag om ändring i körkortslagen (1998:488)	37
Förslag till lag om ändring i vägtrafikskattelagen (2006:227)	38
Förslag till förordning om ändring i förordningen (1993:185) om arbetsförhållanden vid vissa internationella vägtransporter	39

Förslag till förordning om ändring i förordningen (2001:650) om vägtrafikregister.....	42
Förslag till förordning om ändring i förordningen (2004:865) om kör- och vilotider samt färdskrivare, m.m.	43
Förslag till ändring i förslag till polisförordning (201X:xx).....	45
Förslag till förordning om ändring i häktesförordningen (2010:2011).....	47
Förslag till förordning om ändring i vapenförordningen (1996:70)	48
1 Uppdraget m.m.....	49
1.1 Uppdraget.....	49
1.2 Disposition.....	49
1.3 Formella utgångspunkter för uppdraget	50
1.4 Polisreformen 2015.....	51
2 Den rättsliga regleringen av arbetsfördelningen inom polisen m.m.	53
2.1 Begreppen polisen, polismyndighet och polisman	53
2.2 Myndigheterna inom polisen	54
2.3 Anställning och chefskap	54
2.4 Befogenheter och skyldigheter	55
2.4.1 Befogenheten att använda våld.....	55
2.4.2 Skyldigheten att ingripa och rapporteringsplikt	56
2.4.3 Andra skyldigheter	57
2.5 Regler om jäv.....	58

2.6	Polisens uppgifter.....	58
2.7	Fördelningen av polisens arbetsuppgifter.....	59
2.8	Myndighetsförordningens tillämplighet på polisen	59
2.9	Handläggningen av arbetsuppgifter som ankommer på polismyndighet.....	60
2.9.1	Ärenden som ska handläggas av polisstyrelsen eller länspolismästaren.....	61
2.9.2	Ärenden som får handläggas av andra anställda.....	61
2.9.3	Generella riktlinjer för delegation.....	63
2.9.4	De särskilda bestämmelserna i lagen om unga lagöverträdare.....	64
2.9.5	Närmare om 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen	66
2.9.6	Utvecklingen av delegationsbestämmelserna under tiden fr.o.m. 1984.....	70
2.10	Handläggningen av arbetsuppgifter som ankommer på Rikspolisstyrelsen och Säkerhetspolisen	78
2.10.1	Inledning	78
2.10.2	Ärenden som ska handläggas av Rikspolisstyrelsens styrelse eller av rikspolischefen	78
2.10.3	Ärenden som får handläggas av andra anställda.....	79
2.10.4	Generella riktlinjer för delegation.....	82
2.11	Handläggningen av arbetsuppgifter som ankommer på polisman.....	82
2.12	Särskilt om bestämmelsen i 23 kap. 22 § rättegångs- balken.....	83
2.13	Övriga författningsreglerade krav på viss behörighet för att utföra en arbetsuppgift.....	84

3	Perspektiv på fördelningen av arbetsuppgifter inom polisen.....	87
3.1	Inledning.....	87
3.2	Arbetsfördelningen inom andra brottsbekämpande myndigheter	88
3.2.1	Inledning	88
3.2.2	Tullverket och Kustbevakningen.....	88
3.2.3	Skatteverket.....	98
3.2.4	Sammanfattning.....	99
3.3	Tidigare utredningar	100
3.3.1	Läget i rättsväsendet och förslag till fortsatta reformer inom brottsutredningsverksamheten m.m.....	100
3.3.2	Framtidens polis och framtidens polisutbildning.....	102
3.3.3	Rikspolisstyrelsens slutrapport 2008 Polisens brottsutredande verksamhet – utredning och säkerhet, arbetsvillkor och arbetsmiljö m.m.	103
3.3.4	Riksrevisionens rapport 2010 Hanteringen av mängdbrott – en kärnuppgift för polis och åklagare.....	105
3.3.5	Riksrevisionens rapport 2011 Att hantera mängdbrott effektivt – En utmaning för regeringen och rättsväsendet.....	106
3.3.6	Rikspolisstyrelsens rapport 2013 Utökade befogenheter för civil personal inom Polisen	107
3.3.7	Några fackliga organisationers inställning	108
3.3.8	Inledning	108
3.3.9	Polisförbundet	109
3.3.10	ST inom polisväsendet.....	111
3.3.11	Saco-S	112
3.4	Något om yrkesrollerna inom sjukvården.....	114

4	Utgångspunkter för arbetsfördelningen	117
5	Arbetsuppgifter som förutsätter polismans kompetens.....	119
5.1	Inledning.....	120
5.2	Arbetsuppgifter som kan komma att kräva polismans befogenhet att använda våld eller andra tvångsmedel	120
5.3	Arbetsuppgifter i övervakningsverksamheten.....	121
5.3.1	Inledning	121
7.1.1	Trafikövervakningsverksamheten	121
5.3.2	Arbetsuppgifter som typiskt sett ingår i den allmänna övervakningsverksamheten.....	122
5.4	Arbetsuppgifter inom utredningsverksamheten	122
5.4.1	Inledning	122
5.4.2	Arbetsuppgifter som kan komma att kräva polismans rätt att använda våld	122
5.4.3	Indelning med utgångspunkt i var arbetsuppgiften utförs	123
5.4.4	Indelning med utgångspunkt i vad uppgiften avser	123
5.5	Övriga arbetsuppgifter.....	125
5.6	Sammanfattning	126
5.6.1	Arbetsuppgifter som kräver polismans kompetens.....	126
5.6.2	Det ”öppna området”	126
5.6.3	Den praktiska tillämpningen.....	127
6	Fördelning av arbetsuppgifter som inte kräver polismans kompetens	129
6.1	Inledning.....	129

6.2	Allmänna riktlinjer för fördelningen av arbetsuppgifter.....	130
6.3	Trafikövervakningsverksamheten	132
6.3.1	Inledning	133
6.3.2	Bilinspektörernas utbildning och ställning i organisationen.....	134
6.3.3	Bilinspektörernas befogenheter i dag	135
6.3.4	Behovet av förändringar	136
6.3.5	Ytterligare befogenheter för bilinspektör	137
6.3.6	Riktlinjer för bilinspektörernas verksamhet	138
6.3.7	Bilinspektör bör ges en begränsad befogenhet att förelägga ordningsbot	145
6.4	Utredningsverksamheten	146
6.4.1	Arbetsfördelningen i dag.....	146
6.4.2	Yrkesrollerna är starkt rotade inom polisens utredningsverksamhet	148
6.4.3	Behovet av förändringar	148
6.4.4	Varför behöver dagens utredare ha ytterligare befogenheter?.....	150
6.4.5	Varför behövs det förundersökningsledare med annan kompetens?	153
6.4.6	Varför behöver rekryteringsbasen för förundersökningsledare breddas?	156
6.4.7	Finns alternativ kompetens?	157
6.4.8	Vilka av polismyndighets befogenheter enligt rättegångsbalken bör kunna delegeras till den som inte är polisman?	158
6.4.9	Bestämmelsen i 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen begränsar utvecklingen av polisens utredningsverksamhet och bör därför upphävas	164
6.4.10	Vilka av polismans befogenheter enligt rättegångsbalken bör kunna tilläggas den som inte är polisman	166

6.4.11	Polismyndighets befogenhet att leda förundersökning enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	167
6.4.12	Vilka övriga befogenheter inom området brottsutredning bör tilläggas den som inte har polismans kompetens?	170
6.4.13	Det behövs en bestämmelse om krav på kompetens och förordnande för den som ska handlägga brottsärenden.....	170
7	Närmare överväganden och förslag till författningsreglering	175
7.1	Inledning.....	175
7.2	Trafikövervakningsverksamheten	176
7.2.1	Lagen om överlastavgift.....	176
7.2.2	Lagen om vägavgift för vissa tunga fordon	178
7.2.3	Körkortslagen.....	179
7.2.4	Vägrafikskattelagen	180
7.2.5	Förordningen om arbetsförhållanden vid vissa internationella vägtransporter	181
7.2.6	Förordningen om vägtrafikregister	182
7.2.7	Förordningen om kör- och vilotider samt färdskrivare, m.m.	183
7.2.8	Författningsbestämmelser som bör gälla oförändrade	184
7.3	Utredningsverksamheten.....	200
7.3.1	Rättegångsbalken	200
7.3.2	Lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.....	206
7.3.3	Lagstiftningen om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.	209
7.3.4	Polisförordningen	212
7.3.5	Häktesförordningen	216

7.3.6	Författningsbestämmelser som bör gälla oförändrade	217
7.4	Övrig verksamhet.....	229
7.4.1	Vapenförordningen.....	229
7.4.2	Polisförordningen.....	231
7.4.3	Författningsbestämmelser som bör gälla oförändrade	233
8	Föreskrifter på myndighetsnivå	249
8.1	Inledning.....	249
8.2	Föreskrifter som utfärdats av Rikspolisstyrelsen	251
8.2.1	Tillsyn enligt lagstiftningen om farligt gods.....	251
8.2.2	Övriga föreskrifter.....	253
9	Förslagen och rättssäkerheten	259
9.1	Inledning.....	259
9.2	Allmänhetens förtroende	260
9.3	Effektivitet och kompetens.....	261
9.4	Polismansrollen.....	262
10	Genomförande	265
10.1	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	265
10.2	Ett successivt genomförande i övrigt	265
10.3	Utbildning och kompetensutveckling.....	266
10.4	Extern rekrytering	267
10.5	Behovet av föreskrifter	267
10.6	Verksamhet och organisation.....	268

10.7	Inte bara juridik.....	268
11	Konsekvensbeskrivning	271
12	Tillämpningsfrågor.....	273
12.1	Inledning.....	273
12.2	Allmänna frågor	273
12.3	Trafikövervakningsverksamheten	274
12.4	Utredningsverksamheten.....	276
13	Författningskommentar	281
13.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken (1942:740).....	281
13.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	284
13.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.	286
13.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:435) om överlastavgift	288
13.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:1137) om vägavgift för vissa tunga fordon.....	289
13.6	Förslaget till lag om ändring i körkortslagen (1998:488).....	290
13.7	Förslaget till lag om ändring i vägtrafikskattelagen (2006:227).....	290
	Bilaga.....	293

Sammanställning över vissa författningar	293
--	-----

Promemorians huvudsakliga innehåll

Uppdraget

Regeringskansliet uppdrog i juni 2013 åt polismästaren Stefan Mann att utreda och analysera behovet av att ge fler anställda inom polisen polisiära befogenheter. I uppdraget ingick också att lämna förslag till de eventuella författningsändringar som kan behövas. Uppdraget redovisas i denna promemoria.

Utgångspunkter för arbetsfördelningen inom polisen (avsnitt 4)

Polisverksamheten är beroende av en rad olika kompetenser för att kunna bedrivas effektivt och rättssäkert. Polismän ska i första hand arbeta med arbetsuppgifter där polismans kompetens är en nödvändig förutsättning. När det gäller övriga arbetsuppgifter ska den bästa möjliga kompetensen väljas. Valet av kompetens ska bidra till att polisens effektivitet ökar med bibehållen rätts-säkerhet. Utgångspunkten för övervägandena och förslagen i denna promemoria är att en aktiv fördelning av arbetsuppgifter mellan polisens anställda ska bidra till fler poliser i yttre tjänst för ökad synlighet och trygghet, för fler utredningsåtgärder i samband med att brotten begås samt till en effektivare brottsutredningsverksamhet i övrigt.

Polismansrollen (avsnitt 9.4)

Polismansrollen är, liksom flertalet andra yrkesroller, i ständig utveckling och förändring. Under senare år har arbetsuppgifter som tidigare krävt polismans kompetens tillagts andra, exempelvis bilinspektörer och brottsutredare. Även anställda vid Tullen och Kustbevakningen har tillagts relativt omfattande befogenheter som tidigare endast den som var polisman hade. Hittills finns det inget som tyder på att denna utveckling påverkat allmänhetens förtroende för polisen negativt. En utgångspunkt i utredningen är att det inte i första hand gäller att slå vakt om polismansrollen som den ser ut just idag, utan om det som i ett rättssamhälle är och ska vara kärnan i en sådan roll.

För vilka arbetsuppgifter är polismans kompetens nödvändig? (avsnitt 5, 7.2.8 och 7.3.6)

Polismän ska i första hand arbeta med arbetsuppgifter där polismans kompetens är en nödvändig förutsättning. Polismans kompetens bör vara en nödvändig förutsättning för att utföra arbetsuppgifter:

- som kan komma att kräva polismans befogenhet att använda våld eller andra tvångsmedel,
- som typiskt sett ingår i den allmänna övervakningsverksamheten, med undantag för vissa uppgifter inom trafikövervakningsverksamheten,
- som avser beslut om straffprocessuella tvångsmedel inom utredningsverksamheten, exempelvis husrannsakan, vid fara i dröjsmål, och
- inom övriga verksamhetsområden beroende på uppgiftens karaktär efter prövning mot respektive författningsbestämelse.

När det gäller arbetsuppgifter inom utredningsverksamheten som är avsedda att utföras på fältet bör det gälla en presumtion för att de förutsätter polismans kompetens.

Allmänna riktlinjer för fördelningen av arbetsuppgifter som inte kräver polismans kompetens (avsnitt 5 och 6)

Det är i huvudsak vissa arbetsuppgifter inom trafikövervakningsverksamheten och arbetsuppgifter inom utredningsverksamheten som är avsedda att utföras på polisstationen som inte kan anses kräva polismans kompetens. Allt under förutsättning att arbetsuppgiften, vid en allmän bedömning, inte kan komma att kräva polismans befogenhet att använda våld eller andra tvångsmedel. Denna avgränsning utesluter ingen personalkategori. Således kan polismans kompetens vara den lämpligaste även inom detta område, men den ska inte vara en nödvändig förutsättning sett från författningssynpunkt.

När det gäller arbetsuppgifter där polismans kompetens inte är en nödvändig förutsättning ska den bästa möjliga kompetensen väljas. Valet av kompetens ska bidra till att polisens effektivitet ökar med bibehållen rättssäkerhet. Följande allmänna riktlinjer, som innebär att arbetsfördelningen ska göras med beaktande av vissa krav när det gäller handläggningen, verksamheten och handläggaren bör gälla för fördelningen av arbetsuppgifter inom polisen:

Handläggningen

- kvalitet och säkerhet ska upprätthållas

Verksamheten

- effektivitet och snabbhet i verksamheten ska främjas

Handläggaren

- behovet av särskild kompetens, utbildning eller erfarenhet för att lösa uppgiften ska beaktas, och
- en arbetsuppgift ska inte handläggas av personal som är mer kvalificerad än vad uppgiften kräver.

Utökade befogenheter inom utredningsverksamheten för den som inte är polisman och krav på förordnande för att vara förundersökningsledare

Det finns ett behov av att i ökad omfattning kunna utnyttja personal med annan kompetens än den som polisman har i utredningsverksamheten. Detta behov har uppmärksammats i flera sammanhang under senare år. För att möjliggöra detta krävs det ändringar i främst rättegångsbalken, lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och polisförordningen.

Uppgiften att leda förundersökningar enligt rättegångsbalken (avsnitt 6.4 och 7.3.1)

När det gäller uppgiften att leda förundersökningar finns det ett behov, främst av kvalitetsskäl, av att kunna rekrytera kompetens som i dag inte finns vid polismyndigheterna. Nya komplexa regelverk och överföringen av förundersökningsledarskap till polisen från åklagaren ställer nya krav på kompetens och utbildning. Vidare behöver rekryteringsbasen för förundersökningsledare breddas så att även andra redan anställda utredare än de som har polismans kompetens kan bli förundersökningsledare. På så sätt kan kompetensen hos dessa utredare tas tillvara och utvecklas. Erfarenheter från Tullverket och Kustbevakningen visar att polismans kompetens inte är en förutsättning för att vara förundersökningsledare. Polismyndighetens befogenhet att leda förundersökning enligt rättegångsbalken bör därför kunna delegeras till annan än den som har polismans kompetens.

Vissa andra beslut enligt rättegångsbalken (avsnitt 6.4.10, 7.3.1 och 7.3.6)

Av främst effektivitetsskäl finns det fördelar med att fler utredare kan utföra fler arbetsuppgifter inom brottsutredningsverk-

samheten. Vissa befogenheter som polisman i dag har enligt rättegångsbalken behöver därför tilläggas även den som inte har polismans kompetens. Detta gäller befogenheten att på uppdrag av åklagare vidta en viss åtgärd under förundersökningen, att hålla förhör med den som a. varit anhållen i sin frånvaro och anträffas eller b. gripits samt att delge information om att förklarad delgivning kan komma att användas.

Däremot gör utredningen den bedömningen att den som saknar polismans kompetens inte ska ha befogenhet att vidta utredningsåtgärder innan en förundersökning hunnit inledas och inte heller kunna besluta om vitesföreläggande i samband med kallelse av den som ska förhöras.

Uppgiften att leda förundersökningar och utredningar enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (avsnitt 6.4 och 7.3.2)

Bestämmelsen i 2 § lagen (1964:164) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare behöver ändras så att även den som inte har polismans kompetens kan leda en förundersökning mot den som är under 18 år. Detsamma gäller bestämmelsen i 32 § samma lag som i dag anger att endast den som har polismans kompetens får leda den utredning som ska göras då den som är under femton år kan misstänkas ha begått brott.

Ett krav på förordnande för att vara förundersökningsledare införs i polisförordningen (avsnitt 6.4.13 och 7.3.4)

Bestämmelsen i 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen medger inte att vissa av polismyndighets uppgifter inom området brottsutredning delegeras till annan än den som har polismans kompetens. Bestämmelsen begränsar därmed polisens möjligheter att utveckla polisens utredningsverksamhet och behöver därför upphävas.

En ny bestämmelse införs i polisförordningen om att Polismyndigheten ska förordna den som ska leda en förundersökning och även den som i övrigt ska besluta i ärenden som enligt rättegångsbalken ska handläggas av Polismyndigheten. Bestämmelsen ska även omfatta ärenden enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare som avser att leda förundersökning eller den utredning som avses i 31 § lagen. För att möjliggöra en smidig tillämpning i vissa fall av undantagskaraktär ska anges att även den som inte är förordnad i brådskande fall får handlägga ett ärende. I dessa fall krävs ett beslut av Polismyndigheten. Vidare ska framgå att endast den får förordnas som har tillräcklig kompetens, utbildning och erfarenhet.

Förslaget om en allmän kompetensregel för den som ska vara förundersökningsledare eller i övrigt besluta i ärenden enligt rättegångsbalken, innebär att en enhetlig kvalitetssäkrad kompetens för dessa viktiga arbetsuppgifter säkerställs. Bestämmelsen är ett uttryck för att befogenheten att leda förundersökningar är en central och grundläggande uppgift för polisen. Ett system med förordnanden innebär även att det ställs ökade krav på polisens myndigheter då det gäller att bygga upp en myndighetsintern kompetensutveckling som präglas av kvalitet och kontinuitet.

Helhetsansvar och utökade befogenheter för bilinspektörer när det gäller polisens övervakning av den yrkesmässiga trafiken (avsnitt 6.3 och 7.2.)

Bilinspektörer bör ges ytterligare befogenheter när det gäller övervakningen av den yrkesmässiga trafiken. Inriktningen bör vara att bilinspektörernas verksamhet tydligt inriktas mot ett helhetsansvar för kontrollen av den yrkesmässiga trafiken. Ett effektivt utnyttjande av bilinspektörernas kompetens i övervakningen av den yrkesmässiga trafiken förutsätter bl.a. en förändrad arbetsfördelning mellan polisman och bilinspektör där bilin-

spektörens kompetens tas tillvara i större omfattning. Genom att den enskilde bilinspektören kan utföra fler åtgärder i varje ärende främjas såväl effektivitet som snabbhet i handläggningen. Utökade befogenheter för bilinspektörer ger också möjlighet att begränsa antalet poliser inom trafikövervakningen till förmån för områden där polismans kompetens är en nödvändig förutsättning. På så sätt kan den samlade effektiviteten i polisverksamheten öka.

Bilinspektörer ska, utöver de befogenheter de har idag, tilläggas befogenhet att i vissa fall besluta om a. förskottsbetalning och att färdens inte får fortsättas samt b. omhändertagande av ett fordon's registrerings- och saluvagnsskyltar och om vissa medgivanden i samband med detta. Dessutom bör bilinspektörer tilläggas befogenhet att i vissa fall få tillträde till fordon för kontroll enligt körkortslagen.

Vidare bör bilinspektör ha befogenhet att utöva tillsyn enligt lagstiftningen om farligt gods. En sådan befogenhet kräver inte några ändringar i lag eller förordning. Däremot medger Rikspolisstyrelsens föreskrifter inte detta i dag.

Det skulle innebära betydande effektivitetsvinster om även bilinspektörer, i likhet med tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen, hade befogenhet att förelägga ordningsbot. En sådan befogenhet förutsätter dock att vissa andra frågor klarläggs. Det har inte varit möjligt för utredningen att under den begränsade tid som stått till buds bereda frågan i en sådan omfattning att ett förslag om detta kan lämnas.

Genomförande (avsnitt 10)

De författningsändringar som utredningen föreslår bör träda i kraft samtidigt som den nya polisorganisationen införs, dvs. den 1 januari 2015. Övriga åtgärder, såsom rekrytering, utbildning och utfärdande av föreskrifter bör kunna genomföras successivt efter det att författningsändringarna trätt i kraft. Vissa av åtgär-

derna bör kunna påbörjas redan tidigare efter det att erforderliga beslut fattats.

Konsekvenser av förslagen (avsnitt 11)

Utredningens förslag medför ökade kostnader för rekrytering och utbildning. Inom ramen för oförändrade anslag och kravet att 20 000 av polisen anställda ska vara polismän kan utrymme för detta endast skapas genom omprioriteringar och rationaliseringar. Utredningens förslag bedöms leda till högre effektivitet i polisens samlade verksamhet. Sett mot denna bakgrund är det angeläget att utredningens förslag kan genomföras och att de åtgärder som detta kräver därför prioriteras. Merkostnaderna måste sättas i relation till att polisorganisationen, exklusive Säkerhetspolisen, för 2014 föreslås disponera drygt 21 miljarder kr. Det bör därför finnas goda möjligheter att genom omprioriteringar och rationaliseringar skapa utrymme för de förhållandevis små merkostnader som uppstår.

Författningsförslag

Förslag till ändring i rättegångsbalken (1942:740)

Härigenom föreskrivs att 23 kap. 3 §, 24 kap. 8 § och 33 kap. 6 § rättegångsbalken (1942:740) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2012:78

Föreslagen lydelse

23 kap.

3 §

Beslut att inleda en förundersökning ska fattas av Polismyndigheten eller åklagaren. Har förundersökningen inletts av Polismyndigheten och är saken inte av enkel beskaffenhet, ska ledningen av förundersökningen om brottet övertas av åklagaren, så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Åklagaren ska också i annat fall överta ledningen när det är påkallat av särskilda skäl.

När förundersökningen leds av åklagaren, får han eller hon *vid undersökningens verkställande anlita biträde av Polismyndigheten*. Åklagaren får också uppdra åt *polisman* att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

När förundersökningen leds av åklagaren, får han eller hon *anlita biträde av Polismyndigheten för att genomföra undersökningen*. Åklagaren får också uppdra åt *en anställd vid Polismyndigheten som ställts till åklagarens förfogande* att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgär-

dens beskaffenhet.

Innan förundersökning hunnit inledas, får polisman hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen.

24 kap.

8 §

Har beslut att anhålla någon meddelats i den misstänktes frånvaro, ska han eller hon, så snart beslutet har verkställts, förhöras av *polisman* eller åklagare. Har åklagaren inte redan underrättats om frihetsberövandet, ska det skyndsamt anmälas till honom eller henne. Åklagaren ska efter förhöret omedelbart besluta om den misstänkte ska förbli anhållen.

Har någon gripits enligt 7 §, ska han eller hon så snart som möjligt förhöras av *polisman* eller åklagare. Har åklagaren inte redan underrättats om frihetsberövandet, ska det skyndsamt anmälas till honom eller henne. Åklagaren ska efter förhöret omedelbart besluta om den misstänkte ska anhållas. Anhålls inte den misstänkte, ska beslutet om gripande omedelbart hävas.

Har beslut att anhålla någon meddelats i den misstänktes frånvaro, ska han eller hon, så snart beslutet har verkställts, förhöras. *Förhöret ska hållas av en anställd vid Polismyndigheten till vilken myndigheten uppdragit att hålla förhöret eller av åklagare.* Har åklagaren inte redan underrättats om frihetsberövandet, ska det skyndsamt anmälas till honom eller henne. Åklagaren ska efter förhöret omedelbart besluta om den misstänkte ska förbli anhållen.

Har någon gripits enligt 7 §, ska han eller hon så snart som möjligt förhöras av *en anställd vid Polismyndigheten till vilken myndigheten uppdragit att hålla förhöret eller av åklagare.* Har åklagaren inte redan underrättats om frihetsberövandet, ska det skyndsamt anmälas till honom eller henne. Åklagaren ska efter förhöret omedelbart besluta om den misstänkte ska anhållas. Anhålls inte den misstänkte, ska

beslutet om gripande omedelbart hävas.

Innan åklagaren har underrättats om frihetsberövandet, får beslutet om gripande hävas av Polismyndigheten, om det är uppenbart att det inte finns skäl för fortsatt frihetsberövande. I omedelbar anslutning till gripandet får beslutet under samma förutsättningar hävas även av en polisman som har fattat beslutet.

Om den som misstänks för brott avviker och det finns skäl för anhållande, får åklagaren efterlysa honom eller henne.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 kap.

6 §¹

Bestämmelserna i 3, 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen (2010:1932) gäller inte delgivning av stämning i brottmål.

Bestämmelserna i 24 § delgivningslagen hindrar inte att den tilltalade delges stämning och andra handlingar i ett brottmål genom förenklad delgivning om han eller hon av *polisman*, åklagare, tulltjänsteman eller tjänsteman vid Kustbevakningen vid ett personligt sammanträffande har delgetts information om att sådan delgivning kan komma att användas i tingsrätten och det vid den tidpunkt då handlingarna skickas till den tilltalade inte har förflutit längre tid än sex

Bestämmelserna i 24 § delgivningslagen hindrar inte att den tilltalade delges stämning och andra handlingar i ett brottmål genom förenklad delgivning om han eller hon av *tjänsteman vid Polismyndigheten*, åklagare, tulltjänsteman eller tjänsteman vid Kustbevakningen vid ett personligt sammanträffande har delgetts information om att sådan delgivning kan komma att användas i tingsrätten och det vid den tidpunkt då handlingarna skickas till den tilltalade inte

¹ Senaste lydelse 2010:1936.

veckor sedan informationen har förflutit längre tid än sex veckor sedan informationen lämnades.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs att 2, 13 och 32 §§ lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Förundersökning mot den som inte har fyllt arton år *skall*, om det inte möter hinder, le-
das av en åklagare *eller polis-*
man som, med avseende på int-
resse och fallenhet för arbete
med unga lagöverträdare, är
särskilt lämpad för uppgiften.

Har den unge tidigare varit
föremål för förundersökning
eller utredning enligt 31 §, *skall*
om möjligt samma åklagare *och*
polismän anlitas för den nya
förundersökningen.

Föreslagen lydelse

2 §²

Förundersökning mot den
som inte har fyllt arton år *ska*,
om det inte möter hinder,
ledas av en åklagare som, med
avseende på intresse och
fallenhet för arbete med unga
lagöverträdare, är särskilt
lämpad för uppgiften. *Motsva-*
rande krav på lämplighet gäller
för förundersökningsledare vid
Polismyndigheten.

Har den unge tidigare varit
föremål för förundersökning
eller utredning enligt 31 §, *ska*
om möjligt samma *förunder-*
sökningsledare och förhørsledare
vid Polismyndigheten och sam-
ma åklagare anlitas för den nya
förundersökningen.

² Senaste lydelse 1994:1760.

13 §³

En polisman får anmoda den som har eller kan antas ha fyllt femton men inte arton år att så snart som möjligt vidta åtgärder för att avhjälpa eller begränsa skada på grund av brott, om den unge har erkänt brottet eller om det annars med hänsyn till omständigheterna är uppenbart att han har begått brottet. Anmodan får dock ske endast om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna. Om det inte är uppenbart obehövt, *skall* målsägandens samtycke inhämtas innan anmodan sker.

En polisman *eller Polismyndigheten* får anmoda den som har eller kan antas ha fyllt femton men inte arton år att så snart som möjligt vidta åtgärder för att avhjälpa eller begränsa skada på grund av brott, om den unge har erkänt brottet eller om det annars med hänsyn till omständigheterna är uppenbart att han *eller hon* har begått brottet. Anmodan får dock ske endast om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna. Om det inte är uppenbart obehövt, *ska* målsägandens samtycke inhämtas innan anmodan sker.

32 §⁴

Bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. 3 §, 4 §, 6–12 §§, 13 § första stycket och andra stycket andra och tredje meningarna, 14 §, 17 §, 18 § andra stycket, 19 §, 21 § och 24 § rättegångsbalken ska i tillämpliga delar gälla för en sådan utredning som avses i 31 §.

En utredning som avses i 31 § ska bedrivas med särskild skyndsamhet och avslutas så snart det kan ske. Utredningen får inte pågå längre tid än tre månader, om det inte är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Utredningen ska, om det

Utredningen ska, om det

³ Senaste lydelse 1994:1760.

⁴ Senaste lydelse 2010:478.

inte möter något hinder, ledas av en åklagare *eller en polisman* som, med avseende på intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare, är särskilt lämpad för uppgiften.

Har den unge tidigare varit föremål för utredning enligt 31 §, ska om möjligt samma åklagare *och polismän* anlitas för den nya utredningen.

inte möter något hinder, ledas av en åklagare som, med avseende på intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare, är särskilt lämpad för uppgiften. *Motsvarande krav på lämplighet gäller för den som ska leda utredningen vid Polismyndigheten.*

Har den unge tidigare varit föremål för utredning enligt 31 §, ska om möjligt samma åklagare anlitas för den nya utredningen. *Vid Polismyndigheten ska motsvarande gälla för den som ska leda utredningen och förhørsledare.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

Förslag till lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2012:78

Föreslagen lydelse

3 §

Avser saken förverkande av beslagtagen egendom, får frågan om förverkande prövas av åklagaren. Om värdet av det som ska förverkas uppgår till betydande belopp eller om det finns andra särskilda skäl, ska dock frågan om förverkande prövas av rätten.

Åklagarens beslut i fråga om förverkande ska meddelas skriftligen. Den som drabbats av beslaget får hos åklagaren anmäla missnöje med förverkandebeslutet inom en månad från det att han fick del av det.

Anmäls missnöje, ska beslutet om förverkande inte vidare gälla. Om åklagaren inte häver beslaget, ska han väcka talan om egendomens förverkande. Har talan inte väckts inom en månad från det anmälan kom in, ska beslaget gå åter.

Uppgår värdet av det som ska förverkas till mindre än en tiondel av det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gällde då beslaget verkställdes eller saknar egendomen saluvärde, får också polisman besluta om förverkande, om det är uppenbart att förutsättningarna för ett förverkande är uppfyllda. Därvid gäller andra och tredje styckena. Missnöjesanmälan ska dock inges till Polismyndigheten. Finner Polismyndig-

Uppgår värdet av det som ska förverkas till mindre än en tiondel av det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gällde då beslaget verkställdes eller saknar egendomen saluvärde, får också *en* polisman *eller Polismyndigheten* besluta om förverkande, om det är uppenbart att förutsättningarna för ett förverkande är uppfyllda. Därvid gäller andra och tredje styckena. Missnöjesanmälan ska dock inges till Polismyn-

heten att talan om förverkande bör föras, ska ärendet överlämnas till åklagare.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om *en polismans rätt* att besluta om förverkande.

digheten. Finner Polismyndigheten att talan om förverkande bör föras, ska ärendet överlämnas till åklagare.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om *rätten* att besluta om förverkande *enligt fjärde stycket*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

Förslag till lag om ändring i lagen (1972:435) om överlastavgift

Härigenom föreskrivs att 8 a, 8 b och 8 d §§ lagen (1972:435) om överlastavgift ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2012:78

Föreslagen lydelse

8 a §

Om den som enligt 7 § *skall* påföras överlastavgift inte har hemvist i Sverige, Danmark, Finland, Island eller Norge, ska en polisman vid kontrollen av fordonet eller fordonståget besluta om förskott för överlastavgiften.

Om den som enligt 7 § *ska* påföras överlastavgift inte har hemvist i Sverige, Danmark, Finland, Island eller Norge, ska en polisman *eller en bilinspektör* vid kontrollen av fordonet eller fordonståget besluta om förskott för överlastavgiften.

Förskottet ska beräknas enligt bestämmelserna i 2–5 §§.
Förskottet ska betalas till Polismyndigheten.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 b §⁵

Om det förskott som anges i 8 a § inte betalas omedelbart i samband med kontrollen *skall* polismannen besluta att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden. En polisman får *underlåta* att fatta ett sådant beslut, om det finns synnerliga skäl.

Om det förskott som anges i 8 a § inte betalas omedelbart i samband med kontrollen *ska* polismannen *eller bilinspektören* besluta att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden. En polisman *eller en bilinspektör* får *avstå från* att fatta ett sådant beslut, om det

⁵ Senaste lydelse 2004:1083.

finns synnerliga skäl.

Ett beslut enligt första stycket gäller tills förskottet betalats eller, om överlastavgift har påförts utan att förskottet har betalats, denna avgift har betalats.

Lydelse enligt SOU 2012:78

Föreslagen lydelse

8 d §

En polismans beslut om förskott för överlastavgift eller om att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden, ska skyndsamt underställas Transportstyrelsens prövning. Transportstyrelsen ska omedelbart pröva om beslutet ska bestå.

En polismans *eller bilinspektörs* beslut om förskott för överlastavgift eller om att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden, ska skyndsamt underställas Transportstyrelsens prövning. Transportstyrelsen ska omedelbart pröva om beslutet ska bestå.

Om ett beslut enligt 8 b § gäller, ska Polismyndigheten och Transportstyrelsen handlägga ärendet om överlastavgift utan dröjsmål. Transportstyrelsen får vid sin handläggning

1. helt eller delvis sätta ned ett förskott som har bestämts för avgiften,

2. upphäva beslutet, om det finns synnerliga skäl. Detsamma gäller även efter det att Transportstyrelsen har beslutat i ärendet om överlastavgift.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1137) om vägavgift för vissa tunga fordon

Härigenom föreskrivs att 28 § lagen (1997:1137) om vägavgift för vissa tunga fordon ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

28 §
Brukas ett fordon i strid mot 25 §, *skall* polisman ta hand om fordonets registreringsskyltar.

Den polisman som har tagit hand om registreringsskyltar får medge att fordonet förs till närmaste lämpliga avlastningsplats eller uppställningsplats.

Föreslagen lydelse

28 §
Brukas ett fordon i strid mot 25 §, *ska en polisman eller en bilinspektör* ta hand om fordonets registreringsskyltar.

Den polisman *eller bilinspektör* som har tagit hand om registreringsskyltar får medge att fordonet förs till närmaste lämpliga avlastningsplats eller uppställningsplats.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

Förslag till lag om ändring i körkortslagen (1998:488)

Härigenom föreskrivs att 5 kap. 25 a § körkortslagen (1998:488) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2012:78

Föreslagen lydelse

5 kap.

25 a §

Polisman har rätt till tillträde till ett körkortspliktigt fordon som framförs av en körkortshavare vars körkortsinnehav är förenat med villkor om alkoholås, för att kontrollera att fordonet har ett alkoholås av godkänd typ som uppfyller föreskrivna krav i fråga om montering, funktion och användning. Kontrollen ska utföras så att den inte orsakar större olägenheter än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet.

Polisman *eller bilinspektör* har rätt till tillträde till ett körkortspliktigt fordon som framförs av en körkortshavare vars körkortsinnehav är förenat med villkor om alkoholås, för att kontrollera att fordonet har ett alkoholås av godkänd typ som uppfyller föreskrivna krav i fråga om montering, funktion och användning. Kontrollen ska utföras så att den inte orsakar större olägenheter än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

Förslag till lag om ändring i vägtrafikskattelagen (2006:227)

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 3 § vägtrafikskattelagen (2006:227) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2012:78

Föreslagen lydelse

6 kap.

3 §

Om ett fordon används i strid mot 1 § och två månader har gått från den dag, då den skatt som har föranlett användningsförbudet senast skulle ha betalats, ska polisman ta hand om fordonets registreringsskyltar.

Polisman ska ta hand om registreringskyltarna även på ett avställt fordon, om förutsättningarna för en sådan åtgärd skulle ha förelegat enligt första stycket, om fordonet hade varit skattepliktigt.

Den polisman som har tagit hand om fordonets registreringsskyltar får medge att fordonet förs till närmaste lämpliga avlastningsplats eller uppställningsplats.

Om ett fordon används i strid mot 1 § och två månader har gått från den dag, då den skatt som har föranlett användningsförbudet senast skulle ha betalats, ska *en* polisman *eller en bilinspektör* ta hand om fordonets registreringsskyltar.

Detta gäller även registreringsskyltarna på ett avställt fordon, om förutsättningarna för en sådan åtgärd skulle ha förelegat enligt första stycket, om fordonet hade varit skattepliktigt.

Den polisman *eller bilinspektör* som har tagit hand om fordonets registreringsskyltar får medge att fordonet förs till närmaste lämpliga avlastningsplats eller uppställningsplats.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

Förslag till förordning om ändring i förordningen (1993:185) om arbetsförhållanden vid vissa internationella vägtransporter

Härigenom föreskrivs att 25 a, 25 b och 25 d §§ förordningen (1993:185) om arbetsförhållanden vid vissa internationella vägtransporter ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Om sanktionsavgift enligt 22 a § ska tas ut av någon som inte har hemvist i Sverige, ska en polisman vid vägkontrollen besluta att sanktionsavgiften ska betalas i förskott. Förskottet ska betalas till polismyndigheten.

Om det förskott som avses i 25 a § inte betalas omedelbart i samband med kontrollen, ska polismannen besluta att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden. En polisman får avstå från att fatta ett sådant beslut, om det finns synnerliga skäl.

Föreslagen lydelse

25 a §⁶

Om sanktionsavgift enligt 22 a § ska tas ut av någon som inte har hemvist i Sverige, ska en polisman *eller en bilinspektör* vid vägkontrollen besluta att sanktionsavgiften ska betalas i förskott. Förskottet ska betalas till polismyndigheten.

25 b §⁷

Om det förskott som avses i 25 a § inte betalas omedelbart i samband med kontrollen, ska polismannen *eller bilinspektören* besluta att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden. En polisman *eller en bilinspektör* får avstå från att fatta ett sådant beslut, om det finns synnerliga skäl.

⁶ Senaste lydelse 2013:11.

⁷ Senaste lydelse 2013:11.

Ett beslut enligt första stycket gäller tills förskottet betalats eller, om sanktionsavgift har tagits ut utan att förskottet har betalats, denna avgift har betalats.

25 d §⁸

En polismanns beslut om att sanktionsavgiften ska betalas i förskott eller om att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden ska skyndsamt underställas Transportstyrelsens prövning. Transportstyrelsen ska omedelbart pröva om beslutet ska bestå.

Polismyndigheten och Transportstyrelsen ska handlägga ärendet om sanktionsavgift utan dröjsmål, om en polisman med stöd av 25 b § har beslutat att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden. Transportstyrelsen får vid sin handläggning besluta att

1. helt eller delvis sätta ned ett förskott som har bestämts för avgiften,

2. upphäva *en polismanns* beslut enligt 25 b §, om det finns synnerliga skäl. Detsamma gäller även efter det att Transportstyrelsen har prövat

En polismanns *eller bilinspektörs* beslut om att sanktionsavgiften ska betalas i förskott eller om att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden ska skyndsamt underställas Transportstyrelsens prövning. Transportstyrelsen ska omedelbart pröva om beslutet ska bestå.

Polismyndigheten och Transportstyrelsen ska handlägga ärendet om sanktionsavgift utan dröjsmål, om en polisman *eller en bilinspektör* med stöd av 25 b § har beslutat att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden. Transportstyrelsen får vid sin handläggning besluta att

1. helt eller delvis sätta ned ett förskott som har bestämts för avgiften,

2. upphäva *ett* beslut enligt 25 b §, om det finns synnerliga skäl. Detsamma gäller även efter det att Transportstyrelsen har prövat frågan om sank-

⁸ Senaste lydelse 2013:11.

frågan om sanktionsavgift. tionsavgift.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2015.

Förslag till förordning om ändring i förordningen (2001:650) om vägtrafikregister

Härigenom föreskrivs att 17 kap. 5 § förordningen (2001:650) om vägtrafikregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 kap. 5 §⁹

En saluvagnsskylt får tas om hand av en polisman, om skylten används i strid med bestämmelserna i denna förordning.

När en sådan skylt tas om hand *skall* Transportstyrelsen underrättas.

Den polisman som har tagit hand om fordonets saluvagnsskyltar får medge att fordonet förs till närmaste lämpliga uppställnings- eller avlastningsplats. Vid färd med fordonet i ett sådant fall *skall* ett bevis om medgivandet medföras.

En saluvagnsskylt får tas om hand av en polisman *eller en bilinspektör*, om skylten används i strid med bestämmelserna i denna förordning.

När en sådan skylt tas om hand *ska* Transportstyrelsen underrättas.

Den polisman *eller bilinspektör* som har tagit hand om fordonets saluvagnsskyltar får medge att fordonet förs till närmaste lämpliga uppställnings- eller avlastningsplats. Vid färd med fordonet i ett sådant fall *ska* ett bevis om medgivandet medföras.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2015.

⁹ Senaste lydelse 2008:1283.

Förslag till förordning om ändring i förordningen (2004:865) om kör- och vilotider samt färdskrivare, m.m.

Härigenom föreskrivs att 10 kap. 5, 6 och 8 §§ förordningen (2004:865) om kör- och vilotider samt färdskrivare, m.m. ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2012:78

Föreslagen lydelse

10 kap.

5 §

Om den som enligt 9 kap. 9 § ska påföras sanktionsavgift inte har hemvist i Sverige, ska en polisman vid vägkontrollen besluta om förskott för sanktionsavgiften.

Om den som enligt 9 kap. 9 § ska påföras sanktionsavgift inte har hemvist i Sverige, ska en polisman *eller en bilinspektör* vid vägkontrollen besluta om förskott för sanktionsavgiften.

Förskottet ska betalas till Polismyndigheten.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §¹⁰

Om det förskott som anges i 5 § inte betalas omedelbart i samband med kontrollen, ska polismannen besluta att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden. *En polisman får underlåta att fatta ett sådant beslut, om det finns synnerliga skäl.*

Om det förskott som anges i 5 § inte betalas omedelbart i samband med kontrollen, ska polismannen *eller bilinspektören* besluta att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden. *Om det finns synnerliga skäl får polismannen eller bilinspektören avstå från att fatta ett*

¹⁰ Senaste lydelse 2009:1374.

sådan beslut.

Ett beslut enligt första stycket gäller tills förskottet betalats eller, om sanktionsavgift har påförts utan att förskottet har betalats, denna avgift har betalats.

Lydelse enligt SOU 2012:78

Föreslagen lydelse

8 §

En polismans beslut om förskott för sanktionsavgift eller om att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden ska skyndsamt underställas Transportstyrelsens prövning. Transportstyrelsen ska omedelbart pröva om beslutet ska bestå.

En polismans *eller en bilinspektörs* beslut om förskott för sanktionsavgift eller om att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden ska skyndsamt underställas Transportstyrelsens prövning. Transportstyrelsen ska omedelbart pröva om beslutet ska bestå.

Om ett beslut om att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden gäller enligt 6 §, ska Polismyndigheten och Transportstyrelsen handlägga ärendet om sanktionsavgift utan dröjsmål. Transportstyrelsen får vid sin handläggning

1. helt eller delvis sätta ned ett förskott som har bestämts för avgiften,

2. upphäva det beslut som gäller enligt 6 §, om det finns synnerliga skäl. Detsamma gäller även efter det att Transportstyrelsen har beslutat i ärendet om sanktionsavgift.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2015.

Förslag till ändring i förslag till polisförordning (201X:xx)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 2 § samt 5 kap. 8 och 9 §§ polisförordningen (201X:xx) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2012:78

Föreslagen lydelse

4 kap.

2 §

Polismyndigheten får inte överlämna åt någon annan än en polisman att avgöra eller leda handläggningen av ärenden som enligt rättegångsbalken ska skötas av Polismyndigheten.

Polismyndigheten ska förordna den som ska

1. leda en förundersökning i ärenden som enligt rättegångsbalken ska handläggas av Polismyndigheten,

2. leda en förundersökning eller en utredning som avses i 31 § lagen (1964:167) om unga lagöverträdare i ärenden som enligt lagen ska handläggas av Polismyndigheten, eller

3. i övrigt besluta i ärenden som enligt rättegångsbalken ska handläggas av Polismyndigheten.

Endast den får förordnas som har tillräcklig kompetens, utbildning och erfarenhet.

Polismyndigheten får besluta att även den som inte är förordnad, i brådskande fall, får handlägga sådana ärenden som avses i första stycket.

5 kap.**8 §**

Även när en polisman är ledig är han eller hon skyldig att

1. efter en förmans order tjänstgöra,
2. självmant ingripa för att trygga den allmänna ordningen och säkerheten, och
3. självmant anmäla sig hos sin närmaste förman vid särskilt allvarliga händelser, såsom vid upplopp eller andra liknande oroligheter, naturkatastrofer, omfattande bränder eller omfattande trafikolyckor eller andra större olyckor.

Myndigheten får besluta att vad som sägs i första stycket 1 och 3 ska gälla även annan anställd än polisman.

9 §

När en polisman börjar semester eller annan ledighet, ska uppgift om hur han eller hon kan nå lämnas till anställningsmyndigheten, om inte myndigheten bestämmer något annat.

Myndigheten får besluta att vad som sägs i första stycket ska gälla även annan anställd än polisman.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2015.

Förslag till förordning om ändring i häktesförordningen (2010:2011)

Härigenom föreskrivs att 25 § häktesförordningen (2010:2011) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 §

Undersökningsledaren eller åklagaren får, för tillämpning av 6 kap. 1 § häkteslagen (2010:611), *bemyndiga* en *polisman* att verkställa sådan granskning som avses i 3 kap. 8 § samma lag.

Undersökningsledaren eller åklagaren får, för tillämpning av 6 kap. 1 § häkteslagen (2010:611), *uppdra åt en anställd vid Polismyndigheten* att verkställa *en* sådan granskning som avses i 3 kap. 8 § samma lag.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2015.

Förslag till förordning om ändring i vapenförordningen (1996:70)

Härigenom föreskrivs att 8 kap. 2 § vapenförordningen (1996:70) ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SOU 2012:78

Föreslagen lydelse

8 kap.

2 §

Den som tar emot skjutvapen för reparation eller översyn är skyldig att föra anteckningar i en särskild reparationsförteckning över mottagna vapen.

Polismyndigheten får meddela föreskrifter om vilka uppgifter som ska införas i förteckningen och hur förteckningen ska föras.

Den som har tagit emot skjutvapen för reparation eller översyn är skyldig att hålla förteckningen tillgänglig för polisman och på begäran lämna upplysningar till honom eller henne om mottagna vapen.

Den som har tagit emot skjutvapen för reparation eller översyn är skyldig att hålla förteckningen tillgänglig för Polismyndigheten eller polisman och på begäran lämna upplysningar om mottagna vapen.

Förteckningen och bilagor till denna ska förvaras under tio år från den dag sista anteckningen gjordes.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 2015.

1 Uppdraget m.m.

1.1 Uppdraget

Vissa av polisens arbetsuppgifter får utföras endast av den som är polisman. Vilka dessa arbetsuppgifter är framgår av författning. Utredningens uppdrag avser att analysera och beskriva behovet av att sådana arbetsuppgifter kan tilläggas också sådana anställda inom polisen som inte har polisens kompetens. Om analysen visar att det finns ett sådant behov, ska även förslag lämnas på de författningsändringar som behövs för att tillgodose detta behov.

1.2 Disposition

En behovsanalys förutsätter att man först avgränsar de arbetsuppgifter som enligt författning endast den som är polisman får utföra. En sådan analys finns i avsnitt 2. Analysen omfattar den författningsmässiga regleringen av arbetsfördelningen inom polisen och hur den växt fram. Hur arbetsuppgifter fördelats inom några andra myndighetsområden, liksom tidigare utredningsförslag när det gäller arbetsfördelningen inom polisen, belyses i avsnitt 3. I samma avsnitt redovisas även ett par andra perspektiv på arbetsfördelningen. I avsnitt 4 redovisas de utgångspunkter som bör beaktas fortsättningsvis då arbetsuppgifter fördelas inom polisen. De ärendegrupper och verksamhetsområden som alljämt ska förutsätta polisens kompetens beskrivs i avsnitt 5.

Hur arbetsfördelningen bör vara inom de områden som inte kräver polismans kompetens redovisas i avsnitt 6. En detaljerad redovisning av de ändringar som bör göras i gällande författningar till följd av redovisningarna i avsnitt 4 och 6, liksom de närmare överväganden som ligger till grund för dessa ändringsförslag, lämnas i avsnitt 7. Bestämmelser om arbetsfördelningen inom polisen finns inte bara på lag- och förordningsnivå. I avsnitt 8 behandlas de föreskrifter som finns om detta på myndighetsnivå. I avsnitt 9 behandlas rättssäkerhetsaspekter på de förslag som lämnas i promemorian. De genomförandefrågor som förslagen aktualiserar behandlas i avsnitt 10. En konsekvensbeskrivning finns i avsnitt 11. I den praktiska tillämpningen diskuteras ofta vad den som inte har polismans kompetens får och inte får göra. I avsnitt 12 redovisas de vanligaste tillämpningsfrågorna och vad som gäller enligt bestämmelserna. Slutligen lämnas en författningskommentar i avsnitt 13.

1.3 Formella utgångspunkter för uppdraget

De arbetsuppgifter inom polisen som enligt författning i dag endast får utföras av polisman kan vara av två principiellt skilda slag.

De kan avse *uppgifter som tillagts begreppet polismyndighet*, men som enligt författning endast får delegeras till polisman. Här är således frågan om det finns anledning att ändra delegationsbestämmelserna. På statsmaktsnivå tillhör sådana bestämmelser som regel regeringens s.k. restkompetens. I huvudsak är det alltså ändringar i förordningar som aktualiseras.

På central myndighetsnivå inom polisen kan Rikspolisstyrelsen, med stöd av bemyndigandet i 4 § myndighetsförordningen (2007:515) eller bemyndiganden direkt i en författning att meddela verkställighetsföreskrifter, föreskriva att endast den som har polismans kompetens får utföra en arbetsuppgift som tillagts polismyndighet.

På lokal nivå ska polismyndigheterna, med stöd av bemyndigandet 2 kap. 18 § polisförordningen (1998:1558)¹¹, besluta en arbetsordning. I denna ska de arbetsuppgifter som enligt författning ankommer på polismyndighet fördelas mellan olika kategorier av anställda. En arbetsordning innehåller i praktiken således även en fördelning av uppgifter mellan den som har polisman kompetens och den som inte har det.

På myndighetsnivån kan statsmakterna av naturliga skäl inte föreskriva vad myndigheterna ska besluta i de fall besluten grundar sig på bemyndiganden i en författning. Däremot är det möjligt att genom styrdokument och i dialoger med myndighetsledningar ge till känna vilka allmänna inriktningar som ska gälla i olika frågor.

Arbetsuppgifterna kan också *avse uppgifter som tillagts begreppet polisman direkt utan förmedling av begreppet polismyndighet*. Här gäller frågan i stället om begreppet polisman i den aktuella författningsbestämmelsen ska ersättas eller kompletteras. Sådana bestämmelser återfinns i såväl lagar som förordningar. Om det är fråga om befogenheter som inskränker grundläggande fri- eller rättigheter är lagformen obligatorisk.

På central myndighetsnivå inom polisen kan Rikspolisstyrelsen, med stöd av bemyndigandet i 4 § myndighetsförordningen eller bemyndiganden direkt i en författning att meddela verkställighetsföreskrifter, föreskriva att endast den polisman som uppfyller vissa krav, exempelvis har viss utbildning, får utföra en arbetsuppgift som tillagts polisman.

1.4 Polisreformen 2015

Polisen står inför stora organisatoriska förändringar som sätter sin prägel också på de författningar som reglerar polisens verksamhet. I betänkandet En sammanhållen svensk polis (SOU

¹¹ Fr.o.m. den 1 januari 2015, då 2 kap. 18 § polisförordningen föreslås upphävd, är myndighetsförordningen ensamt tillämplig inom polisen.

2012:13) har Polisorganisationskommittén under mars 2012 redovisat bl.a. förslag till instruktion för den nya Polismyndigheten och förslag till en ny polisförordning. Vidare har kommittén i betänkandet En tydligare organisation för Säkerhetspolisen (SOU 2012:77) under november 2012 redovisat bl.a. förslag till en ny instruktion för Säkerhetspolisen. Slutligen har kommittén i betänkandet En sammanhållen svensk polis – följdändringar i författningar (SOU 2012:78), under samma månad redovisat omfattande förslag till författningsändringar, bl.a. en ny polisförordning och vissa ytterligare ändringar i den tidigare föreslagna instruktionen för den nya Polismyndigheten. Förslagen är en följd av att stora delar av polisen föreslås bli en sammanhållen myndighet och att Säkerhetspolisen föreslås ombildad till en fristående myndighet.

Riksdagen har sedermera beslutat¹² att Rikspolisstyrelsen och de 21 polismyndigheterna ska ombildas till en myndighet den 1 januari 2015. Regeringen har den 20 december 2012 uppdragit åt en särskild utredare att besluta om och genomföra de åtgärder som krävs för ombildningen.

I budgetpropositionen för 2014¹³ har regeringen föreslagit att Säkerhetspolisen ska ombildas till en fristående myndighet den 1 januari 2015. I fråga om den framtida organisatoriska tillhörigheten för Statens Kriminaltekniska laboratorium har regeringen i samma proposition föreslagit att laboratoriet ska ingå i den nya Polismyndigheten när myndigheten påbörjar sin verksamhet den 1 januari 2015.

Uppdraget att se över arbetsfördelningen mellan polisens anställda kan inte ses isolerat från dessa stora organisationsförändringar. När det gäller redovisningen av såväl gällande rätt som förslagen till författningsändringar ligger därför fokus på den lydelse som författningarna kan förväntas ha den 1 januari 2015 om Polisorganisationskommitténs förslag genomförs.

¹² Se prop. 2012/13:1 utg. omr. 4, bet. 2012/13: JuU 1 och rskr. 2012/13:124.

¹³ Se prop. 2013/14:1 utg. omr. 4 s. 52 f.

2 Den rättsliga regleringen av arbetsfördelningen inom polisen m.m.

2.1 Begreppen polisen, polismyndighet och polisman

Begreppet *polisen* har i dag ingen entydig betydelse i svensk rätt. Det kan avse myndigheterna inom polisen. Exempelvis säger man ”jag ska ringa polisen”. Men det kan också avse den som är anställd som polisman såsom i ”polisen som bor på samma gata som vi”. I SOU 2012:13 har polisorganisationskommittén föreslagit att begreppet polisen ska definieras i lagen och avse den nya Polismyndigheten och den fristående myndigheten Säkerhetspolisen.

Med *polismyndighet* avses enligt 4 § polislagen (1984:387) den myndighet som ansvarar för polisverksamheten i ett polisdistrikt.

Begreppet *polisman* är definierat i författning. Enligt 4 § polislagen bestämmer regeringen vad som avses med polisman. I 1 kap. 4 § polisförordningen (1998:1558) finns en uttömmande uppräkningslista av de befattningar vars innehavare är att anse som polisman vid tillämpning av lag eller annan författning. Polis-

männen är tjänstemän vid polismyndigheterna eller Rikspolisstyrelsen¹⁴.

I denna promemoria används begreppet polisen som en samlande benämning på myndigheterna inom polisen.

2.2 Myndigheterna inom polisen

Polisen består i dag av 21 polismyndigheter, den centrala förvaltningsmyndigheten Rikspolisstyrelsen, som inkluderar Säkerhetspolisen, och Statens kriminaltekniska laboratorium.

I avsnitt 1.4 har redovisats dels att polismyndigheterna och Rikspolisstyrelsen kommer att läggas samman till den nya Polismyndigheten den 1 januari 2015, dels att regeringen i budgetpropositionen för 2014 föreslagit att Statens kriminaltekniska laboratorium ska ingå i den nya Polismyndigheten och att Säkerhetspolisen ska utgöra en fristående myndighet inom polisen. Även dessa organisationsändringar är avsedda att gälla fr.o.m. den 1 januari 2015.

2.3 Anställning och chefskap

För anställning som polisman krävs svenskt medborgarskap¹⁵ och därutöver viss obligatorisk grundutbildning¹⁶. Vissa anställningar hos polisen är säkerhetsklassade. Sådana anställningar får innehåsa endast av den som är svensk medborgare¹⁷. I övrigt gäller inga formella författningsreglerade villkor för anställning hos polisen.

När flera polismän utför ett uppdrag gemensamt är det angeläget att vid varje tidpunkt kunna avgöra vem som är befäl, alltså

¹⁴ Se 4 § andra stycket första punkten polislagen.

¹⁵ Se 5 § lagen (1994:260) om offentlig anställning.

¹⁶ Se 6 kap. 9 § polisförordningen (1998:1558).

¹⁷ Se 29 § säkerhetsskyddslagen (1996:627).

har ansvaret. Om inte detta framgår av arbetsordningen eller en order, är den befäl som har den högsta befattningen. Om flera har en lika hög befattning, är den som haft befattningen längst tid befäl. Om flera polismän haft befattningen lika länge avgör levnadsåldern.¹⁸

Några särskilda författningsbestämmelser som reglerar chefskapet då polismän och andra kategorier anställda arbetar tillsammans finns inte. Enligt den allmänna regeln om detta i polisförordningen¹⁹, som omfattar alla kategorier anställda, är den förman i en viss verksamhet som i förhållande till någon annan leder och ansvarar för den verksamheten. Varken denna eller någon annan bestämmelse hindrar således att en anställd som inte är polisman är chef för en verksamhet som omfattar även polismän.

2.4 Befogenheter och skyldigheter

2.4.1 Befogenheten att använda våld

Befogenheten att använda våld kan knappast ses som en självständig arbetsuppgift för en polisman. Våldsanvändningen är närmast att betrakta som ett hjälpmedel i vissa fall när en arbetsuppgift ska utföras. Befogenheten att använda våld har många gånger varit av avgörande betydelse för att polisman tillagts en viss arbetsuppgift.

Bestämmelser om polismans rätt att bruka våld finns främst i 10 § polislagen och 24 kap. 2 § brottsbalken. En polisman som har rätt att bruka våld har under vissa förutsättningar möjlighet att använda hjälpmedel vid våldsanvändningen. Till dessa hjälpmedel hör bl.a. skjutvapen, tårgas, pepparspray och spikmatta. Förutsättningarna för att använda dessa hjälpmedel är särskilt

¹⁸ Se 4 kap. 3 § polisförordningen.

¹⁹ Se 4 kap. 2 §.

reglerat i förordning eller i föreskrifter som meddelas av Rikspolisstyrelsen.

Andra anställda inom polisen än polismän har, med några i detta sammanhang mindre väsentliga undantag, inte någon rätt att använda våld som går utöver vad övriga medborgare har.

I avsnitt 5.4.4 har redovisats att även andra anställda inom polisen, under vissa förutsättningar, kan verkställa ett beslut om straffprocessuella tvångsmedel. Med straffprocessuella tvångsmedel avses främst beslag, husrannsakan, kroppsvisitation, kroppsbesiktning och övriga tvångsmedel enligt 24–28 kap. rättegångsbalken. I sådana fall har den som verkställer beslutet, i vissa fall, samma befogenhet att bruka våld som en polisman har. Detta framgår av 29 § första stycket andra och tredje meningarna i polislagen.

2.4.2 Skyldigheten att ingripa och rapporteringsplikt

En polisman är alltid skyldig att ingripa för att trygga den allmänna ordningen och säkerheten. Under ledig tid är denna skyldighet begränsad till det polisdistrikt där polismannen är anställd²⁰. Enligt 9 § i polislagen är en polisman, som får kännedom om ett brott som hör under allmänt åtal, skyldig att lämna rapport om det till sin förman så snart det kan ske. Polismannen får lämna rapporteftergift om brottet med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är obetydligt och det är uppenbart att brottet inte skulle föranleda annan påföljd än böter.

Andra anställda än polismän har inte dessa skyldigheter.

²⁰ Se 4 kap. 10 § i polisförordningen. I SOU 2012:78 78 del 1 s. 231 f. och del 2, s. 377 f. förordas att denna bestämmelse överförs i huvudsak oförändrad till den nya polisförordning som föreslås.

2.4.3 Andra skyldigheter

Enligt polisförordningen är polisman skyldig

- att, då någon skadas till följd av ett ingripande av en polisman och skadan inte är obetydlig, genast se till att den skadade får den vård som behövs och anmäla det inträffade till sin förman (4 kap. 2 §),
- att, under ledig tid, efter en förmans order tjänstgöra (4 kap. 10 § första punkten),
- att, under ledig tid, självant anmäla sig hos sin närmaste förman vid särskilt allvarliga händelser, såsom vid upplopp eller andra liknande oroligheter, naturkatastrofer, omfattande bränder eller omfattande trafikolyckor eller andra större olyckor (4 kap. 10 § tredje punkten),
- att, när semester eller annan ledighet påbörjas, lämna uppgift till polismyndigheten om var han eller hon tänker vistas under ledigheten, om inte polismyndigheten bestämmer något annat (4 kap. 11 §), och
- att under tjänstgöring ha med sig tjänstekort för polisman (polislegitimation), om inte särskilda skäl ger anledning till något annat (4 kap. 15 §).

Enligt polisförordningen är en anställd inom polisen skyldig

- att underrätta sin närmaste förman om sådana förhållanden som rör arbetet och som förmannen bör känna till (4 kap. 7 §), och
- att efter order tjänstgöra utanför polisdistriktet (4 kap. 8 §)

I SOU 2012:78 förordas att dessa bestämmelser överförs i huvudsak oförändrade till den nya polisförordning som föreslås.²¹

²¹ Se SOU 2012:78 del 1 s. 231 f. och del 2, s. 377 f.

De förslag som redovisas i denna promemoria aktualiserar vissa ändringar i dessa bestämmelser. Övervägandena i denna del redovisas i avsnitt 7.4.2.

2.5 Regler om jäv

Regler om jäv finns i 11 § förvaltningslagen (1986:223) när det gäller förvaltningsärenden och i 7 kap. 9 § rättegångsbalken när det gäller polisens brottsbekämpande verksamhet. Med brottsbekämpande verksamhet avses enligt förarbetena²² den brottsförebyggande verksamheten, huvuddelen av övervakningsverksamheten samt polisens spanings- och utredningsverksamhet.

Bestämmelserna om jäv i förvaltningslagen är tillämpliga på den som ska handlägga ett ärende och omfattar samtliga anställda inom polisen. Ytterst är det myndigheten som beslutar i frågan om jäv föreligger.

Jävsbestämmelserna i rättegångsbalken omfattar de anställda vid polisväsendet som ska vidta en åtgärd eller meddela beslut enligt balken. Eftersom lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare inte innehåller några särskilda regler om jäv, är rättegångsbalkens regler tillämpliga även på de brottsärenden som handläggs enligt den lagen²³.

2.6 Polisens uppgifter

I 1 § polislagen anges ändamålet med polisverksamheten. Polisens uppgifter anges i 2 § polislagen. Enligt bestämmelsen, som inte är uttömmande, ska polisen

1. förebygga brott och andra störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten,

²² Se prop. 1985/86:80 s. 82.

²³ Se 1 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

2. övervaka den allmänna ordningen och säkerheten, hindra störningar därav samt ingripa när sådana har inträffat,
3. bedriva spaning och utredning i fråga om brott som hör under allmänt åtal,
4. lämna allmänheten skydd, upplysningar och annan hjälp, när sådant bistånd lämpligen kan ges av polisen, och
5. fullgöra den verksamhet som ankommer på polisen enligt särskilda bestämmelser.

2.7 Fördelningen av polisens arbetsuppgifter

Författningstekniskt tilläggs polisen i dag arbetsuppgifter framförallt genom begreppen polismyndighet och Rikspolisstyrelsen. Fr.o.m. den 1 januari 2015 kan det antas att polisen kommer att tilläggas uppgifter genom begreppen Polismyndigheten och Säkerhetspolisen.

Därutöver finns det ett hundratal lagar och förordningar som tillägger polisen uppgifter genom begreppet polisman.

De uppgifter som ankommer på de nyss nämnda myndigheterna avser i huvudsak beslutsärenden. De uppgifter som är direkt tillagda polisman omfattar i stor omfattning faktiskt handlande. Denna uppdelning är dock inte genomgående och avvikelser förekommer.

2.8 Myndighetsförordningens tillämplighet på polisen

Myndighetsförordningen innehåller allmänna bestämmelser om verksamheten vid förvaltningsmyndigheter under regeringen. I 4 och 5 §§ förordningen finns bestämmelser om bl.a. arbetsordning och fördelning av beslutanderätt. Enligt 4 § gäller bl.a. att myndighetens ledning ska besluta en arbetsordning och att den ska innehålla de närmare föreskrifter som behövs när det gäller

bl.a. delegeringen av beslutanderätt, alltså en delegationsordning. Av 5 § framgår att andra ärenden än de som särskilt anges i 4 § kan delegeras till andra än myndighetsledningen. De ärenden som enligt 4 § ska beslutas av myndighetsledningen avser, utöver arbetsordningen, a. verksamhetsplan, b. bestämmelser om intern styrning och kontroll samt c. sådana som har principiell karaktär eller större betydelse eller som avser före skrifter.

Om en lag eller förordning innehåller en bestämmelse som avviker från myndighetsförordningen, gäller dock den förstnämnda före myndighetsförordningen. Detta framgår av 1 § myndighetsförordningen.

Enligt 1 kap. 7 § polisförordningen ska 4 och 5 §§ myndighetsförordningen inte tillämpas på polismyndigheterna.

Enligt 15 § förordningen (1989:773) med instruktion för Rikspolisstyrelsen ska 5 § myndighetsförordningen inte tillämpas på Rikspolisstyrelsen.

I polisorganisationskommitténs förslag till förordning med instruktion för den nya Polismyndigheten föreslås inga undantag när det gäller 4 och 5 §§ myndighetsförordningen²⁴. Detsamma är fallet beträffande kommitténs förslag till ny förordning med instruktion för Säkerhetspolisen²⁵.

2.9 Handläggningen av arbetsuppgifter som ankommer på polismyndighet

I 3 kap. polisförordningen (1988:1588) finns bestämmelser om vem som får handlägga polismyndighetens ärenden.

²⁴ Se SOU 2012:13 s. 82.

²⁵ Se SOU 2012:77 s. 42.

2.9.1 Ärenden som ska handläggas av polisstyrelsen eller länspolismästaren

Enligt 3 kap. 2 § polisförordningen ska polisstyrelsen avgöra viktiga frågor om a. planeringen och inriktningen av verksamheten, b. ekonomi, c. polismyndighetens organisation samt d. frågor som länspolismästaren hänskjuter till styrelsen.

Enligt 3 kap. 6 § första meningen polisförordningen ska länspolismästaren avgöra ärenden som inte ska avgöras av polisstyrelsen.

I SOU 2012:78 har Polisorganisationskommittén föreslagit att såväl begreppen polisstyrelse som länspolismästare avskaffas och att 3 kap. 6 § polisförordningen ska upphävas som en följd av detta. Förutsättningarna för delegation inom den högsta polisledningen kommer i stället att regleras av 4 och 5 §§ myndighetsförordningen.

2.9.2 Ärenden som får handläggas av andra anställda

Inledning

Ärenden som inte ska avgöras av polisstyrelsen, och som inte heller behöver prövas av länspolismästaren, får avgöras av någon annan anställd. En sådan delegation ska redovisas i arbetsordningen eller i särskilda beslut. Detta framgår av 3 kap. 6 § andra meningen polisförordningen.

Eftersom denna bestämmelse föreslås upphävd i och med utgången av 2014, kommer förutsättningarna för delegation i denna del att regleras av enbart 4 och 5 §§ myndighetsförordningen.

Polischefspersonal

Enligt 3 kap. 8 § polisförordningen ska länspolismästare, biträdande länspolismästare, polismästare, polisöverintendenter,

polisintendenter och polissekreterare, en personalkategori som brukar benämnas polischefspersonal, som huvudregel besluta i vissa kvalificerade ärenden som är uttömmande uppräknade i paragrafen. Det gäller bl.a. beslut om frihetsberövande, vissa frihetsinskränkningar, vissa andra tvångsmedel, viten och återkallelse av vissa tillstånd.

Enligt andra stycket i samma paragraf får dock Polismyndigheten uppdra åt andra anställda, alltså såväl polismän som andra, att besluta i sådana ärenden under förutsättning att den anställda har den kompetens, utbildning och erfarenhet som behövs.

I SOU 2012:78 har Polisorganisationskommittén föreslagit att föreskrifterna i 3 kap. 8 § polisförordningen behålls i sak oförändrade, men anpassas till den delvis nya titulatur som föreslås.²⁶

Polisman

I ett fall är den beslutanderätt som ankommer på polismyndighet inte möjlig att delegera till annan än polisman. Enligt 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen får polismyndigheten nämligen inte överlämna till någon annan än en polisman att avgöra eller leda handläggningen av ärenden som enligt rättegångsbalken ska skötas av en polismyndighet. Här avses uppgiften att leda en förundersökning. Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 2.95.

I SOU 2012:78 har Polisorganisationskommittén föreslagit att bestämmelsen i 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen behålls oförändrad.²⁶

²⁶Se SOU 2012:78 del 1, s. 236.

Andra anställda

Med undantag för de ärenden som ankommer på polismyndighet enligt rättegångsbalken, innehåller polisförordningen inga bestämmelser som hindrar att alla slags ärenden delegeras till andra anställda än polismän under samma förutsättningar som gäller för delegation till polisman.

2.9.3 Generella riktlinjer för delegation

I 3 kap. 6 a § första–fjärde meningen polisförordningen finns generella riktlinjer för delegation. Bestämmelserna infördes 1988 genom en ändring i den dåvarande polisförordningen (1984:730)²⁷. Enligt bestämmelserna ska myndigheten då den beslutar om delegation

- beakta att ärendena fördelas mellan de anställda efter deras kvalifikationer,
- beakta vad som krävs för att upprätthålla kvalitet och säkerhet i handläggningen,
- se till att effektivitet och snabbhet i verksamheten främjas,
- beakta i vilken utsträckning handläggningen kräver särskild kompetens, utbildning eller erfarenhet, och
- se till att ärendena inte handläggs av personal som är mer kvalificerad än vad ärendet kräver.

Dessa bestämmelser gäller oavsett om delegation är avsedd att ske till polisman eller annan anställd.

I SOU 2012:13 har polisorganisationskommittén föreslagit att dessa bestämmelser i 3 kap. 6 a § första–fjärde meningen ska upphöra att gälla vid utgången av 2014.

²⁷ Se 2 kap. 14 § i dess lydelse enligt SFS 1987:913.

2.9.4 De särskilda bestämmelserna i lagen om unga lagöverträdare

Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare innehåller särskilda behörighetsregler som begränsar polismyndighets möjligheter att delegera arbetsuppgifter inom området brottsutredning. Bestämmelserna är således av samma slag som de i 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen. Det finns därför anledning att behandla dessa regler närmare.

I 1964 års lag finns särskilda bestämmelser om handläggningen hos bl.a. polisen av ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år. I den mån lagen inte innehåller några särskilda bestämmelser ska rättegångsbalkens regler och andra bestämmelser tillämpas.

Lagen innehåller bestämmelser om två skilda utredningsförfaranden. Det ena avser den sedvanliga förundersökningen. För detta förfarande, som avser unga mellan 15 och 21 år, tillämpas flertalet regler i rättegångsbalken. Befogenheten att leda förundersökningen är fördelad mellan åklagare och polismyndighet enligt samma regler som gäller för vuxna misstänkta. Det andra förfarandet avser de utredningar som enligt 31 § lagen, under vissa förutsättningar, ska genomföras då den som inte fyllt 15 år kan misstänkas för brott. Även i dessa fall fördelas befogenheten att leda utredningen mellan åklagare och polisen enligt de regler som gäller för vuxna brottsmisstänkta²⁸.

Enligt 2 § lagen ska polisens förundersökningar mot den som inte har fyllt arton år, om det inte möter hinder, ledas av en polisman som, med avseende på intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare, är särskilt lämpad för uppgiften.

Har den unge tidigare varit föremål för förundersökning eller för en sådan utredning som avses i 31 §, ska om möjligt samma polismän anlitas för den nya förundersökningen.

²⁸ Se 32 § lagen.

De två behörighetsreglerna infördes 1995. Redan 1988 infördes dock bestämmelser med i huvudsak samma innebörd inom ramen för en försöksverksamhet med snabbare utredningar rörande unga lagöverträdare²⁹.

Av förarbetena till de ändringar som gjordes 1995 framgår att undantagsregeln när det gäller vilka polismän som ska leda en förundersökning är avsedd att tillämpas i rena undantagsfall. När det gäller bestämmelsen om att samma polismän om möjligt ska anlitas vid återfall, anges uttryckligen i förarbetena att det av bestämmelsen också följer att "administrativ personal" inte ska handlägga mål mot personer under 18 år. I förarbetena³⁰ utvecklas inte vad som avses med administrativ personal. I dag torde begreppet motsvaras av "civil personal", dvs. en anställd som inte är polisman. Vad som möjligen kan ge upphov till tveksamhet när det gäller befogenheten för civil personal att hålla förhör, är 18 § förundersökningskungörelsen (1947:948). Enligt denna bestämmelse bör förhör med någon som är under 18 år hållas av en *person* med särskild kompetens för uppgiften. Emellertid avser denna bestämmelse inte misstänkta specifikt och den har inte heller meddelats i lagform. Övervägande skäl talar därför för att den inte kan gälla före bestämmelsen i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Som nyss berörts ska, enligt 31 §, en utredning under vissa förutsättningar göras då den som inte fyllt 15 år kan misstänkas ha begått brott. Även för dessa utredningar gäller motsvarande regler. Dessa bestämmelser, som infördes 2001, återfinns i 32 §. I förarbetena kommenteras inte bestämmelserna närmare. Istället hänvisas till motiven till 2 § lagen.³¹

Sammanfattningsvis gäller alltså att polismyndighetens befogenhet att leda förundersökningar mot den som inte fyllt 18 år inte kan delegeras till annan än den som har polismans kompe-

²⁹ Se den numera upphävda SFS 1988:217. Se även DS 2013:30 s. 51 f. och där gjorda hänvisningar

³⁰ Se prop. 1994/95:12 s. 54 f. och s. 95 f.

³¹ Se prop. 2000/01:56 s. 34.

tens. Detsamma gäller för polismyndighetens befogenhet att leda de utredningar som avses i 31 § i 1964 års lag. Vidare gäller att utredningarna i dessa två ärendegrupper, enligt uttalanden i förarbetena, ska utföras av den som har sådan kompetens.

2.9.5 Närmare om 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen

Inledning

Enligt 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen får polismyndigheten inte överlämna till någon annan än en polisman att avgöra eller leda handläggningen av ärenden som enligt rättegångsbalken ska skötas av en polismyndighet.

Bestämmelsen infördes den 1 januari 1988³². Några förordningsmotiv finns inte och bakgrunden till bestämmelsen är därför svår att klarlägga. Bestämmelsen, som alltså medger delegation till varje polisman, utgör dock det sista steget i en successivt utökad delegation på polismanssidan, som gått från en begränsad delegation med detaljstyrning på hög befälsnivå till varje polisman utan några ytterligare formella krav därutöver. Enligt sin lydelse omfattar den ärenden som enligt rättegångsbalken ska "skötas" av en polismyndighet³³. Med detta ord torde avses detsamma som att "handlägga" ett ärende. Vidare är förbudet att delegera begränsat till vissa handläggningsåtgärder, nämligen att "avgöra" och "leda handläggningen" av ärenden. Med "avgöra" torde avses detsamma som att "besluta". Begränsningen hindrar således inte att andra åtgärder, exempelvis att hålla förhör, delegeras till anställda inom polisen som inte har polismanns kompetens. Som underlag för ett beslut om att inleda en förundersökning ligger som regel en anmälan eller motsvarande handling.

³² Se 2 kap. 14 § i SFS 1987:913.

³³ I den ursprungliga lydelsen av bestämmelsen, se SFS 1987:913, användes formuleringen "ankommer på" i stället för "ska skötas av". Ändringen i detta avseende gjordes genom SFS 1998:1558

Inom polisen svarar i stor utsträckning personal som inte har polismands kompetens för att ta upp dessa anmälningar.

Bestämmelser i rättegångsbalken som ger polismyndighet befogenhet att besluta i ett ärende

Det finns fem bestämmelser i rättegångsbalken som ger polismyndighet befogenhet att besluta i ett ärende. En av dessa avser hämtning till rätten, medan de övriga avser befogenheter som har samband med en förundersökning. Dessa behandlas närmare i avsnitt 6.4.8.

Bestämmelser i rättegångsbalken som ger polismyndighet befogenhet att leda handläggningen av ett ärende

Rättegångsbalken innehåller en bestämmelse som får anses ge polismyndighet befogenhet att leda handläggningen av ett ärende. Här avses uppgiften att leda en förundersökning. Denna uppgift framgår endast indirekt av 23 kap. 3 §. Enligt bestämmelsen ska en förundersökning som inletts av polismyndighet, vilket är det vanligast förekommande fallet, tas över av åklagaren endast i de fall då a. saken inte är av enkel beskaffenhet och det finns en skäligen misstänkt för brottet och b. då det är påkallat av särskilda skäl. Åklagarmyndigheten och Rikspolisstyrelsen har utfärdat lika lydande föreskrifter och allmänna råd som bl.a. reglerar frågan om när förundersökningen ska övertas av åklagare³⁴. I övriga fall leder således polismyndigheten förundersökningen.

Eftersom uppgiften att leda förundersökning är en sådan bestämmelse som ger polismyndighet befogenhet att leda hand-

³⁴ Se 7 och 8 §§ Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål (RPSFS 2013:2, FAP 403-5) samt 7 och 8 §§ Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål (ÅFS 2005:9, senast ändrad genom ÅFS 2012:7).

läggningen av ett ärende, kan uppgiften enligt 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen inte tilläggas andra anställda inom polisen än de som har polismans kompetens.

Eftersom endast den som är polisman kan vara förundersökningsledare, medför detta att även de uppgifter som ankommer på en förundersökningsledare är förbehållna polisman. En rad bestämmelser i rättegångsbalken tillägger förundersökningsledaren/undersökningsledaren uppgifter. Dessa bestämmelser behandlas närmare i avsnitt 6.4.8.

Är 3 kap. 6 a § sista meningen tillämplig även på lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare?

Av redovisningen i avsnitt 2.9.4 framgår att lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare innehåller särskilda kompetensregler. De avser dels förundersökningar mot den som inte fyllt 18 år, dels den utredning som ska göras då någon som inte fyllt 15 år kan misstänkas för brott. Lagen omfattar unga lagöverträdare upp till 21 års ålder. För unga i intervallet 18–21 år saknas särskilda bestämmelser om vem som ska leda en förundersökning.

Konstruktionen hos 1964 års lag är sådan att rättegångsbalken är direkt tillämplig i de fall 1964 års lag inte innehåller några avvikande bestämmelser³⁵. Beslut om att inleda en förundersökning mot den som fyllt 18 år men inte 21 år ska således enligt 23 kap. 3 § rättegångsbalken fattas av polismyndigheten eller åklagaren och i vissa fall även ledas vidare av polismyndigheten. I de fall där förundersökningen enligt rättegångsbalken ska ledas av polismyndigheten, får myndigheten enligt 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen inte överlämna denna uppgift åt någon annan än polisman. Såsom redovisats tidigare i detta avsnitt omfattar

³⁵ Se 1 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

begreppet "leda handläggningen" i polisförordningen just att leda förundersökning.

När det gäller en förundersökning mot den som fyllt 18 men inte 21 år är således 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen tillämplig och förundersökningen ska, hos polisen, ledas av den som har polismans kompetens.

Två bestämmelser med anknytning till 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen

Det finns anledning att beröra ytterligare två bestämmelser i rättegångsbalken i detta sammanhang.

Enligt 23 kap. 3 § *andra stycket första meningen* rättegångsbalken får åklagaren, när han eller hon är förundersökningsledare, anlita biträde av polismyndigheten. En sådan åtgärd kan knappast sägas innebära att polismyndigheten därigenom "avgör" ett ärende. Inte heller kan myndigheten anses "leda handläggningen" av ärendet, eftersom den endast biträder åklagaren. Bestämmelsen torde alltså inte vara en sådan som avses i 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen. Det biträde som en polismyndighet kan lämna åklagaren med stöd av 23 kap. 3 § *andra stycket första meningen* bör därför kunna omfatta såväl polismän som annan personal.

Enligt 23 kap. 17 § får undersökningsledaren under vissa omständigheter begära biträde av polismyndigheten på en annan ort. För den undersökningsledare som är åklagare finns redan en regel av samma innebörd i den nyss behandlade 23 kap. 3 § *andra stycket*. I en organisation med endast en polismyndighet kommer bestämmelsen inte att ha att någon egentlig innebörd för den undersökningsledare som är polisman. Polisorganisationskommittén har därför föreslagit att paragrafen ska upphöra att gälla den 1 januari 2015.³⁶

³⁶ Se SOU 2012:78, del 1 s. 141 f.

2.9.6 Utvecklingen av delegationsbestämmelserna under tiden fr.o.m. 1984

Aktuella författningar

Möjligheten att delegera arbetsuppgifter reglerades fr.o.m. den 1 oktober 1984 av polisförordningen (1984:730). Den 1 januari 1999 ersattes 1984 års polisförordning av den alltså gällande polisförordningen (1998:1558).

1984 års polisförordning

Enligt 1984 års polisförordning gällde i huvudsak följande delegationsbestämmelser.

Polischefspersonal, dvs. den som hade eller uppehöll en tjänst som *polisöverintendent*, *polisintendent* eller *polissekreterare*, fick enligt 2 kap. 16 § åläggas att fullgöra de arbetsuppgifter som ankom på polischefen.³⁷

Den som innehade eller uppehöll en tjänst som *polis- eller kriminalkommissarie* fick enligt 2 kap. 17 § åläggas flertalet uppgifter som ankom på polischefen med undantag för ett antal ärendegrupper som räknades upp i paragrafen. En viktig sådan ärendegrupp utgjordes av frihetsberövanden. När det gällde uppgifter som ankom på polismyndighet enligt rättegångsbalken fick dessa kommissarier inte besluta om andra frihetsberövanden än hämtning till förhör³⁸. Vidare fick sådana kommissarier under jour, beredskap eller vid tjänstgöring som vakthavande kommissarie, besluta om frihetsberövanden och vissa åtgärder enligt föräldrabalken som inte talde uppskov.

³⁷ Polismästare nämns inte bland dessa befattningshavare eftersom denna befattning vid denna tid var benämningen på polismyndighetens chef, alltså polischefen.

³⁸ Det kan ifrågasättas om ett beslut om hämtning till förhör är att anse som ett frihetsberövande eller endast som en frihetsinskränkning. Gränsdragningen mellan frihetsberövande och frihetsinskränkning behandlas bl.a. i SOU 2011:7 s. 102 f. Denna definitionsfråga saknar dock numera betydelse, eftersom bestämmelsen i 2 kap. 17 § inte har någon motsvarighet i nu gällande polisförordning.

Den som innehade eller uppehöll en tjänst som *inspektör och tjänstgjorde som bl.a. rotelchef eller vakthavande befäl*, fick enligt 2 kap. 18 § åläggas att handlägga de ärendegrupper som angavs i ett antal punkter i paragrafen. Till dessa hörde att leda förundersökningar i brottmål om saken var av enklare beskaffenhet. En sådan inspektör kunde dock inte besluta om hämtning till förhör enligt 23 kap. 7 § rättegångsbalken och inte heller ingripa med andra tvångsmedel än beslag och kroppsbesiktning, främst vid misstanke om trafiknykterhetsbrott.

Den som innehade eller uppehöll en tjänst som *inspektör och tjänstgjorde som chef för arbetsgrupp eller som vakthavande befäl* fick enligt 2 kap. 19 § åläggas att besluta om vårdintyg enligt den då gällande lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall och, om vårdintyg sedan utfärdades, besluta om intagning på sjukhus för vård.³⁹

Övriga polismän, dvs. i huvudsak inspektörer som inte var chefer och polisassistenter, kunde med stöd av 2 kap. 20 § åläggas att handlägga de ärendegrupper som angavs i ett antal punkter i paragrafen. Till dessa uppgifter hörde att leda förundersökning om brott för vilket inte var föreskrivet svårare straff än böter och inte heller normerade böter. Polismannen kunde dock inte besluta om hämtning till förhör enligt 23 kap. 7 § rättegångsbalken och inte heller ingripa med tvångsmedel enligt rättegångsbalken. Vidare kunde dessa polismän åläggas att leda förundersökning om olovlig körning som var att anse som grov, om förundersökningen inte utan olägenhet kunde skjutas upp.

Andra anställda än polismän kunde med stöd av 2 kap. 21 § åläggas att utföra de uppgifter som angavs i sex punkter i paragrafen. Dessa uppgifter avsåg

- att utföra delgivningar (punkt 1)
- att handlägga hittegoodsärenden (punkt 2)
- att utfärda vissa intyg (punkt 3 och 5)

³⁹ Chefskretsen utvidgades fr.o.m. den 1 november 1985 genom SFS 1985:752.

- att handlägga passärenden under förutsättning att hinder mot utfärdande inte föreligger eller att fråga är om att återkalla passet (punkt 4), och
- att verkställa inrese- och utresekontroll enligt den dåvarande utlänningslagen (punkt 6).

Vid sidan om denna bestämmelse angavs i 2 kap. 23 § att andra tjänstemän än polismän i övrigt fick utföra arbetsuppgifter inom polisverksamheten i den utsträckning som Rikspolisstyrelsen bestämde. Med stöd av bestämmelsen utfärdade Rikspolisstyrelsen föreskrifter om i vilken omfattning annan personal än polismän får utföra utredningsarbete.

Enligt föreskrifterna⁴⁰ kunde sådan personal

- utreda enklare ärenden
- biträda förhørs- eller förundersökningsledare med enkla uppgifter under en förundersökning
- utreda brott för vilket inte svårare påföljd än böter är var stadgat under förutsättning att förundersökning inte behövdes (RB 23 kap. 22 §), och
- utreda brott under förundersökning om det kunde antas att brottet inte kunde föranleda annan påföljd än böter och förundersökningen var av mindre omfattning⁴¹ (24 § förundersökningskungörelsen).

Förutsättningen för delegation var i samtliga fall att den anställde hade god erfarenhet av arbete inom polisen, hade genomgått viss utbildning och därefter bedömts lämplig.

⁴⁰ Se Rikspolisstyrelsens föreskrifter (RPSFS 1983:3 FAP 404-2) om utredningsarbete m.m. som får fullgöras av annan tjänsteman inom polisväsendet än polisman och SOU 1985:62 s. 247 f.

⁴¹ I föreskrifterna angavs att en förundersökning inte kunde anses vara av mindre omfattning om den misstänkte nekade till gärningen.

Ändringen den 1 januari 1988 (SFS 1987:913)

Genom en ändring i 1984 års polisförordning, som trädde i kraft den 1 januari 1988 (SFS 1987:913), fick delegationsbestämmelserna en annan lagteknisk utformning. Bestämmelserna i 2 kap. 17–21 och 23 §§ upphävdes. I stället infördes i 2 kap. 14 § bl.a. generella riktlinjer för vad en polismyndighet skulle beakta då den beslutade om delegation.

Utgångspunkt för regelverket blir nu i stället att reglera vad som undantagsvis inte kan delegeras till respektive nivå och inte, som dittills, vad som kan delegeras.

För *polischefspersonal* gällde enligt 2 kap. 14 och 16 §§ alltså inga begränsningar när det gällde vilka uppgifter som kunde delegeras till dessa anställda.

För *övriga polismän* gällde enligt 2 kap. 16 § att dessa inte kunde avgöra de ärendegrupper som angavs i ett antal punkter i paragrafen⁴². Dessa ärendegrupper var således förbehållna polischefspersonal. När det gällde frihetsberövanden kunde kommissarie dock även fortsättningsvis besluta om hämtning till förhör. Dessutom kunde nu kommissarie ges befogenheten att besluta om kvarhållande för förhör enligt 16 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare⁴³.

För *andra anställda än polismän* gällde enligt 2 kap. 14 och 16 §§ följande begränsningar när det gällde möjligheten att delegera.

- Endast polisman fick avgöra eller leda handläggningen av ärenden som enligt rättegångsbalken ankom på polismyndigheten.
- Endast polisman fick avgöra ärenden som avsåg myndighetsutövning och angick annat än polisväsendets admi-

⁴² Denna ärendekatalog ändrades under tiden fram tills att 1998 års polisförordning trädde i kraft genom SFS 1990:521, 1991:582, 1993:230, 1993:1628, 1994:1768, 1995:121, 1996:56, 1997:418 och 1998:105.

⁴³ Kommissaries befogenhet att besluta om frihetsberövanden utökades under tiden fram tills att 1998 års polisförordning trädde i kraft genom SFS 1993:230 och 1995:121.

nistration om avgörandet gick sökanden eller annan part emot.

- Ärenden som enligt 2 kap. 16 § skulle avgöras av polis-chefspersonal kunde inte delegeras.

Ändringen den 1 januari 1991 (SFS 1990:1071)

Genom en ändring i 1984 års polisförordning som trädde i kraft den 1 januari 1991 ändrades 2 kap. 14 §. Genom ändringen blev det möjligt att även till andra än polismän delegera befogenheten att avgöra ärenden som avsåg myndighetsutövning och angick annat än polisväsendets administration även om avgörandet gick sökanden eller annan part emot.

Ändringen den 30 april 1991 (SFS 1991:142)

Genom en ändring i 1984 års polisförordning, som trädde i kraft den 30 april 1991, ändrades 2 kap. 16 §. Det blev då möjligt att, trots förbudet mot delegation av beslut som avser frihetsberövande, till den som innehade eller uppehöll en tjänst som lägst *inspektör* delegera befogenheten att besluta om kvarhållande enligt 6 d § den dåvarande lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.⁴⁴

1998 års polisförordning

Bestämmelserna i 2 kap. 14 § i 1984 års polisförordning överfördes utan ändringar i sak till 3 kap. 6 §⁴⁵ i 1998 års polisförordning.

⁴⁴ Inspektörs befogenhet att besluta om frihetsberövanden utökades under tiden fram tills att 1998 års polisförordning trädde i kraft till att avse också åtgärder enligt dåvarande 2 kap. 3 § utlänningsförordningen (1989:547) genom SFS 1996:56.

⁴⁵ Fr.o.m. den 1 oktober 1999 betecknas bestämmelsen i 3 kap. 6 § istället 3 kap. 6 a §, se SFS 1999:739.

Bestämmelserna i 2 kap. 16 § i 1984 års polisförordning fördelades i 1998 års polisförordning på två paragrafer, 3 kap. 8 § och 9 §. I 3 kap. 8 §⁴⁶ reglerades de ärenden i vilka endast polischefspersonal kunde besluta, alltså vad som dittills reglerats i 16 § första stycket. I 3 kap. 9 § reglerades de ärenden, som trots begränsningarna i 8 §, kunde överlämnas till annan polispersonal att besluta i. Alltså vad som dittills reglerats i 16 § andra stycket. I den nya bestämmelsen hade dock nivån kommissarie utmönstrats och de ärenden som tidigare kunde delegeras endast till denna nivå, kunde nu handläggas redan på nivån inspektör.

Ändringen den 1 oktober 1999 (SFS 1999:739)

Genom en ändring i 3 kap. 8 § som trädde i kraft den 1 oktober 1999⁴⁷ blev det möjligt att till *samtliga personalkategorier* delegera även ärenden som skulle avgöras av polischefspersonal under förutsättning att den anställda hade den kompetens, utbildning och erfarenhet som behövs. Denna bestämmelse gäller alltså.

Sammanfattning av utvecklingen sedan 1984

Utvecklingen sedan 1984 av de bestämmelser som reglerar möjligheten att delegera de uppgifter som ankommer på polismyndighet kan sammanfattas på följande sätt

Utvecklingen har gått från en detaljreglering knuten till handläggarens tjänsteställning till en generell reglering styrd av krav på kompetens och effektivitet. Fyra viktiga steg i utvecklingen kan urskiljas:

1. Den 1 januari 1988 (SFS 1987:913) överges detaljregleringen på nivån polisinspektör och polisassistent till förmån för

⁴⁶ Ärendekatalogen i 3 kap. 8 § ändras under tiden fram till den 1 september 2013 genom SFS 2004:1166, 2005:713, 2006:100, 2009:103, 2009:1443, 2012:289 och 2013:12.

⁴⁷ Se SFS 1999:739.

en generell reglering. Alltjämt gäller dock att endast polischefspersonal kan besluta i vissa särskilt kvalificerade ärendegrupper, bl.a. frihetsberövanden. Kommissarie har, trots detta, möjlighet att besluta om hämtning till förhör enligt rättegångsbalken. Andra anställda än polismän kan handlägga flertalet ärenden med undantag av a. de ärendegrupper som polischefspersonal ska besluta i, b. beslut m.m. i ärenden som enligt rättegångsbalken ankommer på polismyndighet och c. avslagsbeslut i ärenden som avser myndighetsutövning och angår annat än polisväsendets administration.

2. Den 1 januari 1991 (SFS 1990:1071) blir det möjligt att även till andra än polismän delegera befogenheten att avgöra ärenden som avser myndighetsutövning och angår annat än polisväsendets administration även om avgörandet går sökanden eller annan part emot.

3. Under åren 1991-1998 utökas möjligheterna att till kommissarie delegera befogenheter som dittills varit förbehållna polischefspersonal. Vidare införs möjligheten att till inspektör delegera sådana befogenheter. Den 1 januari 1999, då 1998 års polisförordning träder i kraft, blir det möjligt att till inspektör delegera samtliga de befogenheter för polischefspersonal som dittills varit förbehållna kommissarie.

4. Den 1 oktober 1999 (SFS 1999:739) blir det möjligt att till samtliga personalkategorier delegera även ärenden som ska avgöras av polischefspersonal under förutsättning att den anställda hade den kompetens, utbildning och erfarenhet som behövs.

Kvarstående begränsningar i möjligheten att delegera

Den 1 september 2013 finns det följande författningsreglerade begränsningar när det gäller möjligheten att delegera ärenden som ska handläggas av polismyndighet.

1. Polisman ska enligt 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen alltid avgöra och leda handläggningen av ärenden som enligt rättegångsbalken ska skötas av en polismyndighet. Polis-

myndighetens befogenhet att besluta i ärenden enligt rättegångsbalken, liksom befogenheten att leda förundersökning enligt balken, kan således delegeras endast till polisman.

2. I vissa särskilt kvalificerade ärendegrupper, exempelvis frihetsberövanden och de övriga ärendegrupper som anges i 3 kap. 8 § polisförordningen, ska som huvudregel polischefspersonal besluta. Polismyndighet får dock uppdra åt annan anställd att fatta beslut i dessa ärenden om den anställde har den kompetens, utbildning och erfarenhet som behövs.

3. Därutöver gäller de generella riktlinjerna för delegation i 3 kap. 6 a § första – fjärde meningen polisförordningen.

Utöver begränsningarna i polisförordningen innehåller även lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare vissa begränsningar. Enligt 2 § första stycket ska således förundersökningar mot unga som inte fyllt 18 år ledas av den som har polisens kompetens. Samma kompetenskrav gäller enligt 32 § tredje stycket för att leda den utredning som avses i den bestämmelsen.

Vidare anges i förarbetena till andra respektive fjärde stycket i dessa paragrafer att det av deras lydelse följer att endast den som har polisens kompetens får vara förhørsledare i dessa ärenden.

Polisorganisationskommitténs författningsförslag

Såsom redovisats ovan har Polisorganisationskommittén föreslagit att bestämmelserna i 3 kap. 6 a § sista meningen i den nu gällande polisförordningen, med oförändrad lydelse, ska överföras till den nya polisförordning som kommittén föreslår. När det gäller 3 kap. 8 § polisförordningen i den gällande polisförordningen föreslås endast vissa redaktionella ändringar i syfte att öka överskådligheten, medan de generella riktlinjerna i 3 kap. 6 a § första–fjärde meningen samma förordning föreslås upphävd.

Behörighetsreglerna i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare har inte berörts av kommitténs arbete.

2.10 Handläggningen av arbetsuppgifter som ankommer på Rikspolisstyrelsen och Säkerhetspolisen

2.10.1 Inledning

I förordningen (1989:773) med instruktion för Rikspolisstyrelsen finns bestämmelser om handläggningen av arbetsuppgifter som ankommer på myndigheten. Säkerhetspolisen är en del av Rikspolisstyrelsen, men har en särskild instruktion⁴⁸. Eftersom denna instruktion inte innehåller några särskilda regler om delegation, gäller de regler om detta som finns i instruktionen för Rikspolisstyrelsen⁴⁹.

I SOU 2012:13 har Polisorganisationskommittén föreslagit att instruktionen för Rikspolisstyrelsen upphävs och ersätts av en förordning med en instruktion för Polismyndigheten. I SOU 2012:77 har kommittén föreslagit att instruktionen för Säkerhetspolisen ersätts av en ny sådan.

2.10.2 Ärenden som ska handläggas av Rikspolisstyrelsens styrelse eller av rikspolischefen

Enligt 22 b § förordningen med instruktion för Rikspolisstyrelsen ska styrelsens styrelse besluta om a. myndighetens årsredovisning, delårsrapport och budgetunderlag, b. åtgärder med anledning av Riksrevisionens revisionsrapporter och den redovisning som myndigheten ska lämna till regeringen enligt 28 § myndighetsförordningen, c. riktlinjer och revisionsplan för internrevisionen samt åtgärder med anledning av internrevisionens iakttagelser och rekommendationer enligt 10 § internrevisionsförordningen (2006:1228) och d. sådana föreskrifter som riktar sig till enskilda, kommuner eller landsting.

⁴⁸ Se förordningen (2002:1050) med instruktion för Säkerhetspolisen.

⁴⁹ Detta får anses följa av 1 § tredje stycket instruktionen för Rikspolisstyrelsen.

Enligt 21 b § förordningen med instruktion för Rikspolisstyrelsen beslutar rikspolischefen i de ärenden som inte ska avgöras av myndighetens styrelse.

I SOU 2012:13 har Polisorganisationskommittén föreslagit att den nya Polismyndigheten ska vara en s.k. enrådighetsmyndighet. Det finns därför inget behov av regler om styrelsens befogenhet att besluta. I samma betänkande har kommittén föreslagit att den nya Polismyndigheten ska ledas av en rikspolischef. Någon särskild regel om i vilka ärenden rikspolischefen ska besluta finns inte i polisorganisationskommitténs förslag till myndighetsinstruktion. I stället kommer 4 och 5 §§ myndighetsförordningen att vara ensamt tillämpliga i denna del.

2.10.3 Ärenden som får handläggas av andra anställda

Inledning

Ärenden som inte ska avgöras av styrelsen, personalansvarsnämnden eller rikspolischefen får avgöras av någon annan tjänsteman. Detta framgår av 21 b § förordningen med instruktion för Rikspolisstyrelsen. Enligt 21 c § förordningen får rikspolischefen överlåta till chefsjuristen att besluta sådana föreskrifter som inte har principiell karaktär eller större betydelse eller som ska beslutas av styrelsen. Om föreskrifterna i stället avser Säkerhetspolisens område får beslutanderätten överlåtas till säkerhetspolischefen.

Ingen av dessa föreskrifter föreslås ingå i de förslag till förordningar med instruktioner för de två nya myndigheterna Polismyndigheten och Säkerhetspolisen som polisorganisationskommittén föreslår. I stället kommer 4 och 5 §§ myndighetsförordningen att vara ensamt tillämpliga i denna del.

Polischefspersonal

I förordningen med instruktion för Rikspolisstyrelsen finns det inte någon bestämmelse motsvarande den i 3 kap. 8 polisförordningen om att vissa särskilt kvalificerade ärenden ska handläggas av polischefspersonal. När Rikspolisstyrelsen leder polisverksamhet ska dock vad som i lag eller annan författning föreskrivs om polismyndighet i tillämpliga delar gälla även Rikspolisstyrelsen. Detta framgår av 7 § andra stycket andra punkten polislagen (1984:387). Enligt 4 och 6 §§ i myndighetens instruktion leder Rikspolisstyrelsen polisverksamhet som avser bl.a. att förebygga och avslöja brott mot rikets säkerhet samt att spana mot och utreda vissa brott. I dessa verksamheter, som bedrivs av Säkerhetspolisen respektive Rikskriminalpolisen, ska alltså bl.a. 3 kap. 8 § polisförordningen tillämpas. Enligt denna bestämmelse ska polischefspersonal som huvudregel besluta i vissa särskilt kvalificerade ärenden, bl.a. om frihetsberövanden, se avsnitt 2.9.2.

När Rikspolisstyrelsen och polismyndigheterna den 1 januari 2015 läggs samman till Polismyndigheten, kommer bestämmelserna i 3 kap. 8 § att bli direkt tillämpliga på den polisverksamhet som i dag leds av Rikspolisstyrelsen genom Rikskriminalpolisen. När det gäller polisverksamhet som kommer att ledas av den självständiga myndigheten Säkerhetspolisen, har polisorganisationskommittén föreslagit att 7 § andra stycket polislagen ska ändras så att vad som i lag eller annan författning föreskrivs om Polismyndigheten ska tillämpas på Säkerhetspolisen då denna myndighet leder polisverksamhet. Således kommer 3 kap. 8 § polisförordningen⁵⁰ även fortsättningsvis att vara tillämplig då Säkerhetspolisen leder polisverksamhet.

⁵⁰ Denna bestämmelse motsvaras av 4 kap. 3 § i kommitténs förslag till polisförordning, se SOU 2012:78 del 1 s. 231 f. och del 2 s. 377 f.

Polisman

En bestämmelse motsvarande den i 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen, att polismyndigheten inte får överlämna till någon annan än en polisman att avgöra eller leda handläggningen av ärenden som enligt rättegångsbalken ska skötas av en polismyndighet, saknas i förordningen med instruktion för Rikspolisstyrelsen. Det resonemang som redovisats i närmast föregående avsnitt beträffande ärenden som ska avgöras av polischefspersonal, är dock tillämpligt även i detta fall. När Rikspolisstyrelsen leder polisverksamhet kan således inte andra än polismän avgöra eller leda handläggningen av ärenden som enligt rättegångsbalken ska skötas av polismyndigheten.

När Rikspolisstyrelsen och polismyndigheterna den 1 januari 2015 läggs samman till Polismyndigheten, kommer bestämmelserna i 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen⁵¹ att bli direkt tillämpliga på den polisverksamhet som i dag leds av Rikspolisstyrelsen genom Rikskriminalpolisen. När det gäller polisverksamhet som kommer att ledas av den självständiga myndigheten Säkerhetspolisen, kommer på det sätt som redovisats i närmast föregående avsnitt, 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen även fortsättningsvis att vara tillämplig då Säkerhetspolisen leder polisverksamhet.

Andra anställda

I de ärenden som inte avser ledning av polisverksamhet, alltså exempelvis administration, finns det inga författningsmässiga begränsningar av möjligheten att delegera beslutanderätt till andra anställda. Med undantag för de ärenden som ankommer på polismyndighet enligt rättegångsbalken och lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, finns det heller inga

⁵¹ Denna bestämmelse motsvaras av 4 kap. 2 § i kommitténs förslag till polisförordning, se SOU 2012:78 del 1 s. 231 f. och del 2 s. 377 f.

bestämmelser som hindrar att ärenden som avser polisverksamhet delegeras till andra anställda än polismän under samma förutsättningar som gäller för delegation till polisman.

Detta förhållande kommer att gälla oförändrat också efter den 31 december 2014 enligt Polisorganisationskommitténs förslag.

2.10.4 Generella riktlinjer för delegation

Någon motsvarighet till de generella riktlinjerna för delegation i 3 kap. 6 a § första–fjärde meningarna polisförordningen finns inte i förordningen med instruktion för Rikspolisstyrelsen. När Rikspolisstyrelsen leder polisverksamhet ska bestämmelsen dock tillämpas. Såsom redovisats i de två närmast föregående avsnitten följer detta av 7 § andra stycket andra punkten polislagen.

Av avsnitt 2.9.3 framgår att polisorganisationskommittén föreslagit att bestämmelserna i 3 kap. 6 a § första–fjärde meningarna ska upphöra att gälla vid utgången av 2014.

2.11 Handläggningen av arbetsuppgifter som ankommer på polisman

Begreppet polisman förekommer den 1 september 2013 i 92 författningar. I dussintalet författningar därutöver är det av sammanhanget uppenbart att begreppet polisman avses, trots att begreppet polisen eller polis används⁵².

Av intresse när det gäller möjligheten att delegera arbetsuppgifter är de författningar som tillägger begreppet polisman en konkret arbetsuppgift. I ett antal författningar förekommer begreppet i ett annat sammanhang. Ett exempel är förordningen (1958:272) om tjänstekort. Sådana författningar redovisas i bila-

⁵² Om detta se SOU 2012:78 del 1, s. 88 ff.

gan, men behandlas därutöver inte ytterligare av utredningen. I samma bilaga redovisas även författningsbestämmelser som innehåller begreppet polisman, men som av annat skäl, exempelvis för att de är ålderdomliga, saknar intresse i detta sammanhang.

Det finns femtioalet författningar som tillägger polisman en konkret arbetsuppgift. Bland dessa kan urskiljas en grupp med ca femton författningar som avser utredningsverksamhet. En annan grupp, som omfattar tjugotalet författningar, avser trafikövervakning. Författningarna behandlas närmare i avsnitt 6 och 7.

2.12 Särskilt om bestämmelsen i 23 kap. 22 § rättegångsbalken

I 23 kap. 22 § rättegångsbalken finns bestämmelser om undantag från förundersökningsplikten. Enligt bestämmelsen behöver en förundersökning inte genomföras om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller a. ett brott som inte kan antas föranleda någon annan påföljd än böter, eller b. ett brott som avses i 45 kap. 2 § första eller andra stycket rättegångsbalken, dvs. brott som förövas inför rätten.

I avsnitt 2.6–2.8 har polisens arbetsuppgifter klassificerats med utgångspunkt i om de ankommer på polismyndighet eller polisman. Denna distinktion är viktig eftersom reglerna om behörighet styrs av denna uppdelning. När det gäller de brott som begås inför rätten får bestämmelsen i 23 kap. 22 § anses ha såväl rätten som åklagaren som adressater. Från bestämmelsen i denna del bortses i det följande. I övrigt saknar dock bestämmelsen en tydlig adressat. Vänder den sig till polismannen som ska rapportera brottet? Eller vänder den sig till förundersökningsledaren, dvs. till polismyndigheten, som inom polisen ensam har befogenheten att inleda en förundersökning?

Uppenbart är att den som rapporterar brottet, alltså polismannen, vid rapporteringstillfället måste ta ställning till hur brottet ska rapporteras. Dokumentationen, liksom omfattningen av de uppgifter som den misstänkte ska lämna, skiljer sig åt be-

roende på om en fullständig förundersökning eller förfarandet i 22 § ska tillämpas⁵³. Det avgörande som polismannen ställs inför är det samma som när det gäller valet mellan ordningsbot eller att rapportera brottet.

Lika tydligt är det att den utredning som polismannen gjort med stöd av 22 §, behöver granskas innan den lämnas vidare till åklagare för att han eller hon ska ta ställning i åtalsfrågan. Granskningen hos polisen ska avse främst om den gjorda utredningen är tillräcklig eller om förundersökning ska inledas⁵⁴. I denna del påminner förfarandet alltså om det som gäller då en anmälan granskas för en bedömning av om förundersökning ska inledas eller inte. Skillnaden är att anmälan i detta fall alltid omfattar också en färdig utredning.

Sammanfattningsvis får bestämmelsen i 22 § anses omfatta två förfaranden. Det ena, förfarandet på fältet, omfattar anmälningsupptagning och utredning av brottet genom förhör främst med den misstänkte. Det andra, förfarandet på kontoret, omfattar bl.a. en prövning av om en förundersökning ska inledas. Såsom redovisats i avsnitt 2.9.5 finns det inga formella hinder mot att den som inte har polismans kompetens tar upp en anmälan eller håller förhör. Befogenheten att besluta om en förundersökning ska inledas ankommer på polismyndigheten.

Tillämpningen av bestämmelserna i 23 kap. 22 § rättegångsbalken behandlas i avsnitt 8.2.2.

2.13 Övriga författningsreglerade krav på viss behörighet för att utföra en arbetsuppgift

Utöver de bestämmelser som redovisats ovan i detta avsnitt finns det en särskild behörighetsregel i ordningsbotskungörelsen (1968:199). Enligt 1 § kungörelsen får ordningsbot endast utfär-

⁵³ Se 25 § förundersökningskungörelsen.

⁵⁴ Se 3 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2012:29 FAP 404-1) om handläggning av brottmål utan förundersökning.

das av den polisman som uppfyller de krav som Rikspolisstyrelsen föreskriver om tjänsteställning eller utbildning eller i annat avseende. Även på myndighetsnivå finns det sådana föreskrifter, se avsnitt 8.

I detta sammanhang bör även nämnas ett uttalande som gjordes i förarbetena⁵⁵ till polislagen. Enligt detta förutsätts det att polismyndighetens beslut om husrannsakan enligt 20 § polislagen ska fattas av rättsbildad handläggare. Vid tiden för uttalandet, 1984, var det inte formellt möjligt att delegera ett sådant beslut till annan personal än polischefspersonal. Sedan den 1 oktober 1999 är dock denna begränsning i polisförordningen upphävd⁵⁶. I den praktiska tillämpningen beaktas inte längre uttalandet i förarbetena. Å andra sidan återges fortfarande uttalandet i litteraturen på området⁵⁷.

⁵⁵ Se prop. 1983/84:111 s. 29.

⁵⁶ Se avsnitt 2.9.6.

⁵⁷ Se Berggren, Nils-Olof och Munck, Johan (9:e uppl. 2009). *Polislagen En kommentar* s. 149.

3 Perspektiv på fördelningen av arbetsuppgifter inom polisen

3.1 Inledning

Hur arbetsfördelningen inom polisen ska vara kan ses ur en rad perspektiv. Ett är att jämföra med hur motsvarande arbetsuppgifter är fördelade vid de andra myndigheter som ansvarar för dem. Eftersom arbetsfördelningen utretts vid ett flertal tillfällen under senare år kan viktig kunskap också hämtas från dessa utredningar. Arbetsfördelningen, särskilt inom utredningsverksamheten, har i stor omfattning engagerat några av de fackliga organisationerna inom polisen, som även debatterat dem livligt. Frågan om arbetsfördelningen mellan olika yrkesgrupper är aktuell också inom andra samhällsområden, exempelvis sjukvården.

Dessa andra perspektiv behöver beaktas för att förstå den nuvarande fördelningen, men också för att bättre kunna besluta den framtida ordningen. Därför belyser utredningen några av dem i detta avsnitt. Vad som redovisas i några av perspektiven är naturligtvis inte alltid "sant" i samma betydelse som när det gäller de juridiska reglerna. Det kan nog ändå antas att mycket av de värderingar och uppfattningar som speglas i perspektiven ändå har haft, har och kommer att ha en stor påverkan på arbetsfördelningen inom polisen.

3.2 Arbetsfördelningen inom andra brottsbekämpande myndigheter

3.2.1 Inledning

Översikten fokuserar på arbetsuppgifter, främst inom den brottsutredande verksamheten, hos Tullverket och Kustbevakningen, vilka kräver polisiär kompetens när de utförs inom polisen. En översikt görs även av regleringen av Skatteverkets medverkan vid brottsutredningar. De valda myndigheterna är särskilt intressanta eftersom tjänstemännen i stor utsträckning har annan kompetens än den som polisman har. Redovisningen grundas på, utöver författningar och andra beslut, samtal med verksamhetsansvariga vid de berörda myndigheterna om den praktiska tillämpningen vid myndigheterna.

3.2.2 Tullverket och Kustbevakningen

Myndigheternas uppdrag

Av 1 § förordningen (2007:782) med instruktion för *Tullverket* framgår att Tullverket, om inte något annat föreskrivs, ansvarar för tullfrågor. Vidare framgår att Tullverket ska 1. fastställa och ta ut tullar, mervärdesskatt och andra skatter samt avgifter så att en riktig uppbörd kan säkerställas, och 2. övervaka och kontrollera trafiken till och från utlandet så att bestämmelserna om in- och utförsel av varor följs. Brottsbekämpningen i Tullverket omfattar hela kedjan från underrättelser, analys, kontroll, gripande och utredning till avslutad förundersökning.

Av 1 § förordningen (2007:853) med instruktion för *Kustbevakningen* framgår att Kustbevakningen har till uppgift att bedriva sjöövervakning och utföra räddningstjänst till sjöss och att Kustbevakningen också ska ha förmåga att förebygga, motstå och hantera krissituationer inom sitt ansvarsområde.

Bakgrund och intern utbildning hos de anställda inom utredningsverksamheten

Tullverket

För att bli anställd vid Tullverkets brottsbekämpning krävs kunskaper motsvarande lägst 3-åriga program på gymnasiet med godkänt betyg i Svenska B, Engelska B, Samhällskunskap A och Matematik A. Det krävs även svenskt medborgarskap och körkort för bil.

Grundutbildningen vid Tullverket pågår enligt kursplanen i drygt nio månader inklusive semesteruttag.⁵⁸ Målgruppen är enligt kursplanen tjänstemän som efter avslutad grundutbildning ska arbeta inom brottsbekämpningsprocessens gränsskyddsverksamhet. I utbildningen ingår bland annat enligt kursplanen ett block om 80 timmar brottsutredning innefattande momenten rättskunskap, bevisvärdering och praktiskt utredningsarbete. Under den ettåriga utbildningen är man aspirant. Anställs man därefter får man titeln tullinspektör. Vid rekrytering från denna grupp till tullkriminalen inleds tjänstgöringen med arbete i tre månader som brottsutredare på tullkriminalen för att ge den anställda ett helhetsperspektiv på verksamheten.

För att bli anställd som handläggare, analytiker, kvalitetssäkrare, tullinformatör eller tullrevisor inom Effektiv handel krävs en akademisk examen inom till exempel juridik, ekonomi och samhällsvetenskap om minst 120 poäng. Dessutom krävs körkort för bil. Denna grupp anställda går en något anpassad och förkortad grundutbildning om fyra månader, fördelad på sex veckor teori, sex veckor praktik och fyra veckor teori.⁵⁹ Målgruppen enligt kursplanen är nyanställda tjänstemän som efter avslutad utbildning ska arbeta inom brottsbekämpningsprocessens tullkriminalverksamhet. Det finns en övervikt av ekonomer och

⁵⁸ Kursplan Grundutbildning Brottsbekämpning 13:1, beslutsdatum den 12 september 2012.

⁵⁹ Kursplan Tullverkets grundutbildning för brottsbekämpning, 11:3 (specialister inom tullkriminalen), beslutad den 20 juni 2011, dnr PER 2011-407.

statsvetare i denna grupp. Efter den förkortade grundutbildningen finns tre tvåveckorskurser att tillgå för fortbildning.⁶⁰

En tredje grupp rekryteras internt, exempelvis tullrevisorer. Dessa har oftast titeln tullinspektörer redan när de kommer till tullkriminalen. Även de har tillgång till de tre tvåveckorskurserna för fortbildning. I övrigt anpassas utbildningen till individen.

Blivande förundersökningsledare hos Tullverket har under våren 2013 studerat 13 veckor vid Linnéuniversitetet i Växjö. Av kursbeskrivning daterad den 13 augusti 2013 framgår att kursdeltagarna bör ha minst två års erfarenhet av arbete med brottsutredningar. Av beskrivningen framgår vidare att kursdeltagarna ska utveckla sådana teoretiska och praktiska kunskaper att de kan fullgöra funktionen som förundersökningsledare vid alla typer av brottsutredningar där tullen leder förundersökningen eller annan utredning.

Kustbevakningen

För att få tillträde till Kustbevakningens grundutbildning krävs grundläggande behörighet för högskolestudier, fartygsbefälskurs klass VII eller maskinbefälskurs klass VII, svenskt medborgarskap, körkort för personbil, godkänt läkarintyg för sjöfolk i obegränsad fart (TSFS 2009:3) samt personlig lämplighet.

Kustbevakningens grundutbildning omfattar fem terminer och är uppdelad på två terminer kustbevakningslära (KBU 1), sex månader sjöpraktiktjänst, en termin fartygsbefälskurs klass VII och en termin maskinbefälskurs klass VII.⁶¹ Av kursplanen följer att aspiranten efter genomgången och godkänd grundutbildning ska ha tillräckliga kunskaper för att självständigt kunna agera som kustbevakningstjänsteman. I momentet KBU-1 ingår

⁶⁰ Bland annat Brottsbekämpning – Brottsutredning steg II, kursplan beslutad den 20 oktober 2011, dnr PER 2011-591 innefattande, vid behov, en vecka utredningspraktik samt 10 timmar inläsning och 30 timmar klassrumsundervisning i bl.a. förhörsteknik och bevisvärdering.

⁶¹ Utbildningsplan, Kustbevakningens grundutbildning, Dnr 13-925/11:2.

delmomenten allmän rättslära, brottsbekämpning, räddningstjänst, övervakning, kontroll, konflikthantering och praktik.

För de kustbevakningstjänstemän som ska inleda och leda förundersökning avseende ratt- och sjöfylleribrott finns en central vidareutbildning som omfattar fem veckor.⁶² Av kursplanen framgår att det är regioncheferna som utser de tjänstemän som ska genomgå utbildningen.

Enligt uppgift från chefen för brottsutredningsenheten vid Kustbevakningen har tre av de sex förundersökningsledare vid Kustbevakningen som handlägger ärenden enligt lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg polisiär bakgrund. Av övriga tre har en bakgrund som åklagare och två bakgrund från Tullverket som utredare.

Arbetsuppgifter som utförs av tulltjänstemän och som i rättegångsbalken förutsätter polismans kompetens

Av 19 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling (smugglingslagen) framgår att Tullverket får fatta beslut om att inleda förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken angående brott enligt smugglingslagen eller andra brott som avses i 1 § andra stycket, och att de befogenheter och skyldigheter som förundersökningsledaren har enligt rättegångsbalken i sådant fall gäller Tullverket. Tullverket ska enligt 19 § förordna särskilda befattningshavare i verket att fullgöra verkets uppgifter. Fram till den 30 juni 2013 var detta en arbetsuppgift för tullåklagare.⁶³

Är saken inte av enkel beskaffenhet, ska ledningen av förundersökningen enligt 19 § andra stycket övertas av åklagare så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Åklagaren ska även annars överta ledningen, när detta är påkallat av särskilda skäl.

⁶² Kursplan för de avslutande tio dagarna fastställd den 11 januari 2010 (dnr 13-6446/09:4). Kursen har hittills genomförts vid ett tillfälle.

⁶³ Åklagarmyndighetens författningssamling ÅFS 2005:23, ÅFS 2013:7 samt ÅFS 2013:3.

Av tredje stycket framgår att åklagare får anlita biträde av Tullverket när en förundersökning leds av en åklagare och att åklagaren också får uppdra åt tjänsteman vid verket att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

Av 2 § Tullverkets föreskrifter (TFS 2004:19) om vissa förordnanden i den brottsbekämpande verksamheten framgår att tjänstemän vid Tullverkets kompetenscenter för godsfrågor, kompetenscenter för flygfrågor och kompetenscenter för resande efter särskilt förordnande av generaltulldirektören är behöriga att inleda förundersökning enligt 19 § smugglingslagen.

Arbetsuppgifter som utförs av tulltjänstemän och tjänstemän vid Kustbevakningen och som i rättegångsbalken förutsätter polismans kompetens

Smugglingslagen

Innan förundersökning har hunnit inledas, får en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen i enlighet med vad som föreskrivs i 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen av brott enligt smugglingslagen eller andra brott som avses i 1 § andra stycket smugglingslagen (20 § första stycket smugglingslagen).

Vidare har tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen samma befogenhet som polisman har

att enligt 23 kap. 8 § rättegångsbalken ålägga någon att följa med till förhör och att ta med någon till förhör vid utredning av brott enligt smugglingslagen eller andra brott som avses i 1 § andra stycket smugglingslagen (20 § andra stycket smugglingslagen),

att enligt 24 kap. 7 § rättegångsbalken gripa den som misstänks för brott enligt smugglingslagen eller brott som avses i 1 § andra stycket smugglingslagen (21 § smugglingslagen),

att enligt 27 kap. 4 § rättegångsbalken ta egendom i beslag med anledning av brott enligt smugglingslagen eller andra brott som avses i 1 § andra stycket smugglingslagen (22 § smugglingslagen),

att enligt 26 kap. 3 § rättegångsbalken ta egendom i förvar i fråga om brott enligt smugglingslagen eller andra brott som avses i 1 § andra stycket smugglingslagen (25 a § smugglingslagen),

att enligt 28 kap. 5 § rättegångsbalken göra husrannsakan utan förordnande enligt 28 kap. 4 § rättegångsbalken i fråga om brott enligt smugglingslagen eller andra brott som avses i 1 § andra stycket smugglingslagen (26 § smugglingslagen), samt

att enligt 28 kap. 13 § rättegångsbalken besluta om kroppsvisitation och kroppsbesiktning utan förordnande enligt 28 kap. 4 och 13 §§ rättegångsbalken i fråga om brott enligt smugglingslagen eller andra brott som avses i 1 § andra stycket smugglingslagen (27 § smugglingslagen).

Lagen om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott.

Av 3 § första stycket lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott följer att Tullverket eller Kustbevakningen får besluta att inleda förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken om brott som avses i 1 § samt att de befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken då gäller Tullverket och Kustbevakningen. Myndigheten ska förordna särskilda befattningshavare att fullgöra myndighetens uppgifter.

Av andra stycket följer att, om saken inte är av enkel beskaffenhet, ledningen av förundersökningen ska övertas av åklagare så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet samt att åklagare också i andra fall ska överta ledningen när det behövs av särskilda skäl.

Av tredje stycket samma lagrum framgår att en åklagare får anlita biträde av Tullverket och Kustbevakningen när förunder-

sökningen leds av en åklagare samt att åklagaren också får uppdra åt en tjänsteman vid myndigheten att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

Innan en förundersökning har hunnit inledas har, enligt 4 §, en tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen samma befogenhet som en polisman har att enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken att hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen av brott som avses i 1 §. Dessutom har tjänsteman vid Tullverket eller Kustbevakningen samma befogenhet som polisman har att enligt 23 kap. 8 § rättegångsbalken att uppmana någon att följa med till förhör och att ta med någon till förhör (4 § andra stycket lagen 2008:322), att enligt 24 kap. 7 § rättegångsbalken gripa den som misstänks för brott som avses i 1 § (5 §), att enligt 27 kap. 4 § rättegångsbalken ta egendom i beslag med anledning av brott som avses i 1 § (6 §), att enligt 28 kap. 5 § rättegångsbalken att göra husrannsakan med anledning av brott som avses i 1 § (7 §) samt att enligt 28 kap. 13 § rättegångsbalken besluta om kroppsvisitation och kroppsbesiktning med anledning av brott som avses i 1 § (8 §).

Arbetsuppgifter som utförs av tjänsteman vid Kustbevakningen och som i rättegångsbalken förutsätter polismans kompetens

Lagen om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning

Av 7 § lagen (1982:395) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning (LKP) följer att åklagaren eller polismyndighet, om polismyndigheten bedriver undersökningen, vid förundersökning rörande brott mot de föreskrifter som avses i 1 § får anlita biträde av kustbevakningen samt uppdra åt kustbevakningstjänsteman att vidta de särskilda åtgärder som behövs för

undersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna.

Av 7 a § LKP följer att Kustbevakningen får besluta att inleda förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken om brott som avses i 20 kap. 4 eller 5 § sjölagen (1994:1009) och att de befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken då gäller Kustbevakningen. Av lagrummet framgår vidare att myndigheten ska förordna särskilda befattningshavare att fullgöra myndighetens uppgifter.

Vidare framgår av 2 § första stycket LKP att om anledning förekommer att brott förövats mot någon av de föreskrifter som nämns i 1 § LKP, har tjänsteman vid Kustbevakningen samma befogenhet som tillkommer polisman att hålla förhör och vidta annan åtgärd med stöd av 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken, ta med någon till förhör med stöd av 23 kap. 8 § rättegångsbalken, gripa någon med stöd av 24 kap. 7 § första stycket rättegångsbalken och företa husrannsakan med stöd av 28 kap. 5 § rättegångsbalken om åtgärden har till syfte att eftersöka den som ska gripas eller att verkställa beslag.

Av andra stycket 2 § LKP följer att om misstanken gäller brott som avses i 20 kap. 4 eller 5 § sjölagen (1994:1009) har en kustbevakningstjänsteman dessutom samma befogenhet som en polisman har enligt 27 kap. 4 § rättegångsbalken att ta egendom i beslag, enligt 28 kap. 5 § rättegångsbalken att göra husrannsakan i annat syfte än det som anges i första stycket 4 och enligt 28 kap. 13 § rättegångsbalken att besluta om kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

Av 2 § förordningen (1983:124) om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning framgår att de befogenheter som anges i 2–4 §§ LKP får utövas av chefen för Kustbevakningen, chef vid regional ledning vid Kustbevakningen och annan tjänsteman vid Kustbevakningen som handhar operativa övervakningsuppgifter. Av andra stycket framgår att befogenheterna dock endast får utövas av de tjänstemän som genomgått av Kustbevakningen föreskriven utbildning för detta ändamål.

Lagen om åtgärder mot förorening från fartyg

Enligt 11 kap. 4 § första stycket lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg får Kustbevakningen besluta om att inleda förundersökning om brott mot förbud som gäller enligt 2 kap. 2 § första stycket eller mot 2 kap. 4 § eller mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 2 kap. 2 § andra stycket eller 2 kap. 3 § och att de befogenheter och skyldigheter som undersökningsledaren har enligt rättegångsbalken i ett sådant fall gäller Kustbevakningen. Av andra stycket samma lagrum följer att Kustbevakningen ska förordna särskilda befattningshavare för fullgörande av uppgifter enligt första stycket.

Av 11 kap. 2 § följer vidare att en tjänsteman vid Kustbevakningen har samma befogenhet som en polisman har enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken att hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder med anledning av brott som avses i 1 § innan förundersökning har hunnit inledas. Av andra stycket framgår att vad som föreskrivs i 23 kap. 8 § rättegångsbalken om befogenhet för en polisman att ta med någon till förhör även gäller för en tjänsteman vid Kustbevakningen med anledning av brott som avses i 1 §.

Av 11 kap. 3 § följer att i fråga om åklagarens och polismyndighetens rätt att anlita biträde av Kustbevakningen och att uppdraga åt tjänsteman vid Kustbevakningen att vidta särskilda åtgärder vid förundersökning om brott som avses i 1 § gäller vad som sägs i 7 § LKP.

Vidare följer av 11 kap. att en tjänsteman vid Kustbevakningen har samma befogenhet som en polisman har att enligt 24 kap. 7 § rättegångsbalken gripa den som misstänks för brott som avses i 1 §, att enligt 27 kap. 4 § rättegångsbalken ta föremål i beslag med anledning av brott som avses i 1 § och att enligt 28 kap. 10 § rättegångsbalken göra en undersökning med anledning av brott som avses i 1 §.

Arbetsuppgifter som enligt rättegångsbalken får utföras av tulltjänstemän, tjänstemän vid Kustbevakningen och polismän

Av 33 kap. 6 § andra stycket rättegångsbalken följer att bestämmelserna i 24 § delgivningslagen inte hindrar att den tilltalade delges stämning och andra handlingar i ett brottmål genom förenklad delgivning om hon eller han av polisman, åklagare, tulltjänsteman eller tjänsteman vid Kustbevakningen vid ett personligt sammanträffande har delgetts information om att sådan delgivning kan komma att användas i tingsrätten och det vid den tidpunkt då handlingarna skickas till den tilltalade inte har förflutit längre tid än sex veckor sedan informationen lämnades.

Upplysningar om den praktiska tillämpningen hos Tullverket respektive Kustbevakningen

Tullverket

En adekvat utbildning är en förutsättning för att tulltjänstemännen ska kunna ha de befogenheter de har idag. Inriktningen är att utbildningen ska vara lika för alla så att samtliga har samma bas att stå på. Att Tullverket är *en* myndighet säkerställer ett enhetligt regelverk och bidrar till en enhetlig tillämpning.

Utredarna ska ha utbildning i polisiära befogenheter för att kunna tilldelas sådana. Det är dock inte nödvändigt med polisens kompetens för att ha sådana polisiära befogenheter som Tullverket har tilldelats.

Tullverket har sedan den 1 juli 2013 fått ökade befogenheter då Åklagarmyndighetens författningssamling (ÅFS) ger förundersökningsledare hos Tullverket befogenhet att inleda förundersökning enligt 19 § smuglingslagen⁶⁴. Denna befogenhet tillkom tidigare tullåklagare. Det är tullinspektörer hos Tullver-

⁶⁴ Se ÅFS 2013:3.

ket som är förundersökningsledare enligt 19 § smugglingslagen. Under våren 2013 har de tjugotalet tullinspektörer som är tänkta att vara förundersökningsledare enligt 19 § smugglingslagen studerat 13 veckor vid Linnéuniversitet i Växjö. De som deltagit har varit erfarna brottsutredare.

Kustbevakningen

Polismans kompetens upplevs inte vara en nödvändig förutsättning för att förordnas som förundersökningsledare hos Kustbevakningen. En parallell kan dras till rollfördelningen mellan åklagare och polisman där åklagaren kan leda en förundersökning utan att exempelvis gripa en misstänkt. Åklagaren fattar beslut och polisen verkställer. En förundersökningsledare bör dock ha befogenhet att hålla förhör.

Grundutbildningen till förundersökningsledare inom Kustbevakningen är inte så omfattande eftersom brottsutredning ingår i grundutbildningen.

Kustbevakningens modell med att förordna förundersökningsledare anses vara en bra ordning. Förordnandet gör att det blir tydligt vilket uppdrag den anställde har.

Det har fungerat bra med kustbevakningstjänstemän som delger information om förenklad delgivning enligt 33 kap. 6 § rättegångsbalken. Alla tjänstemän vid Kustbevakningen har viss utbildning i straffrätt.

3.2.3 Skatteverket

Lagen om Skatteverkets medverkan i brottsutredningar

Av 2 § första stycket lagen (1997:1024) om Skatteverkets medverkan i brottsutredningar framgår att åklagare som leder förundersökning enligt 23 kap. rättegångsbalken vid undersökningens verkställande får anlita biträde av Skatteverket. Av andra stycket

följer att åklagaren får begära biträde av Skatteverket också i fråga om utredning av brott innan förundersökning har inletts. Skatteverket får dock inte, utöver vad som följer av 3 och 4 §§, verkställa beslut om tvångsmedel.

Vidare följer av 3 § att Skatteverket får verkställa beslut om beslag enligt 27 kap. 1 § rättegångsbalken i de fall våld mot person inte behöver användas.⁶⁵ Av 4 § framgår att åklagaren får uppdra åt Skatteverket att medverka vid en husrannsakan om sådan verkställs av en polisman och att Skatteverket då får genomöka de utrymmen som är föremål för husrannsakan.

Av 5 § framgår att Skatteverket, utan att biträde begärs av åklagare, i fall som avses i 23 kap. 22 § rättegångsbalken får utreda sådan brottslighet som anges i 1 § första stycket, om den misstänkte kan antas erkänna gärningen och har fyllt tjuogoett år. Skatteverket får vidare enligt 6 § bedriva viss spaning.

Upplysningar om den praktiska tillämpningen hos Skatteverket

Enligt företrädare för Skatteverket skulle det dagliga arbetet underlättas om personal från skattebrottsenheterna skulle kunna hålla så kallade 24:8-förhör och informera om förenklad delgivning enligt 33 kap. 6 § rättegångsbalken och utföra eventuella andra uppgifter där det inte föreligger någon risk för våld.

3.2.4 Sammanfattning

Av redovisningen i avsnitt 3.2.2 framgår att det vid Tullverket och Kustbevakningen förekommer flera arbetsuppgifter, som hos polisen förutsätter polismans kompetens. Det finns anställda

⁶⁵ Enligt prop. 2005/06:169 s. 132 får åklagaren i det enskilda fallet göra en bedömning av om det finns risk för att förrättningsmannen kommer att mötas av våld eller hot om våld vid förrättningen eller om tvång kommer att behövas för att genomföra åtgärden.

vid de två myndigheterna som har en utbildning som polisman. Flertalet har dock inte det. De har då i stället genomgått myndigheternas grundutbildning. När det gäller brottsutredningsverksamheten har samtliga därefter genomgått intern vidareutbildning med inriktning mot utredning. För de som ska bli förundersökningsledare finns krav på utredningserfarenhet kompletterad med intern vidareutbildning. Verksamhetsansvariga vid Tullverket och Kustbevakningen ser inte några problem med fördelning av sådana arbetsuppgifter till tjänstemän utan polis-mans kompetens. Vikten av en adekvat utbildning och kompetensutveckling i övrigt har dock betonats.

Företrädare för Skatteverket skulle gärna se, till den del det avser utförande av uppgifter som inte förutsätter användande av våld, ytterligare befogenheter för verkets utredare när det med-verkar i brottsutredningar. Detta för att underlätta det dagliga arbetet.

3.3 Tidigare utredningar

3.3.1 Läget i rättsväsendet och förslag till fortsatta reformer inom brottsutredningsverksamheten m.m.

Betänkandet (SOU 2003:114) Läget i rättsväsendet och förslag till fortsatta reformer inom brottsutredningsverksamheten m.m. från Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU) avlämnades i december 2003.

I betänkandet konstateras att det behövs kompetenshöjande åtgärder inom polisens brottsutredande verksamhet samt att det inom den kvalificerade brottsutredande verksamheten alltså ska finnas ett starkt inslag av utredare med traditionell polisiär bakgrund. Som ett komplement till detta ska dock enligt utredningen rekryteras ett utökat antal utredare med annan utbildnings- och erfarenhetsbakgrund. Beträffande polisutbildad personal föreslås en ny enhetlig utbildning för kvalificerad brottsut-

redningsverksamhet och det påpekas att det skulle vara en fördel om denna gav högskolepoäng.

Beträffande utredare utan polisutbildning föreslås att dessa efter utbildning i bl.a. straffrätt, straffprocessrätt och polisiära arbetsmetoder ska benämnas kriminalutredare. Utredningen föreslår ändring av vissa författningsbestämmelser så att kriminalutredarna inom ramen för sitt utredningsuppdrag ska få polisiära befogenheter. Kriminalutredarna föreslås få motsvarande behörighet som en polisman att leda förundersökning avseende brott. Vidare föreslås en kriminalutredare få motsvarande befogenhet som en polisman att ålägga någon att följa med till förhör och att besluta om medtagande till förhör, hämtning till förhör, gripande samt att besluta om att gripandet ska hävas. En kriminalutredare föreslås också få motsvarande befogenhet som en polisman att ta egendom i förvar samt att besluta om och genomföra beslag och åtgärder enligt 27 kap. 15 § rättegångsbalken, husrannsakan och åtgärder enligt 28 kap. 10 § rättegångsbalken samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning. Därutöver föreslås att en kriminalutredare som med laga stöd berövar någon friheten ska ha befogenhet att genomföra kroppsvisitation i identifieringssyfte. Utredningen föreslår vidare att kriminalutredare skulle ges behörighet att hålla anhållningsförhör enligt 24 kap. 8 § rättegångsbalken, att genomföra så kallad primärutredning enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken samt att hålla sådana förhör med anställd inom polisen som avses i 5 kap. 3 § polisförordningen. Utredningen föreslår vidare att en kriminalutredare även ska ha befogenhet att enligt 23 kap. 6 a § rättegångsbalken besluta om vitesföreläggande i kallelse till förhör under en förundersökning samt att det ska vara möjligt för en förundersökningsledare att delegera en del beslutsbefogenheter i samband med förhör även till en kriminalutredare.

Då vissa av de arbetsuppgifter som föreslås läggs på kriminalutredarna kan komma att innebära att de hamnar i situationer där viss våldsanvändning är nödvändig för att kunna genomföra en tjänsteåtgärd, finner utredningen det nödvändigt att kriminal-

utredare ges rätt att använda våld i de situationer som avses i 10 § första stycket 1–6 polislagen.

Enligt utredningen bör det inte ställas upp några formella krav när det gäller utbildnings- och erfarenhetsbakgrund för kriminalutredare, men utredningen antar att det förmodligen framför allt kommer att vara efterfrågan på högskoleutbildad personal som arbetat några år inom annan verksamhet än polisen.

I de nu aktuella hänseendena, dvs. förändringar för utredare som saknar polisutbildning, har förslagen inte genomförts.

3.3.2 Framtidens polis och framtidens polisutbildning

Betänkandena Framtidens polis (SOU 2007:39) och Framtidens polisutbildning (SOU 2008:39) från Utredningen om den framtida polisutbildningen avlämnades i juni 2007 respektive i april 2008.

I betänkandena konstaterar utredningen att polisen har behov av en ökad och breddad kompetens. Utredningen föreslår därför i det senare betänkandet att polisutbildningen ska bli en treårig högskoleutbildning och medföra en akademisk examen, polisexamen. Därutöver föreslås en ettårig högskoleutbildning på avancerad nivå som ska ge en specialistpolisexamen. Behörighetskravet för att antas till denna utbildning ska vara akademisk examen, antingen i form av polisexamen eller en annan examen med exempelvis samhällsvetenskaplig, juridisk, ekonomisk eller teknisk inriktning. För de studerande vid specialistprogrammet som saknar polisexamen ska utbildningen därtill omfatta en halv termins studier vid den grundläggande polisutbildningen.

Personer som genomgått specialistutbildningen bör kunna anställas som poliser. Vad gäller de polisiära befogenheter som följer med en anställning som polis skulle det självfallet inte vara aktuellt för de specialister som inte har genomgått grundutbildningen att fullt ut verka som poliser. En sådan lösning skulle varken vara eller upplevas som rättssäker. En specialistutbildad utredare utan polisiär grundutbildning kommer självfallet att

vara hänvisad till arbete med de uppgifter för vilka han eller hon är utbildad. Utredningen lämnade inga förslag i frågan om vilka befogenheter en specialist skulle ha utan ansåg att detta borde utredas i annan ordning.

Enligt utredningen skulle ett genomförande av förslagen bredda polisyrket och ge fler människor möjlighet att arbeta som poliser. Polisyrket skulle också öppnas upp för annan kompetens och nya karriärvägar skapas.

De flesta remissinstanser var positiva till betänkandet. Regeringen har dock beslutat att inte genomföra förslagen. Rikspolisstyrelsen har senare fått i uppdrag att utveckla grundutbildningen till polis samt att redovisa behovet av att civil personal får befogenheter som idag är förbehållna polisman.

I en promemoria den 27 februari 2013 (dnr RA 761-259/13), har Rikspolisstyrelsen redovisat att styrelsen avser att utveckla och anordna en utbildning för specialister inom polisen som kommer att innebära att de som genomgår utbildningen kommer att bli poliser och att det inte krävs några författningsändringar för att genomföra detta.

Det sistnämnda uppdraget redovisas i Rikspolisstyrelsens rapport den 26 februari 2013 (dnr RA 761-259/13) Utökade befogenheter för civil personal inom Polisen, se avsnitt 4.3.6.

3.3.3 Rikspolisstyrelsens slutrapport 2008 Polisens brottsutredande verksamhet – utredning och säkerhet, arbetsvillkor och arbetsmiljö m.m.

Rapporten redovisades i september 2008 (dnr PoA-400-6355/07).

Syftet med utredningen var att, med beaktande av arbetsmiljöperspektivet, belysa hur den samlade kompetensen inom polisens brottsutredande verksamhet ska kunna användas på bästa möjliga sätt och därmed kunna effektivisera utredningsarbetet. Utredningen skulle bl.a. belysa konsekvenserna av att använda civila utredare inom Polisen.

I rapporten konstateras att rättsläget innebär att det finns ett legalt utrymme för att använda civila brottsutredare för hantering av de flesta arbetsuppgifter som ingår i den brottsutredande verksamheten. I rapporten identifieras dock tre områden där det finns ett behov av att även civila brottsutredare ska få vidta åtgärder, men detta inte medges i lag eller annan författning. Således bör enligt rapporten 23 kap. 3 § rättegångsbalken ändras så att en åklagare även formellt får rätt att uppdra åt en civil utredare att vidta åtgärder vid en förundersökning, 24 kap. 8 § rättegångsbalken ändras så att så kallade 24:8-förhör får hållas även av en civil utredare och 24 § delgivningslagen (1970:428) ändras så att en formell delgivning enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken kan utföras av en civil utredare även när delgivningen avser brott med fängelse i mer än sex månader i straffskalan. Rapporten lämnar förslag på författningsändringar och det anges att liknande förslag lagts fram redan år 2003 i SOU 2003:114. Då förslaget inte lett till någon åtgärd ansågs det finnas anledning att på nytt påtala behovet av dessa författningsändringar.

I rapporten påpekas att de civila utredarna inte bör nämnas kriminalutredare som föreslogs i SOU 2003:114 utan författningstexten bör peka ut tjänsteman vid polismyndigheten som behörig.

Delgivningslagen från 1970 är fr.o.m. den 1 april 2011 ersatt av delgivningslagen (2010:1932). Den nya lagen innehåller inga begränsningar när det gäller vem som kan delge en utredning enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken i ärenden som avser brott med fängelse i mer än sex månader i straffskalan. I övrigt har inga ändringar skett i de författningsbestämmelser som Rikspolisstyrelsens rapport avser.

3.3.4 Riksrevisionens rapport 2010 Hanteringen av mängdbrott – en kärnuppgift för polis och åklagare

Riksrevisionens rapport (RiR 2010:10) Hanteringen av mängdbrott – en kärnuppgift för polis och åklagare redovisades till regeringen i maj 2010.

Riksrevisionen har granskat polisens och åklagarnas hantering av mängdbrott. Riksrevisionens samlade slutsats är att regeringen och myndigheterna hittills inte gjort tillräckligt för att lösa problemen i mängdbrottshanteringen. Huvudorsaken till problemet är enligt Riksrevisionen att beslutade förändringar inte har fått tillräckligt genomslag, framför allt inom polisen.

Enligt Riksrevisionen utförs ett antal moment inom polisen inte effektivt. Det första momentet är att tidiga utredningsåtgärder inte utförs i tillräcklig utsträckning (s. 54). Det gäller bl.a. ärenden som inleds vid Polisens kontaktcenter, PKC, som med dagens regler inte kan sälla bort ärenden som kan läggas ned direkt och som därför belastar en annan del av polisorganisationen.

Det andra momentet som inte utförs effektivt är användande av förenklade delgivningsförfaranden. Dessutom föreligger brister i ledningen och styrningen, som är avgörande för att förändra arbetsmetoderna i enlighet med Polisens nationella utredningskoncept, PNU.

Riksrevisionen konstaterar också att andelen civila utredare som hanterar mängdbrott är förhållandevis liten och att civila utredare anses vara kompetenta och ambitiösa. Enligt Revisionen överväger fördelarna med att låta civila utredare utreda mängdbrott sett till såväl kompetens, ambition och kostnader.

Riksrevisionen identifierar tre legala begränsningar för civila utredare inom mängdbrottsområdet; de får i begränsad omfattning använda tvångsmedel, de har inte befogenhet att hålla förhör när någon har gripits (s.k. 24:8 förhör) och de får inte heller ”slutdelge” en förundersökning (den sistnämnda frågan har dock numera lösts). Enligt riksrevisionen är dessa begränsningar i

praktiken inte något större hinder, och när det behövs går det att lösa saken på ett pragmatiskt sätt som inte bryter mot lagen.

Riksrevisionen menar därför att det i stort sett inte finns några nackdelar med att låta civila utredare utreda mängdbrott och att polisen inte fullt ut tagit tillvara den tillgång som civila utredare kan vara.

3.3.5 Riksrevisionens rapport 2011 Att hantera mängdbrott effektivt – En utmaning för regeringen och rättsväsendet

Riksrevisionens rapport (RiR 2011:27) Att hantera mängdbrott effektivt – En utmaning för regeringen och rättsväsendet redovisades till riksdagen i november 2011.

I denna rapport redovisar Riksrevisionen sin granskning av effektiviteten i rättsväsendet och specifikt brottmålsprocessen samt analyserar orsakerna till effektivitetsbristerna.

Riksrevisionen konstaterar att personalens kompetens inte alltid används på det mest effektiva sättet. Ett exempel är civila utredare inom polisen. Revisionen rekommenderar att användningen av civila utredare ska öka.

Revisionen pekar på flera brister inom polisen och menar bl.a. att det inte är fråga om en resursbrist utan en fråga om att utnyttja existerande resurser mer effektivt, genom förbättrade rutiner och arbetssätt samt genom bättre styrning och ledning. Revisionen anger vidare att kompetensen inom polisen är bristfällig och varierande bland mängdbrottsutredare och ungdomsutredare.

3.3.6 Rikspolisstyrelsens rapport 2013 Utökade befogenheter för civil personal inom Polisen

Rapporten redovisades till regeringen i februari 2013 (dnr RA 761-259/13).

Rikspolisstyrelsens uppdrag, som redovisas i nämnda rapport, var att belysa behovet av att personer med en annan utbildning än polisutbildning ska få utföra polisiära arbetsuppgifter som omfattar sådana uppgifter som idag enligt lag eller annan författning endast får utföras av polisman. I sammanhanget skulle styrelsen beskriva och analysera vilken typ av arbetsuppgifter som dessa personer lämpligen borde utföra och vilken kompetens sådana personer borde ha.

Av rapporten framgår att det idag finns en stor enighet om att polisen har behov av att stärka kompetensen inom framförallt utredningsverksamheten och att detta behov avser såväl ökad som breddad kompetens.

Rikspolisstyrelsen konstaterar att denna kompetensstärkning bör ske på tre sätt: genom fortsatt utveckling av den polisiära kompetensen, genom ett mer effektivt användande av specialistkompetens, något som kräver författningsändringar, och genom en särskild utbildning för specialister som medför att de blir poliser. I promemorian behandlas framförallt frågan om ett effektivt användande av annan kompetens än den polisiära samt de författningsändringar som detta kräver. Frågan om en särskild utbildning för specialister behandlas i en annan promemoria, Polisutbildning för specialister, som lämnas till regeringen samtidigt som den nu aktuella promemorian behandlas.

I rapporten föreslår Rikspolisstyrelsen ändringar i rättegångsbalken för att möjliggöra att annan tjänsteman inom polisen än polisman ska kunna utföra arbetsuppgifter som idag endast får utföras av polisman. De föreslagna ändringarna avser åtgärder innan förundersökning har inletts enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken, biträde av polismyndighet och verkställande av beslut av förundersökningsledare enligt 23 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken och förhör efter gripande enligt

24 kap. 8 § rättegångsbalken. I dessa fall föreslås att åtgärderna ska kunna vidtas av polisman eller annan tjänsteman vid polisen med den kompetens, utbildning och erfarenhet som krävs för uppdraget. Ett motsvarande krav föreslås infört i 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen (1998:1558) när det gäller att delegera polismyndighets befogenheter att avgöra eller leda handläggningen av ärenden som enligt rättegångsbalken ska skötas av polismyndighet.

Vidare föreslås i rapporten att även tjänsteman vid polisen ska ha befogenhet att enligt 33 kap. 6 § rättegångsbalken delge information om förenklad delgivning, samt att begränsningen till polisman att meddela beslut om vitesföreläggande enligt 23 kap. 6 a § tas bort och ersätts med att sådant beslut får meddelas av undersökningsledare eller av den som får leda förhöret.

Slutligen föreslås att 3 kap. 6 a § polisförordningen ändras så att polismyndigheten, förutom till polisman, får överlämna till annan tjänsteman vid polisen med särskild kompetens, utbildning och erfarenhet att avgöra och leda handläggningen av ärenden som enligt rättegångsbalken ska skötas av en polismyndighet.

Rikspolisstyrelsens redovisning ansågs inte utgöra tillräckligt underlag för att genomföra författningsändringar. Därför tillsattes en utredare för att ytterligare analysera och beskriva behovet av ändringar.

3.3.7 Några fackliga organisationers inställning

3.3.8 Inledning

Redovisningen grundas på yttranden och annat offentligt tillgängligt material från Polisförbundet, ST inom Polisväsendet och Saco samt på synpunkter som framkommit vid utredningens sammanträffanden med företrädare för dessa fackliga organisationer.

3.3.9 Polisförbundet

Vid utredningens sammanträffande⁶⁶ med företrädare för Polisförbundet framhöll de bl.a. följande. Regeringens uppdrag avser frågor som även Genomförandekommittén för den nya Polismyndigheten arbetar med. Uppdraget borde därför ha lämnats först sedan kommittén avslutat sitt uppdrag. I övrigt hänvisar Polisförbundet i huvudsak till den inställning som redovisats i yttrande över Rikspolisstyrelsens promemoria Utökade befogenheter för civil personal inom Polisen (RA 761-259/13).

Av nämnda yttrande framgår i huvudsak följande. Den enskilde medborgaren har gett staten rätten att i vissa fall begränsa den enskilde medborgarens fri- och rättigheter. I promemorian föreslås ändringar i rättegångsbalken med tillägget annan tjänsteman vid polisen med den kompetens, utbildning och erfarenhet som krävs för uppdraget. Då det inte finns någon reglering kring detta begrepp skulle förslaget om författningsändring innebära en förskjutning av medborgarens kontroll och definition av den som har behörighet och befogenhet att besluta och utföra straffprocessuella tvångsmedel till att polismyndigheten ges en suverän roll kring att avgöra vem som ska ha en sådan befogenhet och behörighet.

Polisförbundet avstyrker Rikspolisstyrelsens föreslagna förändringar. Polisförbundet ser det framför allt som en fara avseende krav på rättsäkerhet, objektivitet, kvalité och kompetens. Polisförbundet anser att alla utredningar som kräver polismans kompetens, behörighet och befogenheter ska utföras av poliser. Polisman ska dessutom ansvara för alla utredningar där det finns risk för användning av eller att utsättas för våld. Polisförbundet anser att förundersökningsledarskapet inom polisen även fortsättningsvis ska utföras och ledas av poliser.

Rikspolisstyrelsens förslag bidrar inte till att utveckla en professionell polis då det skapar otydlighet för medborgarna och

⁶⁶ Vid sammanträffandet deltog från Polisförbundet 1:e vice ordföranden Lars Bergman och press- och opinionsansvariga Elisabeth Zaar.

organisationen eftersom rollerna mellan poliser och civilanställda blandas ihop. Rikspolisstyrelsens förslag leder till att rollerna mellan poliser och civilanställda blir otydliga. Det leder i sin tur till problem att leda och fördela arbetet. Otydligheterna bidrar även till en försämrad arbetsmiljö, vilket i sin tur leder till en försämrad verksamhet, bristande effektivitet och resultat. Polisförbundet anser att det som behövs inom polisen är en effektivare verksamhet. Detta möjliggörs genom en renodling av arbetsuppgifterna, tydligare rollfördelning och datasystem anpassade efter verksamhetens behov.

I polisens arbete behövs specialister. Rikspolisstyrelsens förslag innebär en yrkesrollsro, där specialistområdena urholkas. Polisen ska istället tillvarata och kontinuerligt vidareutbilda de civila specialisterna inom respektive specialområde. Detta för att kontinuerligt upprätthålla en hög professionalism inom specialområdena.

Med anledning av det uppkomna förslaget om polisutbildning för specialister samt utvidgade befogenheter för civil personal ställer sig Polisförbundet frågande till varför Rikspolisstyrelsen vill genomföra de föreslagna författningsändringarna.

Det som Polisförbundet ser som nödvändigt för att nå regeringens krav på högre kvalitet, ökad kostnadseffektivitet, ökad flexibilitet och väsentligt förbättrade resultat i polisens verksamhet är istället ett utvecklat verksamhetsstöd, effektivt IT-stöd, kompetensutbildningsstrategi för samtlig personal inom deras yrkesroller samt högskoleutbildning med forskningsanknytning. En reformering av polisutbildningen är synnerligen angelägen. Polisen behöver ingen rättsosäker yrkesro, samhället behöver en professionell polis.

3.3.10 ST inom polisväsendet

Vid utredningens sammanträffande⁶⁷ med företrädare för ST inom polisväsendet hänvisades i huvudsak till ST:s rapport Civila utredare från år 2008 varav framgår i huvudsak följande.

Civila utredares är en stor yrkesgrupp vars medlemmar i hög grad är organiserade inom ST. Yrkesrollen består i att självständigt utreda en av polis eller åklagare inledd förundersökning. Utredningen består i att enligt direktiv från förundersökningsledaren hålla målsägandeförhör och vittnesförhör, bearbeta eventuella beslag, inhämta teknisk bevisning, förhöra misstänkt, slutdelge utredningen samt sammanställa förundersökningsprotokoll för redovisning till åklagarmyndigheten.

Det bör i proposition eller eventuellt i förundersökningskungörelsen (1947:948) klargöras vad som menas med civil utredare och vilka fortbildningskrav som gäller för denna kategori. En förutsättning för att kunna utöva funktionen som civil utredare är att samtliga som arbetar med utredningar ska genomgå formell utbildning och få vidareutbildning. År 1997 startade en formell utbildning för civila utredare om 18–20 veckor på Polishögskolan. Denna utbildning har senare ersatts med distansutbildning under tio veckor land annat vid Växjö universitet.

23 kap. 3 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken bör ändras så att åklagare även kan uppdra annan tjänsteman vid polismyndighet med funktion som utredare med särskild delegation – civil utredare – att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen. Vidare bör även civila utredare kunna hålla förhör innan förundersökning har inletts (23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken) samt hålla förhör efter gripande enligt 24 kap. 8 § rättegångsbalken. Förhör är normalt inte att betrakta som ett tvångsmedel och kan därför företas av vem som helst som finnes lämplig för uppgiften. Troligtvis hade lagstiftaren ingen avsikt att utesluta civila utredare från förhör under primärutredningen,

⁶⁷ Vid telefonmöte deltog från ST inom polisväsendet ordföranden Karin Svenning och Anne-Cathrine Brandt, ledamot i avdelningsstyrelsen.

men förutsåg inte att någon annan än en polisman kunde vara inblandad i utredningsarbetet.

I lagtexten finns ingen begränsning innebärande att en civil utredare är diskvalificerad att medverka i ungdomsutredningar. Detta framgår av 18 § förundersökningskungörelsen (1947:948) där det står att förhör med någon som är under 18 år bör hållas av en person med särskild kompetens för uppgiften. Där finns ingen begränsning till polisman.

Om man från centralt håll tydligare reglerar civila utredares befogenheter och skyldigheter skulle effektiviteten i utredningsarbetet kunna öka eftersom förundersökningsledarna då har klara direktiv till stöd vid ärendefördelningen. Det är också angeläget att lagstiftningen medverkar till en modernisering och effektivisering av rättsväsendet och att de olika yrkeskategorierna som finns inom polisen samarbetar.

Ett genomförande av föreslagna utvecklingsvägar ger till resultat en effektivare polisorganisation, redo att möta de ökade krav som ställs i ett hårdnande samhälle. Det är viktigt att bevara och utveckla den stora potential som finns inom gruppen civila utredare. Det är angeläget att polisens resurser tas tillvara och utnyttjas på bästa sätt, inte minst ur medborgarperspektivet. Ytterligare en fördel med att civila tjänstemän utför arbetsuppgifter som tidigare varit förbehållna polismän är att dessa kan frigöras för yttre tjänst.

3.3.11 Saco-S

Vid utredningens sammanträffande⁶⁸ med företrädare för Saco-S framhöll de bl.a. följande muntligen och skriftligen genom inlägga daterad den 16 september 2013.

Utredaren efterfrågar en beskrivning av behovet av att civilt anställda ges polisiära befogenheter.

⁶⁸ Vid sammanträffandet deltog från Saco-S Lars Modig och Jens Pedersen, fackligt förtroendevalda.

Samhället blir alltmer komplext och så även brottsligheten. Den historiska synen på polismannen som kunde allt gäller inte längre. Polisens måste leverera med bättre kvalitet och bli effektivare totalt sett. Att inte använda enskilda anställdas kunskaper och färdigheter fullt ut är inte rationellt. Saco-S anser att det finns ett tydligt behov av civil spetskompetens med analytisk förmåga, kritiskt förhållningssätt och effektiva arbetsmetoder inom områden som IT, juridik, kriminologi m.m. inom Polisen.

Behovet av civil kompetens har beskrivits utförligt genom åren: Rikspolisstyrelsens rapport PoA-400-6355/07 den 30 september 2008 är ett exempel (den s.k. Holger Radner-rapporten). Riksrevisionens rapport Att hantera brottmål effektivt (RiR 2011:27) en annan. Justitieombudsmannens allvarliga kritik mot långsam handläggning i bedrägeriärenden i den 16 februari 2010 ett tredje exempel. Inte heller att förglömma riksdagens och regeringens många upprepade uttalanden om bristande effektivitet inom Polisen under hela 2000-talet.

Saco-S anser att bestämmelserna i 23 kap. 3 § och 24 kap. 8 § rättegångsbalken samt 24 § delgivningslagen bör ändras på så sätt att även andra än en polisman ska kunna utföra dessa arbetsuppgifter. Civilanställda bör också kunna hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder innan en förundersökning hunnit inledas (jfr 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken) samt besluta om beslag och husrannsakingar (27 kap. och 28 kap. rättegångsbalken). De bör självständigt kunna utföra arbetsuppgifter där de idag endast biträder en polisman, t.ex. att verkställa vissa tvångsmedelsbeslut. I nuläget utförs många av dessa uppgifter i praktiken informellt av civilanställda, under en polismanns överinseende. Civila akademiker med lämplig bakgrund (t.ex. f.d. åklagare) bör kunna leda polisiära förundersökningar. Kraven på vad förundersökningsledarkompetens innebär bör förtydligas.

Polisrollen bör renodlas till förmån för uppgifter som verkligen kräver användande av våldsbefogenheter. Skatteverket, Tullverket, Kustbevakningen och Kronofogdemyndigheten bedriver verksamhet liknande polisens, där befogenheterna i princip är samma som polisens. Inte sällan möter de våldsamma personer i

sitt arbete. Den arbetsmiljöansvariga chefen ansvarar för att det, precis som för all verksamhet, görs en riskbedömning av uppdraget och vid behov beslutas om förstärkning.

Den 1 januari 2015 bildas en nationell polismyndighet. I förarbetena nämns att historik och poliskultur kan försvåra en effektiv ledning, organisation och styrning (SOU 2012:13, s. 260). Det politiska målet 20.000-polisersmålet motverkar tyvärr strävandena mot en öppnare rekrytering genom att det i vardagen fungerar som budgetmässiga hinder mot att rekrytera civila. Att som civil få ökade befogenheter ökar konkurrenskraften att göra karriär. Det gynnar på sikt polisen generellt, som därmed kan öka mångfalden och kompetensen bland chefer och beslutsfattare.

3.4 Något om yrkesrollerna inom sjukvården

Verksamheten inom sjukvården påminner i flera avseenden om polisverksamheten. Båda är av avgörande betydelse för ett fungerande samhälle och de förutsätter, för att fungera, allmänhetens tillit och förtroende. Vidare utövas mycket av verksamheten av yrkesgrupper som är tydligt förankrade i allmänhetens medvetande.

Inom sjukvården är det formella regelsystemet för arbetsfördelning komplicerat. Ett fåtal medicinska arbetsuppgifter får utföras endast av vissa yrkesgrupper, främst läkare och sjuksköterskor. I övrigt gäller att den som har formell kompetens på eget ansvar får utföra medicinska arbetsuppgifter. Den som är legitimerad i sitt yrke, alltså bl.a. läkare och sjuksköterskor, anses ha formell kompetens. Däremot saknar exempelvis undersköterskor och sjukvårdsbiträden formell kompetens, eftersom dessa inte är s.k. legitimationsyrken. Den som saknar formell kompetens kan dock utföra medicinska arbetsuppgifter efter delegation från den som har formell kompetens under förutsättning att verksamhetschefen godkänt detta. Den som utför

arbetsuppgifter efter delegation är själv ansvarig för sina handlingar och kan ställas till ansvar om fel begås.

Inom sjukvården är det således relativt få arbetsuppgifter som enligt författning är förbehållna en viss yrkeskategori. Även inom sjukvården pågår ett arbete för att utveckla yrkesrollerna. Som exempel kan nämnas en vidareutbildning för specialistsjuksköterskor som, med bibehållen befattning som sköterska, ska avlasta läkare kvalificerade arbetsuppgifter⁶⁹. Avslutningsvis kan det finnas anledning att återge följande slutsatser av Socialstyrelsen i en rapport från 2009⁷⁰.

För att hälso- och sjukvården ska vara effektiv behöver resurserna utnyttjas på bästa möjliga sätt. Det innebär bland annat att personalresurserna används så att personer med rätt kompetens gör rätt saker vid rätt tidpunkt. Inom hälso- och sjukvården förändras kompetenssammansättningen och fördelningen av roller och arbetsuppgifter kontinuerligt, för att verksamheten ska påverkas på olika sätt. I svensk hälso- och sjukvård har exempelvis vissa typer av arbetsuppgifter flyttats från läkare till sjuksköterskor efter vidareutbildning. Sådana omfördelningar kan bland annat göra det möjligt att frigöra arbetstid hos olika yrkesgrupper och att förbättra vårdkvaliteten. På så sätt kan man arbeta mot en mer effektiv vård.

I den svenska hälso- och sjukvårdsorganisationen, och i tandvårdsorganisationen, är arbetsuppgifterna främst fördelade utifrån olika yrkeskategorier och antaganden om den formella och reella kompetensen. De olika yrkeskategorierna tenderar ofta att slå vakt om "sina" arbetsuppgifter, vilket kan försvåra rationella lösningar när det gäller arbetsfördelningen. En mindre konservativ syn på arbetsfördelning skulle förmodligen påverka arbetet positivt och förbättra hälso- och sjukvårdens resultat. Här finns alltså en potential att arbeta mer offensivt med denna typ av frågor. Vidare kan svårigheter att rekrytera exempelvis tandläkare och läkare komma att kräva nya organisatoriska lösningar och nyttjande av tillgängliga kompetenser. Det måste samtidigt poängteras att förskjutningar av arbetsuppgifter mellan olika yrkesgrupper aldrig får ske på bekostnad av patientsäkerheten. Allt arbete ska utföras i överensstämmelse

⁶⁹ Se artikel i tidskriften *Dagens medicin* den 18 januari 2012.

⁷⁰ Socialstyrelsen – Hälso- och sjukvårdsrapport 2009 s. 218 f.

med vetenskap och beprövad erfarenhet, oavsett vilken yrkesgrupp som utför arbetet. Patienten ska få en hälso- och sjukvård och tandvård av god kvalitet som uppfyller de ställda kraven.

4 Utgångspunkter för arbetsfördelningen

Bedömning: Polisverksamheten är beroende av en rad olika kompetenser för att kunna bedrivas effektivt och rättssäkert. Polismän ska i första hand arbeta med arbetsuppgifter där polismans kompetens är en nödvändig förutsättning. När det gäller övriga arbetsuppgifter ska den bästa möjliga kompetensen väljas. Valet av kompetens ska bidra till att polisens effektivitet ökar med bibehållen rättssäkerhet.

Utgångspunkt: En aktiv fördelning av arbetsuppgifter mellan polisens anställda ska bidra till fler poliser i yttre tjänst för ökad synlighet och trygghet, för fler utredningsåtgärder i samband med att brotten begås samt till en effektivare brottsutredningsverksamhet i övrigt.

Arbetsfördelningen inom polisen bör vila på aktiva ställningstaganden i ett antal frågor, bl.a. när det gäller vilka arbetsuppgifter som kräver polismans kompetens och vilka riktlinjer som ska gälla för fördelningen av de arbetsuppgifter som inte kräver en sådan kompetens.

Följande utgångspunkter kan formuleras.

- Polisverksamheten är beroende av en rad olika kompetenser för att kunna bedrivas effektivt och rättssäkert.
- Polismans kompetens intar en särställning genom att befattningen är författningsreglerad och har getts särskilda befo-

genheter, men också genom att antalet poliser är begränsat genom den reglerade utbildningen.

- Polismän ska i första hand arbeta med arbetsuppgifter där polismäns kompetens är en nödvändig förutsättning. Då ska särskilt beaktas i vilken omfattning en arbetsuppgift kräver polismännens särskilda yrkeskunskaper och den befogenhet att använda våld som en polisman har. Denna fråga behandlas i avsnitt 5.
- När det gäller övriga arbetsuppgifter ska den bästa möjliga kompetensen väljas. Denna fråga ska avgöras med beaktande av framförallt a. de krav som arbetsuppgiften ställer och b. vikten av att polisverksamheten, och då inte minst utredningsverksamheten, effektiviseras med bibehållen hög rätts-säkerhet. Frågan behandlas i avsnitt 6.
- Kravet på viss kompetens för att utföra en arbetsuppgift som ankommer på polismyndighet ska som huvudregel regleras på myndighetsnivå genom arbetsordning eller andra föreskrifter. När det gäller vissa kvalificerade uppgifter, främst inom området utredningsverksamhet, finns det dock ett behov av att i lag eller förordning säkra kravet på kompetens.
- Resursmixen inom polisen är ytterst en politisk fråga som styrs av samhällsutvecklingen, de ekonomiska ramarna samt tillgången på poliser och annan kompetens. Regelverket för polisen ska dock stödja och möjliggöra den syn på kompetensförsörjning och arbetsfördelning som nu redovisats.

Utgångspunkten för de överväganden och förslag som lämnas i denna promemoria är att en aktiv fördelning av arbetsuppgifter mellan polisens anställda ska bidra till fler poliser i yttre tjänst för ökad synlighet och trygghet, för fler utredningsåtgärder i samband med att brotten begås samt till en effektivare brottsutredningsverksamhet i övrigt.

5 Arbetsuppgifter som förutsätter polismans kompetens

Bedömning: Polismans kompetens bör vara en nödvändig förutsättning för att utföra arbetsuppgifter

- som kan komma att kräva polismans befogenhet att använda våld eller andra tvångsmedel,
- som typiskt sett ingår i den allmänna övervakningsverksamheten, med undantag för vissa uppgifter inom trafikövervakningsverksamheten,
- som avser beslut om straffprocessuella tvångsmedel inom utredningsverksamheten, exempelvis husrannsakan, vid fara i dröjsmål, och
- inom övriga verksamhetsområden beroende på uppgiftens karaktär efter prövning mot respektive författningsbestämelse.

När det gäller arbetsuppgifter inom utredningsverksamheten som är avsedda att utföras på fältet bör det gälla en presumtion för att de förutsätter polismans kompetens.

Det är i huvudsak vissa arbetsuppgifter inom trafikövervakningsverksamheten och arbetsuppgifter inom utredningsverksamheten som är avsedda att utföras på polisstationen som inte kan anses kräva polismans kompetens. Allt under förutsättning att arbetsuppgiften, vid en allmän bedömning, inte kan komma att kräva polismans befogenhet att använda våld eller andra tvångsmedel.

Denna avgränsning utesluter ingen personalkategori. Således kan polismans kompetens vara den lämpligaste även inom detta område, men den ska inte vara en nödvändig förutsättning sett från författningssynpunkt.

5.1 Inledning

I detta avsnitt avgränsas de verksamheter som kräver polismans kompetens. I detta sammanhang bör uppmärksammas att utredningens uppdrag är begränsat till att överväga en utvidgad möjlighet för den som inte har polismans kompetens att utföra arbetsuppgifter som kräver denna kompetens. Uppdraget berör således inte de arbetsuppgifter som i dag redan får utföras av den som inte har polismans kompetens. Det ligger därför utanför utredningens mandat att föreslå en överflyttning av uppgifter i den motsatta riktningen om detta, med en tillämpning av de riktlinjer som redovisas i detta avsnitt, skulle vara motiverat.

5.2 Arbetsuppgifter som kan komma att kräva polismans befogenhet att använda våld eller andra tvångsmedel

Det finns flera olika skäl till att en arbetsuppgift tillagts begreppet polisman. Många gånger är orsaken att en polisman har befogenheter att använda våld och andra tvångsmedel som i fredstid inte tillkommer någon annan yrkesgrupp.

Det är svårt att se något egentligt behov av att tillägga ytterligare personalgrupper inom polisen sådana befogenheter. Arbetsuppgifter som i dag är tillagda polisman, och som förutsätter eller kan antas förutsätta ett behov av att ingripa med våld eller andra tvångsmedel, ska därför även fortsättningsvis vara förbehållna polisman.

Särskilt tydligt är det att arbetsuppgifter i den yttre tjänsten som kan komma att kräva våld, exempelvis att omhänderta en berusad person, inte kan vara tillagd andra än polismän. I tveksamma fall bör en försiktighetsprincip gälla där säkerhet och arbetsmiljö sätts främst. Även från rättsäkerhetssynpunkt är det angeläget att våld och andra tvångsmedel som huvudregel får användas endast av den som är polisman.

Den närmare tillämpningen av vad som nu angetts redovisas i avsnitt 6 och 7.

5.3 Arbetsuppgifter i övervakningsverksamheten

5.3.1 Inledning

Med övervakningsverksamheten avses i huvudsak trafikövervakning och s.k. allmän övervakning. Den sistnämnda verksamheten innefattar bl.a. ingripandeverksamheten, stationstjänst och objektbevakning⁷¹. Övervakningsverksamheten omfattar i stor omfattning arbetsuppgifter som utförs ”på fältet”, alltså i den yttre verksamheten.

7.1.1 Trafikövervakningsverksamheten

Inom polisens trafikövervakning är två personalkategorier verkssamma; polismän och bilinspektörer. Såsom redovisats i avsnitt 5.2 ska arbetsuppgifter som i dag är tillagda polisman, och som förutsätter eller kan antas förutsätta ett behov av att ingripa med våld eller andra tvångsmedel, även fortsättningsvis vara förbehållna polisman. Denna utgångspunkt gäller naturligtvis även inom området trafikövervakning.

⁷¹ Om dessa begrepp se 2 § polislagen samt Berggren, Nils-Olof och Munck, Johan (9:e uppl. 2009). *Polislagen En kommentar* s. 32 f.

När det gäller övriga arbetsuppgifter finns det däremot från effektivitetssynpunkt anledning att överväga om bilinspektörer ska ges befogenheter som i dag är förbehållna polismän. Det är då fråga om arbetsuppgifter där bilinspektörens tekniska kompetens väger tyngre än polismannens särskilda yrkeskompetens. Den närmare tillämpningen av vad som nu angetts redovisas i avsnitt 6.3 och 7.2.

5.3.2 Arbetsuppgifter som typiskt sett ingår i den allmänna övervakningsverksamheten

Vissa författningsbestämmelser är avsedda att tillämpas i den allmänna övervakningsverksamheten utan att för sin tillämpning förutsätta ett behov av att ingripa med tvångsmedel. Som exempel kan nämnas polismanns befogenhet att, med stöd av 9 § tredje stycket lagen (1980:578) om ordningsvakter, stänga av en ordningsvakt från tjänstgöring. De befogenheter som tillkommer en polisman i denna verksamhet ska även fortsättningsvis vara förbehållna polisman.

Den närmare tillämpningen av vad som nu angetts redovisas i avsnitt 6 och avsnitt 7.3.

5.4 Arbetsuppgifter inom utredningsverksamheten

5.4.1 Inledning

Utredningsverksamheten inrymmer en rad olika arbetsuppgifter. Beroende på utgångspunkt kan de systematiseras på olika sätt.

5.4.2 Arbetsuppgifter som kan komma att kräva polismanns rätt att använda våld

Såsom redovisats i avsnitt 5.2 behöver arbetsuppgifter som i dag är tillagda polisman, och som förutsätter eller kan antas förut-

sätta ett behov av att ingripa med våld eller andra tvångsmedel, även fortsättningsvis vara förbehållna polisman. Denna utgångspunkt gäller naturligtvis även inom området utredningsverksamhet.

Den närmare tillämpningen av vad som nu angetts redovisas i avsnitt 6.4 och 7.3.

5.4.3 Indelning med utgångspunkt i var arbetsuppgiften utförs

Sett från var arbetsuppgiften utförs kan en uppdelning göras mellan uppgifter som utförs på polisstationen ”vid skrivbordet”, alltså under samma förutsättningar som flertalet arbetsuppgifter inom förvaltningen i övrigt, och sådana som utförs ”på fältet”. När det gäller uppgifter som ska utföras på fältet måste frågan om säkerhet och arbetsmiljö spela en avgörande roll. För dessa fall behöver därför gälla en presumtion för att arbetsuppgiften förutsätter polismans kompetens. Flertalet arbetsuppgifter som utförs vid skrivbordet förutsätter dock inte andra överväganden från säkerhetssynpunkt än de som redan görs i dag, exempelvis i förhörssituationer eller vid bemanning av receptioner. Naturligtvis finns det bland dessa senare arbetsuppgifter, sådana som kräver polismans särskilda yrkeskompetens. Den närmare tillämpningen av vad som nu angetts redovisas i avsnitt 6.4 och 7.3.

5.4.4 Indelning med utgångspunkt i vad uppgiften avser

Arbetsuppgifterna inom utredningsverksamheten kan indelas också med utgångspunkt i om de avser beslut eller faktiskt handlande. Någon allmän regel om vilka uppgifter som förutsätter polismans kompetens kan inte formuleras med utgångspunkt i om arbetsuppgifterna avser ett faktiskt handlande eller beslut. Exempelvis kan redan i dag de flesta förhör hållas såväl av

den som har polismans kompetens som den som saknar sådan kompetens.

Verkställighet av straffprocessuella tvångsmedel vid fara i dröjsmål

En stor och viktig grupp ärenden är de som avser polismans befogenhet att besluta om straffprocessuella tvångsmedel⁷². Med straffprocessuella tvångsmedel avses här beslag, husrannsakan, kroppvisitation, kroppsbesiktning och övriga tvångsmedel enligt 24–28 kap. rättegångsbalken. I dessa fall är gränsen mellan beslut och faktiskt handlande många gånger vara svår att dra. De straffprocessuella tvångsmedel som polisman kan besluta om förutsätter, med något undantag⁷³, fara i dröjsmål. I sådana situationer är verkställigheten direkt knuten till själva beslutet och ankommer också undantagslöst på den polisman som beslutat om åtgärden⁷⁴. Med hänsyn till detta, och till den försiktighetsprincip som förordats i avsnitt 5.2 när det gäller den yttre polisverksamheten, bör ingripanden med straffprocessuella tvångsmedel vid fara i dröjsmål även fortsättningsvis kräva polismans kompetens. Den närmare tillämpningen av vad som nu angetts redovisas i avsnitt 6.4 och 7.3.

Verkställighet av straffprocessuella tvångsmedel i övriga fall

När det gäller verkställighet av straffprocessuella tvångsmedel i de fall det inte är i fara i dröjsmål, alltså fall som inte är brådsakande, saknas i huvudsak särskilda bestämmelser⁷⁵. Beslut i dessa

⁷² Här avses endast de fall då polisman inte är undersökningsledare.

⁷³ Beslut om annan undersökning enligt 28 kap. 10 § rättegångsbalken kan beslutas av polisman utan att fara i dröjsmål föreligger.

⁷⁴ Jfr Lindberg, Gunnel (3:e uppl. 2013). *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?* s. 68 f. och 93 f.

⁷⁵ Jfr Lindberg, Gunnel (3:e uppl. 2013). *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?* s. 97 f.

fall fattas av polismyndighet eller åklagare. Formellt är det således inget som hindrar att den som inte har polismans kompetens verkställer beslutet. Däremot är detta olämpligt, eftersom endast polisman har befogenhet att använda våld och den kompetens som behövs för att hantera de frågor om avlägsnande och avspärrning som kan uppstå. Det är dock inget som hindrar att en husrannsakan genomförs av annan än en polisman, exempelvis kriminaltekniker, IT-forensiker eller ekonom, sedan den plats där husrannsakan ska genomföras säkrats.⁷⁶

Den praxis som under många år utvecklats för dessa fall är ändamålsenlig. Det saknas därför anledning att överväga en uttrycklig lagstiftning.

Bestämmelserna om befogenhet att bruka våld i dessa fall har behandlats i avsnitt 2.4.1.

5.5 Övriga arbetsuppgifter

När det gäller övriga arbetsuppgifter inom polisen, exempelvis handläggning av tillståndsärenden och andra s.k. polismyndighetsärenden, finns det bland dessa sådana ärendegrupper som bör förutsätta polismans kompetens och sådana som kräver annan kompetens. Här får en prövning göras författningsvis grundad på ärendegruppens karaktär. Dessa författningar, liksom de ändringar som föreslås i dem, redovisas i avsnitt 7.4.

⁷⁶ Jfr Lindberg, Gunnel (3:e uppl. 2013). *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?* s. 593 f. och Rikspolisstyrelsens skrivelse den 25 april 2002 (dnr RÅS-102-1466/02) Befogenheter för civilanställda kriminaltekniker.

5.6 Sammanfattning

5.6.1 Arbetsuppgifter som kräver polismans kompetens

Sammanfattningsvis bör polismans kompetens vara en nödvändig förutsättning för att utföra arbetsuppgifter

- som kan komma att kräva polismans befogenhet att använda våld eller andra tvångsmedel,
- som typiskt sett ingår i den allmänna övervakningsverksamheten, med undantag för vissa uppgifter inom trafikövervakningsverksamheten,
- som avser beslut om straffprocessuella tvångsmedel inom utredningsverksamheten vid fara i dröjsmål, och
- inom övriga verksamhetsområden beroende på uppgiftens karaktär efter prövning mot respektive författningsbestämmelse

När det gäller arbetsuppgifter inom utredningsverksamheten som är avsedda att utföras på fältet bör det gälla en presumtion för att de förutsätter polismans kompetens.

5.6.2 Det "öppna området"

Med utgångspunkt i de indelningar som redovisats ovan kan följande arbetsuppgifter som inte kräver polismans kompetens urskiljas:

- vissa arbetsuppgifter inom trafikövervakningsverksamheten,
- arbetsuppgifter inom utredningsverksamheten som är avsedda att utföras på polisstationen,
- arbetsuppgifter inom utredningsverksamheten som är avsedda att utföras på fältet, men där det finns skäl att bryta presumtionen att de ska utföras av polisman, och

- arbetsuppgifter inom andra områden än den allmänna övervakningsverksamheten och utredningsverksamheten efter prövning mot respektive författningsbestämmelse

Därutöver krävs det att arbetsuppgiften, vid en allmän bedömning, inte kan komma att kräva polismans befogenhet att använda våld eller andra tvångsmedel.

5.6.3 Den praktiska tillämpningen

De avgränsningar som gjorts i avsnitten 5.6.1 och 5.6.2 skiljer sig åt principiellt. De kompetenskrav som är förenade med arbetsuppgifterna i avsnitt 5.6.1 utesluter andra anställda än poliser. Avgränsningen i avsnitt 5.6.2 utesluter däremot ingen personalkategori. Således kan polismans kompetens vara den lämpligaste även inom detta område, men den ska inte vara en nödvändig förutsättning sett från författningssynpunkt. Anledningen till att dessa avgränsningar behöver göras är att kravet på polismans kompetens är författningsreglerat.

6 Fördelning av arbetsuppgifter som inte kräver polismans kompetens

Bedömning: Vissa allmänna riktlinjer bör gälla för fördelningen av arbetsuppgifter inom polisen. Riktlinjerna innebär att arbetsfördelningen ska göras med beaktande av följande krav när det gäller handläggningen, verksamheten och handläggaren:

Handläggningen

- kvalitet och säkerhet ska upprätthållas

Verksamheten

- effektivitet och snabbhet i verksamheten ska främjas

Handläggaren

- behovet av särskild kompetens, utbildning eller erfarenhet för att lösa uppgiften ska beaktas, och
- en arbetsuppgift ska inte handläggas av personal som är mer kvalificerad än vad uppgiften kräver

6.1 Inledning

I detta avsnitt redovisas hur arbetsuppgifter som inte kräver polismans kompetens bör fördelas. De författningsändringar som en sådan fördelning kräver, liksom de närmare övervägandena, redovisas i avsnitt 7.

Redovisningen sker med utgångspunkt i områdena trafikövervakningsverksamhet, utredningsverksamhet och övrig verksamhet. Inledningsvis redovisas de allmänna riktlinjer som bör tillämpas vid fördelningen.

6.2 Allmänna riktlinjer för fördelningen av arbetsuppgifter

Vissa allmänna riktlinjer kan formuleras för arbetsfördelningen inom en myndighet. För polisens del kommer de till uttryck i 3 kap. 6 a § första–fjärde meningen polisförordningen när det gäller fördelningen av polismyndighetens arbetsuppgifter mellan de anställda. Polisorganisationskommittén har föreslagit att bestämmelsen ska upphävas fr.o.m. den 1 januari 2015⁷⁷. Anledningen torde vara att detta slags riktlinjer inte längre förekommer i myndigheternas instruktioner. Riktlinjerna speglar dock på ett bra sätt de överväganden som bör styra arbetsfördelningen. De kan därför i sina huvuddrag, trots att de kommer att upphöra, med fördel läggas till grund också för den framtida fördelningen av arbetsuppgifter inom polisen.

Riktlinjerna innebär att arbetsfördelningen ska göras med beaktande av följande krav när det gäller handläggningen, verksamheten och handläggaren:

Handläggningen

- kvalitet och säkerhet ska upprätthållas.

Kravet innebär att arbetsuppgifterna ska fördelas så att kvaliteten och säkerheten i handläggningen bibehålls på en god nivå. En omfördelning av arbetsuppgifter får således inte medföra försäm-

⁷⁷ Se SOU 2012:13 s. 62 f.

ringar i detta avseende. Begreppet säkerhet innefattar även rätt-säkerhet.

Verksamheten

- effektivitet och snabbhet i verksamheten ska främjas.

Arbetsfördelningen ska bidra till effektivitet och snabbhet. Med verksamheten avses såväl den enskilda ärendegruppen som verksamheten i stort. Att frigöra poliser för yttre polisverksamhet genom att överföra arbetsuppgifter till personal med annan lämplig kompetens är ett exempel på hur arbetsfördelningen kan bidra till en ökad effektivitet. Ett annat exempel är regelförändringar för att samma handläggare ska kunna utföra fler åtgärder i ett ärende. På så sätt minskar antalet överlämningar och fler ärenden kan handläggas.

Handläggaren

- behovet av särskild kompetens, utbildning eller erfarenhet för att lösa uppgiften ska beaktas, och
- en arbetsuppgift ska inte handläggas av personal som är mer kvalificerad än vad uppgiften kräver

Allt fler arbetsuppgifter hos polisen kräver särskild kompetens och utbildning. Det kan avse nya arbetsuppgifter beroende på ny teknik, såsom exempelvis inom IT-området. Inom området för undersökningsledning har uppgifter av kvalificerat slag, som tidigare krävt juristexamen och åklagarutbildning, överförts till polisen från Åklagarmyndigheten. Till detta kommer att polisen successivt tillförs nya yrkesgrupper såsom bilinspektörer, IT-forensiker och analytiker. Allt detta ställer stora krav på hur arbetsuppgifterna fördelas.

Likaså har de arbetsuppgifter som kräver polismanns kompetens blivit alltmer kvalificerade till följd av bl.a. en allt grövre brottslighet och fler tekniska hjälpmedel i polisarbetet. Samtidigt är antalet erfarna polismän begränsat under överskådlig tid till följd av den omfattande generationsväxlingen.

6.3 Trafikövervakningsverksamheten

Bedömning: Bilinspektör bör ges ytterligare befogenheter när det gäller övervakningen av den yrkesmässiga trafiken. Genom att den enskilde bilinspektören kan utföra fler åtgärder i varje ärende främjas såväl effektivitet som snabbhet i handläggningen. Utökade befogenheter för bilinspektörer ger också möjlighet att begränsa antalet poliser inom trafikövervakningen till förmån för områden där polismanns kompetens är en nödvändig förutsättning. På så sätt kan den samlade effektiviteten i polisverksamheten öka.

Ett effektivt utnyttjande av bilinspektörernas kompetens i övervakningen av den yrkesmässiga trafiken förutsätter:

- en förändrad arbetsfördelning mellan polisman och bilinspektör där bilinspektörens kompetens tas tillvara i större omfattning. Inriktningen bör vara att bilinspektörernas verksamhet tydligt inriktas mot ett helhetsansvar för kontrollen av den yrkesmässiga trafiken. Polismännens verksamhet bör inriktas mot beteendebrott, oavsett trafikantslag, och mot brottslighet där vägtrafiken är ett medel, såsom ekonomiska brott, transport av stöldgods och narkotika samt illegal invandring och människohandel,

- strategiska ställningstaganden när det gäller resursmixen inom polisens trafikövervakningsverksamhet, och

- ökade kunskaper inom polisen om det regelverk som ger bilinspektörer befogenheter och att regelverket tillämpas fullt ut.

Förslag: Bilinspektör bör ges befogenhet

– att besluta om förskottsbetalning och om att färden inte får fortsättas enligt vissa författningar

att besluta om att omhänderta ett fordon's registrerings- eller saluvagnsskyltar och om vissa medgivanden i samband med detta enligt vissa författningar, och

– att i vissa fall få tillträde till fordon för kontroll.

Vidare bör bilinspektör ha befogenhet att utöva tillsyn enligt lagstiftningen om farligt gods. Slutligen bör det övervägas att ge bilinspektör en begränsad befogenhet att förelägga ordningsbot.

6.3.1 Inledning

Inom polisens trafikövervakning är två personalkategorier verksamma, polismän och bilinspektörer. Bilinspektörerna är, liksom de polismän som arbetar med trafikövervakning, anställda vid polismyndigheterna

Bilinspektörerna arbetar huvudsakligen med tillsyn av den yrkesmässiga trafiken. I maj 2013 var 66 bilinspektörer anställda vid polismyndigheterna. Vid samma tidpunkt var 445 polismän verksamma inom polisens yttre trafikövervakningsverksamhet. Av dessa arbetade 172 aktivt med övervakning av den yrkesmässiga trafiken. Bilinspektörerna utgör således drygt 25 procent av den personal som arbetar inom området yrkesmässig trafik.⁷⁸

⁷⁸ Se Rikspolisstyrelsens förstudierapport den 7 juni 2013 (dnr 420-559/12) Specialistkompetens för kontroll av yrkestrafik, bilaga 4.

6.3.2 Bilinspektörernas utbildning och ställning i organisationen

En bilinspektör har som regel en utbildning som fordonsingenjör. Många har rekryterats från AB Svensk Bilprovning och dåvarande Vägverket. Som anställda vid polisen genomgår de vidareutbildning på Polishögskolan som omfattar två omgångar om vardera fem veckor. I utbildningen ingår bl.a. polisrätt, trafikrätt och praktiska övningar.

Det finns inga formella hinder mot att bilinspektörer arbetar utan närvaro av en polisman. Med hänsyn till att en bilinspektör har begränsade befogenheter förekommer detta dock sällan. När det gäller verksamhet på fältet finns det även risker med ett sådant arbetssätt⁷⁹. Det vanligaste är att en grupp med såväl polismän som bilinspektörer arbetar tillsammans och genomför kontroller. Kontrollerna utförs ofta på särskilda kontrollplatser där det finns våg och annan utrustning samt ofta en byggnad där skrivarbetet kan utföras. Kontroller genomförs också i hamnar i anslutning till att bilfärjor ankommer.

Det finns inga särskilda regler i polisförordningen som tar sikte på bilinspektörer. Däremot innehåller flera andra författningar bestämmelser som ger bilinspektörer befogenheter av olika slag. När flera bilinspektörer arbetar tillsammans, eller när poliser och bilinspektörer gör detta, är den förman som leder och ansvarar för den verksamhet som bedrivs. Det är inget som hindrar att en bilinspektör är förman i förhållande till polismän⁸⁰. Vid åtminstone en polismyndighet är en bilinspektör chef för trafikpolisen.

⁷⁹ Jfr avsnitt 5.2.

⁸⁰ Se 4 kap. 3 § polisförordningen och avsnitt 2.3.

6.3.3 Bilinspektörernas befogenheter i dag

Våldsanvändning

Till skillnad från en polisman får en bilinspektör inte använda våld eller andra tvångsmedel i större utsträckning än varje annan medborgare.

Såsom redovisats i avsnitt 5.2 ska arbetsuppgifter i den yttre tjänsten som kan komma att kräva våld inte vara tillagda andra än polismän. I tveksamma fall bör en försiktighetsprincip gälla där arbetsmiljö och säkerhet sätts före effektivitet. Inom trafikövervakningsverksamheten har statsmakterna tagit tydlig ställning för att bilinspektörer ska vara en viktig resurs i den yttre verksamheten genom den lagstiftning som finns på området. I den praktiska tillämpningen iakttas redan i dag en försiktighetsprincip genom att polismän och bilinspektörer i stor omfattning arbetar tillsammans i arbetslag. De nya arbetsuppgifter som utredningen föreslår ska tilläggas bilinspektör skiljer sig, när det gäller behovet av våldsanvändning, inte principiellt från de uppgifter som bilinspektör har i dag.

Övriga befogenheter

Det finns femtontalet författningar som tillägger bilinspektör befogenheter. Bilinspektör är behörig kontrollant och/eller kontrolltjänsteman enligt vissa författningar⁸¹.

Därutöver har bilinspektör befogenhet

- att anmoda förare eller annan berörd person att visa upp behörighetshandlingar eller andra handlingar,
- att ta rutinmässiga alkoholutandningsprov,
- att meddela anvisningar för trafiken,

⁸¹ Se 10 § förordningen (1993:185) om arbetsförhållanden vid vissa internationella vägtransporter, 3 § förordningen (1998:786) om internationella vägtransporter inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och 7 kap. 1 § förordningen (2004:865) om kör- och vilotider samt färdskrivare, m.m.

- att provköra fordon trots att det inte är registrerat i vägtrafikregistret,
- att utföra flygande inspektion, under förutsättning av förordnande från Rikspolisstyrelsen, och för detta ändamål stoppa fordonet,
- att kontrollera fordons last eller färdskrivare eller taxameter och för detta ändamål stoppa fordonet,
- att få tillträde till bl.a. fordon, slutna utrymmen i fordon och till företags lokaler för vissa kontroller, och
- att meddela förelägganden, körförbud och andra beslut som behövs med hänsyn till fordons säkerhet eller lämplighet i trafik i vissa fall.

När det gäller bilinspektörs befogenheter i dag hänvisas i övrigt till avsnitt 12.

6.3.4 Behovet av förändringar

Inom polisens trafikövervakningsverksamhet är två yrkeskategorier verksamma; polismän och bilinspektörer. Regelverket är så utformat en viss uppgift många gånger kan utföras av såväl en polisman som en bilinspektör. I andra fall tillkommer befogenheten endast den som har polismans kompetens. Oavsett vem som ska utföra uppgiften, krävs det ibland också ett särskilt förordnande eller viss genomgången utbildning.

Från effektivitetssynpunkt finns det fördelar med att de bilinspektörer som är anställda inom polisen kan utföra fler arbetsuppgifter inom polisens trafikövervakning. Genom att den enskilde bilinspektören kan utföra fler åtgärder i varje ärende främjas såväl effektivitet som snabbhet i handläggningen. De närmare övervägandena i denna del redovisas i avsnitt 7.2.

Sett från ett helhetsperspektiv ger utökade befogenheter till bilinspektörer också möjlighet att begränsa antalet poliser inom trafikövervakningen till förmån för områden där polismans kompetens är en nödvändig förutsättning. Vikten av detta har

belysts i avsnitt 6.4.4. På så sätt kan den samlade effektiviteten i polisverksamheten öka.

För att på bästa sätt ta till vara bilinspektörernas kompetens behövs det aktiva ställningstaganden i frågor som rör arbetsfördelning, kompetensförsörjning och kompetensutnyttjande inom polisens trafikövervakningsverksamhet.

6.3.5 Ytterligare befogenheter för bilinspektör

Utöver de befogenheter som bilinspektörer har i dag, bör de tilläggas befogenhet

- att besluta om förskottsbetalning och om att färden inte får fortsättas enligt
 - 8 a och 8 b §§ lagen (1972:435) om överlastavgift,
 - 25 a och 25 b §§ förordningen (1993:185) om arbetsförhållanden vid vissa internationella vägtransporter, och
 - 10 kap. 5 och 6 §§ förordningen (2004:865) om kör- och vilotider samt färdskrivare, m.m.
- att besluta om att omhänderta ett fordon, registrerings- eller saluvagnsskyltar och om vissa medgivanden i samband med detta enligt
 - 28 § lagen (1997:1137) om vägavgift för vissa tunga fordon,
 - 6 kap. 3 § vägtrafikskattelagen (2006:227), och
 - 17 kap. 5 § förordningen (2001:650) om vägtrafikregister, och
- att i vissa fall få tillträde till fordon för kontroll enligt 5 kap. 25 a § körkortslagen (1998:488).

Slutligen bör bilinspektör ha befogenhet att utöva tillsyn enligt lagstiftningen om farligt gods. En sådan befogenhet kräver inte några ändringar i lag eller förordning. Däremot medger i dag inte Rikspolisstyrelsens tillämpningsföreskrifter till lagstiftningen om farligt gods att polismyndighetens befogenhet tilläggs andra än polismän. Denna fråga behandlas närmare i avsnitt 8.2.1.

6.3.6 Riktlinjer för bilinspektörernas verksamhet

Inledning

I avsnitt 4 har framhållits att arbetsfördelningen inom polisen bör vila på aktiva ställningstaganden i ett antal frågor, bl.a. när det gäller vilka riktlinjer som ska gälla för fördelningen av de arbetsuppgifter som inte kräver polismans kompetens.

När det gäller polisens övervakning av den yrkesmässiga trafiken, är ökade befogenheter för bilinspektör i sig inte en garanti för en ökad effektivitet. Det behövs därutöver även tydliga ställningstaganden i frågor som rör arbetsfördelningen mellan polisman och bilinspektör.

Polisens bilinspektörer har en gedigen grundutbildning kompletterad med en befattningsanpassad vidareutbildning. Ett utökat ansvar för bilinspektörer kan därför väl förenas med kravet på en hög kvalitet och säkerhet i trafikövervakningen. En sådan utveckling är särskilt angelägen med hänsyn till att det i dag är svårt att rekrytera polismän till den kvalificerade trafikövervakningen. Det finns också anledning att ifrågasätta det rationella i att ge polismän en omfattande teknisk utbildning för uppgifter som i allt väsentligt inte kräver polismans kompetens. En ökad andel bilinspektörer i förening med ökade befogenheter för denna grupp, skulle även begränsa behovet av polismän i denna verksamhet till förmån för andra arbetsuppgifter.

Vidare kan utredningen konstatera att polisen i dag inte fullt ut tillvaratar de befogenheter som lagstiftningen ger bilinspektör. En viktig orsak till detta är att det inom polisen inte finns tillräcklig kunskap om regelverkets möjligheter. Säkerligen bidrar även en kvardröjande kultur till att trafikövervakning alltid förutsätter polismans kompetens. Av detta skäl behövs det tydliga direktiv om att lagstiftningens möjligheter ska tas till vara.

Det behövs en förändrad arbetsfördelning mellan polisman och bilinspektör

Läget i dag

Det finns i dag ingen tydlig strategi för arbetsfördelningen mellan polisman och bilinspektör när det gäller övervakningen av den yrkesmässiga trafiken. Det är upp till varje polismyndighet att rekrytera den personal som behövs. Detta gör att varje myndighets sammanlagda kompetens varierar mycket då myndigheterna jämförs. Därmed varierar också de insatser som är möjliga att göra. I huvudsak ses bilinspektörerna som en stödfunktion med kvalificerad teknisk kompetens till polismännen.

Överväganden

Det behövs en förändrad arbetsfördelning mellan polisman och bilinspektör där bilinspektörens kompetens tas tillvara i större omfattning. Inriktningen bör vara att *bilinspektörernas* verksamhet tydligt inriktas mot ett helhetsansvar för kontrollen av den yrkesmässiga trafiken. Här avses då de åtgärder som riktar sig mot fordon, exempelvis flygande inspektion, kontroll av kör- och vilotider och farligt gods samt omhändertagande av registreringsskyltar, men också mot förare. För detta ändamål behöver bilinspektörerna ges ytterligare befogenheter. När det gäller in-gripanden mot förare är bilinspektörernas befogenheter i dag huvudsakligen begränsade till att ta s.k. sållningsprov för att kontrollera fordonsförarens nykterhet. Såsom framgår av redovisningen i kapitel 12 har bilinspektörer betydande möjligheter redan i dag att rapportera och utreda de överträdelser inom den yrkesmässiga trafiken som bedöms vara brott. Detta regelverk måste tillämpas i större utsträckning än i dag. Därutöver finns det anledning att närmare överväga om bilinspektör ska ges befogenhet att förelägga ordningsbot, se avsnitt 6.3.7.

Målsättningen bör vara att inrikta *polismännens* verksamhet mot beteendebrott, oavsett trafikantslag, och mot brottslighet där vägtrafiken är ett medel, såsom ekonomiska brott, transport av stöldgods och narkotika samt illegal invandring och människohandel.

En sådan inriktning innebär inte att det ska finnas vattentäta skott mellan de två yrkesgrupperna. Genom väl sammansatta arbetslag med polismän och bilinspektörer kan effektiviteten i trafikövervakningen öka.

En ansats i den riktning som nu förordas finns genom dokumentet Polisens trafiksäkerhetsstrategi och arbete mot kriminella på vägnätet som beslutades 2012⁸².

Det behövs strategiska ställningstaganden när det gäller resursmixen inom polisens trafikövervakningsverksamhet

Läget i dag

Svårigheten att i dag rekrytera personal till den kvalificerade trafikövervakningen inom polisen är oroande och kräver nya initiativ.

I en uppföljning av tillsynen av yrkesmässiga godstransporter på väg som redovisats under mars 2012 konstaterar riksdagens trafikutskott⁸³ bl.a. följande

Inom polismyndigheterna i Sverige finns uppskattningsvis ca 500 trafikpoliser. För närvarande har ca 140 av dessa trafikpoliser specialkompetens inom yrkesmässiga godstransporter på väg, och det finns även drygt 60 bilinspektörer inom polismyndigheterna som arbetar med yrkesmässig trafik. Uppgifter som Rikspolisstyrelsen har redovisat till uppföljningen visar att medelåldern inom dessa yrkesgrupper är hög och att det redan om fyra år kommer att ha skett pensionsavgångar som innebär att antalet trafikpoliser med specialkompetens kommer att ha minskat till drygt 100 och antalet bilinspektörer till 55

⁸² Se Rikspolisstyrelsens beslut den 14 maj 2012, dnr POA-325-4941/10.

⁸³ Se rapporten från riksdagen (2011/12:RFR 8) Tillsynen av yrkesmässiga godstransporter på väg – En uppföljning s. 175 f.

om inga riktade åtgärder vidtas för att säkra den långsiktiga kompetensuppbyggnaden. -- I uppföljningen kan konstateras att den ökning som skett av de yrkesmässiga godstransporterna på väg i kombination med att trafikpolisens personella resurser för att kontrollera dessa redan i dag är begränsade, innebär ett problem som riskerar att successivt förvärras om inte snabba och kraftfulla insatser vidtas. -- De svårigheter som under senare år har kunnat ses när det gäller att kunna nyrekrytera trafikpoliser till att arbeta med kontroller av yrkesmässiga godstransporter på väg innebär att det kommer att behövas nya lösningar för att säkra en långsiktig kompetenstillgång inom området.

Som en följd av uppföljningen gav regeringen i mars månad 2012 Transportstyrelsen och Rikspolisstyrelsen i uppdrag⁸⁴ att i samråd till Regeringskansliet (Näringsdepartementet och Justitiedepartementet) bl.a. redovisa de eventuella åtgärder som behövs för att underlätta och effektivisera myndigheternas tillsyn och kontroll av yrkestrafiken på väg. Uppdraget redovisades i mars månad 2013 i en gemensam rapport⁸⁵. Av rapporten framgår i denna del bl.a. att Rikspolisstyrelsen påbörjat en förstudie i syfte att säkerställa hur personal med specialistkompetens ska säkerställas på en nödvändig nivå för effektiva kontroller av yrkestrafiken på väg⁸⁶.

Av direktiven⁸⁷ för förstudien framgick bl.a. att den ska 1. klargöra hur stor denna specialistkompetens behöver vara för att uppfylla internationella och nationella direktiv, 2. redovisa de problem som finns i dag med rekrytering av dessa specialister och 3. lämna förslag på hur hanteringen av dessa problem ska bemötas. Förstudien uppdrogs åt en arbetsgrupp med representanter från Rikspolisstyrelsen och tre av polisens samverkansområden.

⁸⁴ Se regeringens beslut den 8 mars 2012 (dnr N2012/1374/TE).

⁸⁵ Se rapporten den 19 februari 2013 Uppdrag om regellefterlevnaden inom yrkestrafiken på väg (TSV 2012-1207 och POA-337 2016/12).

⁸⁶ Se rapporten s. 44 f.

⁸⁷ Se Rikspolisstyrelsens förstudiedirektiv (dnr POA-337-6417/12) Specialistkompetens för kontroll av yrkesmässig trafik.

Rikspolisstyrelsens förstudie har redovisats i en rapport under juni månad 2013⁸⁸. Av rapporten framgår bl.a. följande. Arbetsgruppen anser det vara viktigt att det finns civil specialistkompetens inom trafikövervakningsområdet för att ett allt mer komplext regelverk ställer krav på specialistkompetens. De personalförsörjningsplaner som upprättas vid polismyndigheterna visar antalet trafikpoliser som behöver tillföras varje år för att ersätta pensionsavgångarna. Det är dock inte alltid som målet kan uppfyllas. Det finns stora problem i dag när det gäller att rekrytera polismän till trafikpolisen och då inte minst till den verksamhet som avser övervakning av den yrkesmässiga trafiken. Flera myndigheter är ense om att det är i det närmaste omöjligt att direktrekrytera poliser till ”yrkestrafikgrupper”. Polismyndigheterna möter detta genom att på olika sätt ”paketera” arbetet vid trafikpolisen så att det ska innehålla även sådana uppgifter som yngre poliser är intresserade av, exempelvis organiserad brottslighet. Några myndigheter erbjuder kombinationsbefattningar där arbete inom utrycknings- eller utredningsverksamheten kombineras med arbete inom trafikövervakningen. En myndighet rekryterar i stället fler bilinspektörer. I rapporten föreslås att detta slags åtgärder ska fortsätta och att varje samverkansområde/kommande polisregioner ska se över sin resurs inom detta område samt säkerställa rekrytering inför kommande pensioneringar.

Rikspolisstyrelsen har beslutat⁸⁹ i enlighet med förslaget i förstudien.

⁸⁸ Se förstudierapporten Specialistkompetens för kontroll av yrkesmässig trafik (dnr 420-559/12).

⁸⁹ Se protokoll från Rikspolisstyrelsens Metod- och utrustningsråd den 30 maj 2013, punkt 3.3.1.

Överväganden

Kompetensförsörjningen och fördelningen av arbetsuppgifter mellan olika personalkategorier inom polisen är i huvudsak en strategisk fråga. Av redovisningen nyss framgår dock att bristen på kompetens inom övervakningen av den yrkesmässiga trafiken hittills främst betraktats som en fråga om hur polismyndigheterna ska locka fler polismän till verksamheten.

Polisens verksamhet för att övervaka den yrkesmässiga trafiken behöver successivt tillföras betydande resurser, främst för att ersätta de polismän som går i pension. Arbetsuppgifternas art och det sätt på vilket arbetet organiseras, gör att polismans kompetens inte är en nödvändig förutsättning i samma omfattning som tidigare. Bilinspektörerna har en för arbetsuppgifterna väl lämpad kompetens och erfarenheterna av att utnyttja bilinspektörer inom polisens trafikövervakning är goda. I polisens verksamhet för att övervaka den yrkesmässiga trafiken går det, såsom redovisats i avsnitt 6.3.1, cirka en bilinspektör på tre polismän. Arbetsuppgifternas art hindrar inte att fler bilinspektörer rekryteras. En sådan rekrytering förutsätter att rekryteringen av poliser till trafikpolisen i motsvarande mån kan stå tillbaka.

Regelverket om bilinspektörs befogenheter ska vara känt och tillämpas

Läget i dag

Inom trafikövervakningsverksamheten har statsmakterna tagit tydlig ställning för att bilinspektörer ska vara en viktig resurs i den yttre verksamheten genom den lagstiftning som finns på området.

Av Rikspolisstyrelsens förstudierapport om specialistkompetens för kontroll av yrkesmässig trafik, som redovisats ovan, framgår att bilinspektörens arbetssituation ur juridisk synpunkt (befogenheter) anses svår att överblicka och därför behöver ut-

redas. Enligt rapporten finns det många situationer som bilinspektören kan hamna i och som är svårtolkade. I denna del hänvisas i rapporten till en promemoria som upprättats vid Polishögskolan⁹⁰. I promemorian listas en rad befogenheter där det anses vara oklart om de tillkommer även en bilinspektör.

I avsnitt 8.2.1 har utredningen redovisat att polismyndighetens befogenhet att utöva tillsyn enligt lagen om farligt gods inte bör vara begränsad till polisman. I dag hindrar inte lagstiftningen att polismyndighetens befogenhet delegeras till bilinspektör. Begränsningen finns i stället i de tillämpningsföreskrifter som Rikspolisstyrelsen utfärdar. En befogenhet att utöva tillsyn enligt lagen om farligt gods skulle, om den gavs även till bilinspektör, effektivisera tillsynen av den yrkesmässiga trafiken.

Överväganden

Det är angeläget att befogenheterna för en nyckelgrupp som bilinspektörer är klarlagda inom polisen. Särskilt viktigt är det att det finns en gedigen kunskap om detta vid Polishögskolan, med tanke på skolans uppgift att förmedla kunskap i frågan till såväl polismän som bilinspektörer.

Denna bristande kunskap inom polisorganisationen kan säkerligen förklara den försiktighet när det gäller att ta tillvara bilinspektörernas kompetens som ibland framskymtar, såväl i praktiken som i polisens styrdokument.

En effektiv verksamhet kräver att det regelverk som ger bilinspektörer befogenheter tillämpas fullt ut.

⁹⁰ Promemorian Bilinspektörernas arbetssituation, inget datum.

6.3.7 Bilinspektör bör ges en begränsad befogenhet att förelägga ordningsbot

Föreläggande av ordningsbot är ett förenklat förfarande som tillämpas för att beivra vissa brott av enklare slag. Förfarandet innebär att den rapporterende polismannen utfärdar ett föreläggande där brottet och bötesbeloppet anges samt ger den misstänkte möjlighet att godkänna föreläggandet. Ett godkänt föreläggande har samma rättsverkan som en meddelad dom. Riksåklagaren väljer, i samråd med Rikspolisstyrelsen, ut de brott för vilka ordningsbot får utfärdas. Bestämmelser om ordningsbot finns i 48 kap. rättegångsbalken och ordningsbotskungörelsen (1968:199).

Föreläggande av ordningsbot får utfärdas även av åklagare, tulltjänsteman eller kustbevakningstjänsteman, men däremot inte av bilinspektör. Ett stort antal trafikbrott beivras genom föreläggande av ordningsbot. Det skulle innebära betydande effektivitetsvinster om även bilinspektörer, i likhet med tjänstemän vid Tullverket och Kustbevakningen, hade befogenhet att förelägga ordningsbot.

En sådan befogenhet förutsätter dock att vissa andra frågor klarläggs. Det gäller bl.a. betydelsen av att bilinspektör saknar rapporteringsskyldighet och befogenhet att meddela rapportertgift. Vidare behöver en befogenhet att förelägga ordningsbot, i likhet med vad som gäller inom andra områden, noga avgränsas till vissa brott.

En befogenhet för bilinspektör att förelägga ordningsbot förutsätter ändringar i lag. Det har inte varit möjligt för utredningen att under den begränsade tid som stått till buds utreda frågan i tillräcklig omfattning.

Utredningens överväganden när det gäller behovet för andra än polismän och bilinspektörer att förelägga ordningsbot redovisas i avsnitt 7.3.6.

6.4 Utredningsverksamheten

Bedömning: Det finns ett behov av att i ökad omfattning kunna utnyttja personal med annan kompetens än den som polisman har i utredningsverksamheten. Detta behov har uppmärksammats i flera sammanhang under senare år. Av främst effektivitetsskäl finns det fördelar med att fler, redan verksamma, sådana utredare kan utföra fler arbetsuppgifter inom brottsutredningsverksamheten. När det gäller uppgiften att leda förundersökningar finns det även ett behov, främst av kvalitetsskäl, av att kunna rekrytera kompetens som i dag inte finns vid polismyndigheterna. Slutligen behöver rekryteringsbasen för förundersökningsledare breddas så att även andra anställda än de som har polismans kompetens kan bli förundersökningsledare.

För att möjliggöra detta krävs det ändringar i främst rättegångsbalken, lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och polisförordningen.

Det behövs en ny allmän kompetensregel för den, polisman eller annan, som ska handlägga brottsärenden.

6.4.1 Arbetsfördelningen i dag

I dag kan arbetsfördelningen mellan olika personalkategorier inom brottsutredningsverksamheten beskrivas på följande sätt.

Den personal som leder utredningsverksamheten, förundersökningsledarna, har undantagslöst polismans kompetens. Detta beror på att detta är ett författningsreglerat krav. Eftersom allt fler förundersökningar bedöms vara av enkel beskaffenhet, och därmed ska ledas av polisen och inte av åklagare, har behovet av förundersökningsledare hos polisen ökat. Även andelen komplicerade förundersökningar hos polisen ökar. Den reguljära vidareutbildning som tidigare fanns, och som omfattade också utredningsverksamhet, har upphört sedan en lång tid tillbaka.

Statsmakterna har under senare år särskilt understrukt betydelsen av en kompetensförstärkning när det gäller polisens förundersökningsledare för att dessa självständigt ska kunna fullgöra sin brottsutredande uppgift⁹¹. Till följd av detta pågår det vid myndigheterna numera ett ständigt metod- och kompetensutvecklingsarbete för att bättre kunna hantera brottsligheten. Ett viktigt led i detta arbete är den centralt anordnade 20 veckors utbildning för förundersökningsledare som bedrivs i Polishögskolans regi⁹². Därutöver anordnar även polismyndigheterna lokala utbildningar. Såsom redovisas i avsnitt 6.4.13 finns det dock inget krav på viss obligatorisk utbildning för att leda förundersökningar.

Utredningsverksamhet bedrivs av såväl personal med polismans kompetens som personal med annan kompetens. Den senare gruppen uppgick i början av 2013 till något över 700 anställda⁹³. Den utgör därmed ca 15 procent av de anställda som har en befattning som utredare. I denna grupp finns anställda utan akademisk utbildning som kompetensutvecklats internt inom polisen, men också ett mindre antal direktrekryterade handläggare med juristexamen eller annan akademisk utbildning. De polismän som utreder brott saknar i huvudsak akademisk grundexamen. Till följd av pensionsavgångar och en ökad satsning på att utreda brott, är en stor del av de utredare som har polismans kompetens unga och relativt oerfarna.

De administrativa uppgifterna sköts av personal som saknar polisutbildning. Inom polisen, liksom inom den övriga förvaltningen, integreras dock administrationen alltmer med själva handläggningen och blir därmed en del av handläggarens, dvs. utredarens, arbete.

⁹¹ Se bl.a. prop. 2010/11:1 utg.omr. 4, s. 24 och prop. 2011/12:10 s. 22 f.

⁹² Rikspolisstyrelsen har i en skrivelse till regeringen den 27 oktober 2011 (dnr POA-403-4871/11) redovisat de åtgärder som polisen vidtagit för att höja kompetensen hos polisens förundersökningsledare.

⁹³ Se Rikspolisstyrelsens promemoria den 26 februari 2013, dnr RA 761-259/13, Utökade befogenheter för civil personal inom Polisen, s. 4.

6.4.2 Yrkesrollerna är starkt rotade inom polisens utredningsverksamhet

De ca 700 utredare inom polisen som inte har polismans kompetens utreder i stort sett alla slags brott. I dag är det inte många som ifrågasätter verksamhetsnyttan med detta. Väldigt få ifrågasätter att denna ordning inte skulle uppfylla kravet på kvalitet, effektivitet och rättssäkerhet i utredningsverksamheten.

Det har inte alltid varit så. Av Rikspolisstyrelsens föreskrifter från mitten av 1980-talet framgår att befogenheten för annan personal än polismän när det gällde att utreda brott var begränsad till i huvudsak bötesbrott där förundersökning inte behövdes eller, om förundersökning behövdes, den misstänkte inte nekade till gärningen⁹⁴.

Aven inom polismanskollektivet har arbetsfördelningen inom området brottsutredning, såsom framgår av redovisningen i avsnitt 2.9.6, varit strikt, följt tjänsteställningen och präglats av detaljreglering.

6.4.3 Behovet av förändringar

I dag finns det två kategorier brottsutredare hos polisen. De som har polismans kompetens och de som har annan kompetens. Regelverket är utformat så att det ställer krav på den ena kompetensen, den som polisman, för vissa arbetsuppgifter. Utöver detta allmänna krav finns det inga särskilda krav för att handlägga brottsärenden.

Av främst effektivitetsskäl finns det fördelar med att fler redan verksamma utredare kan utföra fler arbetsuppgifter inom brottsutredningsverksamheten. När det gäller uppgiften att leda förundersökningar finns det även ett behov, främst av kvalitets-skäl, av att kunna rekrytera ny kompetens. Vidare behöver rekryteringsbasen för förundersökningsledare breddas så att

⁹⁴ Se redovisningen i avsnitt 2.9.6 angående 1984 års polisförordning.

även andra anställda än de som har polismans kompetens kan bli förundersökningsledare.

Slutligen finns det ett behov av att införa en allmän kompetensregel för den, polisman eller annan, som ska handlägga brottsärenden.

Behovet av att i ökad omfattning kunna utnyttja personal med annan kompetens än den som polisman har inom utredningsverksamheten har uppmärksammats i flera sammanhang under senare år. *Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU)* konstaterade 2003 att det behövs kompetenshöjande åtgärder inom polisens brottsutredande verksamhet och att det därför, som ett komplement till de utredare som är polismän, behövs ett utökat antal utredare med annan utbildnings- och erfarenhetsbakgrund. Utredningen konstaterade vidare att, om utredningens förslag genomfördes, polisen skulle komma att efterfråga högskoleutbildad personal som arbetat några år inom en annan verksamhet än polisen. Även *Utredningen om den framtida polisutbildningen* konstaterade i mitten av 2000-talet att polisen har behov av en ökad och breddad kompetens. Utredningen föreslog mot denna bakgrund bl.a. en ettårig högskoleutbildning som skulle ge en specialistpolisexamen med begränsade polisiära befogenheter. Även *Rikspolisstyrelsen* har i ett par rapporter under senare år redovisat bl.a. att det finns stor enighet om att polisen har behov av att stärka kompetensen inom framförallt utredningsverksamheten och att detta behov avser såväl en ökad som breddad kompetens. Mot denna bakgrund har styrelsen föreslagit ett antal författningsändringar för att andra än polismän ska kunna utföra arbetsuppgifter som i dag är förbehållna polisman. Slutligen har *Riksrevisionen* i två rapporter om mängdbrott 2010 respektive 2011 behandlat frågan om den bristande effektiviteten i denna verksamhet. Revisionen konstaterar bl.a. att andelen civila utredare som utreder mängdbrott är förhållandevis liten, att fördelarna med att låta dessa utredare utreda mängdbrott överväger sett till såväl kompetens, ambition och kostnader, att det i dag finns vissa legala begränsningar för att utnyttja civila utredare fullt ut, att polisen inte fullt ut tagit tillvara den tillgång

som civila utredare kan vara samt att kompetensen inom polisen är bristfällig och varierande bland mängdbrottsutredare och ungdomsutredare. Riksrevisionen rekommenderar att användningen av civila utredare ska öka.⁹⁵

Reglerna om förundersökning och brottsutredning i övrigt finns i rättegångsbalken, men även i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och i polisförordningen. En förändrad arbetsfördelning kräver således ändringar i dessa författningar.

När sådana ändringar övervägs ska, såsom redovisats i avsnitt 5.4.2, arbetsuppgifter som kan antas komma att kräva polismans befogenhet att använda våld eller andra tvångsmedel alljämt vara förbehållna den som är polisman. Vidare ska en presumtion gälla för att arbetsuppgifter som är avsedda att utföras på fältet förutsätter polismans kompetens.

Inom brottsutredningsverksamheten, liksom inom övrig polisverksamhet, ska kompetensen väljas så att kvalitet och säkerhet i handläggningen säkras. Vidare ska valet främja effektivitet och snabbhet i verksamheten.

I avsnitt 9 behandlas rättssäkerhetsaspekter på de förslag som redovisas.

6.4.4 Varför behöver dagens utredare ha ytterligare befogenheter?

Bedömning: De utredare som inte har polismans kompetens, bör ges ytterligare befogenheter. På så sätt kan utredningsverksamheten effektiviseras genom att polisens utredare kan utnyttjas mer flexibelt, antalet överlämnanden minska och att den mest lämpade utredaren kan utnyttjas. Utökade befogenheter för dessa utredare medför även att fler polismän kan

⁹⁵ Dessa betänkanden och rapporter redovisas närmare i avsnitt 3.3.

stanna kvar i verksamheter där polismans kompetens är en nödvändig förutsättning.

- Ytterligare befogenheter för de utredare som inte har polismans kompetens gör det möjligt att effektivisera utredningsverksamheten främst genom
 - att polisens utredare kan utnyttjas mer flexibelt,
 - att antalet överlämnanden minskar, och
 - att den mest lämpade utredaren kan utnyttjas

Det finns stora fördelar från effektivitetssynpunkt med att samma handläggare kan utföra fler eller samtliga moment i ett brottsärende. Här kan jämförelsen göras med tillståndsärenden där utvecklingen under senare år gått från att endast polischefs-personal fick avgöra avslagsärenden, via att detta var förbehållet polisman, till att sådana ärenden i dag kan avgöras utan någon begränsning till en viss personalkategori.

Genom att vissa moment i handläggningen av ett brottsärende förutsätter polismans kompetens, måste i dag en utredare med annan kompetens överlämna ärendet till polisman för att få dessa moment utförda. Detta medför fördröjningar och en, ofta onödig, överlämning med informationsförlust som följd. Många gånger är i dag också den polisman till vilket överlämnandet sker, mindre erfaren inom utredningsverksamheten än den som saknar polismans kompetens. Förfarandet innebär också ibland att en polisman i yttre tjänst blir kvar på polisstationen för att kunna utföra den överlämnade uppgiften.

Delgivning av information om att s.k. förenklad delgivning kan komma att användas i tingsrätten för att delge stämning och andra handlingar i brottmål, är ett exempel på moment i en brottsutredning som förutsätter att ärendet måste överlämnas till en polisman som ska utföra åtgärden. Det förenklade delgivningsförfarandet underlättar delgivningen och sparar mycket arbete, inte minst för domstolarna. Förfarandet kan tillämpas oavsett brottets svårighetsgrad, men har störst betydelse när det gäller de mindre allvarliga brotten. I dessa är

möjligheterna att döma i den tilltalades utevaro störst. Det är därför angeläget att polisen delger information om det förenklade förfarandet i så många ärenden som möjligt. Inom polisen fanns det den 1 januari 2013 fler än 700 utredare som inte har polismans kompetens. De är således beroende av att en polisman tillkallas för att delge den misstänkte informationen. Alternativt får utredaren avstå från att använda förfarandet.

Det inledande förhöret med den som gripits är en annan åtgärd som kräver att ärendet överlämnas till polisman som sedan ska genomföra förhöret. Detta trots att övriga förhör i en brottsutredning inte förutsätter polismans kompetens. En annan ordning skulle öka möjligheterna att utnyttja personal som saknar polismans kompetens tidigt i handläggningskedjan och medföra mer tid i yttre tjänsten för polismännen.

I dag organiseras utredningsverksamheten i allt större omfattning som skiftarbete i enlighet med Polisens nationella utredningskoncept (PNU)⁹⁶. Enligt detta koncept är snabba utredningsinsatser i nära anslutning till brottet en viktig framgångsfaktor när det gäller att klara upp fler brott. I detta arbete är det angeläget att även den utredare som inte har polismans kompetens kan delta i så stor utsträckning som möjligt. För att kunna utnyttja fler utredare i skiftarbete, och därmed också fördela de olägenheter som ett sådant arbete medför, behöver kompetensbegränsningarna vara så få som möjligt.

Slutligen är det viktigt att framhålla att de arbetsuppgifter som nu avses, främst vissa delgivningar och förhör, principiellt inte skiljer sig från sådana uppgifter som utanför området brottsutredning i dag kan utföras också av den som inte har polismans kompetens.

- Fler polismän kan stanna kvar i verksamheter där polismans kompetens är en nödvändig förutsättning.

⁹⁶ PNU omfattar utvecklingsåtgärder inom områdena initiala utredningsåtgärder, förundersökningsledning, brottsamordning och kriminaltekniska åtgärder; se polisens hemsida www.polisen.se.

Statsmakternas krav på polisen är fler poliser ”på gator och torg” för att minska brottsligheten och öka tryggheten, men också för att öka antalet utredda brott genom bättre och fler förstahandsåtgärder av dessa poliser i den yttre tjänsten⁹⁷. Målet är att femtio procent av samtliga polistimmar ska fullgöras i den yttre tjänsten; ett mål som inte nås i dag⁹⁸. En viktig uppgift för polisen är därför att slå vakt om antalet poliser i den yttre tjänsten. Såsom framgår av avsnitt 5.2 tillhör den yttre tjänsten de områden där polismans kompetens får anses vara nödvändig.

En effektiv polisverksamhet på gator och torg i enlighet med statsmakternas krav, förutsätter således fler, eller i vart fall inte färre, poliser i denna verksamhet. Inom ramen för ett oförändrat antal poliser i riket kan detta uppnås genom att behovet av anställda med polismans kompetens inom andra områden begränsas samt ett fortsatt rationaliseringsarbete när det gäller metoder och administrativt stöd. Ett sådant område är utredningsverksamheten. I dag går utvecklingen delvis i motsatt riktning. För att klara de uppsatta målen när det gäller att utreda mängdbrott, sätter många polismyndigheter in unga, i utredningsverksamhet oerfarna, polismän som i dag arbetar i den yttre tjänsten.

6.4.5 Varför behövs det förundersökningsledare med annan kompetens?

Bedömning: Ett ökat antal komplicerade förundersökningar och successivt utökade beslutsbefogenheter för polisen har medfört ett behov av ny och utökad kompetens som är svårt att tillgodose genom intern rekrytering. Kvalificerade förundersökningsledare i polisverksamheten bidrar även till en förbättrad kompetensutveckling och till att professionen kan utvecklas.

⁹⁷ Se bl.a. Brå-rapport (2013:12) Satsningen på fler poliser - Vad har den lett till?, s. 6 f.

⁹⁸ A.a. s 8 f.

- Ett ökat antal komplicerade förundersökningar och successivt utökade beslutsbefogenheter har medfört ett behov av ny och utökad kompetens som är svårt att tillgodose genom intern rekrytering

Arbetsfördelningen mellan åklagare och polismyndighet är den att polismyndigheten som regel är förundersökningsledare så länge ingen skäligen misstänkt finns för brottet. När en sådan finns övergår ledningen på åklagare i de fall brottet inte är av enkel beskaffenhet. Vilka brott som ska anses vara av enkel beskaffenhet bestäms av Åklagarmyndigheten och Rikspolisstyrelsen gemensamt med utgångspunkt i hur brottet rubriceras. Utvecklingen har gått mot att allt fler brott anses vara av enkel beskaffenhet. Trots benämningen kräver gruppen brott av enkel beskaffenhet många gånger juridiska bedömningar som är svåra att göra. Här kan nämnas att gruppen omfattar bl.a. brotten misshandel, olaga hot, stöld, grov stöld, bedrägeri, urkunds-falskning, flertalet trafikbrott, vissa narkotikabrott och flertalet brott mot specialstraffrättsliga bestämmelser⁹⁹. När det gäller förundersökningar mot en misstänkt som är under arton år har polisen fr.o.m. den 1 mars 2012 övertagit åklagarens befogenhet att leda dessa även i de fall då misstanken avser brott för vilket är föreskrivet fängelse mer än sex månader¹⁰⁰. I uppgiften att vara förundersökningsledare ingår också att besluta om att begränsa förundersökningen i vissa fall. Här har polisen fr.o.m. den 1 januari 2013 övertagit vissa av åklagarens befogenheter när det gäller att besluta.

År 2009 ansågs ca 90 % av alla anmälda brott tillhöra denna kategori. Detta motsvarade nästan 1,1 miljoner ärenden. Denna utveckling speglar en strävan att åklagarnas kompetens ska riktas

⁹⁹ Se 7 och 8 §§ Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål (RPSFS 2013:2, FAP-403-5) samt 7 och 8 §§ Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål (ÅFS 2005:9, senast ändrad genom ÅFS 2012:7).

¹⁰⁰ Se prop. 2011/12:10 och SFS 2012:47.

mot de allvarligaste brotten, medan övriga brott ska hanteras av polisen från anmälan till färdig förundersökning. Sett från polisiär kompetenssynpunkt kan detta beskrivas så att en stor mängd arbetsuppgifter som tidigare krävt åklagares kompetens överförts till polismyndigheterna. Utvecklingen kan förväntas fortsätta.

För polisen innebär en utveckling med fler och mer komplicerade förundersökningar att nya kompetensbehov uppstår. Den ökade volymen förundersökningar att leda kräver fler förundersökningsledare. Många polismyndigheter har i dag svårt att bemanna dessa funktioner med kompetent och lämplig personal. Även polismän och åklagare vittnar om att vissa ärendegrupper kräver en kompetens och erfarenhet som i dag inte finns inom polisen.

Polisen har naturligtvis mött de ökade kraven på kompetens med ökade utbildningsinsatser, se avsnitt 6.4.1. Utöver detta behövs det dock, såsom också Rikspolisstyrelsen nyligen redovisat¹⁰¹, behov av en förstärkning med kvalificerade förundersökningsledare, företrädesvis sådana med erfarenhet av mängdbrott.

Mot denna bakgrund finns det ett behov av att rekrytera förundersökningsledare med annan kompetens. En rekrytering av sådana förundersökningsledare kan förväntas medföra en effektivare och snabbare handläggning, men framför allt en ökad kvalitet och säkerhet i handläggningen.

De förundersökningsledare som avses i detta avsnitt bör, utöver förundersökningsledning, ha ett funktionsansvar när det gäller polisens utredning av mängdbrott. Ansvaret bör omfatta rättsregler, metoder och kompetensutveckling. Antalet bör vara begränsat till några sådana förundersökningsledare per polisregion. Den ärendefördelning mellan åklagare och polis som gäller i dag ska naturligtvis beaktas.

För anställning som förundersökningsledare i enlighet med vad som nu redovisats ska det formella behörighetskravet vara

¹⁰¹ Se redovisningen i avsnitt 3.3.6.

juristexamen med efterföljande erfarenhet av arbete vid domstol eller åklagarmyndighet eller i verksamhet som kan jämföras med dessa verksamheter.

Det är å andra sidan så att förundersökningsledningen på spaningsstadiet, alltså innan någon skäligen misstänkt finns, många gånger kräver kvalificerade polisiära bedömningar. Detta gäller särskilt inom området grova våldsbrott. De författningsändringar som behövs för att säkerställa också denna kompetens behandlas i avsnitt 6.4.13.

- Kvalificerade förundersökningsledare i polisverksamheten bidrar till en förbättrad kompetensutveckling och till att professionen kan utvecklas

Vidare skulle tillgången till kvalificerade förundersökningsledare inom polisen vara av stort värde för kompetensutvecklingen inom området brottsutredning. Till följd av en hög arbetsbelastning har åklagarna i dag mycket begränsade möjligheter att medverka i polisens utbildning. Den begränsade tillgången på kvalificerad kompetens inom området straff- och processrätt hos polisens jurister gör också att den förundersökningsledare som har behov av att diskutera tillämpningsfrågor sällan har någon att vända sig till. Detta visar sig särskilt tydligt då nya bestämmelser ska tillämpas. Möjligheten att i sådana fall vända sig till åklagare är mycket begränsad. Tillgången till kvalificerade och erfarna förundersökningsledare skulle därför vara av stort värde när det gäller att utveckla professionen förundersökningsledare hos polisen.

6.4.6 Varför behöver rekryteringsbasen för förundersökningsledare breddas?

Bedömning: Inom polisen finns det i dag utredare som, utan att ha polismans kompetens, har såväl en god teoretisk utbildning som en bred erfarenhet av utredningsverksamhet. Det finns betydande fördelar främst från effektivitetssyn-

punkt att bredda rekryteringen av polisens förundersökningsledare så att även dessa utredare kan komma i fråga för befattningar som förundersökningsledare.

- Av främst effektivitetsskäl finns det anledning att ta tillvara och vidareutveckla den utredningskompetens som finns också hos andra anställda än de som har polismans kompetens

I de närmast föregående avsnitten har redovisats att många polismyndigheter i dag har svårt att bemanna befattningarna som förundersökningsledare och att behovet av att i ökad omfattning kunna utnyttja personal med annan kompetens än den som polisman har inom utredningsverksamheten har uppmärksammats vid granskningar i flera sammanhang under senare år. Av redovisningen för arbetsfördelningen inom andra brottsbekämpande myndigheter i avsnitt 3.2 framgår att befattningarna som förundersökningsledare hos Tullverket och Kustbevakningen i stor omfattning innehas av personal som saknar polismans kompetens. Inom polisen finns det i dag utredare som, utan att ha polismans kompetens, har såväl en god teoretisk utbildning som en bred erfarenhet av utredningsverksamhet.

Mot denna bakgrund finns det betydande fördelar främst från effektivitetssynpunkt att bredda rekryteringen av polisens förundersökningsledare så att även andra utredare än de som har polismans kompetens kan komma i fråga för sådana befattningar.

För de befattningar som förundersökningsledare som avses i detta avsnitt bör examen från högskola vara ett krav.

6.4.7 Finns alternativ kompetens?

En nödvändig förutsättning för en sådan utveckling som förordats i de tre närmast föregående avsnitten är naturligtvis att den befintliga kompetensen går att utveckla och att ytterligare kompetens kan rekryteras.

I dag torde det inte vara något större problem att rekrytera sådana förundersökningsledare som avses i avsnitt 6.4.5. Polismyndigheterna bör ha goda möjligheter att rekrytera kvalificerad personal, främst åklagare, men även andra jurister, från bl.a. Sveriges domstolar.

När det gäller de utökade befogenheter för dagens utredare som föreslagits i avsnitt 6.4.4 och 6.4.6 bör en intern kompetensutveckling vara tillräcklig. I detta sammanhang vill utredningen också lyfta fram behovet av polismän med juristexamen för kvalificerade arbetsuppgifter inom området brottsutredning.

Frågan om utbildning och kompetensutveckling behandlas ytterligare i avsnitt 10.3.

6.4.8 Vilka av polismyndighets befogenheter enligt rättegångsbalken bör kunna delegeras till den som inte är polisman?

Bedömning: Polismyndighetens befogenhet att leda förundersökning enligt rättegångsbalken ska kunna delegeras till annan än den som har polismans kompetens. Detsamma gäller vissa beslut som har samband med förundersökning och, i ett fall, beslut som avser verkställighet av rättsens beslut.

Inledning

När det gäller att redovisa vilka ytterligare befogenheter enligt rättegångsbalken som bör kunna delegeras till den som inte har polismans kompetens, finns det anledning att skilja på befogenheter som tillagts begreppet polismyndighet och sådana som direkt tillagts begreppet polisman. Anledningen är att ändringar i de förstnämnda befogenheterna kräver ändringar endast i polis-

förordningen, medan de sist nämnda kräver ändringar i den författning där uppgiften regleras.

Den närmare utformningen av de författningsändringar som föreslås redovisas i avsnitt 7.

Polismyndighetens befogenhet att leda förundersökning enligt rättegångsbalken

Uppgiften att leda förundersökning är den viktigaste och mest omfattande uppgiften som rättegångsbalken tillägger polismyndighet. Uppgiften framgår dock endast indirekt av 23 kap. 3 § rättegångsbalken. Eftersom endast den som är polisman kan vara förundersökningsledare¹⁰², medför detta att även de uppgifter som enligt andra författningsbestämmelser ankommer på en sådan är förbehållen polisman.

Följande bestämmelser i rättegångsbalken tillägger begreppet *förundersökningsledare* alternativt *undersökningsledare*¹⁰³ uppgifter:

1. 21 kap. 9 § första stycket som avser att lämna medgivande att besöka den som är anhållen eller häktad
2. 22 kap. 2 § första stycket som avser att ta emot målsägandes anmälan om enskilt anspråk
3. 22 kap. 2 § andra stycket som avser att underrätta målsäganden om att enskilt anspråk kan grundas på brottet
4. 23 kap. 5 § första stycket som avser att göra anmälan till rätten om a. att offentlig försvarare ska utses och b. att det finns anledning att förordna målsägandebiträde
5. 23 kap. 6 a § som avser att förelägga vite
6. 23 kap. 7 § som avser befogenhet att besluta om hämtning till förhör¹⁰⁴

¹⁰² Se avsnitt 2.9.5

¹⁰³ Begreppen förundersökningsledare och undersökningsledare är synonyma.

7. 23 kap. 10 § första och sista styckena som avser att bestämma om vem som får närvara vid förhör och att besluta om att vad som framkommit vid förhör inte får uppenbaras
8. 23 kap. 11 § som avser att besluta om vem som får framställa frågor m.m. under ett förhör
9. 23 kap. 13 § som avser att hos rätten begära att förhör ska hållas med vittne inför rätten
10. 23 kap. 14 § som avser att inhämta yttrande från sakkunnig och att hos rätten begära att sakkunnig utses
11. 23 kap. 15 § som avser att hos rätten yrka att bevisning tas upp genast
12. 23 kap. 16 § jämförd med 5 kap. 6 och 8 §§ som avser att besluta om a. att anlita tolk eller användande av tekniskt hjälpmedel samt b. ersättning till tolk
13. 23 kap. 17 § som avser att anlita biträde av polismyndighet på annan ort
14. 26 kap. 2 § som avser att hos rätten framställa yrkande om kvarstad
15. 27 kap. 4 § som avser att besluta om beslag i vissa fall och att pröva om beslag ska bestå
16. 27 kap. 4 a § som avser att besluta om utlämnande av beslagtaget föremål
17. 27 kap. 5 § som avser att hos rätten framställa yrkande om beslag
18. 27 kap. 8 § som avser att besluta om hävande av beslag i vissa fall
19. 27 kap. 9 § första och andra styckena som avser a. att hos rätten framställa yrkande om att försändelse som tas i beslag hos befordringsföretag ska hållas kvar och b. att meddela tillstånd för befordringsföretag att upplysa annan om att beslagtagen försändelse ska hållas kvar

¹⁰⁴ Att denna befogenhet tillkommer förundersökningsledaren kan inte läsas ut direkt av bestämmelsen, men framgår av 6 § förundersökningskungörelsen (1947:948).

20. 27 kap. 12 § som avser befogenhet att undersöka enskild handling som tagits i beslag
21. 28 kap. 4 § första stycket som avser befogenhet att besluta om husrannsakan
22. 28 kap. 4 § andra stycket som avser befogenhet att hos rätten framställa yrkande om husrannsakan
23. 28 kap. 10 § som avser befogenhet att företa undersökning på ställen som inte är att anse som slutna förvaringsställen, och
24. 28 kap. 13 § jämförd med 4 § som avser befogenhet a. att besluta om kroppsvisitation eller kroppsbesiktning och b. att hos rätten framställa yrkande om sådana åtgärder.

I SOU 2012:78 har Polisorganisationskommittén föreslagit att bestämmelsen som avses i punkt 13 ovan upphävs fr.o.m. den 1 januari 2015¹⁰⁵. När en framställning hos rätten som avses i punkterna 9–11, 14, 17, 19 och 22 ovan aktualiseras, medför detta att förundersökningsledningen ska övertas av åklagare¹⁰⁶. Från de arbetsuppgifter som avses i dessa punkter bortses därför i det följande.

När det gäller övriga punkter ovan, alltså 1–8, 12, 15–16, 18, 20–21 och 23–24, avser samtliga utom en, befogenheter som utövas vid skrivbordet. I ett fall, befogenheten att enligt 28 kap. 10 § företa undersökning på ställen som inte är att anse som slutna förvaringsställen (punkt 23), avses dock ett rent faktiskt handlande på fältet. Principiellt kan det förefalla tveksamt från säkerhetssynpunkt att öppna för andra än polismän att vidta en sådan åtgärd. Här bör dock beaktas att samma befogenhet enligt bestämmelsen tillkommer även åklagare. Den, vid det här laget ålderdomliga bestämmelsen, skiljer sig från övriga bestämmelser om tvångsmedel i rättegångsbalken genom att reglera vem som verkställer tvångsmedlet, dvs. undersökningen, och inte vem som

¹⁰⁵ Se betänkandet del 1, s. 141 f.

¹⁰⁶ Se 7 och 8 §§ Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål (RPSFS 2013:2, FAP 403-5).

beslutar om den. I doktrinen anses det dock att bl.a. förundersökningsledare kan besluta om åtgärden¹⁰⁷.

Med hänsyn till att förundersökningsledning i allt väsentligt innefattar beslutsfattande vid skrivbordet kan det inte anses föreligga några hinder mot att uppgiften att vara förundersökningsledare tilläggs även andra än de som har polismans kompetens. Naturligtvis inrymmer många förundersökningar bedömningar som kräver polisiär erfarenhet. Vad ställningstagandet nu gäller är dock om polismans kompetens ska vara en författningsreglerad nödvändig förutsättning för att vara förundersökningsledare.

Övriga befogenheter för polismyndighet att besluta enligt rättegångsbalken i samband med förundersökning

Rättegångsbalken innehåller fem bestämmelser som tillägger polismyndighet befogenhet att besluta i frågor som har samband med förundersökning. Dessa är

- 23 kap. 3 § första stycket som avser beslut om att inleda förundersökning,
- 23 kap. 4 § andra stycket som avser beslut att lägga ned en förundersökning då det inte längre finns anledning att fullfölja den,
- 23 kap. 4 a § tredje stycket som avser beslut om att lägga ned eller att inte inleda en förundersökning under vissa särskilda förutsättningar (förundersökningsbegränsning),
- 24 kap. 8 § tredje stycket första meningen som avser beslut om att häva ett gripande innan åklagare underrättats, och

¹⁰⁷ Jfr Lindberg, Gunnel (3:e uppl. 2013). *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?* s. 633.

- 28 kap. 4 § andra stycket som avser beslut om att framställa yrkande hos rätten om husrannsakan för delgivning.

När en framställning hos rätten som avses i 28 kap. 4 § andra stycket aktualiseras, medför detta att förundersökningsledningen ska övertas av åklagare¹⁰⁸. Från denna arbetsuppgift bortses därför i det följande.

I de fyra återstående fallen rör det sig om uppgifter som avser beslutsfattande vid skrivbordet. Polismans kompetens bör därför inte vara en författningsreglerad nödvändig förutsättning för att utöva dessa beslutsbefogenheter.

Enligt 23 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken ska polismyndighet på begäran lämna biträde till åklagaren vid förundersökningens verkställande. I avsnitt 2.9.5 har redovisats att bestämmelsen inte torde omfattas av begränsningen i 3 kap. 6 a § polisförordningen.

Befogenheter för polismyndighet att besluta enligt rättegångsbalken utan samband med förundersökning

Enligt 9 kap. 10 § andra och tredje styckena rättegångsbalken ska polismyndighet besluta om tidpunkt för hämtning till förhandling i rätten av tilltalad och om uppehållsplats för den som hämtats. Också i detta fall rör det sig om uppgifter som avser beslutsfattande vid skrivbordet. När det gäller svårighetsgrad avser beslut enligt denna bestämmelse inte mer komplicerade bedömningar än de beslut som avses i 3 kap. 8 § första stycket polisförordningen. Sådana beslut kan sedan 1999 delegeras, förutom till polischefspersonal, även till andra kategorier anställda under förutsättning att de har kompetens, utbildning och erfarenhet

¹⁰⁸ Se 7 och 8 §§ Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledning av förundersökning i brottmål (RPSFS 2013:2, FAP 403-5).

som behövs¹⁰⁹. Uppgiften har dessutom nära samband med förundersökning. Polismans kompetens bör därför inte vara en författningsreglerad nödvändig förutsättning för att utöva denna beslutsbefogenhet.

6.4.9 Bestämmelsen i 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen begränsar utvecklingen av polisens utredningsverksamhet och bör därför upphävas

Bedömning: Bestämmelsen i 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen medger inte att vissa av polismyndighets uppgifter inom området brottsutredning delegeras till annan än den som har polismans kompetens. Bestämmelsen begränsar därmed polisens möjligheter att utveckla polisens utredningsverksamhet och behöver därför upphävas.

Inom brottsutredningsområdet finns det, såsom redovisats i avsnitt 2.9.4 och 2.9.5, vissa begränsningar när det gäller möjligheten att delegera arbetsuppgifter som tillagts begreppet polismyndighet till någon annan än polisman. Begränsningarna avser vissa arbetsuppgifter enligt rättegångsbalken och lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. När det gäller rättegångsbalken finns begränsningen i 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen. Enligt denna får polismyndighet inte överlämna till någon annan än en polisman att avgöra eller leda handläggningen av ärenden som enligt rättegångsbalken ska skötas av en polismyndighet.

Såsom redovisats i avsnitt 2.9.5 torde med ”skötas” avses detsamma som ”handlägga” och med ”avgöra” detsamma som ”besluta”. Såsom också redovisats där innehåller rättegångsbalken en bestämmelse som får anses ge polismyndighet befogenhet att

¹⁰⁹ Se avsnitt 2.9.6.

leda handläggningen av ett ärende. Här avses uppgiften att leda en förundersökning.

Såsom redovisats i de närmast föregående avsnitten har polisen behov såväl av att fler utredare får ytterligare befogenheter som av fler kvalificerade förundersökningsledare. Kravet på polismans kompetens i 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen gör dock att detta inte är möjligt. Arbetsfördelningen inom polisen, såsom den speglas i författningarna, har gått från detaljstyrning kopplad till befattning där kravet på polismans kompetens länge varit i centrum, till en fördelning styrd av kompetens i en vidare mening och effektivitet. Denna utveckling, som speglar samhällsutvecklingen, med allt större krav på kompetens och en ökad tillgång på välutbildad personal, är inte unik för polisen. Genom bestämmelsen i 3 kap. 6 a § sista meningen är nu brottsutredningsverksamheten det enda kvarstående området som omfattas av en författningsmässig formell begränsning till en viss personalkategori när det gäller möjligheten att delegera polismyndighets arbetsuppgifter.

Även från principiell synpunkt kan den nuvarande ordningen ifrågasättas. Det ter sig märkligt att en åklagare som i dag anställs vid en polismyndighet är författningsmässigt förhindrad att vara förundersökningsledare, när samma åklagare har detta som huvudsyssla vid Åklagarmyndigheten. Åklagaren är då dessutom överordnad den polisiära förundersökningsledaren när det gäller att besluta om åtgärder i den enskilda utredningen.

Mot denna bakgrund bör bestämmelsen i 3 kap. 6 a § sista meningen upphävas. Genom denna ändring blir det möjligt att delegera polismyndighetens befogenhet att leda förundersökning och de befogenheter att besluta i övrigt som redovisats i avsnitt 6.4.8 till den som inte har polismans kompetens.

I avsnitt 6.4.13 föreslås en ny allmän behörighetsregel för den som ska vara förundersökningsledare eller annars besluta i ärenden enligt rättegångsbalken eller lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

6.4.10 Vilka av polismans befogenheter enligt rättegångsbalken bör kunna tilläggas den som inte är polisman

Bedömning: Vissa befogenheter som polisman i dag har enligt rättegångsbalken ska tilläggas även den som inte har polismans kompetens. Detta gäller befogenheten att på uppdrag av åklagare vidta en viss åtgärd under förundersökningen, att hålla förhör med den som a. varit anhållen i sin frånvaro och anträffas eller b. gripits samt att delge information om att förenklad delgivning kan komma att användas.

Rättegångsbalken tillägger polisen arbetsuppgifter genom begreppen polismyndighet och polisman. I avsnitt 6.4.8 har de bestämmelser som avser polismyndighet behandlats.

Därutöver finns det 13 bestämmelser i rättegångsbalken som avser polisman. Tre av dessa bestämmelser avser arbetsuppgifter där kravet på polismans kompetens inte kan anses vara en nödvändig kompetens för att utföra dem. De tre bestämmelserna, där alltså endast polisman i dag är behörig, avser följande arbetsuppgifter:

- På uppdrag av åklagare vidta en viss åtgärd som är hänförlig till förundersökningen om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet (23 kap. 3 § andra stycket andra meningen).
- Förhöra den som a. varit anhållen i sin frånvaro och anträffats eller b. gripits (24 kap. 8 § första och andra stycket).
- Vid personligt sammanträffande med den tilltalade, delge honom eller henne information om att förenklad delgivning kan komma att användas med verkan att denna delgivningsform kan användas om vissa ytterligare förutsättningar är uppfyllda (33 kap. 6 § andra stycket).

De närmare överväganden som ligger till grund för bedömningen att polismans kompetens inte längre bör vara en nödvän-

dig förutsättning, liksom de författningsändringar som föreslås till följd av detta, redovisas i avsnitt 7.3.1.

6.4.11 Polismyndighets befogenhet att leda förundersökning enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Bedömning: Bestämmelsen i 2 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare behöver ändras så att även den som inte har polismans kompetens kan leda en förundersökning mot den som är under 18 år. Detsamma gäller bestämmelsen i 32 § samma lag som i dag anger att endast den som har polismans kompetens får leda den utredning som ska göras då den som är under femton år kan misstänkas ha begått brott.

Frågan om polismans kompetens är en nödvändig förutsättning enligt gällande rätt för att leda förundersökningar eller utredningar enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare har behandlats i avsnitt 2.9.4.

Av redovisningen framgår sammanfattningsvis följande. Enligt 2 § i 1964 års lag kan polismyndighetens befogenhet att leda förundersökningar mot den som är under 18 år inte delegeras till annan än den som har polismans kompetens. Detsamma gäller enligt 32 § lagen för polismyndighetens befogenhet att leda de utredningar som avses i 31 §. Vidare anses det, enligt förarbetena till 2 och 32 §§, att förhørsledaren i dessa två ärendegrupper ska ha polismans kompetens.

Såsom redovisats i avsnitt 2.9.5 får behörighetsreglerna i 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen anses vara tillämpliga vid handläggningen av förundersökningar mot unga som fyllt 18 men inte 21 år. Även dessa förundersökningar ska alltså ledas av den som har polismans kompetens. Däremot finns det inga författningsmässiga hinder mot att den som inte har polis-

mans kompetens är förhørsledare i ärenden som avser denna åldersgrupp.

I avsnitt 6.4.9 har föreslagits att bestämmelsen i 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen upphävs och att befogenheten att leda förundersökningar enligt rättegångsbalken således inte ska förutsätta polismans kompetens.

Detta aktualiserar frågan om även de särskilda behörighetsregler som finns i 1964 års lag har spelat ut sin roll.

De särskilda behörighetsreglerna infördes, såsom tidigare nämnts, 1995 när det gäller förundersökningar och 2001 när det gäller utredningar mot den som inte fyllt 15 år. Såvitt utredningen kunnat finna har inte kravet på polismans kompetens i 1964 års lagstiftning närmare motiverats eller kommenterats i förarbetena och inte heller i de utredningar och utvärderingar som gjorts av lagstiftningen därefter. Ett särskilt skäl som möjligen skulle kunna åberopas är den auktoritet som är förenad med polisrollen. Med hänsyn till att uppgiften att vara förundersökningsledare är en skrivbordssyssla och att förundersökningsledaren ofta har mycket begränsade kontakter med den unge, är ett sådant argument inte så framträdande¹¹⁰.

Bedömningen av om de särskilda behörighetsreglerna när det gäller unga bör upphävas, kan därför göras med samma utgångspunkt som när det gäller motsvarande regler för vuxna.

I avsnitten 6.4.4–6.4.7 har redovisats vilket behov av kompetens som polisen har när det gäller att leda förundersökningar och att alternativ kompetens är möjlig att vidareutveckla och/eller rekrytera.

När det gäller kravet på kvalitet och säkerhet i handläggningen av ungdomsärenden finns det anledning att lyfta fram följande som en utredning¹¹¹ redovisade 2013.

¹¹⁰ Den särskilda befogenhet enligt 13 § i 1964 års lag som tillkommer polisman att anmoda den unge att avhjälpa och begränsa skada behandlas i avsnitt 7.3.2.

¹¹¹ Se Promemorian (Ds 2013:30) Skyndsamhetskrav och tidsfrister i ärenden med unga misstänkta och unga målsägande, s. 98 f.

Av en enkätundersökning som Utvecklingscentrum Stockholm initierat framgår bl.a. följande. Det finns brister i Polisens hantering av utredningar rörande unga lagöverträdare, bl.a. vad gäller kvaliteten på utredningarna och när det gäller bedömningar av när yttranden från socialtjänsten ska inhämtas.

Vid ett seminarium som under utredningen hållits med åklagare gav flera närvarande åklagare uttryck för att de polisiära förundersökningsledarna har bristande utbildning gällande vissa frågor och att handläggningstiderna är längre i polisledda förundersökningar än vad de hade varit om de hade letts av åklagare. Vissa åklagare menade att den minskade ärendetillströmning som noterats under senare tid i viss mån kan bero på att poliser nu i större utsträckning är förundersökningsledare i ungdomsmål.

Vid ett seminarium som utredningen hållit med poliser framkom delvis samma bild. Flera poliser uppgav att det finns brister i polisernas utbildning om förundersökningsledning. Flera poliser uppgav att ungdomsärendena innefattar flera moment, som poliserna är ovana vid, såsom underrättelser, begäran om yttranden från socialnämnd m.m. Vidare framkom att poliserna inte har samma erfarenhet av och kunskap om hur en domstol resonerar om t.ex. bevisvärdering, vilket utgör ett osäkerhetsmoment. Flera poliser uppgav också att handläggningen tar längre tid i ärenden med polisiära förundersökningsledare än om åklagare hade lett förundersökningen.

Även från advokathåll har det, vid ett seminarium med brottmålsadvokater som hållits under utredningen, anförts att det finns brister i de polisiära förundersökningarna.

Redovisningen ska ses mot bakgrund av att polisen så sent som den 1 mars 2012 från åklagare övertagit uppgiften att vara förundersökningsledare även i ärenden där den som inte fyllt arton år är misstänkt för ett brott för vilket är föreskrivet fängelse mer än sex månader. Likväl måste konstateras att polisens arbete med förundersökningarna, enligt flera viktiga aktörer, i dag inte håller den kvalitet som kan krävas. För att komma till rätta med dessa brister finns det ett behov av kompetens som inte kan tillgodoses med dagens regelsystem.

Det är svårt att se att uppgiften att leda förundersökningar mot unga alltid skulle kräva polismans kompetens. Liksom när det gäller motsvarande arbetsuppgifter när det gäller vuxna bör därför de särskilda behörighetsreglerna upphävas. För unga brottsmisstänkta finns dessa regler huvudsakligen i 2 och 32 §§ i 1964 års lag. Förundersökningar mot den som fyllt 18 men inte 21 år omfattas i stället av den särskilda behörighetsregeln i 3 kap. 6 a § sista stycket polisförordningen. Såsom redovisats i avsnitt 6.4.9 föreslås även denna upphävd.

Av avsnitt 6.4.13 framgår att uppgiften enligt 1964 års lag att leda förundersökning eller den utredning som avses i 31 § samma lag bör omfattas av den nya allmänna behörighetsregel som föreslås i det avsnittet.

Frågan om polismans kompetens som villkor för att vara förhørsledare i ärenden enligt 1964 års lag behandlas i avsnitt 7.3.2.

6.4.12 Vilka övriga befogenheter inom området brottsutredning bör tilläggas den som inte har polismans kompetens?

Från främst effektivitetssynpunkt finns det behov av att tillägga den som inte har polismans kompetens ytterligare befogenheter i några fall. De närmare övervägandena för detta, liksom de författningsändringar som behövs, redovisas i avsnitt 7.3.3 och 7.3.5.

6.4.13 Det behövs en bestämmelse om krav på kompetens och förordnande för den som ska handlägga brottsärenden

Bedömning: Det behövs en bestämmelse om krav på kompetens och förordnande för den som ska handlägga brottsärenden. Bestämmelsen bör utformas så att Polismyndigheten ska

förordna den som ska avgöra eller leda handläggningen av ärenden som enligt rättegångsbalken ska skötas av polismyndighet. Vidare bör en sådan regel innehålla en allmän beskrivning av de krav på kompetens som ska vara uppfyllda för ett förordnande. Den nya bestämmelsen bör göras tillämplig även på brottsärenden som handläggs av polismyndighet med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Varför behövs en sådan bestämmelse?

Av närmast föregående avsnitt framgår att polismans kompetens inte längre bör vara en *nödvändig* förutsättning för att handlägga vissa arbetsuppgifter inom utredningsverksamheten. Såsom redovisats har antalet brottskategorier där polismyndigheten är förundersökningsledare ökat avsevärt under senare år. Detta i förening med att kraven på resultat ökat och utredningarna blivit mer komplicerade, har medfört att det i dag ställs avsevärt högre krav på en förundersökningsledare och andra beslutsfattare inom utredningsverksamheten. Mot denna bakgrund kan det ifrågasättas om polismanskompetens är en *tillräcklig* förutsättning. Än viktigare blir frågan om kompetensen hos förundersökningsledaren/beslutsfattaren i en ordning som innebär att även andra än de som har polismans kompetens ska kunna ha denna syssla. Detta aktualiserar behovet av att författningsmässigt säkerställa att den som ska ha vissa arbetsuppgifter inom utredningsverksamheten har tillräcklig kompetens.

Det kan naturligtvis ifrågasättas om inte en sådan behörighetsregel som nu föreslås innebär en tillbakagång till det slag av detaljreglering som gällde tidigare. En jämförelse med hur kompetens och befogenhet är reglerad inom områden som mer får anses höra till polisens ingripandeverksamhet är då av intresse. När det gäller såväl uppgiften att utfärda ordningsbot som befogenheten att använda vissa tvångsmedel, exempelvis tjänstevapen och s.k. OC-spray, finns detaljerade bestämmelser om kompetenskrav och utbildning. Föreskrifterna har meddelats genom

förordning och/eller av Rikspolisstyrelsen genom myndighetsföreskrifter. Med hänsyn till de omfattande befogenheter som rättegångsbalkens bestämmelser ger polisen, förefaller det rimligt från rättssäkerhetssynpunkt att författningsreglera vilka krav detta ställer på den som ska utöva myndighetens beslutanderätt.

Å andra sidan får det nog anses märkligt att en så viktig funktion som att leda förundersökning i dag inte är reglerad genom nationella myndighetsinterna föreskrifter. Inte minst med tanke på det stora antalet förundersökningsledare inom polisen. Utredningen har inte kunnat finna någon tillförlitlig nationell statistik över antalet förundersökningsledare vid polisen. Vid Polismyndigheten i Stockholm uppgick dock antalet i september månad 2013 till cirka 1 300¹¹². I den mån dessa tal speglar det nationella förhållandet, kan det antas att var femte polisman, eller ca 4 000, kan verka som förundersökningsledare. De föreskrifter som finns i dag utgörs av respektive polismyndighets delegationsordning. Denna innehåller uppgifter om till vilken funktion uppgiften att leda en förundersökning är delegerad. Endast undantagsvis innehåller dessa föreskrifter krav på viss formell kompetens för att utföra uppgiften. Därutöver anges i polisens planeringsföresättningar¹¹³ som en ambition att alla förundersökningsledare ska ha genomgått den nationella förundersökningsledarutbildningen¹¹⁴.

Hur bör en sådan bestämmelse utformas?

En bestämmelse om behörighet kan utformas på några principiellt skilda sätt. En lösning är att avstå den individuella prövningen och endast i generella termer ange att handläggaren ska

¹¹² Se tidningen Sambandet, nr 5, september 2013, s. 31. Tidningen ges ut av Polismyndigheten i Stockholm.

¹¹³ Polisens preliminära planeringsföresättningar 2014, s. 23.

¹¹⁴ Om denna utbildning, se avsnitt 6.4.1.

ha den kompetens, utbildning och erfarenhet som behövs¹¹⁵. En annan är att, med utgångspunkt i en individuell prövning, föreskriva att endast den som uppfyller de krav som Rikspolisstyrelsen föreskriver i fråga om kompetens, utbildning och erfarenhet är behörig. Båda alternativen har fördelar, men även nackdelar. Det första innebär en förhållandevis svag styrning av kravet på kompetens som dessutom inte bli möjligt att följa upp i det enskilda fallet. Det andra förutsätter en ganska omfattande byråkrati och riskerar att ta en alltför lång tid att genomföra i praktiken på en nationell nivå.

En tredje väg bör därför väljas. Med förebild delvis från åklagarförordningen (2004:1265)¹¹⁶ bör behörighetsregeln utformas så att Polismyndigheten ska förordna den som ska avgöra eller leda handläggningen av ärenden som enligt rättegångsbalken ska skötas av Polismyndigheten. Genom ett sådant förfarande garanteras en individuell prövning av varje anställd som ska utföra kvalificerade arbetsuppgifter inom brottsutredningsverksamheten. Vidare bör en sådan regel innehålla en allmän beskrivning av de krav som ska vara uppfyllda för ett förordnande.

I avsnitt 6.4.11 föreslås att de särskilda behörighetsregler i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, som utesluter den som inte har polismans kompetens från att vara förundersökningsledare enligt lagen, ska avskaffas. Därför bör den nya behörighetsregel som nu föreslås göras tillämplig även på brottsärenden som handläggs av polismyndighet med stöd lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Den närmare utformningen av en sådan bestämmelse, som bör tas in i polisförordningen, redovisas i avsnitt 7.3.4.

¹¹⁵ Ett förslag av denna innebörd finns i Rikspolisstyrelsens redovisning den 28 februari 2013 av regeringens uppdrag om utökade befogenheter för civil personal inom polisen, s. 24 f.

¹¹⁶ Se 11 a § förordningen.

7 Närmare överväganden och förslag till författningsreglering

7.1 Inledning

Utredningen har sett över samtliga författningar som tillägger polisman en konkret arbetsuppgift med tillämpning av de utgångspunkter och riktlinjer som redovisats i avsnitt 4-6. Det samma gäller de författningar som tillägger polismyndighet arbetsuppgifter som endast den som har polismans kompetens får utföra. I detta avsnitt redovisas de författningsändringar som behövs till följd av detta och de närmare överväganden som ligger till grund för ändringarna.

Redovisningen sker med utgångspunkt i trafikövervakningsverksamhet, utredningsverksamhet och övrig verksamhet.

Sist i respektive huvudområde redovisas de författningar som tillägger polisman en konkret arbetsuppgift, men som det inte finns anledning att ändra.

Alla författningsförslag är utformade med beaktande av den lydelse författningarna föreslås ha den 1 januari 2015 enligt de förslag som redovisats av Polisorganisationskommittén i SOU 2012:12, 2012:77 och 2012:78.

7.2 Trafikövervakningsverksamheten

Förslag: Bilinspektörer ska, utöver de befogenheter de har idag, tilläggas befogenhet att i vissa fall besluta om förskottsbetalning och om att färden inte får fortsättas samt om att omhänderta ett fordon's registrerings- och saluvagnsskyltar och om vissa medgivanden i samband med detta. Dessutom bör bilinspektörer tilläggas befogenhet att i vissa fall få tillträde till fordon för kontroll enligt 5 kap. 25 § körkortslagen.

7.2.1 Lagen om överlastavgift

Förslag: Bilinspektörer ska ges de befogenheter som avses i 8 a och 8 b §§ lagen om överlastavgift att besluta om förskottsbetalning och om efterföljande eventuella förbud mot fortsatt färd. I samma lag ska 8 d § ändras så att även bilinspektörs beslut anges bland de beslut som ska underställas Transportstyrelsen.

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 8 a § lagen (1972:435) om överlastavgift ska en polisman, om den som enligt lagen ska påföras överlastavgift inte har hemvist i Sverige, Danmark, Finland, Island eller Norge, vid kontrollen av fordonet eller fordonståget besluta om förskott för överlastavgiften.

Om förskottet inte betalas omedelbart i samband med kontrollen ska polismannen enligt 8 b § besluta att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden. En polisman får underlåta att fatta ett sådant beslut, om det finns synnerliga skäl.

Enligt 8 d § ska en polismans beslut om förskott för överlastavgift eller om att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta

färden, skyndsamt underställas Transportstyrelsens prövning. Transportstyrelsen ska omedelbart pröva om beslutet ska bestå.

Överväganden

Befogenheterna enligt 8 a och 8 b §§ avser den tunga yrkesmässiga trafiken, alltså områden där bilinspektörer är verksamma vid sidan av polismän. Redan i dag har bilinspektör befogenhet att stoppa fordon för att kontrollera last eller färdskrivare¹¹⁷.

Uppgiften att besluta om förskottsbetalning och om efterföljande eventuella förbud mot fortsatt färd, förutsätter ingen kompetens som inte en bilinspektör har eller kan utveckla.

Befogenheten att avbryta den fortsatta färden avser att *besluta* om att färden inte får fortsätta, i ett sådant fall, som alltså avser en befogenhet att fatta ett beslut, gör sig inte behovet av polis-mans kompetens gällande på samma sätt som då fråga är om att rent faktiskt hindra fortsatt färd.

Mot den bakgrund som redovisats bör bilinspektör ges de befogenheter som avses i 8 a och 8 b §§.

Följaktligen bör dessa bestämmelser ändras så att även bilinspektör kan besluta om förskott för överlastavgift och underlåta detta i vissa fall respektive att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden därför att förskottet inte betalas omedelbart i samband med kontrollen. Slutligen bör en konsekvensändring göras i 8 d § på så sätt att även bilinspektörs beslut anges bland de beslut som ska underställas Transportstyrelsen.

¹¹⁷ Se 3 kap. 2 § fordonslagen (2002:574).

7.2.2 Lagen om vägavgift för vissa tunga fordon

Förslag: 28 § lagen om vägavgift för vissa tunga fordon ska ändras så att även bilinspektörer ges befogenhet att ta hand om fordonets registreringsskyltar om det brukas i strid mot ett användningsförbud enligt lagen. Den bilinspektör som har tagit hand om registreringsskyltar ska vidare bemyndigas att medge att fordonet förs till närmaste lämpliga avlastningsplats eller uppställningsplats.

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 28 § lagen (1997:1137) om vägavgift för vissa tunga fordon ska polisman ta hand om fordonets registreringsskyltar om det brukas i strid mot ett användningsförbud enligt lagen. Vidare gäller att den polisman som har tagit hand om registreringsskyltar får medge att fordonet förs till närmaste lämpliga avlastningsplats eller uppställningsplats.

Överväganden

Såsom redovisats är bilinspektörer i huvudsak verksamma inom området yrkesmässig trafik. Redan i dag har de befogenhet att kontrollera fordons last och färdskrivare samt att för detta ändamål stoppa fordonet. Från effektivitetssynpunkt finns det därför goda skäl för att ge bilinspektör befogenhet även att ta hand om fordons skyltar i de fall skyldigheten att betala vägavgift inte fullgjorts. Befogenheten bör, liksom för polisman, omfatta även möjligheten att medge att fordonet förs till närmaste lämpliga plats.

Den invändningen kan göras mot förslaget att de föreslagna befogenheterna kan komma att kräva användande av våld. Polisman har då en sådan möjlighet enligt 10 § första stycket fjärde punkten polislagen, medan bilinspektör saknar denna rätt

oavsett ingripandets art. Redan enligt gällande rätt har dock bilinspektör befogenheter som kan aktualisera användande av våld. Här kan nämnas befogenheten att få tillträde till slutna utrymmen i fordon och att stoppa fordon. Det slags överväganden som bilinspektören måste göra i en sådan situation är därför inte nya för honom eller henne. Om bilinspektören gör bedömningen att åtgärden kan komma att kräva våld för att kunna genomföras ska han eller hon avstå från att genomföra den.

Följaktligen bör 28 § lagen ändras så att även bilinspektör ges de befogenheter som anges i paragrafen.

7.2.3 Körkortslagen

Förslag: 5 kap. 25 a § körkortslagen ska ändras så att även en bilinspektör medges rätt till tillträde till ett körkortspliktigt fordon som framförs av en körkortshavare vars körkortsinnehav är förenat med villkor om alkoholås, för att kontrollera att fordonet har ett alkoholås av godkänd typ som uppfyller föreskrivna krav i fråga om montering, funktion och användning.

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 5 kap. 25 a § körkortslagen (1998:488) har polisen¹¹⁸ rätt till tillträde till ett körkortspliktigt fordon som framförs av en körkortshavare vars körkortsinnehav är förenat med villkor om alkoholås, för att kontrollera att fordonet har ett alkoholås av godkänd typ som uppfyller föreskrivna krav i fråga om montering, funktion och användning.

¹¹⁸ Med begreppet polisen torde i detta fall avses polisman, se SOU 2012:78 s. 88 f.

Överväganden

En bilinspektör bör ha samma befogenhet som polisman har enligt körkortslagen att få tillträde till ett körkortspliktigt fordon för att göra den kontroll som avses i 5 kap. 25 a §.

Med hänsyn till att bilinspektör har en motsvarande befogenhet enligt fordonslagen i syfte att kontrollera att ett fordon uppfyller de krav som den lagen ställer, är befogenheten som sådan inte ny för kategorin bilinspektörer. Vidare avser kontrollen tekniska detaljer av det slag som är en naturlig del av bilinspektörens arbetsuppgifter.

Mot denna bakgrund bör 5 kap. 25 a § ändras så att även bilinspektör ges de befogenheter som anges i paragrafen.

7.2.4 Vägtrafikskattelagen

Förslag: 6 kap. 3 § vägtrafikskattelagen ska ändras så att även bilinspektörer kan besluta om att ta om hand ett fordonets registreringsskyltar och om att lämna de medgivanden som avses i paragrafen.

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 6 kap. 3 § första och andra styckena vägtrafikskattelagen (2006:227) ska polisen¹¹⁹ under vissa förutsättningar ta hand om ett fordonets registreringsskyltar om det används i strid mot vägtrafikskattelagen.

I 6 kap. 3 § tredje stycket lagen anges att den polis¹²⁰ som har tagit hand om fordonets registreringsskyltar får medge att fordonet förs till närmaste lämpliga avlastningsplats eller uppställningsplats.

¹¹⁹ Med begreppet polisen torde i detta fall avses polisman, se SOU 2012:78 s. 88 ff.

¹²⁰ Med begreppet polis torde i detta fall avses polisman, se SOU 2012:78 s. 90 ff.

Överväganden

Av de skäl som redovisats i avsnitt 7.2.2 bör bilinspektör ges de befogenheter som anges i 6 kap. 3 §. Följaktligen bör bestämmelsen ändras så att även bilinspektör kan besluta om att ta om hand ett fordon's registreringsskyltar och om att lämna de medgivanden som avses i paragrafen.

7.2.5 Förordningen om arbetsförhållanden vid vissa internationella vägtransporter

Förslag: 25 a och 25 b §§ förordningen om arbetsförhållanden vid vissa internationella vägtransporter ska ändras så att även bilinspektör kan besluta om förskott för sanktionsavgift och underlåta detta i vissa fall respektive att besluta att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden därför att förskottet inte betalas omedelbart i samband med kontrollen. I samma lag ändras 25 d § så att även bilinspektörs beslut anges bland de beslut som ska underställas Transportstyrelsen.

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 10 § förordningen (1993:185) om arbetsförhållanden vid vissa internationella vägtransporter är polisman eller bilinspektör behörig kontrolltjänsteman i fråga om kontroller på väg och polismyndighet behörig kontrollmyndighet.

Om sanktionsavgift enligt förordningen ska tas ut av någon som inte har hemvist i Sverige, ska en polisman, enligt 25 a §, vid vägkontrollen besluta att sanktionsavgiften ska betalas i förskott. Om förskottet inte betalas omedelbart i samband med kontrollen, ska polismannen enligt 25 b § besluta att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden. En polisman får avstå från att fatta ett sådant beslut, om det finns synnerliga skäl.

Enligt 25 d § ska en polismans beslut om att sanktionsavgiften ska betalas i förskott eller om att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden ska skyndsamt underställas Transportstyrelsens prövning.

Överväganden

Av de skäl som redovisats i avsnitt 7.2.1 bör även en bilinspektör ges de befogenheter som avses i 25 a och 25 b §§.

Följaktligen bör dessa bestämmelser ändras så att även bilinspektör kan besluta om förskott för sanktionsavgift och underlåta detta i vissa fall respektive att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden därför att förskottet inte betalas omedelbart i samband med kontrollen. Slutligen bör en konsekvensändring göras i 25 d § på så sätt att även bilinspektörs beslut anges bland de beslut som ska underställas Transportstyrelsen.

7.2.6 Förordningen om vägtrafikregister

Förslag: 17 kap. 5 § förordningen om vägtrafikregister ska ändras så att även bilinspektör kan besluta om att ta om hand ett fordons saluvagnsskyltar och om att lämna de medgivanden som avses i paragrafen.

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 17 kap. 5 § förordningen (2001:650) om vägtrafikregister får en saluvagnsskylt tas om hand av en polisman, om skylten används i strid med bestämmelserna i förordningen. Den polisman som har tagit hand om fordonets saluvagnsskyltar får medge att fordonet förs till närmaste lämpliga uppställnings- eller avlastningsplats.

Bestämmelsen grundas på ett bemyndigande i 38 § lagen (2001:558) om vägtrafikregister för regeringen att meddela föreskrifter om bl.a. förpliktelser när det gäller registrering av fordon och saluvagnslicens.

Överväganden

Av de skäl som redovisats i avsnitt 7.2.2 bör bilinspektör ges även de befogenheter som anges i 17 kap. 5 §. Följaktligen bör bestämmelsen ändras så att även bilinspektör kan besluta om att ta om hand ett fordonss saluvagnsskyltar och om att lämna de medgivanden som avses i paragrafen.

7.2.7 Förordningen om kör- och vilotider samt färdskrivare, m.m.

Förslag: 10 kap. 5 och 6 §§ förordningen om kör- och vilotider samt färdskrivare, m.m. ska ändras så att även bilinspektör kan besluta om förskott för sanktionsavgift och underlåta detta i vissa fall respektive att besluta att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden därför att förskottet inte betalas omedelbart i samband med kontrollen. I samma lag ska 10 kap. 8 § ändras så att även bilinspektörs beslut anges bland de beslut som ska underställas Transportstyrelsen.

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 7 kap. 1 § förordningen (2004:865) om kör- och vilotider samt färdskrivare, m.m. är polisman eller bilinspektör behörig kontrolltjänsteman i fråga om kontroller på väg och polismyndighet behörig kontrollmyndighet.

Om sanktionsavgift enligt förordningen ska tas ut av någon som inte har hemvist i Sverige, ska en polisman, enligt 10 kap.

5 §, vid vägkontrollen besluta om förskott för sanktionsavgiften. Om förskottet inte betalas omedelbart i samband med kontrollen, ska polismannen enligt 10 kap. 6 § besluta att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden. En polisman får underlåta att fatta ett sådant beslut, om det finns synnerliga skäl.

Enligt 10 kap. 8 § ska en polismans beslut om förskott för sanktionsavgift eller om att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden ska skyndsamt underställas Transportstyrelsens prövning. Transportstyrelsen ska omedelbart pröva om beslutet ska bestå.

Överväganden

Av de skäl som redovisats i avsnitt 7.2.1 bör bilinspektör ges de befogenheter som avses i 10 kap. 5 och 6 §§.

Följaktligen bör dessa bestämmelser ändras så att även bilinspektör kan besluta om förskott för sanktionsavgift och underlåta detta i vissa fall respektive att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden därför att förskottet inte betalas omedelbart i samband med kontrollen. Slutligen bör en konsekvensändring göras i 10 kap. 8 § på så sätt att även bilinspektörs beslut anges bland de beslut som ska underställas Transportstyrelsen.

7.2.8 Författningsbestämmelser som bör gälla oförändrade

Bedömning: Inom trafikövervakningsverksamheten finns det ett antal bestämmelser som tillägger polisman en konkret arbetsuppgift, men där det saknas anledning att föreslå några författningsändringar. I huvudsak avser detta bestämmelser som reglerar arbetsuppgifter som är avsedda att utföras på fältet i det dagliga polisarbetet och/eller som kan avse brukande av våld. Dessutom avser det bestämmelser där bilinspektörer redan har samma befogenheter som polisman.

Lagen om felparkeringsavgift

Gällande författningsbestämmelser

Har fordon stannats eller parkerats i strid mot föreskrifter som avses i 1 § lagen 76:206) om felparkeringsavgift, får parkeringsanmärkning meddelas av en polisman.

Överväganden

Bestämmelsen avser faktiska åtgärder på fältet i det dagliga polisarbetet. Det saknas därmed anledning att överväga en ändring.

Lagstiftningen om kör- och vilotider m.m.

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 7 kap. 1 § förordningen (2004:865) om kör- och vilotider samt färdskrivare, m.m. är polisman eller bilinspektör behörig kontrolltjänsteman i fråga om kontroller på väg och polismyndighet behörig kontrollmyndighet.

Enligt 10 kap. 1 § ska en polisman hindra fortsatt färd med ett fordon som sker i strid mot denna förordning eller mot någon föreskrift som har meddelats med stöd av förordningen, om den fortsatta färden skulle medföra en påtaglig fara för trafiksäkerheten eller annars utgöra en väsentlig olägenhet. Till dess att orsaken till en överträdelse har åtgärdats ska en polisman vidare hindra fortsatt färd med ett fordon i fall då förordningen (EG) 561/2006 har överträtts på ett sätt som uppenbart kan utgöra ett hot mot trafiksäkerheten.

Enligt 7 § förordningen (1994:1297) om vilotider vid vissa vägtransporter inom landet ska den tidbok som en förare är skyldig att föra enligt förordningen medföras under färden och på begäran av polisman eller bilinspektör tillhandahålla boken för kontroll.

I 10 § anges att arbetsgivaren på begäran av polisman eller bilinspektör ska tillhandahålla gjorda anteckningar och de övriga handlingar som kan ha betydelse för kontroll av dygnsvilan. Kontrollen kan antingen företas i företagets lokaler eller hos polismyndigheten genom granskning av de dokument som begärts från företaget.

Enligt 15 § ska polisen¹²¹, om ett fordon framförs i strid mot förordningen eller mot en föreskrift som meddelats med stöd av den, hindra varje fortsatt färd som inte kan ske utan påtaglig fara för trafiksäkerheten eller annan väsentlig olägenhet.

Överväganden

Eftersom befogenheten i 10 kap. 1 § i förordningen (2004:865) om kör- och vilotider samt färdskrivare, m.m. att hindra fortsatt färd avser faktiska åtgärder på fältet som kan kräva brukande av våld, ska den inte tilläggas annan än polisman. Av samma skäl ska inte heller 15 § förordningen (1994:1297) om vilotider vid vissa vägtransporter inom landet ändras.

Eftersom de befogenheter som avses i övriga författningsbestämmelser avser såväl polisman som bilinspektör saknas det anledning att föreslå några författningsändringar.

Trafikskadelag

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 37 § trafikskadelagen (1975:1410) ska förare av moped och förare av motorredskap som, utan att vara registrerat i vägtrafikregistret, omfattas av denna lag under färd här i landet

¹²¹ Med begreppet polisen torde i detta fall avses polisman, se SOU 2012:78 s. 88 ff.

medföra bevis om att fordonet är trafikförsäkrat och på anmodan visa upp beviset för bilinspektör eller polisman.

Överväganden

Det saknas anledning att föreslå några författningsändringar eftersom såväl polisman som bilinspektör har den aktuella befogenheten.

Lagen om alkoholutandningsprov

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 1 § lagen (1976:1090) om alkoholutandningsprov får polisman ta alkoholutandningsprov på den som skäligen kan misstänkas för vissa i bestämmelsen angivna brott om provet kan ha betydelse för utredning om brottet.

Med stöd av 2 § får dessutom alkoholutandningsprov tas på förare av motordrivet fordon utan att misstanke om brott föreligger, s.k. sållningsprov. Sådana prov får tas av såväl polisman som bilinspektör

Överväganden

Eftersom 1 § avser beslut om och verkställighet av ett straffprocessuellt tvångsmedel, saknas det anledning att överväga en författningsändring. Bilinspektör har redan i dag befogenhet att ta s.k. sållningsprov enligt 2 §.

Terrängkörningsförordningen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 13 § terrängkörningsförordningen (1978:594) är den som medgetts undantag från vissa förbud, skyldig att inom det område där undantaget gäller, på uppmaning av en naturvårdsvakt eller en polis¹²² visa upp beslutet eller på annat sätt visa att undantag har medgetts.

Överväganden

Det saknas anledning att ge bilinspektör den aktuella befogenheten.

Lagen om tillfälliga bilförbud

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 3 § lagen (1990:1079) om tillfälliga bilförbud gäller att polisen¹²³ får hindra fortsatt färd om någon kör ett fordon i strid mot ett förbud enligt lagen.

Överväganden

Eftersom befogenheten att hindra fortsatt färd avser faktiska åtgärder på fältet som kan avse brukande av våld, ska den inte tilläggas annan än polisman.

¹²² Begreppet polis torde i detta fall avse polisman, se SOU 2012:78 s. 90 ff.

¹²³ Begreppet polisen torde i detta fall avse polisman, se SOU 2012:78 s. 88 ff.

Förordningen om säkerhet vid tunnelbana och spårväg

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 15 § förordningen (1990:1165) om säkerhet vid tunnelbana och spårväg gäller att en polisman ska hindra fortsatt färd som ej kan ske utan påtaglig fara för trafiksäkerheten eller annan väsentlig olägenhet, om en spårvagn framförs i strid mot förordningen eller föreskrift som meddelats med stöd av den.

Överväganden

Eftersom befogenheten att hindra fortsatt färd avser faktiska åtgärder på fältet som kan avse brukande av våld, ska den inte tilläggas annan än polisman.

Körkortslagstiftningen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 3 kap. 15 § körkortslagen (1998:488) ska den som kör ett körkortspliktigt fordon ha med sig körkortet, eller om körkortet ännu inte lämnats ut, en handling som styrker förarens identitet, och överlämna handlingen för kontroll om en bilinspektör eller polis¹²⁴ begär det.

I 5 kap. 8 § anges att om ett fordon körs i strid mot körkortslagen eller en föreskrift som har meddelats med stöd av lagen, ska polisen¹²⁵ hindra fortsatt färd, om den kan vara en påtaglig fara för trafiksäkerheten eller ställa till svåra problem på annat sätt.

Enligt 5 kap. 10 § körkortsförordningen (1998:980) ska körkortshavare som fått medgivande att, trots att körkortet är om-

¹²⁴ Begreppet polis torde i detta fall avse polisman, se SOU 2012:78 s. 90 ff.

¹²⁵ Begreppet polisen torde i detta fall avse polisman, se SOU 2012:78 s. 88 ff.

händertaget, köra körkortspliktigt fordon under en viss kortare tid, få ett bevis om detta. Beviset ska medföras under färd och på begäran av bilinspektör eller polis¹²⁶ överlämnas för kontroll.

Överväganden

När det gäller 3 kap. 15 § körkortslagen och 5 kap. 10 § körkortsförordningen saknas det anledning att föreslå några författningsändringar eftersom såväl polisman som bilinspektör har den aktuella befogenheten.

Eftersom befogenheten i 5 kap. 8 § körkortslagen att hindra fortsatt färd avser faktiska åtgärder på fältet som kan avse brukande av våld, ska den inte tilläggas annan än polisman.

Förordningen om internationella vägtransporter inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES)

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 3 § förordningen (1998:786) om internationella vägtransporter inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) avses med behörigkontrollant och behörig kontrolltjänsteman enligt vissa EG-förordningar polisman och bilinspektör.

I 7 § anges att, om ett fordon framförs i strid mot bestämmelser som avses i förordningen, en polisman eller en tulltjänsteman får hindra fortsatt färd. Polismannen eller tulltjänstemannen får medge att fordonet förs till närmaste lämpliga uppställnings- eller avlastningsplats eller verkstad. I fråga om ett fordon som är registrerat i utlandet och som förs in i Sverige får polismannen eller tulltjänstemannen medge att det omedelbart förs ut ur landet.

¹²⁶ Begreppet polis torde i detta fall avse polisman, se SOU 2012:78 s. 90 ff.

Överväganden

Eftersom befogenheten att hindra fortsatt färd avser faktiska åtgärder på fältet som kan avse brukande av våld, ska den inte tilläggas annan än polisman.

Trafikförordningen

Gällande författningsbestämmelser

I 14 kap. 15 § trafikförordningen (1998:1276) anges att en polisman ska hindra fortsatt färd som sker i strid mot förordningen eller mot någon föreskrift som har meddelats med stöd av förordningen, om den fortsatta färden medför påtaglig fara för trafiksäkerheten eller någon annan väsentlig olägenhet.

Vidare ska polisman hindra fortsatt färd om

1. maximilasten för ett fordon överskridits med mer än 20 procent,
2. det tillåtna axel-, boggi-, eller trippelaxeltrycket överskridits med mer än 10 procent, eller
3. bruttovikten för ett fordon eller den sammanlagda bruttovikten för ett fordonståg överskridits med mer än 10 procent, såvida inte särskilda skäl föranleder annat. Detta gäller oavsett om överlasten beror på lasten eller antalet passagerare.

Överväganden

Eftersom befogenheten att hindra fortsatt färd avser faktiska åtgärder på fältet som kan avse brukande av våld, ska den inte tilläggas annan än polisman.

Lagen om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 4 § lagen (1999:216) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken får polisman genomföra en ögonundersökning i syfte att ta reda på om en person är påverkad av något annat medel än alkohol som avses i lagen.

Överväganden

Bestämmelsen avser faktiska åtgärder på fältet i det dagliga polisarbetet som omfattar att ingripa med tvångsmedel. Det saknas därmed anledning att överväga en ändring.

Lagstiftningen om trafikregister

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 13 § andra stycket lagen (2001:558) om vägtrafikregister ska handlingar som visar avtalad tid hos besiktningsorganet eller provningsorganet medföras och på tillsägelse visas upp för en polisman eller en bilinspektör.

Enligt 32 § gäller att om ett fordon brukas i strid med vissa bestämmelser i lagen eller en föreskrift som har meddelats med stöd av lagen ska en polisman hindra fortsatt färd, om den skulle utgöra en väsentlig olägenhet.

Enligt 6 kap. 11 § förordningen (2001:650) om vägtrafikregister ska föraren vid färd med fordon i internationell vägtrafik i Sverige medföra vissa handlingar som på begäran ska överlämnas för kontroll till bilinspektör, polisman eller tulltjänsteman.

I 15 kap. 6 § förordningen anges att om ett fordon brukas med stöd av en tillfällig registrering, ska beslut om den tillfälliga

registreringen medföras vid färd och på tillsägelse visas upp för en polisman eller en bilinspektör.

Överväganden

När det gäller 13 § andra stycket lagen om vägtrafikregister saknas det anledning att föreslå några författningsändringar eftersom såväl polisman som bilinspektör har den aktuella befogenheten.

Eftersom befogenheten i 32 § att hindra fortsatt färd avser faktiska åtgärder på fältet som kan avse brukande av våld, ska den inte tilläggas annan än polisman.

När det gäller 6 kap. 11 § och 15 kap. 6 § förordningen om vägtrafikregister saknas det anledning att föreslå några författningsändringar eftersom såväl polisman som bilinspektör har den aktuella befogenheten.

Fordonslagstiftningen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 2 kap. 10 § fordonslagen (2002:574) ska flygande inspektion utföras av en polisman eller en bilinspektör som har förordnats av Rikspolisstyrelsen.

I 2 kap. 11 § anges att varje polisman som har anledning att anta att ett fordon som anträffas i trafik inte är i föreskrivet skick får utföra den kontroll av fordonets beskaffenhet och utrustning som uppenbart behövs från trafiksäkerhetssynpunkt.

Enligt 2 kap. 12 § ska kontroll av fordons last utföras av en polisman eller en bilinspektör.

Enligt 2 kap. 13 och 14 §§ ska vägkontroll av färdskrivaren eller taxametern i ett fordon, liksom motsvarande kontroll i företagets lokaler eller liknande eller på ett område i anslutning till dessa, utföras av en polisman eller en bilinspektör eller, i vissa

fall, av en tjänsteman vid Transportstyrelsen med särskilt förordnande.

Enligt 3 kap. 2 § har bilinspektör befogenhet att stoppa ett fordon för att göra de kontroller som avses i 2 kap. 10 och 12-14 §§.

I 3 kap. 3 § anges att en polisman, en besiktningstekniker, en bilinspektör eller en tekniker har vid kontroll enligt lagen rätt till tillträde till fordon och slutna utrymmen i fordon samt, i fall som avses i 2 kap. 10, 13 och 14 §§, till företags lokaler eller liknande eller till ett område i anslutning till dessa. Vidare anges i 3 kap. 3 § att en polisman eller en bilinspektör har rätt till tillträde till fordon och till slutna utrymmen i ett fordon eller dess last för att kontrollera att fordonet är lastat på föreskrivet sätt.

Enligt 3 kap. 8 § får Transportstyrelsen, en polisman, ett besiktningsorgan eller en bilinspektör under vissa förutsättningar meddela de förelägganden, körförbud och andra beslut som behövs med hänsyn till ett fordots säkerhet eller lämplighet i trafik.

I 5 kap. 3 § anges att en polisman ska hindra fortsatt färd med ett fordon som inte är i föreskrivet skick, om den fortsatta färden skulle medföra en påtaglig fara för trafiksäkerheten eller annars utgöra en väsentlig olägenhet.

Enligt 5 kap. 7 § fordonsförordningen (2009:211) ska det lämplighetsbevis som utfärdas för fordon i vissa fall, eller en bestyrkt avskrift av beviset, medföras vid viss personbefordran och visas upp för en bilinspektör eller en polisman som begär det.

Överväganden

Eftersom befogenheten i 5 kap. 3 § fordonslagen att hindra fortsatt färd avser faktiska åtgärder på fältet som kan avse brukande av våld, ska den inte tilläggas annan än polisman.

När det gäller 2 kap. 10 § och 12-14 §§ samt 3 kap. 2, 3 och 8 §§ fordonslagen samt 5 kap. 7 § fordonsförordningen saknas

det anledning att föreslå några författningsändringar eftersom såväl polisman som bilinspektör har den aktuella befogenheten.

I 2 kap. 11 § fordonslagen regleras det som brukar benämnas ”annan kontroll av polisman”. Bestämmelsen ger polisman befogenhet att ingripa mot ett fordon under förutsättning a. att det anträffas i trafik och b. att polismannen har anledning anta att det inte är i föreskrivet skick. Polismannens befogenhet är begränsad till att utföra den kontroll som uppenbart behövs från trafiksäkerhetssynpunkt. Polismannen kan ingripa mot påträffade brister genom att förelägga ordningsbot om brott föreligger och/eller hindra fortsatt färd med stöd av 5 kap.¹²⁷ Det är således fråga om befogenheter som ryms inom begreppet flygande inspektion. Bilinspektören kan förvisso inte förhindra fortsatt färd, men kan i stället meddela körförbud eller föreläggande om kontrollbesiktning. Med hänsyn till detta går denna befogenhet för polisman inte utöver den befogenhet att utföra flygande inspektion som flertalet bilinspektör har. Således kan en bilinspektör som regel, inom ramen för sin befogenhet att utföra en flygande inspektion, också utföra den kontroll som avses i 2 kap. 11 § fordonslagen.

Lagen om vägtransportledare

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 13 § lagen (2004:1167) om vägtransportledare får en polisman, under vissa förutsättningar, stänga av en vägtransportledare för ett visst eskortuppdrag.

¹²⁷ Se prop. 2001/02:130 s. 76 ff.

Överväganden

Enligt 7 § lagen om vägtransportledare lyder en vägtransportledare under polismyndigheten och är skyldig att lyda de anvisningar som en polisman meddelar. Det är lämpligt att den får utöva det faktiska befälet över vägtransportsportledaren också ska utöva den befogenhet att pröva avstängning som anges i 13 § lagen. Det saknas därför anledning att överväga någon författningsändring.

Lagen om transport av farligt gods

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 15 § lagen (2006:263) om transport av farligt gods får en polis¹²⁸ hindra fortsatt transport på väg om en transport sker i strid mot lagen eller mot föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och transporten inte kan fortsätta utan påtaglig risk för skada.

Överväganden

Eftersom befogenheten att hindra fortsatt färd avser faktiska åtgärder på fältet som kan avse brukande av våld, ska den inte tilläggas annan än polisman.

Yrkestrafiklagstiftningen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 6 kap. 3 § lagen (2007:1157) om yrkesförarkompetens ska en förare som omfattas av krav på att ha bevis om yrkeskompe-

¹²⁸ Se not 38.

tens ska vid utförandet av gods- eller persontransporter ha med sig vissa handlingar och på begäran av bilinspektör eller polis¹²⁹ överlämna handlingarna för kontroll.

Enligt 5 kap. 5 § yrkestrafiklagen (2012:210) får, om ett fordon framförs i strid mot förordning (EG) nr 1071/2009, yrkestrafiklagen eller en föreskrift eller ett villkor som har meddelats med stöd av lagen, en polisman eller tulltjänsteman hindra fortsatt färd. Polismannen eller tulltjänstemannen får då medge att det fordon med vilket transporten sker förs till närmaste lämpliga uppställnings- eller avlastningsplats eller verkstad. I fråga om ett fordon som är registrerat i utlandet och som förs in i Sverige får polismannen eller tulltjänstemannen medge att det omedelbart förs ut ur landet.

Enligt 3 kap. 2 och 4 §§ yrkestrafikförordningen (2012:237) gäller att vissa i yrkestrafiklagen eller förordningen angivna dokument ska medföras i fordonet under färd och ska visas upp för en bilinspektör, polisman eller tulltjänsteman som begär det.

Överväganden

Eftersom befogenheten i 5 kap. 5 § yrkestrafiklagen att hindra fortsatt färd avser faktiska åtgärder på fältet som kan avse brukande av våld, ska den inte tilläggas annan än polisman.

När det gäller 6 kap. 3 § lagen om yrkesförarkompetens samt 3 kap. 2 och 4 §§ yrkestrafikförordningen saknas det anledning att föreslå några författningsändringar eftersom såväl polisman som bilinspektör har den aktuella befogenheten.

¹²⁹ Se not 38.

Lagstiftningen om försöksverksamhet med trafiknykterhetskontrollanter i hamnar

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 8 § lagen (2010:374) om försöksverksamhet med trafiknykterhetskontrollanter i hamnar får en polisman under vissa förutsättningar, om det är så brådskande att polismyndighetens beslut inte kan inväntas, stänga av en trafiknykterhetskontrollant.

Enligt 3 § förordningen (2010:375) om försöksverksamhet med trafiknykterhetskontrollanter i hamnar ska den trafiknykterhetskontrollant vars förordnande som sådan återkallas eller som stängs av från tjänstgöring, omedelbart överlämna sitt bevis om förordnande till den polismyndighet som har utfärdat förordnandet eller till en polisman.

Överväganden

Enligt 6 § lagen om försöksverksamhet med trafiknykterhetskontrollanter i hamnar ska en trafiknykterhetskontrollant stå under ledning av en polisman då en nykterhetskontroll utförs med stöd av lagen. Det är lämpligt att den får utöva det faktiska befälet över nykterhetskontrollanten också ska utöva den befogenhet att pröva avstängning som anges i 8 § lagen. Det saknas därför anledning att överväga någon författningsändring. Det samma gäller 3 § förordningen om försöksverksamhet med trafiknykterhetskontrollanter i hamnar.

Taxilagstiftningen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 4 kap. 9 § taxitrafiklagen (2012:211) ska en taxiförarlegitimation tas om hand av en polisman eller en åklagare

1. om det finns grund för att ta hand om innehavarens körkort enligt 5 kap. 7 § körkortslagen (1998:488),
2. om körkortet eller legitimationen har återkallats, eller
3. om det på sannolika skäl kan antas att legitimationen kommer att återkallas enligt 6 §.

I 5 kap. 7 § taxitrafiklagen anges att om ett fordon framförs i strid mot taxitrafiklagen eller en föreskrift eller ett villkor som har meddelats med stöd av lagen får en polisman eller tulltjänsteman hindra fortsatt färd. Polismannen eller tulltjänstemannen får då medge att det fordon med vilket transporten sker förs till närmaste lämpliga uppställnings- eller avlastningsplats eller verkstad. I fråga om ett fordon som är registrerat i utlandet och som förs in i Sverige får polismannen eller tulltjänstemannen medge att det omedelbart förs ut ur landet.

Enligt 3 kap. 3 § taxitrafikförordningen (2012:238) ska en giltig taxiförarlegitimation medföras i taxitrafik och vara väl synlig för passagerarna. Den ska visas upp för en bilinspektör eller polisman om han eller hon begär det.

Överväganden

Befogenheten att omhänderta en taxiförarlegitimation enligt 4 kap. 9 § är nära kopplad till motsvarande befogenhet för polismyndighet att omhänderta körkort. Enligt Rikspolisstyrelsens föreskrifter kan polismyndighetens befogenhet att besluta om körkorts omhändertagande delegeras endast till den som har polismanns kompetens. I avsnitt 8.2.2 har utredningen redovisat att föreskriften får anses stämma väl med de grunder för arbetsfördelning som föreslås i denna promemoria. Mot denna bakgrund finns det inte heller anledning att föreslå några ändringar i bestämmelserna i 4 kap. 9 § taxitrafiklagen om omhändertagande av taxiförarlegitimation.

Eftersom befogenheten i 5 kap. 7 § taxitrafiklagen att hindra fortsatt färd avser faktiska åtgärder på fältet som kan avse brukande av våld, ska den inte tilläggas annan än polisman.

När det gäller 3 kap. 3 § taxitrafikförordningen saknas det anledning att föreslå några författningsändringar eftersom såväl polisman som bilinspektör har den aktuella befogenheten.

7.3 Utredningsverksamheten

7.3.1 Rättegångsbalken

Förslag: Bestämmelsen i 23 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken ändras så att kravet på polismans kompetens upphör. I stället utformas bestämmelsen så att åklagaren får uppdra åt en anställd vid Polismyndigheten som ställts till åklagarens förfogande att vidta viss åtgärd som hör till förundersökningen.

Även bestämmelserna i 24 kap. 8 § första och andra stycket rättegångsbalken ändras så att kravet på polismans kompetens upphör. Istället kan de förhör som avses i bestämmelserna hållas av, förutom åklagare, anställd vid Polismyndigheten till vilken myndigheten har uppdragit att hålla förhöret.

Bestämmelsen i 33 kap. 6 § rättegångsbalken ändras så att, förutom åklagare, tulltjänsteman och tjänsteman vid kustbevakningen, även tjänstemän vid Polismyndigheten bemyndigas att, vid ett personligt sammanträffande med den tilltalade, delge honom eller henne information om att förenklad delgivning kan komma att användas med verkan att denna delgivningsform kan användas om vissa ytterligare förutsättningar är uppfyllda.

Bestämmelsen i 23 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 23 kap. 3 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken är polisman på uppdrag av åklagare skyldig att vidta en viss åtgärd som är hänförlig till förundersökningen om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

Överväganden

Bestämmelsen i 23 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken tillämpas i praxis sedan länge så att åklagaren lämnar sådana uppdrag också till andra anställda än polismän.¹³⁰ Såvitt det är känt har denna tillämpning inte vållat några olägenheter. Den bör därför ges ett uttryckligt författningsstöd. En förutsättning bör dock vara att polismyndigheten har en reell möjlighet att ta ansvar för att den som ges uppdraget har den kompetens som behövs. Bestämmelsen bör därför utformas så att en förutsättning för åklagarens uppdrag är att polismyndigheten ställt den anställda till åklagarens förfogande. Ett sådant synsätt överensstämmer också med den allmänna uppfattningen inom polisen och åklagarväsendet¹³¹. Med den föreslagna utformningen av bestämmelsen finns inte anledning att överväga några författningsreglerade kompetenskrav när det gäller den som ställs till förfogande. I detta sammanhang finns det också anledning att uppmärksamma att det inte gäller några särskilda kompetenskrav för den personal som ställs till förfogande om åklagaren i stället väljer att begära biträde av polismyndigheten med stöd av första meningen i 3 § andra stycket¹³².

¹³⁰ Se Betänkandet (SOU 2003:114) Läget i rättsväsendet och förslag till fortsatta reformer inom brottsutredningsverksamheten m.m. s. 310.

¹³¹ Se Fitger, Peter. *Rättegångsbalken I* s. 23:20 och SOU 1987:72 del 2, s. 301.

¹³² Se avsnitt 2.9.5.

Bestämmelserna i 24 kap. 8 § första och andra stycket rättegångsbalken

Gällande författningsbestämmelser

I 24 kap. 8 § första och andra stycket rättegångsbalken anges att polisman så snart som möjligt ska förhöra den som a. varit anhållen i sin frånvaro och anträffats eller b. gripits.

Överväganden

Det förhör som avses i 24 kap. 8 § första och andra stycket avser en faktisk åtgärd som utförs vid skrivbordet på polisstationen. Några särskilda säkerhetskrav, utöver dem som alltid gäller i en förhörssituation, torde därför inte aktualiseras. Från säkerhetssynpunkt är således polismans kompetens inte en nödvändig förutsättning.

Från kompetenssynpunkt kan konstateras att förhör i dag är en av de vanligaste arbetsuppgifterna för en utredare som inte har polismanskompetens. Det s.k. 24:8-förhöret kan många gånger inte heller anses svårare att genomföra än de förhör som hålls senare under förundersökningen. Övervägande skäl talar därför för att de förhör som avses i 24 kap. 8 § ska kunna hållas även av andra än polismän. I avsnitt 4 har redovisats att som princip bör gälla att rättegångsbalken och andra lagar inte ska belastas med bestämmelser om kompetensen hos polisens anställda. I detta fall torde det inte heller finnas anledning att särskilt reglera kompetensfrågan på annat sätt. Däremot bör bestämmelserna 24 kap. 8 § första och andra stycket utformas så att polisförhöret, hos polisen, ska hållas av anställd vid Polismyndigheten till vilken myndigheten uppdragit att hålla förhöret. En sådan konstruktion ställer krav på Polismyndigheten att i arbetsordningen peka ut vem som får lämna ett sådant uppdrag. På så sätt kan enhetlighet och kompetenskrav säkerställas när det gäller vem som ska hålla förhören. Bestämmelsen har utformats med 3 kap. 8 § andra stycket polisförordningen som förebild. I

dess lydelse före 1988 års häkttningsreform hade bestämmelsen i 24 kap. 8 § en likartad konstruktion när det gällde åklagares möjlighet att uppdra uppgiften att hålla förhör till polisman¹³³.

När det gäller förhör enligt första stycket i 24 kap. 8 § kan speciella omständigheter göra sig gällande. I dessa fall, som alltså avser förhör av den som är anhållen i sin frånvaro, kan det finnas ett särskilt intresse hos åklagaren av att förhöret hålls av någon som är insatt i ärendet. Ett sätt att tillgodose detta intresse skulle kunna vara att ge åklagaren ett inflytande över vem som ska hålla förhöret i dessa fall. Detta skulle förutsätta att verkställigheten anmäls till åklagaren innan förhöret genomförs. En sådan ordning skulle dock innebära en återgång till den ordning som gällde före 1988 års häkttningsreform. Den bör därför inte övervägas. Däremot är det angeläget att den som hos Polismyndigheten ska utse förhørsledare i dessa fall noga överväger vilken kompetens som behövs.

Bestämmelsen i 33 kap. 6 § andra stycket rättegångsbalken

Gällande författningsbestämmelser

Av 33 kap. 6 § andra stycket rättegångsbalken framgår att polisman, vid personligt sammanträffande med den tilltalade, kan delge honom eller henne information om att förenklad delgivning kan komma att användas, med verkan att denna delgivningsform kan användas om vissa ytterligare förutsättningar är uppfyllda.

Överväganden

Enligt 33 kap. 6 § andra stycket har åklagare, tulltjänsteman och tjänsteman vid Kustbevakningen samma befogenhet som polisman att, vid personligt sammanträffande med den tilltalade, delge honom

¹³³ Se prop. 1986/87:112 s. 6 och s. 45 ff.

eller henne information om att förenklad delgivning kan komma att användas med verkan att denna delgivningsform kan användas om vissa ytterligare förutsättningar är uppfyllda.

Av förarbetena¹³⁴ framgår att denna krets av arbetstagare valts därför att de har befogenhet att utfärda strafföreläggande eller ordningsbot. Det anses därmed inte finnas någon risk att den misstänkte missuppfattar vad förenklad delgivning innebär.

Förfarandet med förenklad delgivning kan tillämpas vid samtliga brott. Det ska således tillämpas även när det gäller brottsärenden som utreds utan samband med rapporteringstillfället. Därmed finns det från effektivitetssynpunkt behov av att även andra utredare än de med polismans kompetens, kan delge information om det förenklade delgivningsförfarandet.

Förfarandet med förenklad delgivning av stämningsansökan i brottmål ingick, innan det permanentades 2011, under drygt fyra år i en försöksverksamhet med snabbare handläggning av brottmål. Den lagstiftning som reglerade försöksverksamheten innehöll inget krav på polismans kompetens för att delge information om det förenklade förfarandet. I stället var bestämmelsen formulerad så att den tilltalade skulle ha delgetts informationen "vid en polismyndighet eller åklagarmyndighet". För polisens del innebar detta att uppgiften kunde delegeras utan begränsning till den som hade polismans kompetens.

Det kan anföras skäl både för och mot den nu gällande behörighetsregeln i 33 kap 6 § andra stycket. För att den ska behållas talar den omständigheten att lagstiftaren så sent som för ett par år sedan tagit ställning till förmån för den. Detta ställningstagande grundades dessutom på rättssäkerhetsskäl, nämligen en strävan att minska risken för att den misstänkte missuppfattar vad förenklad delgivning innebär.

Det finns även skäl som talat *mot* att behålla behörighetsregeln. Svårigheter när det gäller att hitta den som ska delges en stämning är i dag alltjämt ett mycket stort problem för rättsvä-

¹³⁴ Se prop. 2009/10:237 s. 149 f.

sendet. Det förenklade delgivningsförfarandet underlättar delgivningen och sparar mycket arbete, inte minst för domstolarna. Förfarandet har störst betydelse när det gäller målen om de mindre allvarliga brotten. I dessa är möjligheterna att döma i den tilltalades utevaro störst. Det är därför angeläget att polisen delger information om det förenklade förfarandet i så många ärenden som möjligt. Inom polisen fanns det den 1 januari 2013 fler än 700 utredare som inte har polismans kompetens. De är således beroende av att en polisman tillkallas för att delge den misstänkte informationen. Alternativt får utredaren avstå från att använda förfarandet.

En samlad bedömning leder till slutsatsen att den särskilda behörighetsregeln i 33 kap. 6 § andra stycket bör upphävas. En förutsättning bör dock vara att den blivande Polismyndigheten genom utbildningsinsatser säkrar att det finns goda kunskaper om förfarandet hos dem som ska svara för att delge informationen.

I överensstämmelse med den använda nomenklaturen i bestämmelsen, bör ändringen göras genom att ordet "polisman" ersättas med "tjänsteman vid Polismyndigheten".

Ekobrottsmyndigheten har framfört till utredningen att även de anställda vid denna myndighet som saknar polismans kompetens bör omfattas av bestämmelsen i 33 kap. 6 § andra stycket. Liknande synpunkter har framförts av verksamhetsansvariga vid Skatteverket. Utredningen kan se fördelar från effektivitetssynpunkt med en sådan utvidgning. Det ligger dock utanför utredningens uppdrag att närmare överväga denna fråga.

7.3.2 Lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Förslag: Kravet på polismans kompetens i 2 § första stycket och 32 § tredje stycket lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare upphävs. De lämplighetskrav som finns i de två bestämmelserna ska istället avse, utöver åklagare, förundersökningsledare respektive den som ska leda utredningen vid Polismyndigheten.

I samma lag ändras 2 § andra stycket och 32 § fjärde stycket så att kravet på polismans kompetens tas bort. Istället föreskrivs i 2 § andra stycket att samma förundersökningsledare och förhørsledare vid Polismyndigheten, och samma åklagare, om möjligt ska anlitas för den nya förundersökningen. I 32 § fjärde stycket föreskrivs att om möjligt samma åklagare ska anlitas för den nya utredningen och att motsvarande ska gälla vid Polismyndigheten för den som ska leda utredningen och för förhørsledare.

I samma lag ändras 13 § så att, utöver polisman, även Polismyndigheten kan anmoda den unge med stöd av 13 §.

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 2 § första stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska en förundersökning mot den som inte har fyllt arton år, om det inte möter hinder, ledas av en åklagare eller polisman som, med avseende på intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare, är särskilt lämpad för uppgiften. Samma krav gäller enligt 32 § tredje stycket för den utredning som under vissa förutsättningar ska göras då någon under 15 år kan misstänkas för brott.

Enligt 2 § andra stycket gäller att, om den unge tidigare varit föremål för förundersökning eller utredning enligt 31 §, om möjligt samma polismän ska anlitas för den nya förundersök-

ningen. Av förarbetena¹³⁵ framgår att av detta anses följa även att administrativ personal inte ska handlägga ärenden som avser personer under 18 år. Samma regel gäller enligt 32 § fjärde stycket för den utredning som under vissa förutsättningar ska göras då någon under 15 år kan misstänkas för brott. I förarbetena¹³⁶ till 32 § hänvisas till motiven till 2 §.

Enligt 13 § får en polisman, under vissa förutsättningar, anmoda den som har eller kan antas ha fyllt femton, men inte arton år att så snart som möjligt vidta åtgärder för att avhjälpa eller begränsa skada på grund av brott, om den unge har erkänt brottet eller om det annars med hänsyn till omständigheterna är uppenbart att han har begått brottet.

Av förarbetena¹³⁷ framgår att regeln omfattar såväl de fall där någon anträffas på bar gärning som de situationer där det först under ett senare skede av förfarandet står klart att den unge utfört gärningen, t.ex. om den unge erkänner gärningen i samband med ett förhör. Rätten att anmoda tillkommer således både den polisman som griper den unge på bar gärning och den som håller förhör med den unge.

Av förarbetena framgår vidare att det inte finns någon skyldighet för den unge att följa polisens anmodan. Av detta följer också att en anmodan aldrig kan förenas med någon form av tvång.¹³⁸

Överväganden

Såsom redovisats i avsnitt 6.4.11 bör de krav på polisens kompetens för att vara förundersökningsledare respektive att leda utredningen som finns i 2 § första stycket och 32 §§ tredje stycket lagen upphävas. Detta kan åstadkommas genom att de

¹³⁵ Se prop. 1994/95:12 s. 96.

¹³⁶ Se prop. 2000/01:56 s. 34.

¹³⁷ Se prop. 1987/88:135 s. 27.

¹³⁸ Se a.a. s. 27.

lämplighetskrav som finns i de två bestämmelserna ska avse, utöver åklagare, också förundersökningsledare vid Polismyndigheten respektive den som ska leda utredningen vid Polismyndigheten.

När det gäller behovet av ett krav på polismans kompetens enligt 2 § andra stycket och 32 § fjärde stycket lagen för uppgiften som förhørsledare kan följande konstateras. I dag utreds brott där unga är misstänkta av såväl utredare med polismans kompetens som av utredare med annan kompetens. Denna arbetsfördelning förefaller således vara allmänt spridd och vedertagen. Även om de aktuella bestämmelserna inte kan anses vara tydliga på denna punkt, överensstämmer det dock inte med lagstiftarens intentioner att den som inte har polismans kompetens är förhørsledare i dessa ärenden.

Av förarbetena¹³⁹ framgår att bestämmelsen infördes efter förslag från Rikspolisstyrelsen. Dessa behörighetsregler, som infördes för arton respektive tolv år sedan, berörs i övrigt inte närmare i förarbetena och inte heller i de utredningar och utvärderingar som har gjorts därefter. I dag kan konstateras att några särskilda behörighetsregler inte gäller för uppgiften att vara förhørsledare när det gäller vuxna och att flera förhørsledare som saknar polismans kompetens är verksamma inom området ungdomsbrott.

Några särskilda olägenheter som kan kopplas till bristen på polismans kompetens hos förhørsledarna synes inte ha framkommit i de förhållandevis många uppföljningar och granskningar som har gjorts inom detta område.

Mot denna bakgrund bör kravet på polismans kompetens när det gäller att vara förhørsledare i ungdomsärenden upphävas. De två aktuella bestämmelserna har som primärt syfte att säkerställa att samma handläggare hos bl.a. polisen utnyttjas i de fall då den unge tidigare varit föremål för en polisutredning. I 2 § andra stycket och 32 § fjärde stycket avgränsas handläggarna hos poli-

¹³⁹ Se prop 1994/95:12 s. 53.

sen genom formuleringen ”samma ... polismän anlitas för den nya förundersökningen” respektive ”samma ... polismän anlitas för den nya utredningen”. Av förarbetena kan inte annat utläsas än att avsikten varit att bestämmelserna ska avse såväl förundersökningsledare/den som leder utredningen som förhørsledare. Den önskade förändringen kan därför lämpligen åstadkommas genom att ordet ”polismän” byts mot dessa begrepp i 2 § andra stycket och i 32 § fjärde stycket.

I avsnitt 6.4.11 har föreslagits att förundersökningar och andra utredningar enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska kunna ledas av såväl den som är polisman som av den som inte är detta, allt under förutsättning att de har föreskriven kompetens. Mot denna bakgrund förefaller det rimligt, inte minst från effektivitetssynpunkt, att även den som inte är polisman kan anmoda den unge med stöd av 13 §. För den som inte är polisman aktualiseras detta naturligtvis endast i samband med den utredning som sker på polisstationen. Såsom redovisats i avsnitt 4 bör som princip gälla att rättegångsbalken och andra lagar inte ska belastas med bestämmelser om kompetensen hos polisens anställda. Genom att utforma bestämmelsen i 13 § så att anmodan i stället får ges av polisman eller polismyndighet kan detta undvikas. Det blir då i stället möjligt att i delegationsordningen differentiera befogenheten exempelvis så att, utöver polisman, förhørsledare kan anmoda den unge.

7.3.3 Lagstiftningen om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

Förslag: I lagen om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. ändras 3 § fjärde stycket så att Polismyndigheten ges befogenhet att besluta vad som ska gälla vid sidan av den befogenhet som tillkommer polisman.

Gällande författningsbestämmelser

Lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m. reglerar förfarandet vid prövning av fråga om förverkande av egendom till det allmänna eller om annan särskild rättsverkan av brott, när frågan inte rör någon som är tilltalad för brott. Som huvudregel provas frågan om förverkande av åklagare eller rätten.

I 3 § fjärde stycket anges att polisman får besluta om förverkande, om det är uppenbart att förutsättningarna för ett förverkande är uppfyllda.

Enligt förordningen (2011:1206) om föreskrifter rörande en polismans rätt att besluta om förverkande får Rikspolisstyrelsen meddela närmare föreskrifter om en polismans rätt att besluta om förverkande enligt 3 § lagen.

Överväganden

Rikspolisstyrelsen har med stöd av 3 § femte stycket lagen meddelat närmare föreskrifter om polismans rätt att besluta om förverkande enligt 3 §¹⁴⁰. Av föreskrifterna¹⁴¹ framgår bl.a. att förverkande kan beslutas i nära anslutning till den plats där egendomen tagits i beslag (omedelbart förverkande), eller efter viss utredning (förverkande i efterhand). I förstnämnda fall är varje polisman behörig att besluta. I sistnämnda fall får beslut fattas av polisman som har befogenhet att vara förundersökningsledare.

I avsnitt 6.4.8 har föreslagits att polismans kompetens inte längre ska vara en nödvändig förutsättning för att vara förundersökningsledare. Som en följd av detta bör även kravet på polismans kompetens för att besluta om förverkande enligt 1986 års

¹⁴⁰ Föreskrifterna borde rätteligen ha utfärdats med stöd av förordningen (2011:1206) om föreskrifter rörande en polismans rätt att besluta om förverkande.

¹⁴¹ Se 2 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPS FS 2000:67 FAP 103-1) om rätt för poliser att besluta om förverkande.

lag tas bort. Såsom redovisats i avsnitt 4 bör som princip gälla att rättegångsbalken och andra lagar inte ska belastas med bestämmelser om kompetensen hos polisens anställda.

Bestämmelsen i 3 § fjärde stycket som ger polisman befogenhet att besluta om förverkande infördes 1995. Huvudskälet var att stora rationaliseringsvinster bedömdes vara förenade med att sådana beslut kunde fattas direkt på plats av en polisman¹⁴². Det är därför angeläget att denna möjlighet finns kvar. Bestämmelsen i fjärde stycket bör därför utformas som en befogenhet för Polismyndigheten att besluta vad som ska gälla vid sidan av den befogenhet som tillkommer polisman. På så sätt kan myndigheten i arbetsordningen avgränsa de andra personalkategorier eller befattningar till vilka befogenheten att utöva myndighetens beslutanderätt ska vara knuten. Det är då möjligt att differentiera befogenheten exempelvis så att förverkande i efterhand kan beslutas av den som har befogenhet att vara förundersökningsledare.

Förfarandet vid överprövning av Polismyndighetens beslut bedöms inte behöva ändras till följd av att rätten att besluta tilläggs Polismyndigheten. Precis som i dag ska således den som vill få Polismyndighetens beslut prövat, anmäla missnöje till myndigheten. Om Polismyndigheten inte häver beslaget ska myndigheten överlämna ärendet till åklagare för talan om förverkande. Har talan inte väckts inom en månad från det att missnöjesanmälan kom in, ska beslaget hävas.

¹⁴² Se prop. 1994/95:23 s. 112 f.

7.3.4 Polisförordningen

Förslag: En ny bestämmelse införs i polisförordningen om att Polismyndigheten ska förordna den som ska leda en förundersökning och även den som i övrigt ska besluta i ärenden som enligt rättegångsbalken ska handläggas av Polismyndigheten. Bestämmelsen ska även omfatta ärenden enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare som avses att leda förundersökning eller den utredning som avses i 31 § lagen.

För att möjliggöra en smidig tillämpning i vissa fall av undantagskaraktär anges att även den som inte är förordnad i brådska fall får handlägga ett ärende. I dessa fall krävs ett beslut av Polismyndigheten. Vidare ska framgå att endast den får förordnas som har tillräcklig kompetens, utbildning och erfarenhet.

Bestämmelsen införs i 3 kap. 6 a § polisförordningen i stället för de bestämmelser i paragrafen som föreslås upphäva.

Bedömning: Bestämmelsen är ett uttryck för att befogenheten att leda förundersökningar är en central och grundläggande uppgift för polisen. De som förordnas ska ha en hög kompetens som ska vara säkerställd genom individuella förordnanden.

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 3 kap. 6 a § femte punkten polisförordningen (1998:1558) får polismyndigheten inte överlämna till någon annan än en polisman att avgöra eller leda handläggningen av ärenden som enligt rättegångsbalken ska skötas av polismyndighet.

Överväganden

Såsom utförligt utvecklats i avsnitt 6.4.9 bör bestämmelsen i 3 kap. 6 a § femte punkten upphävas. Därmed kan polismyndighetens befogenhet enligt rättegångsbalken att besluta och att vara förundersökningsledare delegeras även till sådana anställda som inte har polismans kompetens.

Den nya författningsreglerade behörighetsregel som föreslås i avsnitt 6.4.13 bör, när det gäller de ärendegrupper som avses, överensstämma med den nuvarande bestämmelsen i 3 kap. 6 a § femte punkten. Dessa ärendegrupper bör dock definieras tydligare än i dag. Den nya bestämmelsen bör därför innehålla att Polismyndigheten ska förordna dels den som ska leda en förundersökning i ärenden som enligt rättegångsbalken ska handläggas av Polismyndigheten, dels den som i övrigt ska besluta i ärenden som enligt rättegångsbalken ska handläggas av Polismyndigheten. Bestämmelsen kommer därmed att omfatta, utöver att leda förundersökning, även beslut som avser

- att inleda förundersökning (23 kap. 3 § första stycket),
- att lägga ned en förundersökning då det inte längre finns anledning att fullfölja den (23 kap. 4 § andra stycket),
- att lägga ned eller att inte inleda en förundersökning under vissa särskilda förutsättningar [förundersökningsbegränsning] (23 kap. 4 a § tredje stycket),
- att häva ett gripande innan åklagare underrättats (24 kap. 8 § tredje stycket första meningen),
- att framställa yrkande hos rätten om husrannsakan för delgivning (28 kap. 4 § andra stycket), och
- att besluta om tidpunkt för hämtning till förhandling i rätten av tilltalad och om uppehållsplats för den som hämtats (9 kap. 10 § andra och tredje styckena).¹⁴³

¹⁴³ Terminologiskt kan vissa av dessa beslut troligen hänföras till såväl förundersökning som övrigt beslutsfattande. För tillämpningen av den nya behörighetsregeln i polisförordningen saknar detta dock betydelse.

Vidare bör, såsom tidigare redovisats, bestämmelsen omfatta även ärenden enligt lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare som avser att leda förundersökning eller den utredning som avses i 31 § lagen.

För att möjliggöra en smidig tillämpning i vissa fall av undantagskaraktär bör anges att i brådska fall får även den som inte är förordnad handlägga ett ärende. I dessa fall krävs ett beslut av Polismyndigheten. Slutligen bör framgå att endast den får förordnas som har tillräcklig kompetens, utbildning och erfarenhet.

Den regel som nu föreslås kommer att vara av central betydelse när det gäller synen på de krav som ska ställas på den som ska vara förundersökningsledare eller annars fatta beslut inom den brottsutredande verksamheten, liksom när det gäller de krav som ställs på Polismyndigheten. Det finns därför anledning att närmare utveckla innebörden av bestämmelsen.

Bestämmelsen är ett uttryck för att uppgiften att leda förundersökningar är en central och grundläggande uppgift för polisen. Uppgiften att fatta beslut inom den brottsutredande verksamheten ska kräva en hög kompetens och denna kompetens ska vara säkerställd genom individuella förordnanden. Befogenheten att förordna bör i den nya Polismyndighetens arbetsordning inte delegeras i större omfattning än att en enhetlig nationell tillämpning kan säkerställas. Inom ramen för begreppet kompetens är det möjligt att beakta i vilken omfattning en viss kompetens, exempelvis polismans kompetens eller juristexamen, behövs. Inget hindrar att kraven för förordnande differentieras beroende på vilka ärendegrupper som den anställde ska handlägga. Ett förordnande ska vara tidsbegränsat. Ett system med förordnanden innebär även att det ställs ökade krav på Polismyndigheten då det gäller att bygga upp en myndighetsintern kompetensutveckling som präglas av kvalitet och kontinuitet. En nära samverkan med högskolor, åklagare, domstolar och verkamma jurister bör eftersträvas i detta arbete. Kraven för att förordnas, liksom för ett förnyat förordnande, bör skärpas i takt med att Polismyndighetens förmåga ökar när det gäller att erbjuda en

högkvalitativ kompetensutveckling som omfattar såväl grund- som vidareutbildning. I avsnitten 6.4.5 och 6.4.6 har utredningen redovisat synpunkter på vilka behörighetskrav som bör gälla för de befattningar som förundersökningsledare som avses i dessa avsnitt.

Ett krav på förordnande ställer stora krav på Polismyndigheten även när det gäller såväl lång- och kortsiktig planering som kompetensförsörjning. Likväl kan det undantagsvis uppstå brådskande fall då personal som saknar förordnande måste sättas in på befattningar som innefattar förundersökningsledning, exempelvis för att vara vakthavande befäl, utredningsbefäl eller enhetschef. En sådan situation kan uppstå på grund av oförutsedda omständigheter antingen när det gäller personalförsörjningen, exempelvis på grund av sjukdom, eller en inträffad särskild händelse. I sådana fall får, efter beslut av Polismyndigheten, en anställd som saknar förordnande sättas in på befattningen eller besluta i ett enskilt ärende. Vem som utövar Polismyndighetens befogenhet att fatta ett sådant beslut ska, på sedvanligt sätt, framgå av arbetsordningen. Naturligtvis ska även den som sätts in utan att vara förordnad ha tillräcklig kompetens för uppgiften.

I SOU 2012:78 har föreslagits att 3 kap. 6 a § femte punkten överförs till den nya polisförordning som föreslås och där betecknas 4 kap. 2 §. Eftersom bestämmelsen nu föreslås upphävd, bör kommitténs förslag i denna del inte genomföras. I stället kan lämpligen den nya behörighetsregel som nu föreslås tas in i 4 kap. 2 § i den nya polisförordning som föreslagits i SOU 2012:78.

När det gäller utredningar hos den självständiga myndigheten Säkerhetspolisen som föreslås inrättad 2015, kommer bestämmelsen att vara tillämplig genom bestämmelsen i 7 § andra stycket polislagen i dess föreslagna lydelse fr.o.m. samma tidpunkt¹⁴⁴.

¹⁴⁴ Se SOU 2012:78 del 1, s. 63 f. och del 2, s. 126 ff.

7.3.5 Häktesförordningen

Förslag: Kravet på polisman kompetens i 25 § häktesförordningen upphävs. Istället får undersökningsledaren eller åklagaren uppdra åt en anställd vid Polismyndigheten att verkställa den granskning som avses i 3 kap. 8 § samma lag.

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 25 § häktesförordningen (2010:2011) får undersökningsledaren eller åklagaren, för tillämpning av 6 kap. 1 § häkteslagen (2010:611), bemyndiga en polisman att verkställa en sådan granskning som avses i 3 kap. 8 § samma lag.

Överväganden

Enligt 6 kap. 1 § häkteslagen (2010:611) får den som är häktad, anhållen eller gripen på grund av misstanke om brott åläggas inskränkningar i sin rätt till kontakt med omvärlden (restriktioner) om det finns risk för att han eller hon undanröjer bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning (kollusionsfara). Det är undersökningsledaren eller åklagaren som beslutar om restriktioner. Den granskning som avses i 3 kap. 8 § samma lag avser en försändelse som hållits kvar. Granskningen utförs på polisstationen och förutsätter från säkerhetssynpunkt därför inte polismans kompetens.

Sett från kompetenssynpunkt behöver den som ska utföra granskningen vara väl insatt i utredningen och förstå vad som kan skada den. I den praktiska tillämpningen utförs den granskning som åklagaren uppdrar till polisman nästan undantagslöst av den ansvarige utredaren. Mot denna bakgrund bör även en utredare som inte har polismans kompetens kunna verkställa en granskning enligt 25 § häktesförordningen.

Författningstekniskt kan den önskade ordningen uppnås genom att bestämmelsen i 25 § häktesförordningen utformas så att

undersökningsledaren eller åklagaren får uppdra åt en anställd vid Polismyndigheten att verkställa den granskning som avses. Bestämmelsen omfattar även polismän som arbetar vid Ekobrottsmyndigheten, eftersom de är anställda vid Polismyndigheten. När det gäller utredningar hos den fristående myndigheten Säkerhetspolisen som föreslås inrättad 2015, kommer bestämmelsen att vara tillämplig genom bestämmelsen i 7 § andra stycket polislagen i dess föreslagna lydelse fr.o.m. samma tidpunkt¹⁴⁵.

7.3.6 Författningsbestämmelser som bör gälla oförändrade

Bedömning: I 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken finns bestämmelser om att polisman får vidta utredningsåtgärder innan förundersökning hunnit inledas skulle. Denna befogenhet skulle, om den gavs även åt annan än den som har polismans kompetens, måhända medföra en effektivare handläggning hos polisen av ärenden i vilka förundersökning inte ska inledas. Det får dock anses stå i strid med bestämmelsens syfte att tillämpa den i sådana fall.

I 23 kap. 6 a § andra stycket rättegångsbalken finns bestämmelser om att polisman som är förhørsledare får besluta om vitesföreläggande i samband med kallelse av den som ska höras under en förundersökning. Det finns skäl som talar för att bestämmelsen, i stället för att utvidgas till att omfatta även andra än polismän, borde upphävas. Det ligger dock inte inom ramen för utredningens uppdrag att föreslå detta.

Övriga författningsbestämmelser i detta avsnitt bör gälla oförändrade i huvudsak beroende på att de avser arbetsuppgifter som är avsedda att utföras på fältet i det dagliga polisarbetet och/eller kan kräva brukande av våld.

¹⁴⁵ Se SOU 2012:78 del 1, s. 63 f. och del 2, s. 126 ff.

Rättegångsbalken

Gällande författningsbestämmelser

Polisman har befogenhet

1. att enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken, innan förundersökning hunnit inledas, vidta de utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen

2. att enligt 23 kap. 6 a § andra stycket besluta om vitesföreläggande i samband med kallelse av den som ska höras under en förundersökning, under förutsättning att polismannen är förhørsledare

3. att enligt 23 kap. 8 § uppmana den som befinner sig på den plats där ett brott förövats att medfölja till ett förhör som hålls omedelbart därefter, alternativt, om personen vägrar utan giltig orsak, ta med honom eller henne till förhöret.

4. att enligt 24 kap. 7 § första stycket, om det finns skäl att anhålla en person, i brådskande fall gripa honom eller henne även utan anhållningsbeslut

5. att enligt 24 kap. 8 § tredje stycket andra meningen, i omedelbar anslutning till ett gripande, häva detta om det är uppenbart att det inte längre finns skäl för fortsatt frihetsberövande

6. att enligt 26 kap. 3 § andra stycket, om det är fara i dröjsmål, ta lös egendom i förvar

7. att enligt 27 kap. 4 § andra stycket, under vissa förutsättningar vid fara i dröjsmål, ta vissa föremål som påträffas i beslag

8. att enligt 27 kap. 5 §, utan förordnande, företa husrannsakan i vissa fall om det är fara i dröjsmål

9. att enligt 28 kap. 10 §, under vissa förutsättningar undersöka vissa ställen även om dessa inte är tillgängliga för allmänheten, och

10. att enligt 28 kap. 13 § första stycket, om det är fara i dröjsmål, besluta om kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

Överväganden

Bestämmelserna i punkterna 3–10 avser samtliga faktiskt handlande på fältet. Av detta skäl bör de inte ankomma på annan än polisman.

Befogenheten enligt *punkt 1* att vidta utredningsåtgärder innan förundersökning hunnit inledas, kan även aktualiseras i samband med att en anmälan om brott tas upp i kontorsmiljö. Anmälningsupptagning sker numera i stor omfattning genom en centraliserad handläggning vid polisens sju kontaktcentra (PKC). Dessa centra är i huvudsak bemannade med anmälningsupptagare som inte har polismans kompetens. Från effektivitetssynpunkt skulle det därför finnas fördelar med att även denna personal skulle kunna vidta utredningsåtgärder i samband med att anmälan görs. Med hänsyn till att åtgärden vidtas vid skrivbordet är det inga arbetsmiljörisker förenade med att den som inte har polismans kompetens utför den. Det har framförts¹⁴⁶ att en sådan befogenhet skulle kunna innebära att en förundersökningsledare vid PKC, med ett förhör som hållits med stöd av 23 kap. 3 § tredje stycket som underlag, då kunde besluta om att inte inleda en förundersökning. På så sätt skulle den stora mängd ärenden som ändå ska skrivas av inte behöva belasta polismyndigheternas förundersökningsledare, som i stället skulle kunna fokusera på de ärenden i vilka förundersökning ska inledas.

Syftet med bestämmelsen 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken är att möjliggöra att utredningen i enklare vardagsbrott, så långt som det är möjligt, görs klar på platsen. Bestämmelsen förutsätter för sin tillämpning att "förundersökning inte hunnit inledas". Enligt 9 § polislagen ska en polisman som får kännedom om ett brott rapportera detta till sin förman så snart det kan ske. Utrymmet för att tillämpa bestämmelsen är således begränsat till det "absoluta inledningsskedet" av en utredning. Bestämmelsen i rättegångsbalken kompletteras med en bestäm-

¹⁴⁶ Se Rikspolisstyrelsens promemoria den 26 februari 2013, dnr RA 761-259/13, Utökade befogenheter för civil personal inom Polisen, s. 18 f.

melse i 3 a § förundersökningskungörelsen enligt vilken polisman som bl.a. är på platsen för ett brott eller som tar upp en brottsanmälan är *skyldig* att vidta de utredningsåtgärder som är möjliga, även om förundersökning inte hunnit inledas. Vidare ska, enligt samma bestämmelse, vidtagna åtgärder så snart som möjligt anmälas till den som har rätt att leda förundersökning om brottet.¹⁴⁷

En befogenhet att vidta utredningsåtgärder innan förundersökning hunnit inledas även för den som inte har polismanens kompetens skulle säkerligen medföra effektivitetsvinster. Ur juridisk synvinkel är en sådan lösning dock långt ifrån invändningsfri. Bestämmelsen är avsedd att underlätta och effektivisera utredningarna av utredningsbara brott genom långtgående åtgärder på brottsplatsen innan förundersökning hunnit inledas. Att tillämpa förfarandet i syfte att snabbare få till stånd ett beslut om att inte inleda en förundersökning grundat på uppgifter via telefon står i strid mot ändamålet med bestämmelsen. Vidare skulle bestämmelsen i 3 a § förundersökningskungörelsen behöva kompletteras med en motsvarande *skyldighet* för den som inte är polisman. Det måste också beaktas att den som inte är polisman saknar en rapporteringsskyldighet motsvarande som gäller för polisman enligt 9 § polislagen, liksom att PKC förutsätts vara bemannat dygnet runt med förundersökningsledare. Detta medför att förutsättningarna för att tillämpa bestämmelsen i 23 kap 3 § tredje stycket i PKC-fallen i avsevärd mån skiljer sig från de situationer som den är avsedd för. Slutligen är det inte lämpligt att anpassa en regel i rättegångsbalken för i huvudsak en viss polisär organisation. Till detta kommer att PKC, med den omfattning som uppdraget har i dag, ännu inte uppnått den beslutade stabiliteten och servicenivån.

Behovet av att snabbare än i dag hantera de ärenden i vilka förundersökning inte ska inledas torde kunna tillgodoses på and-

¹⁴⁷ Se bl.a. prop. s. 1994/95:23 s. 76 och s. 119 samt Fitger, Peter. *Rättegångsbalken I* s. 23:20a-b.

ra sätt. En åtgärd är att öka kvaliteten i anmälningssupptagningen så att fler av målsägandens uppgifter framgår. På så sätt kan ett beslut i förundersökningsfrågan grundas redan på uppgifterna i anmälan.

Enligt bestämmelsen i *punkt 2* får polisman som är förhørsledare besluta om vitesföreläggande i samband med kallelse av den som ska höras under en förundersökning (23 kap. 6 a § andra stycket rättegångsbalken). En sådan befogenhet tillkommer enligt samma bestämmelse även undersökningsledaren. När bestämmelsen infördes 2002 avvisades tanken på att andra utredare än polismän skulle få besluta om vite med motiveringen att vitesfrågan i en del fall kan vara mindre lätt att bedöma¹⁴⁸. Något motsägelsefullt gäller att ärenden om vitesföreläggande som ska prövas av polismyndighet enligt huvudregeln i 3 kap. 8 § första stycket 6 polisförordningen ska avgöras av polischefspersonal.

Vid bedömningen av om bestämmelsen i rättegångsbalken behöver ändras bör följande beaktas. De avvägningar som ska göras enligt bestämmelsen torde inte vara av det slaget att en polismanskompetens i sig kan sägas leda till en högre säkerhet i bedömningen. Vidare har kompetensen hos de utredare som inte har polismanskompetens ökat under de tio åren som gått sedan frågan prövades av statsmakterna. Detta talar för att samtliga förhørsledare bör ha befogenhet att besluta om vitesföreläggande. Å andra sidan har vitesärenden ansetts vara så komplicerade att sådana ärenden, när de ankommer på polismyndighet, som huvudregel ska avgöras av polischefspersonal. Rättssäkerhetsskäl kan därför tala för att begränsa möjligheten att besluta om vite enligt rättegångsbalken. Eftersom även förundersökningsledaren kan besluta, skulle samma möjlighet för förhørsledaren helt kunna avskaffas. Det får dock anses ligga utanför ramen för detta uppdrag att nu föreslå begränsningar av gällande befogenheter. Av detta skäl lämnas inget förslag om att bestämmelsen bör upphävas.

¹⁴⁸ Se prop. 2001/02:147 s. 29.

Slutligen bör uppmärksammas att vad som nu redovisats om vite avser förhørsledares befogenhet. Genom de ändrade bestämmelser som föreslagits i avsnitt 7.3.1 när det gäller vem som kan vara förundersökningsledare, kommer även den som inte har polismans kompetens att kunna besluta om vite i denna egen-
skap.

Föreläggande av ordningsbot

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 48 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken får endast polisman förelägga ordningsbot. I samma kapitel 16 § andra stycket finns även bestämmelser om att polisman får meddela rådrum och i 18 § om hur polisman kan återkalla ett föreläggande i vissa fall.

I 1, 6–7, 13 och 16 §§ ordningsbotskungörelsen (1968:199) finns närmare bestämmelser om förfarandet då polisman meddelar ordningsbot.

Överväganden

Föreläggande av ordningsbot är ett förenklat förfarande som används främst när det gäller att beivra trafikbrott. Riksåklagaren bestämmer ordningsbotens belopp för de olika brotten. Förfarandet är kostnadsbesparande och medför många fördelar både för den som föreläggs och rättsväsendet. Föreläggande av ordningsbot får utfärdas för brott för vilka inte annat straff är stadgat än böter omedelbart i pengar. Föreläggande av ordningsbot används på fältet av den polisman som också ingriper mot brottet. Sett från denna synpunkt finns det anledning att överväga om inte även bilinspektör, i viss begränsad omfattning, bör ges befogenhet att förelägga ordningsbot. Denna fråga har behandlats i avsnitt 6.3.7.

I viss begränsad omfattning används förfarandet också ”vid skrivbordet” genom att ett s.k. kontorsföreläggande utfärdas i efterhand då förutsättningarna i övrigt är uppfyllda. Här skulle vissa effektiviseringar kunna uppnås genom att avskaffa kravet på polismans kompetens för att utfärda ett sådant föreläggande. Emellertid skulle en sådan ordning kräva ganska omfattande ändringar i rättegångsbalken och ordningsbetskungörelsen. Regelverket skulle även bli svåröverskådligt genom att olika regler skulle komma att gälla för olika situationer med ibland onödiga gränsdragningsproblem som följd. Några ändringar i denna del bör därför inte aktualiseras.

Förundersökningskungörelsen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 3 a § förundersökningskungörelsen (1947:948) ska en polisman som ingriper mot brott eller annars kommer till platsen för ett brott eller tar upp anmälan skall vidta de utredningsåtgärder som är möjliga, även om förundersökning inte hunnit inledas. Utredningen skall om möjligt färdigställas direkt på plats. Vidtagna åtgärder skall så snart som möjligt anmälas för den som har rätt att leda förundersökning rörande brottet.

Överväganden

Bestämmelsen avser faktiska åtgärder på fältet i det dagliga polisarbetet. Det saknas därmed anledning att överväga en ändring.

Lagen om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m.

Gällande författningsbestämmelser

Lagen (1958:205) om förverkande av alkoholhaltiga drycker m.m. reglerar förfarandet vid beslag och förverkande av främst alkoholhaltiga drycker som påträffas hos den som brutit mot vissa bestämmelser. Enligt 2 § första stycket punkten 1 a lagen får en polisman besluta att beslagtagna alkoholhaltig dryck bevisligen skall förstöras om värdet på drycken är ringa. Om polisman verkställer beslag och förelägger förverkande av den beslagtagna egendomen i föreläggande av ordningsbot, ska anmälan om beslaget göras hos polismyndigheten.

Av förarbetena¹⁴⁹ framgår att syftet med att ge även polisman befogenhet att besluta om ett omedelbart förstörande är att underlätta hanteringen av beslag. Detta genom att alkoholhaltiga drycker kan hållas ut direkt på platsen för beslaget och inte behöva tas om hand och förvaras i avvaktan på att förstöras senare.

Överväganden

Bestämmelsen avser faktiska åtgärder på fältet i det dagliga polisarbetet. Det saknas därmed anledning att överväga en ändring.

Lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Gällande författningsbestämmelser

I 35 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare anges att om någon före femton års ålder begått ett brott på vilket fängelse skulle ha kunnat följa och anträffats på bar gärning eller på flykt från brottsplatsen, får han eller hon

¹⁴⁹ Se prop. 2004/05:135 s. 146 ff. och s. 166 f.

gripas av envar. Om en enskild person har gripit den unge, skall denne skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

Överväganden

Bestämmelsen avser faktiska åtgärder på fältet i det dagliga polisarbetet. Det saknas därmed anledning att överväga en ändring.

Lagen om åtgärder mot förorening från fartyg

Gällande författningsbestämmelser

Enligt lagen 11 kap. 9 § lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg har en polisman vid fara i dröjsmål befogenhet att under vissa förutsättningar besluta om att hålla förhör eller om att använda tvångsmedel enligt 24-28 kap. rättegångsbalken ombord på ett utländskt fartyg. Av förarbetena¹⁵⁰ framgår att avsikten är att en polisman själv skakunna besluta om åtgärden exempelvis då ett fartyg är på väg bort från svenskt jurisdiktionsområde.

Av 14 § framgår att en polisman får stoppa ett fartyg och hålla kvar det under den tid som behövs för att hålla förhör enligt 23 kap. rättegångsbalken eller använda ett tvångsmedel enligt 24-28 kap. rättegångsbalken.

Överväganden

Bestämmelsen avser faktiska åtgärder på fältet i det dagliga polisarbetet. Det saknas därmed anledning att överväga en ändring.

¹⁵⁰ Se prop. 2000/2001:139 s. 186.

Tull- och smuggellagstiftningen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 2 kap. 10 § lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete får en polisman i samband med utredning av brott som också motsvarar brott enligt svensk lag vidta vissa åtgärder som anges genom en hänvisning till lagen (2000:1225) om straff för smuggling. De befogenheter som avses är att ingripa med sådana tvångsmedel och andra åtgärder enligt rättegångsbalken som en polisman skulle kunna ha utnyttjat om fråga varit om brott mot nationell lagstiftning.

I 26 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling finns bestämmelser som ger polisman en utökad rätt att göra husrannsakan i magasin och liknande utrymmen även om fängelse inte kan följa på brottet. Vissa ytterligare förutsättningar, bl.a. att det är fara i dröjsmål, ska vara uppfyllda.¹⁵¹

Enligt 63 § tullförordningen (2000:1306) är polisman skyldig att underrätta Tullverket och även, om det kan ske utan att polistjänsten eftersätts, vidta vissa tvångsåtgärder när det gäller bl.a. luftfartyg som landat i strid mot vissa förbud. Vidare är polisman enligt 64 § skyldig att ta emot anmälan från den som står under tullövervakning och som på grund av nöd eller av annat tvingande skäl avviker från vad som är föreskrivet om tullövervakning i tullagstiftningen.

Överväganden

De tre bestämmelserna avser faktiska åtgärder på fältet i det dagliga polisarbetet. Det saknas därmed anledning att överväga en ändring.

¹⁵¹ Se prop. 1999/2000:124 s. 169 ff.

Lagen om internationellt polisiärt samarbete

Gällande författningsbestämmelser

I 7 § lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete anges att utländska tjänstemän som ingripit och då omhändertagit vissa föremål ska överlämna dessa till polisman för prövning av fråga om beslag. Enligt 8 § får en polisman under vissa förutsättningar ta sådana föremål i beslag.

Överväganden

Bestämmelsen avser faktiska åtgärder som främst aktualiseras på fältet i det dagliga polisarbetet. Dessutom förekommer dessa ärenden sällan. Det saknas därmed anledning att överväga en ändring.

Lagstiftningen om arresteringsorder

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 5 § lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder får en polisman i brådskande fall, om det finns skäl att anhålla den som ska överlämnas, gripa den eftersökte även utan ett anhållningsbeslut. Enligt 7 § får en polisman, om det är fara i dröjsmål, göra husrannsakan utan åklagares förordnande för att eftersöka föremål som får tas i beslag.

Regler motsvarande de i 5 och 7 §§ finns i 6 och 8 §§ lagen (2011:1165) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder.

Enligt 6 och 8 §§ förordningen (2003:1179) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder ska, när en svensk medborgare begärs överlämnad för verkställighet av en frihetsberövande påföljd, åklagaren eller, på uppdrag av åklagaren

en polisman som biträder vid utredningen, fråga den eftersökte om han eller hon begär att påföljden skall verkställas i Sverige, respektive att en efter överlämnandet ådömd frihetsberövande påföljd skall verkställas i Sverige. Slutligen gäller enligt 10 § att återkallelse av samtycke till överlämnande och av vissa medgivanden som kan ha lämnats i samband med samtycket ska lämnas till åklagare eller till en polisman.

Regler motsvarande de i 6 och 10 §§ finns i 5 och 10 §§ förordningen (2012:565) om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder. Vidare finns i 11 § förordningen vissa bestämmelser om förfarandet vid prövning av frågan om rättens beslut om anhållande i ett ärende om överlämnande från Sverige.

Överväganden

De två bestämmelserna i lagen om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder avser faktiska åtgärder på fältet i det dagliga polisarbetet. Det saknas därmed anledning att överväga en ändring. Detsamma gäller de två bestämmelserna i lagen om överlämnande från Sverige enligt en nordisk arresteringsorder.

De åtgärder som avses i de båda förordningarna aktualiseras ofta i direkt samband med själva verkställigheten av en arresteringsorder. Av det skälet bör uppgiften inte tilläggas annan än polisman.

Patientsäkerhetslag

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 6 kap. 9 § första stycket patientsäkerhetslagen (2010:659) är en läkare, som är verksam inom den offentligt bedrivna hälso- och sjukvården, på begäran av polismyndighet skyldig att under

vissa förutsättningar utföra undersökningar och ge utlåtanden över dessa.

Enligt 6 kap. 9 § andra stycket har en sådan läkare också skyldighet att, under samma förutsättningar, på begäran av polisman utföra en undersökning som innebär kroppsbesiktning av någon som är misstänkt för brott som kan ge frihetsstraff.

Överväganden

Möjligheten att begära in ett läkarutlåtande är av betydelse främst i brottsutredningsverksamheten. Med stöd av 6 kap. 9 § första stycket har polismyndighet redan i dag möjlighet att delegera till utredare, såväl till sådana med som utan polismandans kompetens, att begära en läkarundersökning och ett utlåtande över denna. Det finns därför inte något behov av att överväga någon ändrad lagstiftning.

Bestämmelsen i andra stycket avser i första hand åtgärder med anknytning till den yttre tjänsten. De bör därför vara förbehållna polisman.

7.4 Övrig verksamhet

7.4.1 Vapenförordningen

Förslag: I vapenförordningen ändras 8 kap. 2 § så att den som har tagit emot skjutvapen för reparation eller översyn är skyldig att hålla förteckningen tillgänglig för såväl Polismyndigheten som polisman.

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 5 kap. 8 vapenförordningen (1996:70) ska polismyndigheten se till att skjutvapen som innehas av vapenhandlare förva-

ras på föreskrivet sätt och vidare att polismyndigheten minst en gång årligen ska granska handlarens inköpsförteckningar och försäljningsförteckningar. Enligt 5 kap. 9 § är vapenhandlare skyldiga att hålla inköps- och försäljningsförteckningar med bilagor tillgängliga för polisman samt att lämna av denne begärda upplysningar om inköpta och sålda vapen och om befintligt vapenlager liksom om andra förhållanden, som är av betydelse för den tillsyn som polismyndighet skall utöva enligt 8 §.

Av 8 kap. 2 § framgår att den som har tagit emot skjutvapen för reparation eller översyn är skyldig att hålla förteckningen tillgänglig för polisman och på begäran lämna upplysningar till honom eller henne om mottagna vapen.

Överväganden

Bestämmelserna i 5 kap 9 § och 8 kap. 2 § vapenförordningen avser befogenheter i den tillsyn som polismyndigheten utövar inom ramen för tillståndsverksamheten. Denna verksamhet utövas i stor omfattning av andra anställda än polismän. Såsom redovisats i avsnitt 2.9.6 finns det inga författningsmässiga hinder mot att delegera alla slags förvaltningsärenden till den som inte har polismans kompetens. Mot denna bakgrund bör även den som inte har polismans kompetens kunna ges befogenhet att utföra den tillsyn som de båda bestämmelserna avser.

När det gäller tillsyn av vapenhandlare ger bestämmelserna i 5 kap. 8 och 9 §§ huvudsakligen samma befogenheter. Följaktligen kan polismyndigheten med stöd av 5 kap. 8 §, genom delegation, ge den som inte har polismans kompetens den befogenhet som polisman har enligt 5 kap. 9 §. Någon ytterligare författningsbestämmelse behövs således inte.

När det gäller 8 kap. 2 § är läget ett annat. I detta fall finns ingen uttrycklig bestämmelse motsvarande den i 5 kap. 8 § som ger polismyndighet befogenhet att utöva tillsyn. För att ge även den som inte har polismanskompetens befogenhet att utföra den tillsyn bestämmelsen avser bör 8 kap. 2 § kompletteras. Lämpli-

gen kan detta göras genom att den skyldighet som den som tar emot skjutvapen för reparation eller översyn har enligt 2 § tredje stycket gäller mot såväl Polismyndigheten som polisman¹⁵².

7.4.2 Polisförordningen

Förslag: Polismyndigheten ska kunna besluta att bestämmelserna om tjänstgöringsskyldighet, liksom om anmälningsplikt vid särskilda händelser ska gälla även annan anställd än polisman. Detsamma gäller skyldigheten att lämna uppgift till Polismyndigheten om vistelseadress under semester och annan ledighet.

Gällande författningsbestämmelser

I avsnitt 2.4.3 har redovisats att en polisman enligt polisförordningen är skyldig

- att, under ledig tid, efter en förmans order tjänstgöra (4 kap. 10 § första punkten),
- att, under ledig tid, självant anmäla sig hos sin närmaste förmän vid särskilt allvarliga händelser, såsom vid upplopp eller andra liknande oroligheter, naturkatastrofer, omfattande bränder eller omfattande trafikolyckor eller andra större olyckor (4 kap. 10 § tredje punkten), och
- att, när semester eller annan ledighet påbörjas, lämna uppgift till polismyndigheten om var han eller hon tänker vistas under ledigheten, om inte polismyndigheten bestämmer något annat (4 kap. 11 §)

I SOU 2012:78 förordas att dessa bestämmelser överförs i huvudsak oförändrade till den nya polisförordning som föreslås.¹⁵³

¹⁵²En motsvarande författningsteknisk konstruktion finns i bl.a. 2 kap. 3 § utlänningsförordningen (2006:97) när det gäller utlännings skyldighet att visa att passfrihet föreligger för honom eller henne.

Överväganden

De förslag som redovisas i denna promemoria, liksom den omständigheten att viktiga operativa funktioner i allt större omfattning innehas av den som inte är polisman, aktualiserar behovet av att kunna låta nyss nämnda bestämmelser i 4 kap. 10 och 11 §§ polisförordningen omfatta även andra än polismän. Som exempel kan nämnas att det kan finnas behov av att med kort varsel ha tillgång till personal för underrättelse- och analysverksamhet liksom även utredare och förundersökningsledare. Polismyndigheten bör därför kunna bestämma att bestämmelserna om tjänstgöringsskyldighet och anmälningsplikt vid särskilda händelser i 4 kap 10 § första respektive tredje punkten samt i 11 § om skyldighet att lämna kontaktuppgifter under semester och annan ledighet, ska omfatta även annan personal¹⁵⁴. De tre bestämmelserna bör ändras i enlighet med detta. Med stöd av bemyndigandena kan sedan Polismyndigheten i en myndighetsintern föreskrift bestämma att en eller flera av de tre bestämmelserna ska omfatta innehavare av vissa befattningar vid myndigheten.

Bestämmelsen bör utformas så att den ger stöd för en motsvarande befogenhet för den fristående myndigheten Säkerhetspolisen som föreslås inrättad 2015¹⁵⁵.

¹⁵³ Se SOU 2012:78 del 1 s. 231 ff. och del 2, s. 377 ff.

¹⁵⁴ Bestämmelserna motsvaras i förslaget till ny polisförordning av 5 kap. 8 § första och tredje punkterna samt 9 §.

¹⁵⁵ Se SOU 2012:78 del 1, s. 63 f. och del 2, s. 126 ff.

7.4.3 Författningsbestämmelser som bör gälla oförändrade

Bedömning: Även utanför trafikövervakningsverksamheten och utredningsverksamheten finns ett antal bestämmelser som tillägger polisman en konkret arbetsuppgift, men där det saknas anledning att föreslå några författningsändringar. I huvudsak avser dessa bestämmelser som reglerar arbetsuppgifter som är avsedda att utföras på fältet i det dagliga polisarbetet och/eller som kan avse brukande av våld.

Lagen om ordningsvakter

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 9 § lagen (1980:578) om ordningsvakter får en polisman under vissa förutsättningar, om det är fara i dröjsmål, besluta om avstängning av ordningsvakt.

Överväganden

Enligt 6 § lagen om ordningsvakter lyder en ordningsvakt under polismyndigheten och är skyldig att lyda en order som en polisman meddelar i tjänsten. Det är lämpligt att den får utöva det faktiska befälet över ordningsvakten också ska utöva den befogenhet att pröva avstängning som anges i 9 § lagen. Det saknas därför anledning att överväga någon författningsändring.

Lagen om omhändertagande av berusade personer m.m.

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 1 § lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m. får polisman omhänderta den som anträffas så berusad av alkoholdrycker eller annat berusningsmedel att han

inte kan ta hand om sig själv eller annars utgör en fara för sig själv.

Överväganden

Eftersom befogenheten avser faktiska åtgärder på fältet som kan avse brukande av våld, ska den inte tilläggas annan än polisman.

Passlagen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 5 a § passlagen (1978:302) ska den som enligt passlagen är skyldig att medföra pass på begäran

1. överlämna passet till en polisman eller särskilt förordnad passkontrollant, tjänsteman vid Kustbevakningen, Tullverket eller Migrationsverket,

2. låta befattningshavare enligt 1 ta passinnehavarens fingeravtryck och en bild i digitalt format av dennes ansikte för kontroll av att dessa motsvarar de fingeravtryck och den ansiktsbild som finns sparade i passet.

Enligt 17 § gäller att om en polisman påträffar ett pass som är återkallat och därför ska överlämnas till en myndighet, får polismannen ta hand om det och låta överlämna det till myndigheten.

Överväganden

Det finns inte behov av att utöka den krets befattningshavare som anges i 5 a §. Bestämmelsen i 17 § avser faktiska åtgärder på fältet i det dagliga polisarbetet. Det saknas därmed anledning att överväga en ändring av den.

Jaktförordningen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 52 § jaktförordningen (1987:905) ska den som jagar ha med sig sitt jaktkort. Kortet ska på uppmaning visas för polisman, jakttillsynsman, naturvårdsvakt, tillsynsman i nationalpark eller naturreservat, tjänsteman vid Kustbevakningen, tjänsteman vid Tullverkets gränsbevakning samt den som äger eller innehar marken eller har jakträtten där.

Överväganden

Det finns inte behov av att utöka den krets befattningshavare som anges i 52 § eftersom befogenheten avser faktiska åtgärder i den yttre tjänsten.

Lagstiftningen om säkerhetskontroll i vissa offentliga lokaler

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 4 § lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol ska en säkerhetskontroll, efter närmare anvisningar av polismyndigheten, genomföras av en ordningsvakt under ledning av en polisman eller av en polisman.

I 5 § anges att om kroppsvisitation eller undersökning av väskor och andra föremål enligt lagen ska ske på annat sätt än genom användande av metalldetektor eller annan liknande anordning, ska uppgiften utföras av en polisman eller av en ordningsvakt som polismyndigheten har godkänt för sådan uppgift.

Enligt 5 § lagen (1988:144) om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler ska säkerhetskontroll utföras efter närmare anvisningar av polismyndigheten av polisman eller, efter polismyndighetens förordnande, av vaktpersonal vid riksdagen. Kroppsvisitation

som sker på annat sätt än genom användande av metalldetektor eller liknande anordning får dock utföras endast av polisman.

Enligt 5 § lagen (2010:294) om säkerhetskontroll vid offentliga sammanträden i kommuner och landsting ska en säkerhetskontroll, efter närmare anvisningar av polismyndigheten, genomföras av en polisman eller, efter polismyndighetens förordnande, av en ordningsvakt under ledning av en polisman.

I 6 § anges att om kroppsvisitation enligt lagen ska ske på annat sätt än genom användande av metalldetektor eller annan liknande anordning, ska uppgiften utföras av en polisman eller av en ordningsvakt som polismyndigheten har godkänt för sådan uppgift.

Överväganden

Lagen om säkerhetskontroll i domstol och lagen om säkerhetskontroll vid offentliga sammanträden i kommuner och landsting innehåller likalydande bestämmelser i den del som avser polisens uppgifter. Enligt förarbetena innebär kravet på polisens ledning inget absolut krav på att polismannen behöver vara närvarande när en ordningsvakt genomför en kontroll¹⁵⁶. Eftersom befogenheten i 4 § respektive 5§ båda lagarna avser faktiska åtgärder på fältet som kan avse brukande av våld, ska den inte tilläggas annan än polisman.

Motsvarande bedömning kan göras när det gäller lagen om säkerhetskontroll i riksdagens lokaler.

¹⁵⁶ Se prop. 2009/10:117 s. 44. och 2009/10:117 s. 44.

Djurskyddslagen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 30 § djurskyddslagen (1988:534) gäller att, om ett djur påträffas så svårt sjukt eller skadat att det bör avlivas omedelbart, en veterinär eller en polisman och i brådskande fall någon annan genast får avliva djuret.

Överväganden

Bestämmelsen i 30 § avser faktiska åtgärder på fältet i det dagliga polisarbetet. Det saknas anledning att överväga en ändring av den.

Lagstiftningen om kontaktförbud

Gällande författningsbestämmelser

Kan det antas att kontaktförbud avseende gemensam bostad kommer att meddelas, gäller enligt 6 § lagen (1988:688) om kontaktförbud att den mot vilken förbudet avses gälla är skyldig att på tillsägelse av en polisman följa med till ett förhör som hålls omedelbart därefter, om förhör på platsen inte kan äga rum eller det av annan anledning är av vikt för utredningen att den mot vilken förbudet avses gälla följer med till förhör. Vägrar han eller hon utan giltig orsak, får polismannen ta med honom eller henne till förhöret.

När ett beslut om kontaktförbud avseende gemensam bostad har meddelats får, enligt 13 § lagen, en polisman avlägsna den mot vilken förbudet gäller från bostaden.

Enligt 3 § förordningen (1988:691) om kontaktförbud gäller att, om en polisman har tagit med sig en person till förhör enligt 6 § lagen, åklagaren omedelbart ska underrättas om detta för prövning av frågan om offentligt biträde.

Överväganden

Eftersom befogenheterna i 6 och 13 §§ § lagen (1988:688) om kontaktförbud avser faktiska åtgärder på fältet som kan avse brukande av våld, ska de inte tilläggas annan än polisman. Följaktligen finns det inte heller skäl att ändra 3 § förordningen (1988:691) om kontaktförbud

Ordningslagen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 2 kap. 32 § ordningslagen (1993:1617) får en polisman under vissa förutsättningar, vid tillträdet till en offentlig tillställning eller en allmän sammankomst, liksom i lokalen eller på platsen för tillställningen, företa kroppsvisitation för att söka efter spritdrycker, vin, starköl eller andra jästa alkoholdrycker.

I 4 kap. 9 § anges att, om den som har vägrats tillträde enligt 7 § eller som uppmannats enligt 8 § att lämna trafikföretagets område eller färdmedel inte gör som han blir tillsagd, en polisman eller ordningsvakt får avvisa eller avlägsna honom.

Överväganden

Eftersom befogenheterna i 2 kap. 32 § och 4 kap. 9 § ordningslagen avser faktiska åtgärder på fältet som kan avse brukande av våld, ska de inte tilläggas annan än polisman.

Vapenlagen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 6 kap. 4 b § vapenlagen (1996:67) gäller att ett vapen får omhändertas, om någon medför vapen utan att kunna visa att

han eller hon har rätt att inneha vapnet. Enligt samma paragraf får en sådan åtgärd få vidtas av en polisman, jakttillsynsman som länsstyrelsen förordnat eller av personal vid Kustbevakningen eller Tullverket.

Överväganden

Bestämmelsen i 6 kap. 4 b § avser faktiska åtgärder på fältet i det dagliga polisarbetet. Det saknas anledning att överväga en ändring av den.

Lagen om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 12 § lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen är Polisen och Kustbevakningen skyldiga att medverka i den kontrollverksamhet som bedrivs med stöd av lagen. Vad som sägs i 5-7 och 13 §§ lagen om Tullverket och en tulltjänsteman gäller vid sådan medverkan också polismyndigheten och Kustbevakningen samt en polisman och en tjänsteman vid Kustbevakningen.

Nyss nämnda bestämmelser anger bl.a. att var och en är skyldig att stanna på en tulltjänstemans anmaning (5 §), att den som är skyldig att stanna, på en tulltjänstemans begäran ska lämna de uppgifter och visa upp de handlingar som behövs för kontroll enligt (6 §), att en tulltjänsteman under vissa förutsättningar får undersöka bl.a. transportmedel och bagage (7 §), att den vars uppgifter ska kontrolleras, eller för vars räkning varan införs eller utförs, ska ge den som verkställer kontrollen tillfälle att undersöka varan och transportmedlet och utan kostnad tillhandahålla de varuprov som behövs (13 §) och att den som utför

kontrollen också ska lämnas tillträde till de lokaler och andra utrymmen som används för den transport, förvaring eller verksamhet som kontrollen avser (13 §).

Överväganden

Eftersom befogenheterna i 12 § avser faktiska åtgärder på fältet, som dessutom kan avse brukande av våld, ska de inte tilläggas annan än polisman.

Lagen om punktskattekontroll av transporter m.m. av alkoholvaror, tobaksvaror och energiprodukter

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 4 kap. 12 § lagen (1998:506) om punktskattekontroll av transporter m.m. av alkoholvaror, tobaksvaror och energiprodukter är polisen skyldig att medverka i den kontrollverksamhet som bedrivs med stöd av lagen. Vad som sägs i 2 kap. 1–8 §§ lagen gäller vid sådan medverkan också polismyndighet och polisman. Bestämmelserna ger Tullverket respektive tjänsteman vid Tullverket vissa befogenheter i kontrollarbetet på fältet. Befogenheterna avser bl.a. undersökning av slutna utrymmen i fordon.

Överväganden

Eftersom befogenheterna i 4 kap. 12 § avser faktiska åtgärder på fältet, som dessutom kan avse brukande av våld, ska de inte tilläggas annan än polisman.

Miljöbalken

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 26 kap. 25 § miljöbalken (1998:808) är den som har fått dispens från en föreskrift för områden eller naturföremål som omfattas av vissa förordnanden enligt lagen skyldig att efter begäran visa upp beslutet för en naturvårdsvakt eller en polis¹⁵⁷ vid vistelse inom det område där dispensen gäller.

Överväganden

Eftersom befogenheten i 26 kap. 25 § avser faktiska åtgärder på fältet ska den inte tilläggas annan än polisman.

Järnvägslag

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 9 kap. 3 § järnvägslagen (2004:519) får den som omhändertagits enligt lagen hållas kvar till dess att de har överlämnats till en polisman eller det inte längre finns skäl till omhändertagande, dock längst sex timmar.

Överväganden

Arbetsuppgiften i 9 kap. 3 § att ta hand om den som omhändertagits enligt lagen förutsätter polismanskompetens. Den ska därför inte tilläggas annan än polisman.

¹⁵⁷ Begreppet polis torde i detta fall avse polisman, se SOU 2012:78 s. 90 ff.

Lagstiftningen om skydd för vissa kommunikationsanläggningar

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 16 § lagen (2004:487) om sjöfartsskydd får kroppsvisitation och annan undersökning enligt lagen under vissa förutsättningar utföras av polisman, tjänsteman vid Kustbevakningen eller annan särskilt utsedd person som förordnats av en polismyndighet. Om personer och egendom undersöks av annan sådan särskilt utsedd person skall arbetet utföras under polismans ledning.

Enligt 2 § lagen (2004:1100) om luftfartsskydd ska sådan säkerhetskontroll av personer, medförda föremål och fordon, som sker på flygplats, och som följer av förordning (EG) nr 300/2008 eller av vissa bestämmelser i lagen som huvudregel utföras av polis¹⁵⁸ eller av annan särskilt utsedd person som förordnats av polismyndighet. Kontroll som utförs av särskilt utsedd person ska utföras under polismans ledning.

Enligt 4 kap. 3 § lagen (2006:1209) om hamnskydd får en undersökning enligt lagen utföras av en polisman, en tjänsteman vid Kustbevakningen eller en särskilt utsedd person som förordnats av en polismyndighet. Om egendom undersöks av någon särskilt utsedd person, skall arbetet utföras under polismans ledning. Identitetskontroll får utföras av en polisman, en tjänsteman vid Kustbevakningen eller den som hamnskyddsorganet tilldelar uppgiften.

Av 4 kap. 5 § framgår att beslut om avvisande, avlägsnande och beslag enligt lagen får fattas av en polisman, en tjänsteman vid Kustbevakningen eller den person som enligt 3 § förordnats att utföra undersökning.

Enligt 4 kap. 7 § får en polisman, en tjänsteman vid Kustbevakningen eller den som enligt 3 kap. 3 § förordnats att utföra

¹⁵⁸ Begreppet polis torde i detta fall avse polisman, se SOU 2012:78 s. 90 ff.

undersökning får från hamnens område eller delområde avvisa eller avlägsna den som 1. obehörigen uppehåller sig där, 2. stör ordningen där, eller 3. äventyrar hamnens skydd.

Överväganden

De tre lagarna innehåller i huvudsak lika lydande bestämmelser om polismans befogenhet att utföra vissa undersökningar av personer eller egendom. I 4 kap. 5 och 7 §§ lagen om hamnskydd finns dessutom bestämmelser om vissa ytterligare befogenheter för polisman. Den befogenhet som tillkommer polisman enligt dessa bestämmelser har också den som särskilt förordnats av polismyndigheten.

Det saknas anledning att överväga en utökning av den personkrets som avses i lagen.

Lagen om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 9 b § lagen (2005:321) om tillträdesförbud vid idrottsarrangemang gäller att om någon stör ordningen eller äventyrar säkerheten i samband med ett idrottsarrangemang, och det kan antas att ett tillträdesförbud enligt lagen kommer att meddelas mot den personen, han eller hon på tillsägelse av polisman är skyldig att följa med till förhör som hålls omedelbart därefter, om förhör inte kan hållas på platsen eller det annars är av vikt för utredningen att den som förbudet avses gälla följer med till förhöret. Vägrar han eller hon utan giltig orsak, får polismannen ta med honom eller henne till förhöret.

Överväganden

Eftersom befogenheterna i 9 b § avser faktiska åtgärder på fältet, som dessutom kan avse brukande av våld, ska de inte tilläggas annan än polisman.

Utlänningslagstiftningen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 9 kap. 2 § första stycket utlänningslagen (2005:716) får en polisman i samband med inresekontroll kroppsvisitera en utlänning och därvid undersöka hans eller hennes bagage, handresgods, handväskor och liknande, i den utsträckning som det är nödvändigt för att ta reda på utlänningens identitet. Sådana undersökningar får också göras för att ta reda på en utlännings resväg till Sverige, om den är av betydelse för bedömningen av rätten att resa in i och vistas här i landet. En polisman får i samband med inresekontrollen även undersöka bagageutrymmen och övriga slutna utrymmen i bilar och andra transportmedel i syfte att förhindra att en utlänning reser in i Sverige i strid med bestämmelserna i denna lag eller i en författning som har utfärdats med stöd av denna lag.

När inresekontrollen sköts av särskilt förordnade passkontrollanter, tulltjänstemän eller tjänstemän vid Kustbevakningen har de samma befogenheter som en polisman har enligt första stycket

I 9 kap. 8 § anges att vid en kontroll enligt vissa bestämmelser i lagen är den som innehar ett uppehållstillståndskort skyldig att låta en polisman, en särskilt förordnad passkontrollant eller en tjänsteman vid Tullverket, Kustbevakningen eller Migrationsverket fotografera honom eller henne och ta hans eller hennes fingeravtryck, för kontroll av att fotografiet och fingeravtrycken motsvarar det fotografi och de fingeravtryck som finns sparade i uppehållstillståndskortet.

Enligt 9 kap. 9 § är en utlänning som vistas i Sverige skyldig att på begäran av en polisman överlämna pass eller andra handlingar som visar att han eller hon har rätt att uppehålla sig i Sverige.

Av 9 kap. 11 § framgår att en utlänning är skyldig att stanna kvar för utredning i samband med inresa eller utresa eller i samband med kallelse eller hämtning i vissa fall samt vidare att en polisman får hålla kvar en utlänning som vägrar att stanna kvar för utredning.

Enligt 2 kap. 3 § utlänningsförordningen (2006:97) ska en utlänning som inte behöver ha pass på begäran av en polismyndighet eller polisman visa att passfrihet föreligger för honom eller henne.

Överväganden

Bestämmelserna i 9 kap. 2 § första stycket och 8 § utlänningslagen ger polisman och vissa andra befattningshavare vissa befogenheter vid kontroll enligt lagen. Det saknas anledning att överväga en utökning av den personkrets som avses i dessa bestämmelser.

Bestämmelserna i 9 kap. 9 § lagen avser befogenheter som är nära förbundna med den yttre tjänsten som polisman och som därför inte bör ges andra än polismän.

Bestämmelsen i 9 kap. 11 § lagen förutsätter en befogenhet att kunna bruka våld. Den ska därför inte tilläggas annan än polisman.

Bestämmelsen i 2 kap. 3 § utlänningsförordningen ger polismyndighet och polisman samma befogenhet. Det saknas därmed anledning att överväga en ändring.

Skyddslagen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 17 § skyddslagen (2010:305) ska ett tillfälligt omhändertagande, gripande eller beslag som har gjorts av en skyddsvakt genast anmälas till en polisman. Beslagtagen egendom ska överlämnas till polismannen. Den som tagit emot anmälan ska genast pröva om åtgärden ska bestå. En polisman som tar befattning med tillfälliga omhändertaganden som gjorts med stöd av denna lag ska tillämpa bestämmelserna i 15–17 §§ polislagen (1984:387).

Överväganden

Arbetsuppgiften i 17 § lagen förutsätter polismans kompetens. Den ska därför inte tilläggas annan än polisman.

Delgivningslagen

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 46 § första stycket delgivningslagen (2010:1932) gäller att stämningsman och anställd vid polismyndighet, åklagarmyndighet, allmän domstol, allmän förvaltningsdomstol, Kronofogdemyndigheten, Skatteverket och auktoriserat delgivningsföretag har rätt att få tillträde till enskilt område som inte utgör bostad för att verkställa stämningsmannadelgivning. Enligt andra stycket får en polisman som vägras sådant tillträde, efter beslut av polismyndigheten, själv bereda sig tillträde. Om någon annan person som anges i första stycket vägras tillträde, ska polismyndigheten lämna biträde om personen begär det.

Överväganden

Polismans befogenhet enligt 46 § andra stycket att själv bereda sig tillträde, torde hänga samman med att han eller hon, sedan polismyndigheten fattat beslut om tillträde, har de maktbefogenheter som behövs för att själv verkställa myndighetens beslut. Det saknas anledning att överväga en utvidgning av dessa maktbefogenheter till att omfatta ytterligare kategorier anställda inom polisen.

Lagen om förstörande av vissa hälsofarliga missbrukssubstanser

Gällande författningsbestämmelser

Enligt 5 § lagen (2011:111) om förstörande av vissa hälsofarliga missbrukssubstanser får en polisman eller tulltjänsteman som påträffar en substans, och det skäligen kan antas att ett beslut om förstörande av substansen kan komma att meddelas enligt denna lag, besluta att omhänderta substansen i avvaktan på åklagarens beslut.

Av 6 § framgår att polismannen eller tulltjänstemannen, vid ett omhändertagande av en substans enligt 5, § får hålla förhör med den som innehar substansen, annan som är närvarande när substansen påträffas, samt den som äger eller är avsändare eller mottagare av substansen, i syfte att utreda om det finns förutsättningar för ett omhändertagande. Vid ett sådant förhör tillämpas följande bestämmelser i 23 kap. rättegångsbalken: – 4 § om objektivitet, – 10 § om vem som får närvara vid förhör, och – 12 § om förbud mot otillbörliga åtgärder under förhör. Vid tillämpningen av 23 kap. 4 § rättegångsbalken ska bestämmelserna om den som är misstänkt i stället avse den från vilken substansen kan komma att omhändertas.

Överväganden

Befogenheten enligt 5 § avser faktiska åtgärder på fältet i det dagliga polisarbetet. De förhör som avses i 6 § är avsedda att hållas i omedelbar anslutning till ingripandet¹⁵⁹. Det saknas därmed anledning att överväga en ändring av dessa två bestämmelser.

Polislagen

Gällande författningsbestämmelser

I 10–24 d §§ polislagen finns bestämmelser om vissa befogenheter för polismännen. Bestämmelserna avser användning av våld (10–10 a §§), tillfälliga omhändertaganden, avlägsnanden m.m. (11–18 §§), kroppsvisitation m.m. (19 §), särskilda befogenheter till husrannsakan och liknande åtgärder (20–24 d §§). Vissa av befogenheterna förutsätter att det är fara i dröjsmål, dvs. att beslut av polismyndighet inte kan avvaktas utan att syftet med åtgärden går om intet. I sådana fall kan polisman såväl besluta om som verkställa åtgärden. I annat fall ska polismyndighet först besluta om åtgärden som sedan verkställs av polisman.

Enligt 29 § kan vissa av dessa befogenheter tillkomma även andra personkategorier.

Överväganden

Samtliga befogenheter i 10-24 d §§ avser i åtgärder i den yttre tjänsten som förutsätter eller kan komma att kräva användande av våld. De ska därför inte tilläggas polisman i större omfattning än vad gäller i dag enligt 29 §.

¹⁵⁹ Se prop. 2010/11:4 s. 113.

8 Föreskrifter på myndighetsnivå

8.1 Inledning

Bedömning: Vissa föreskrifter som utfärdats av Rikspolisstyrelsen begränsar polismyndigheternas möjlighet att delegera en arbetsuppgift som ankommer på polismyndighet till annan än en polisman. Utredningsuppdraget omfattar av naturliga skäl endast att lämna förslag angående de författningar som utfärdats av riksdag eller regering. När det gäller föreskrifter som utfärdats av Rikspolisstyrelsen har därför utredningen begränsat sig till att lämna synpunkter på i vilken omfattning föreskrifterna står i överensstämmelse med de riktlinjer för fördelning av arbetsuppgifter som redovisas i denna promemoria.

Utöver de lagar och förordningar som redovisats i avsnitt 7 finns det också vissa föreskrifter utfärdade av Rikspolisstyrelsen som begränsar polismyndigheternas möjlighet att delegera en arbetsuppgift som ankommer på polismyndighet till annan än en polisman. Utredningsuppdraget omfattar en översyn av ”lagar och andra författningar”. De föreskrifter som Rikspolisstyrelsen utfärdar grundas som regel på ett bemyndigande i förordning från regeringen att meddela tillämpningsföreskrifter. Det ligger i sakens natur att utredningsuppdraget i denna del inte kan avse förslag om att en sådan föreskrift ska upphävas. Utredningen har därför begränsat sig till att lämna synpunkter på i vilken omfattning föreskrifterna överensstämmer med de riktlinjer för ar-

betsfördelning som redovisas i denna promemoria. En uttrycklig reglering av föreskrifternas innehåll får anses förutsätta en ändring av den författning som innehåller bemyndigandet. Sådana ändringar har inte bedömts vara nödvändiga.

Redovisningen i detta avsnitt omfattar endast sådana föreskrifter där det inte finns något författningsmässigt hinder på lag- eller förordningsnivå mot att delegera till annan än polisman. Således omfattar den inte exempelvis föreskrifter som avser våldsanvändning, eftersom andra än polismän som huvudregel inte har befogenhet att bruka våld.

Även de föreskrifter som en polismyndighet utfärdar med stöd av 2 kap. 18 § polisförordningen innehåller bestämmelser som fördelar arbetsuppgifter mellan olika personalkategorier. Från dessa föreskrifter bortses i det följande.

8.2 Föreskrifter som utfärdats av Rikspolisstyrelsen

8.2.1 Tillsyn enligt lagstiftningen om farligt gods

Bedömning: Såsom redovisats behövs det en förändrad arbetsfördelning mellan polisman och bilinspektör där bilinspektörens kompetens tas tillvara i större omfattning. Inriktningen bör vara att bilinspektörernas verksamhet tydligt inriktas mot ett helhetsansvar för kontrollen av den yrkesmässiga trafiken. Här avses då de åtgärder som riktar sig mot fordon, exempelvis flygande inspektion, kontroll av kör- och vilotider, farligt gods och omhändertagande av registreringskyltar, men också mot förare. För detta ändamål behöver bilinspektörerna ha ytterligare befogenheter. Det finns därför betydande fördelar med att även bilinspektörer ges befogenhet att utöva tillsyn enligt lagen om farligt gods. De kan då stoppa fordon samt meddela de förbud och förelägganden som tillsynen ger anledning till i samma omfattning och under samma förutsättningar som en polisman. Rikspolisstyrelsens föreskrifter medger inte i dag att bilinspektörer ges denna befogenhet.

Gällande författningsbestämmelser

Lagen (2006:263) om farligt gods har till syfte att förebygga, hindra och begränsa att transporter av farligt gods eller obehörigt förfarande med godset orsakar skador på liv, hälsa, miljö eller egendom. Enligt 12 § lagen och 10 § förordningen (2006:311) med samma namn ska polismyndigheterna, när det gäller landtransporter utom järnvägstransporter, ha tillsyn över att lagen och de föreskrifter som utfärdats med stöd av lagen följs. För detta ändamål har polismyndigheten ett antal befogenheter som anges i lagen. Enligt 13 § lagen har en tjänsteman vid

polismyndigheten befogenhet att stoppa fordon för kontroll. Vidare har polisman befogenhet att hindra fortsatt färd.

Med stöd av 17 § förordningen har Rikspolisstyrelsen meddelat tillämpningsföreskrifter till lagen. Av 3 kap. Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2012:23 FAP 338-1) om Polisens tillsyn över transporter av farligt gods framgår att endast polisman a. kan utöva tillsyn enligt lagen om farligt gods (1 §), b. kan inneha en sådan polisiär specialistfunktion som varje polismyndighet ska ha tillgång till (2 §) och c. kan meddela vissa förelägganden och förbud enligt lagen om farligt gods (3 §).

Överväganden

Såsom redovisats i avsnitt 6.3.4 finns det från effektivitetssynpunkt fördelar med att de bilinspektörer som är anställda inom polisen kan utföra fler arbetsuppgifter inom polisens trafikövervakning. Genom att den enskilde bilinspektören kan utföra fler åtgärder i varje ärende främjas såväl effektivitet som snabbhet i handläggningen. Av avsnitt 6.3.6 framgår att det behövs en förändrad arbetsfördelning mellan polisman och bilinspektör där bilinspektörens kompetens tas tillvara i större omfattning. Inriktningen bör vara att bilinspektörernas verksamhet tydligt inriktas mot ett helhetsansvar för kontrollen av den yrkesmässiga trafiken. Här avses då de åtgärder som riktar sig mot fordon, exempelvis flygande inspektion, kontroll av kör- och vilotider, farligt gods och omhändertagande av registreringsskyltar, men också mot förare. För detta ändamål behöver bilinspektörerna ges ytterligare befogenheter. Transporter av farligt gods utgör en väsentlig och omfattande del av den yrkesmässiga trafiken. Kontrollverksamheten förutsätter goda tekniska kunskaper.

Mot denna bakgrund finns det betydande fördelar med att bilinspektör ges befogenhet att utöva tillsyn enligt lagen om farligt gods. Bilinspektören kan då stoppa fordon samt meddela de förbud och förelägganden som tillsynen ger anledning till i samma omfattning och under samma förutsättningar som en

polisman. Rikspolisstyrelsens föreskrifter medger inte i dag att bilinspektörer ges denna befogenhet.

8.2.2 Övriga föreskrifter

Bedömning: I några fall kan det ifrågasättas om inte Rikspolisstyrelsens föreskrifter begränsar befogenheten för vissa personalgrupper på ett sätt som lagstiftaren inte avsett.

Det gäller föreskriften om att fordon på motorväg endast får stoppas av polisman och föreskriften om att det förenklade utredningsförfarandet i 23 kap. 23 §§ rättegångsbalken endast får utnyttjas av den som är polisman.

Föreskrifterna bedöms i övrigt, med några smärre undantag, stå i överensstämmelse med de riktlinjer för fördelning av arbetsuppgifter som redovisas i denna promemoria.

Gällande författningsbestämmelser

Följande övriga föreskrifter¹⁶⁰ som utfärdats av Rikspolisstyrelsen innehåller bestämmelser som anger att polismanns kompetens är en nödvändig förutsättning för att utföra uppgiften.

(1) Enligt 5 kap. 1 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2000:48 FAP 063-2) om samarbete med utomnordiska polismyndigheter får en utländsk polisman under vissa förutsättningar tillåtas att närvara vid förhör under en polisutredning i Sverige. Ett sådant förhör ska dock ledas av en svensk polisman eller åklagare.

(2) Enligt punkt 2.3 i Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 1991:9 FAP 133-1) om polismyndigheters lokala beredskapsplanläggning ska polismyndigheten utse en

¹⁶⁰ Rikspolisstyrelsens föreskrifter publiceras i Rikspolisstyrelsens författningssamling, förkortad RPSFS.

polisman som handläggare av myndighetens beredskapsplanläggning.

(3) Enligt punkt 3.1 i Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 1991:1, FAP 691-1) omhändertagande av körkort, körkortstillstånd och traktorkort, om medgivande att trots omhändertagandet köra körkorts- eller traktorkortspliktigt fordon samt om omhändertagande av taxiförarlegitimation framgår att endast polisman har befogenhet att besluta i frågor om omhändertagande av körkort, körkortstillstånd, traktorkort och taxiförarlegitimation.

(4) Enligt 2 kap. 4 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter (RPSFS 2000:39 FAP 331-1) om hastighetsövervakning med radarhastighetsmätare ska, vid hastighetsövervakning med radarhastighetsmätare, instrumentet handhas av den polisman som ansvarar för mätningen (mätkontrollanten).

(5) Enligt 2 kap. 4 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter (RPSFS 2003:6 FAP 331-2) om hastighetsövervakning på land med laserhastighetsmätare ska, vid hastighetsövervakning med laserhastighetsmätare, instrumentet handhas av den polisman som ansvarar för mätningen (mätkontrollanten).

(6) Enligt 2 kap. 4 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter (RPSFS 2000:41 FAP 331-4) om hastighetsövervakning med stoppur får hastighetsövervakning med stoppur bara utföras av polisman som är väl förtrogen med mätmetoden.

(7) Enligt 2 kap. 4 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2000:42 FAP 331-5) om hastighetsövervakning från helikopter får hastighetsövervakning från en helikopter bara utföras av polisman som är väl förtrogen med mätmetoden.

(8) Enligt 1 kap. 2 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2000:51 FAP 331-6) om trafikövervakning på motorväg och motortrafikled får fordon stoppas endast av polisman i bil eller på motorcykel, dock att en polisman till fots får stoppa fordon på särskilt anordnad kontrollplats, i anslutning till vägarbete eller där en trafikolycka inträffat. Vidare gäller enligt 2 kap. 4 § att det vid infarten till den plats där en kontroll ska utföras

ras, ska finnas en polisman med bärbar radio för att dirigera in det fordon som ska kontrolleras.

(9) Enligt 2 kap. 6 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2012:4 FAP 331-7) om genomsnittshastighetsmätning får mätning av genomsnittshastighet genomföras endast av en polisman som med godkänt resultat har genomgått den av Rikspolisstyrelsen beslutade utbildningen i hur systemet ska handhas.

(10) Av 5 och 7-10 §§ Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2012:22 FAP 331-8) om videoupptagning i Polisfordon vid trafikövervakning m.m. framgår att en polisman ska ansvara för inspelningen och övriga åtgärder som behövs enligt föreskrifterna.

(11) Enligt 8 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd RPSFS (2012:30 FAP 331-9) om polismyndighetens befattning med automatisk trafiksäkerhetskontroll (ATK) ska en polisman ansvara för sådan mätning som sker med en mobil mätstation.

(12) Enligt Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2012:19 FAP 333-2) om alkoholutandningsprov med sållningsinstrument och bevisinstrument m.m. gäller att endast polisman kan vara provtagare, instrumentansvarig/myndighetsansvarig eller instruktör när det gäller systemet bevisinstrument (9 och 21 §§).

(13) Enligt 1 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 1999:4 FAP 333-3) om ögonundersökning vid misstanke om vissa brott i trafiken får endast en polisman som med godkänt resultat har genomgått särskild utbildning besluta om och genomföra ögonundersökning.

(14) Enligt 2 kap. 4 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2003:7 FAP 361-1) om hastighetsövervakning till sjöss med laserhastighetsmätare ska, vid hastighetsövervakning med laserhastighetsmätare, instrumentet handhas av den polisman som ansvarar för mätningen (mätkontrollanten).

(15) Av Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2012:32 FAP 403-2) om handläggningen av anmälningar

mot anställda m.fl. inom polisen framgår att endast polisman får a. ta upp sådana anmälningar som avses i den s.k. internutredningsförfordningen [2010:1031] (5 §) och b. biträda Rikspolisstyrelsen med att hålla förhör i vissa fall (17 §).

(16) Av 2 och 3 §§ Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2012:29 FAP 404-1) om handläggning av brottmål utan förundersökning framgår att en polisman a. som gör en s.k. primärutredning ska uppmärksamma möjligheterna att tillämpa det förenklade utredningsförfarande som anges 23 kap. 22 § rättegångsbalken och b. som har utrett brottet snarast ska överlämna utredningen till den som har rätt att leda en förundersökning rörande brottet.

(17) Av Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2007:5 FAP 490-1) om användande av informatörer framgår a. att endast polisman kan vara hanterare eller kontrollant (2 §), b. att vid utbetalning av tipspengar, minst två polismän, lämpligen hanterare och kontrollant, ska vara närvarande (28 §) och c. att en polisman som ska rekryteras för att bedriva informatörsverksamhet ska vara väl lämpad för denna verksamhet och i övrigt ha de särskilda personliga egenskaper som krävs för uppgiften (34 §).

(18) Enligt 2 kap. 2 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2000:28 FAP 696-1) om utbildning m.m. av jakttillsynsman får en polisman, om det är fara i dröjsmål, besluta om avstängning av en jakttillsynsman.

Överväganden

Flertalet föreskrifter stämmer väl med de grunder för arbetsfördelning som föreslås i denna promemoria. Det finns dock anledning att kommentera några föreskrifter.

(nr 8 ovan) Föreskriften i 1 kap. 2 § om trafikövervakning på motorväg och motortrafikled innehåller bestämmelser om att fordon endast får stoppas av polisman. Enligt 3 kap. 2 § fordonslagen har bilinspektör befogenhet att stoppa fordon för

att utföra vissa kontroller. Det kan ifrågasättas om inte Rikspolisstyrelsens föreskrift begränsar bilinspektörens befogenhet på ett sätt som lagstiftaren inte avsett.

(nr 16 ovan) Föreskrifterna om handläggning av brottmål utan förundersökning enligt 23 kap. 22 § utgår från att endast polisman är behörig att använda detta förfarande. Förfarandet omfattar i praktiken att ta upp anmälan om brott och att utreda det. Såsom redovisas i avsnitt 2.9.5 finns det inga bestämmelser i lag eller förordning som anger att polismans kompetens är en nödvändig förutsättning för att utföra dessa uppgifter. Särskilt inom polisens trafikövervakningsverksamhet finns det stora fördelar med att även bilinspektörer kan rapportera och direkt på platsen utreda brott som inte förutsätter en förundersökning. Detta förutsätter dock att Rikspolisstyrelsens föreskrifter ändras¹⁶¹.

(nr 2, 11 och 12 ovan) Polismans kompetens ska i första hand användas inom områden där den är en nödvändig förutsättning. Det är viktigt att det inte går slentrian i tänkandet när uppgifterna fördelas på föreskriftsnivå. Uppgiften att vara beredskapsplanerare enligt punkt 2.3 i föreskrifterna om polismyndighetersnas lokala beredskapsplanläggning är ett exempel på en uppgift som inte kan anses kräva polismans kompetens. Detsamma gäller uppgiften att ansvara för mätning som sker med mobil ATK enligt föreskrifterna om polismyndighetens befattning med automatisk trafiksäkerhetskontroll (ATK), liksom uppgiften att vara instrumentansvarig/myndighetsansvarig eller instruktör enligt föreskrifterna om alkoholutandningsprov med sällningsinstrument och bevisinstrument m.m. I de två sist nämnda fallen torde uppgifterna med fördel kunna tilläggas bilinspektör.

¹⁶¹ Rikspolisstyrelsen har i en promemoria den 31 augusti 2009 (dnr RA-100-4378/09) angett att föreskriften inte ska tolkas så att hinder föreligger mot att den som inte har polismans kompetens kan tillämpa 23 kap. 22 §. En föreskrift om behörighet kan dock rimligen inte tolkas annat än efter sin bokstav.

9 Förslagen och rättssäkerheten

9.1 Inledning

Målet för rättsväsendet är den enskildes rättssäkerhet och rättstrygghet. Rättssäkerhet innebär att rättsskipning och annan myndighetsutövning ska vara förutsebar och enhetlig samt bedrivas med hög kvalitet. Med rättstrygghet avses att enskilda personer och andra rättssubjekt ska vara skyddade mot brottsliga angrepp på liv, hälsa, frihet, integritet och egendom.¹⁶²

I den allmänna debatten om polisens arbete har rättsäkerhetsfrågorna en framskjuten plats. När det gäller polisen har dessa frågor i huvudsak handlat om allmänhetens förtroende, effektivitet och kompetens samt, när det gäller arbetsfördelningen inom polisen, även om riskerna med en otydlig polis-mansroll.

I detta avsnitt redovisas rättssäkerhetsaspekter på utredningens förslag.

¹⁶² Se prop. 2012/13:1 utg. omr. 4 s. 11.

9.2 Allmänhetens förtroende

Bedömning: Allmänheten har ett stort förtroende för polisen. Under senare år har arbetsuppgifter som tidigare krävt polismans kompetens tillagts andra, exempelvis bilinspektörer och brottsutredare. Även tulltjänstemän och tjänstemän vid Kustbevakningen har tillagts relativt omfattande befogenheter som tidigare endast den som var polisman hade. Hittills finns det inget som tyder på att denna utveckling påverkat allmänhetens förtroende för polisen negativt.

Allmänheten har ett stort förtroende för polisen. Inom rättsväsendet är polisen den myndighetsorganisation som medborgarna har högst förtroende för. Nära två av tre tillfrågade uppger att de har stort förtroende för polisen, medan motsvarande tal för övriga yrkesgrupper inom rättskedjan är avsevärt lägre.¹⁶³

Även en jämförelse med myndigheter utanför rättsväsendet utfaller till polisens förmån. Bland de 16 myndigheter som ingått i SOM-institutets förtroendemätningar under åren 2010–2012 ligger polisen och Skatteverket i topp. Båda myndighetsorganisationerna får ett väl godkänt betyg av en majoritet svenskar.¹⁶⁴

När polisyrket ställs mot andra yrkesgrupper, såväl inom som utanför rättsväsendet, står det sig väl vad gäller förtroende. Bland nitton yrkesgrupper hamnar polisyrket på sjunde plats. Av de tillfrågade säger sig 62 procent av de tillfrågade ha stort förtroende för denna yrkesgrupp.¹⁶⁵

Sett från förtroendesynpunkt gäller det således i första hand att slå vakt om de höga värdena som polisen haft under flera år och att inte vidta åtgärder som äventyrar förtroendet. Under senare år har arbetsuppgifter som tidigare krävt polismans kompetens tillagts andra, exempelvis bilinspektörer och brottsutre-

¹⁶³ Se Brå rapport (2013:1) NTU 2012 Om utsatthet, trygghet och förtroende s. 16 ff.

¹⁶⁴ Se SOM-rapport (2013:8) Svenska folkets bedömning av offentliga myndigheters verksamhet s. 6 f.

¹⁶⁵ Se Medieakademiens förtroendebarmeter 2012 s. 22.

dare. Även tulltjänstemän och tjänstemän vid Kustbevakningen har tillagts relativt omfattande befogenheter som tidigare endast den som var polisman hade. Hittills finns det inget som tyder på att denna utveckling påverkat allmänhetens förtroende för polisen negativt.

9.3 Effektivitet och kompetens

Bedömning: Nya komplexa regelverk och överföringen av förundersökningsledarskap till polisen från åklagaren ställer nya krav på kompetens och utbildning. Ytterst är det en rättssäkerhetsfråga att polisen kan mobilisera denna kompetens och kan öka effektiviteten så att fler ärenden kan avgöras med hög kvalitet.

Genom att avskaffa de hinder som finns idag mot att andra än de som har polismandats kompetens får vara förundersökningsledare, kan polisen rekrytera annan kvalificerad kompetens som saknas i dag. Genom att flera redan anställda kan utföra fler arbetsuppgifter ökar även effektiviteten. Vidare innebär förslaget om en allmän kompetensregel för den som ska vara förundersökningsledare eller i övrigt besluta i ärenden enligt rättegångsbalken, att en enhetlig kvalitetssäkrad kompetens för dessa viktiga arbetsuppgifter säkerställs.

Rättssäkerheten har även en mer objektiv och mätbar sida. Under de senaste åren har det sammantaget endast skett små förändringar när det gäller brottsupplärning och lagföring. Nya komplexa regelverk och överföringen av förundersökningsledarskapet i allt fler ärendegrupper till polisen från åklagarna har ställt nya krav på kompetens och utbildning¹⁶⁶. Ytterst är det en rättssäkerhetsfråga att polisen kan mobilisera denna kompetens och kan öka effektiviteten så att fler ärenden kan avgöras.

¹⁶⁶ Se bl.a. avsnitt 6.4.5.

Förslagen i denna promemoria möter dessa krav i två avseenden. Genom att avskaffa det hinder som finns i dag mot att andra än de som har polismans kompetens får vara förundersökningsledare, kan polisen rekrytera annan kvalificerad kompetens, såsom åklagare. Genom att fler redan anställda kan utföra fler arbetsuppgifter ökar även effektiviteten.

Vidare innebär det förslag om en allmän kompetensregel för den som ska vara förundersökningsledare eller i övrigt besluta i ärenden enligt rättegångsbalken, att en enhetlig kvalitetssäkrad kompetens för dessa viktiga arbetsuppgifter säkerställs.

9.4 Polismansrollen

Bedömning: Polismansrollen är, liksom flertalet andra yrkesroller, i ständig utveckling och förändring. Det gäller inte att i första hand slå vakt om polismansrollen som den ser ut just idag, utan om det som i ett rättssamhälle är och ska vara kärnan i en sådan roll. Förslagen till författningsändringar i denna promemoria grundas på tydliga överväganden i denna del. Arbetsuppgifter som kräver eller som kan komma att kräva polismans befogenheter att använda våld och andra tvångsmedel ska utföras av den som har polismans kompetens. I tveksamma fall ska en försiktighetsprincip gälla. Arbetsuppgifter i den allmänna övervakningsverksamheten ska kräva polismans kompetens. När det gäller arbetsuppgifter på fältet inom utredningsverksamheten ska en presumtion gälla för att de kräver polismans kompetens.

I den allmänna debatten framstår det ibland som om polismansrollen skulle vara given en gång för alltid. Varje förändring skulle därmed vara av ondo och ytterst ett hot mot rättssäkerheten.

Emellertid är polismansrollen, liksom flertalet övriga yrkesroller, i ständig utveckling och förändring. En tillbakablick på hur polismansrollen utvecklats sedan den senaste stora

polisreformen i mitten av 1980-talet kan vara av intresse. Vid denna tid kunde endast polisman besluta om avslag i förvaltningsärenden, exempelvis i ärenden om tillstånd att anordna lotteri. Vidare fick endast polisman hålla förhör i brottsärenden där den misstänkte inte erkänt brottet. Eftersom endast polismän kunde utnyttjas för vägvisning vid större idrottsevenemang, var det inte ovanligt att ett stort antal poliser fick tas i anspråk för dessa uppgifter. Även utanför det formellt reglerade området, var det huvudregel att polismans kompetens krävdes för arbetsuppgiften. I stor omfattning uppehölls anställningar som kamrer, fordonsredogörare, IT-ansvarig, personalchef och s.k. kansliinspektör av personal med polismans kompetens. Få saknar denna tid och få tycker att det i detta avseende ”var bättre förr”. Och utvecklingen kan antas fortsätta.

Mot denna bakgrund gäller det inte i första hand att slå vakt om polismansrollen som den ser ut just i dag, utan om det som i ett rättssamhälle är och ska vara kärnan i en sådan roll.

Förslagen till författningsändringar i denna promemoria grundas på tydliga överväganden i denna del. Arbetsuppgifter som kräver eller som kan komma att kräva polismans befogenheter att använda våld och andra tvångsmedel ska utföras av den som har polismans kompetens. I tveksamma fall ska en försiktighetsprincip gälla. Arbetsuppgifter i den allmänna övervakningsverksamheten ska kräva polismans kompetens. När det gäller arbetsuppgifter på fältet inom utredningsverksamheten ska en presumtion gälla för att de kräver polismans kompetens.

10 Genomförande

10.1 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Förslag: Författningsändringarna ska träda i kraft samtidigt som den nya polisorganisationen införs, dvs. den 1 januari 2015.

De författningsändringar som utredningen föreslår bör träda i kraft samtidigt som den nya polisorganisationen införs, dvs. den 1 januari 2015. Några särskilda övergångsbestämmelser bedöms inte vara nödvändiga.

10.2 Ett successivt genomförande i övrigt

Förslag: Övriga åtgärder, såsom rekrytering, utbildning och utfärdande av föreskrifter bör kunna genomföras successivt efter det att författningsändringarna trätt i kraft. Vissa av åtgärderna bör kunna påbörjas redan tidigare efter det att erforderliga beslut fattats. De myndighetsåtgärder som krävs för att genomföra förslagen sedan beslut fattats, torde till viss del kunna integreras med det arbete som Genomförandekommittén för nya Polismyndigheten (Ju 2012:16) bedriver när det gäller att utveckla polisens arbete.

Utöver författningsändringar förutsätter förslagen också bl.a. att föreskrifter utfärdas på myndighetsnivå och att kompetensutveckling sker av redan anställd personal i syfte att kunna delegera fler arbetsuppgifter. Vidare behöver personal, främst kvalificerade förundersökningsledare, rekryteras. Slutligen kan verksamhet och organisation behöva anpassas för att på bästa sätt ta till vara de effektivitetsfördelar som en ny arbetsfördelning kan ge. Dessa åtgärder bör kunna genomföras successivt efter det att författningsändringarna trätt i kraft. Vissa av åtgärderna bör kunna påbörjas redan tidigare efter det att erforderliga beslut fattats.

De myndighetsåtgärder som krävs för att genomföra förslagen sedan beslut fattats, torde till viss del kunna integreras med det arbete som Genomförandekommittén för nya Polismyndigheten (Ju 2012:16) bedriver när det gäller att utveckla polisens arbete. När det gäller motsvarande åtgärder hos den självständiga myndigheten Säkerhetspolisen som regeringen föreslår inrättad i SOU 2012:77 får detta arbete organiseras i annan ordning.

10.3 Utbildning och kompetensutveckling

Inom brottsutredningsverksamheten kommer utredningens förslag om förordnande för vissa arbetsuppgifter att ställa högre krav på framförallt förundersökningsledarna. I avsnitt 7.3.4 har utredningen betonat vikten av att Polismyndigheten bygger upp en myndighetsintern kompetensutveckling som präglas av kvalitet och kontinuitet. Särskilt angeläget är det att den personal som får nya, mer kvalificerade, arbetsuppgifter inom utredningsverksamheten får en gedigen vidareutbildning.

Utredningens förslag innebär att bilinspektörerna får ytterligare arbetsuppgifter. Även detta förutsätter utbildningsinsatser.

Slutligen i denna del finns det anledning att lyfta fram behovet av kvalificerade förundersökningsledare med polismans kompetens. Under många år fram till mitten av 1980-talet fanns det en möjlighet för polismän att läsa in en juristexamen med

upp till 240 dagars, av arbetsgivaren, delvis betald arbetstid. Ordningen för detta grundades på föreskrifter från Rikspolisstyrelsen. Det kan finnas anledning att överväga om en sådan modell ska införas på nytt.

10.4 Extern rekrytering

Utredningens förslag omfattar viss extern rekrytering av förundersökningsledare, liksom av bilinspektörer.

Med hänsyn till att rekryteringen av de förundersökningsledare som avses i avsnitt 6.4.5 är av stor betydelse för en effektivare polisverksamhet är det angeläget att genomförandet inte drar ut på tiden sedan beslut fattats.

Bilinspektörer bör kunna rekryteras i enlighet med de rutiner som tillämpas i dag.

10.5 Behovet av föreskrifter

Bedömning: Utredningens förslag förutsätter en översyn av vissa av polisens föreskrifter och arbetsordningar samt att nya föreskrifter utfärdas bl.a. när det gäller beslutanderätt enligt den nya bestämmelse i polisförordningen om behörighet att handlägga ärenden enligt rättegångsbalken som föreslås.

På myndighetsnivån, dvs. hos den nya Polismyndigheten och, under förutsättning av statsmakernas beslut, Säkerhetspolisen, behöver gällande föreskrifter ses över och anpassas till de riktlinjer för arbetsfördelning som utredningen föreslår. Vidare behöver nya föreskrifter utfärdas bl.a. när det gäller beslutanderätt enligt den nya bestämmelse i polisförordningen om behörighet att handlägga ärenden enligt rättegångsbalken som föreslås. Slutligen behöver myndigheternas arbetsordningar kompletteras i några avseenden med anledning av utredningens förslag.

10.6 Verksamhet och organisation

De förslag som utredningen lämnar stödjer en utveckling av polisen mot fler poliser i yttre tjänst för ökad synlighet och för fler brottsutredningsåtgärder i samband med att brotten begås. För att förverkliga detta krävs strategiska åtgärder när det gäller möjligheten för personal att stanna kvar längre i yttre tjänst och för att tydligare än i dag integrera ingripandeverksamheten och den utredningsverksamhet som avser mängdbrotten.

10.7 Inte bara juridik

Bedömning: Arbetsfördelningen inom polisen är inte bara en fråga om juridik. De fackliga organisationernas syn på arbetsfördelningen inom polisen visar på en tydligt polariserad bild. Även vid en historisk tillbakablick kan konstateras att yrkesrollerna, särskilt inom utredningsverksamheten, är starkt rotade och att arbetsfördelningen också inom polis-manskollektivet har varit strikt, följt tjänsteställningen och präglats av detaljreglering.

Frågan om rollfördelningen mellan den som har polismans kompetens och den som inte har det verkar dock diskuteras väldigt lite i den dagliga verksamheten. Ofta arbetar utredare med skilda kompetenser sida vid sida på ett professionellt sätt och utan konflikter. Det bör därför finnas en bra grund för det fortsatta arbetet med att utveckla yrkesrollerna.

Ett framgångsrikt utvecklingsarbete förutsätter dock en öppen diskussion om yrkesroller och tydliga ställningstaganden från polisens myndigheter.

Arbetsfördelningen inom polisen är inte bara en fråga om juridik. I avsnitt 3.5 har utredningen återgett erfarenheter från motsvarande utvecklingsarbete inom sjukvården. När det gäller sjukvården konstaterar Socialstyrelsen 2009 bl.a. att arbetsuppgif-

terna främst är fördelade utifrån olika yrkeskategorier och antaganden om den formella och reella kompetensen, att de olika yrkeskategorierna ofta tenderar att slå vakt om "sina" arbetsuppgifter, vilket kan försvåra rationella lösningar när det gäller arbetsfördelningen, att en mindre konservativ syn på arbetsfördelning förmodligen skulle påverka arbetet positivt och förbättra hälso- och sjukvårdens resultat och att det alltså finns en potential att arbeta mer offensivt med denna typ av frågor.

De erfarenheter som Socialstyrelsen redovisar kan i stora delar sägas gälla även polisen. Utredningens redovisning i avsnitt 3.4 av de fackliga organisationernas syn på arbetsfördelningen inom polisen visar på en tydligt polariserad bild. Även vid en historisk tillbakablick kan konstateras att yrkesrollerna, särskilt inom utredningsverksamheten, är starkt rotade och att arbetsfördelningen också inom polismanskollektivet har varit strikt, följt tjänsteställningen och präglats av detaljreglering¹⁶⁷.

En intressant iakttagelse som utredningen gjort är dock att frågan om rollfördelningen mellan den som har polismans kompetens och den som inte har det verkar diskuteras väldigt lite ute i den dagliga verksamheten. Ofta arbetar utredare med skilda kompetenser sida vid sida på ett professionellt sätt och utan konflikter. Därmed bör det finnas en bra grund för det fortsatta arbetet med att utveckla yrkesrollerna.

Det som redovisats visar dock tydligt på att arbetsfördelningen inom polisen inte bara är en fråga om juridik. Ett framgångsrikt utvecklingsarbete förutsätter även en öppen diskussion om yrkesroller och tydliga ställningstaganden från polisens myndigheter.

¹⁶⁷ Se avsnitt 6.4.2 och 2.9.6.

11 Konsekvensbeskrivning

Bedömning: Utredningens förslag medför merkostnader för rekrytering och utbildning. Inom ramen för oförändrade anslag och målet att 20 000 av polisen anställda ska vara polismän kan utrymme för detta endast skapas genom omprioriteringar och rationaliseringar. Utredningens förslag bedöms leda till högre effektivitet i polisens samlade verksamhet. Sett mot denna bakgrund är det angeläget att utredningens förslag kan genomföras och att de åtgärder som detta kräver därför prioriteras.

Merkostnaderna måste sättas i relation till att polisorganisationen, exklusive Säkerhetspolisen, för 2014 föreslås disponera drygt 21 miljarder kr. Det bör därför finnas goda möjligheter att genom omprioriteringar och rationaliseringar skapa utrymme för de förhållandevis små merkostnader som uppstår.

En utgångspunkt för utredningens förslag är att polisverksamheten ska bedrivas inom oförändrade ekonomiska ramar och att av polisens anställda, 20 000 ska vara polismän.

Utredningens förslag om en ökad andel bilinspektörer i polisens verksamhet för att övervaka den yrkesmässiga trafiken, liksom även förslaget om fler kvalificerade förundersökningsledare, förutsätter båda en nyrekrytering av personal som inte är polismän. Inom ramen för oförändrade anslag och villkor i övrigt kan utrymme för detta skapas endast genom omprioriteringar och rationaliseringar. Även utredningens förslag om utökade befo-

genheter för redan anställd personal kommer att medföra merkostnader i form av utbildningsinsatser.

Utredningens förslag bedöms leda till en högre effektivitet i polisens samlade verksamhet. När det gäller kompetensutvecklingen inom rättsväsendet har regeringen så sent som i budgetpropositionen för 2014 redovisat¹⁶⁸ bl.a. att myndigheterna ska ha förmåga att behålla skickliga medarbetare och utveckla deras kompetens, att det därför är positivt att myndigheterna arbetar med olika kompetenshöjande åtgärder för de anställda och att detta skapar förutsättningar för goda ledare och kompetenta medarbetare vilket är en nödvändighet för myndigheternas verksamhetsutveckling på kort och lång sikt.

Sett mot denna bakgrund är det angeläget att utredningens förslag kan genomföras och att de åtgärder som detta kräver därför prioriteras. Merkostnaderna måste sättas i relation till att polisorganisationen, exklusive Säkerhetspolisen, för 2014 föreslås disponera drygt 21 miljarder kr. Det bör därför finnas goda möjligheter att genom omprioriteringar och rationaliseringar skapa utrymme för de förhållandevis små merkostnader som uppstår.

¹⁶⁸ Prop. 2013/14:1 utg. omr. 4, s. 49.

12 Tillämpningsfrågor

12.1 Inledning

I den praktiska tillämpningen diskuteras ofta vad den som inte har polismans kompetens får och inte får göra. I detta avsnitt redovisar utredningen de vanligaste frågorna och vad som gäller enligt bestämmelserna.

Samtliga svar lämnas med den allmänna reservationen att den som ska besluta om eller utföra en åtgärd, utöver en allmän befogenhet, också ska ha den kompetens, utbildning och erfarenhet som behövs.¹⁶⁹

12.2 Allmänna frågor

Fråga: Får en polisaspirant utföra de arbetsuppgifter som ankommer på en polisman?

Svar: Ja, under vissa förutsättningar. Enligt 1 kap. 4 § polisförordningen räknas en polisaspirant som polisman vid tillämpningen av lag eller annan författning när han eller hon fullgör aspirantutbildning vid en polismyndighet. Dessutom gäller som ytterligare förutsättning att aspiranten är i tjänst. Under sin fri-

¹⁶⁹ Jfr. 3 kap. 6 a § tredje meningen polisförordningen.

tid har alltså aspiranten inga andra befogenheter och skyldigheter än varje annan medborgare.

Enligt Rikspolisstyrelsens föreskrifter¹⁷⁰ är en polisaspirant inte en ordinarie resurs under utbildningstiden och får inte ingå i minimibemanning eller arbeta planerad övertid. Att aspiranten inte är en ordinarie resurs innebär att han eller hon inte får ges arbetsuppgifter som innebär att aspiranten ersätter en utbildad polisman.

12.3 Trafikövervakningsverksamheten

Fråga: Har en bilinspektör befogenhet att stoppa fordon från ett polisfordon?

Svar: Ja. De bestämmelser som ger bilinspektör befogenhet att stoppa fordon innehåller inga särskilda begränsningar i detta avseende.

Fråga: Får en bilinspektör använda våld för att stoppa fordon?

Svar: Nej, de regler som finns om detta i 10 § polislagen avser endast polisman.

Fråga: Får en bilinspektör överskrida hastigheten för att kunna stoppa ett annat fordon?

Svar: Av 11 kap. 11 § trafikförordningen (1998:1276) framgår att förare av utryckningsfordon i trängande fall bl.a. inte behöver

¹⁷⁰ Se 4 § Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (RPSFS 2009:6 FAP 761-1) om polismyndigheternas medverkan vid utbildning av polisaspiranter och nationell kursplan för aspirantutbildning.

följa gällande hastighetsbestämmelser. I den mån bilinspektören är behörig att köra utryckningsfordon och det är fråga om ett trängande fall kan han eller hon alltså överskrida hastigheten.

Fråga: Får en bilinspektör överskrida hastigheten på uppmaning av en polisman?

Svar: Nej.

Fråga: Har en bilinspektör skyldighet att ingripa för att avvärja brottslig handling?

Svar: Nej. Inte i större omfattning än varje annan medborgare.

Fråga: Har en bilinspektör rapporteringsskyldighet enligt 9 § polislagen?

Svar: Nej, den bestämmelsen gäller endast polisman. Däremot är en bilinspektör, liksom övriga anställda inom polisen, skyldig att underrätta sin närmaste förman om sådana förhållanden som rör arbetet och som förmannen bör känna till. Detta framgår av 4 kap 7 § polisförordningen. Eftersom denna skyldighet inte har några undantag, torde bilinspektörens skyldighet att beivra brott gå längre än polismannens. Bilinspektörens skyldighet gäller dock i förhållande till förmannen och inte i förhållande till brottet.

Fråga: Får en bilinspektör lämna rapporteftergift?

Svar: Nej. Enligt 9 § polislagen är det endast polisman som har befogenhet att lämna rapporteftergift.

Fråga: Kan en bilinspektör utfärda ordningsbot?

Svar: Nej, enligt 48 kap. 1 § rättegångsbalken kan, inom polisen, endast polisman förelägga ordningsbot.

12.4 Utredningsverksamheten

Fråga: Kan den som inte har polismans kompetens tillämpa det förenklade utredningsförfarandet i 23 kap. 22 § rättegångsbalken, alltså genomföra en brottsutredning i de fall en förundersökning inte behöver genomföras.

Svar: Ja, se avsnitt 2.12. och 8.2.2.

Fråga: Kan den som inte har polismans kompetens hålla ett förhör innan förundersökning hunnit inledas?

Svar: Nej. Enligt 23 kap. 3 § tredje stycket rättegångsbalken har endast polisman denna befogenhet. Angående motsvarande befogenhet i de fall då förundersökning inte behövs enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken, se närmast föregående fråga.

Fråga: Kan den som inte har polismans kompetens vara förhørsledare, alltså hålla förhör, under en förundersökning?

Svar: Ja. Det finns inga bestämmelser i rättegångsbalken som hindrar detta, se avsnitt 2.9.5.

Fråga: Kan den som inte har polismans kompetens delge den misstänkte information om att förenklad delgivning kan komma

att användas i tingsrätten för att delge stämning och andra handlingar i brottmålet?

Svar: Nej, enligt 33 kap. 6 § rättegångsbalken kan endast den som har polismans kompetens delge denna information. I avsnitt 7.3.1. föreslås att bestämmelsen ändras så att tjänsteman vid polisen ska ha denna befogenhet.

Fråga: Kan den som inte har polismans kompetens underrätta den misstänkte om utredningen (s.k. slutdelgivning) enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken?

Svar: Ja. Enligt 12 a § förundersökningskungörelsen ska underrättelsen i vissa fall ske genom delgivning enligt delgivningslagen. I övriga fall kan underrättelsen lämnas på annat sätt. Oavsett hur underrättelsen ska lämnas är den som inte har polismans kompetens behörig att göra detta.

Fråga: Kan den som inte har polismans kompetens genomföra en husrannsakan utan föregående beslut vid fara i dröjsmål?

Svar: Nej. Endast polisman har befogenhet att företa en husrannsakan utan föregående beslut. Detta framgår av 28 kap. 4 och 10 § rättegångsbalken.

Fråga: Kan den som inte har polismans kompetens besluta om tvångsmedel enligt rättegångsbalken när det inte är fara i dröjsmål?

Svar: Nej. I dessa fall ska förundersökningsledaren besluta. Enligt 3 kap. 6 a § sista meningen polisförordningen kan endast den som har polismans kompetens avgöra eller leda handläggningen av ärenden som enligt rättegångsbalken ska skötas av polismyn-

digheten. I avsnitt 6.4.9 föreslås att polismans kompetens inte längre ska vara en nödvändig förutsättning i dessa fall.

Fråga: Kan den som inte har polismans kompetens verkställa ett beslut om husrannsakan enligt rättegångsbalken som beslutats av annan?

Svar: Ja och nej. Det finns inga bestämmelser om vem som ska verkställa ett beslut om husrannsakan. Formellt är det således inget som hindrar att den som inte har sådan kompetens verkställer beslutet, se avsnitt 5.4.4. Däremot är detta olämpligt, eftersom endast polisman har befogenhet att använda våld och den kompetens som behövs för att hantera de frågor om avlägsnande och avspärrning som kan uppstå. Sedan den plats där husrannsakan ska genomföras säkrats, är det inget som hindrar att undersökningen genomförs av annan än en polisman, exempelvis kriminaltekniker, IT-forensiker eller ekonom.¹⁷¹

Fråga: Kan den som genomför en husrannsakan, och inte har polismans kompetens, ta föremål som anträffas i beslag?

Svar: Ja, enligt 28 kap. 4 § kan den som verkställer en husrannsakan ta föremål som anträffas i beslag om övriga förutsättningar är uppfyllda.

Fråga: Kan den som inte har polismans kompetens ta ett DNA-prov?

¹⁷¹ Jfr Lindberg, Gunnel (3:e uppl. 2013). *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?* s. 593 f. och Rikspolisstyrelsens skrivelse den 25 april 2002 (dnr RÅS-102-1466/02) Befogenheter för civilanställda kriminaltekniker.

Svar: Ja, tagande av DNA-prov är att anse som en kroppsbesiktning. Förfarandet är särskilt reglerat i 28 kap. 12 a § rättegångsbalken. Det finns inga särskilda regler om vem som ska verkställa en kroppsbesiktning. I normalfallet verkställer polisen ett beslut om att ta DNA-prov. Det är då inget som hindrar att den som saknar polismans kompetens tar salivprovet.¹⁷²

Fråga: Kan den som inte har polismans kompetens delge ett kontaktförbud enligt 5 § lagen (1988:688) om kontaktförbud?

Svar: Ja. Bestämmelser om delgivning i dessa fall finns i 5 § lagen. Enligt denna bestämmelse ska ett beslut delges. Delgivning får dock inte ske genom stämningsmannadelgivning med annan person (34–38 §§ delgivningslagen) eller genom kungörelsedelgivning (47–51 §§ samma lag). De delgivningsformer som sedan står till buds förutsätter inte polismans kompetens.

¹⁷² Jfr Lindberg, Gunnel (3:e uppl. 2013). *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?* s. 655 f.

13 Författningskommentar

13.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken (1942:740)

23 kap.

3 § Beslut att inleda en förundersökning ska fattas av Polismyndigheten eller åklagaren. Har förundersökningen inletts av Polismyndigheten och är saken inte av enkel beskaffenhet, ska ledningen av förundersökningen om brottet övertas av åklagaren, så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet. Åklagaren ska också i annat fall överta ledningen när det är påkallat av särskilda skäl.

När förundersökningen leds av åklagaren, får han eller hon *anlita biträde av Polismyndigheten för att genomföra undersökningen*. Åklagaren får också uppdra åt en *anställd vid Polismyndigheten som ställts till åklagarens förfogande* att vidta en viss åtgärd som hör till förundersökningen, om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet.

Innan förundersökning hunnit inledas, får polisman hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen.

Paragrafen innehåller bestämmelser om inledande och ledning av förundersökning samt om polismans befogenhet att vidta utredningsåtgärder innan en förundersökning hunnit inledas.

Första stycket är oförändrat.

Ändringen i *andra stycket* innebär att åklagaren kan uppdra åt en anställd vid Polismyndigheten att vidta en viss utredningsåtgärd om det är lämpligt med hänsyn till åtgärdens beskaffenhet. En förutsättning är dock att den anställde ställts till åklagarens förfogande. Bestämmelsen omfattar även polismän som arbetar vid Ekobrottsmyndigheten, eftersom de är anställda vid Polis-

myndigheten. I övrigt har bestämmelsen moderniserats språkligt. När det gäller utredningar hos den självständiga myndigheten Säkerhetspolisen som föreslås inrättad 2015, kommer bestämmelsen att vara tillämplig genom bestämmelsen i 7 § andra stycket polislagen i dess föreslagna lydelse fr.o.m. samma tidpunkt¹⁷³.

Tredje stycket är oförändrat.

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.1.

24 kap.

8 § Har beslut att anhålla någon meddelats i den misstänktes frånvaro, ska han eller hon, så snart beslutet har verkställts, förhöras. *Förhöret ska hållas av en anställd vid Polismyndigheten till vilken myndigheten uppdragit att hålla förhöret eller av åklagare.* Har åklagaren inte redan underrättats om frihetsberövandet, ska det skyndsamt anmälas till honom eller henne. Åklagaren ska efter förhöret omedelbart besluta om den misstänkte ska förbli anhållen.

Har någon gripits enligt 7 §, ska han eller hon så snart som möjligt förhöras av en anställd vid Polismyndigheten till vilken myndigheten uppdragit att hålla förhöret eller av åklagare. Har åklagaren inte redan underrättats om frihetsberövandet, ska det skyndsamt anmälas till honom eller henne. Åklagaren ska efter förhöret omedelbart besluta om den misstänkte ska anhållas. Anhålls inte den misstänkte, ska beslutet om gripande omedelbart hävas.

Innan åklagaren har underrättats om frihetsberövandet, får beslutet om gripande hävas av Polismyndigheten, om det är uppenbart att det inte finns skäl för fortsatt frihetsberövande. I omedelbar anslutning till gripandet får beslutet under samma förutsättningar hävas även av en polisman som har fattat beslutet.

Om den som misstänks för brott avviker och det finns skäl för anhållande, får åklagaren efterlysa honom eller henne.

Paragrafen innehåller bestämmelser om förfarandet hos polisen då ett anhållningsbeslut verkställts eller då någon gripits.

Ändringen i *första stycket* innebär att, om ett beslut att anhålla någon har meddelats i den misstänktes frånvaro, han eller hon, så snart beslutet har verkställts, ska förhöras av en anställd vid Polismyndigheten till vilken myndigheten uppdragit att hålla förhöret. Sedan tidigare gäller att ett sådant förhör kan hållas även

¹⁷³ Prop. 2013/14:1 utg. omr. 4, s. 54 f.

av åklagare. Bestämmelsen omfattar även polismän som arbetar vid Ekobrottsmyndigheten eftersom de är anställda vid Polismyndigheten. När det gäller utredningar hos den självständiga myndigheten Säkerhetspolisen som föreslås inrättad 2015, kommer bestämmelsen att vara tillämplig genom bestämmelsen i 7 § andra stycket polislagen i dess föreslagna lydelse fr.o.m. samma tidpunkt¹⁷⁴.

På motsvarande sätt har *andra stycket* ändrats så att, då någon har gripits, ska han eller hon så snart som möjligt förhöras av en anställd vid Polismyndigheten till vilken myndigheten uppdragit att hålla förhöret. Även för detta fall gäller sedan tidigare att ett sådant förhör kan hållas även av åklagare. Bestämmelsen omfattar även polismän som arbetar vid Ekobrottsmyndigheten eftersom de är anställda vid Polismyndigheten. På det sätt som redovisats i närmast föregående stycke kommer bestämmelsen även att vara tillämplig på den självständiga myndigheten Säkerhetspolisen som föreslås inrättad.

Bestämmelserna i *tredje och fjärde styckena* är oförändrade.

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.1.

33 kap.

6 § Bestämmelserna i 3, 34–38 och 47–51 §§ delgivningslagen (2010:1932) gäller inte delgivning av stämning i brottmål.

Bestämmelserna i 24 § delgivningslagen hindrar inte att den tilltalade delges stämning och andra handlingar i ett brottmål genom förenklad delgivning om han eller hon av *tjänsteman vid Polismyndigheten*, åklagare, tulltjänsteman eller tjänsteman vid Kustbevakningen vid ett personligt sammanträffande har delgetts information om att sådan delgivning kan komma att användas i tingsrätten och det vid den tidpunkt då handlingarna skickas till den tilltalade inte har förflutit längre tid än sex veckor sedan informationen lämnades.

Paragrafen innehåller bestämmelser om delgivning av stämning i brottmål.

Första stycket är oförändrat.

¹⁷⁴ Prop. 2013/14:1 utg. omr. 4, s. 54 f.

Ändringen i *andra stycket* innebär att, när det gäller polisen, en tjänsteman vid Polismyndigheten kan delge den tilltalade information om att förenklad delgivning kan komma att användas i tingsrätten. Bestämmelsen omfattar även polismän som arbetar vid Ekobrottsmyndigheten eftersom de är anställda vid Polismyndigheten. På det sätt som redovisats i kommentaren till 23 kap. 3 § kommer bestämmelsen även att vara tillämplig på den självständiga myndigheten Säkerhetspolisen som föreslås inrättad¹⁷⁵.

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.1.

13.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

2 § Förundersökning mot den som inte har fyllt arton år *ska*, om det inte möter hinder, ledas av en åklagare som, med avseende på intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare, är särskilt lämpad för uppgiften. *Motsvarande krav på lämplighet gäller för förundersökningsledare vid Polismyndigheten.*

Har den unge tidigare varit föremål för förundersökning eller utredning enligt 31 §, *ska* om möjligt samma *förundersökningsledare och förhørsledare vid Polismyndigheten och samma* åklagare anlitas för den nya förundersökningen.

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om vem som ska leda en förundersökning mot den som inte fyllt arton år. Bestämmelsen är utformad så att det under vissa förutsättningar är möjligt att göra avsteg från den.

Ändringen i *första stycket* innebär att det inte längre ställs krav på polismans kompetens för att leda en sådan förundersökning. Det har i bestämmelsen kommit till uttryck genom att de lämplighetskrav som gäller för åklagare som är förundersökningsledare, även gäller för förundersökningsledare vid Polismyndigheten.

¹⁷⁵ Prop. 2013/14:1 utg. omr. 4, s. 54 f.

Ändringen i *andra stycket* är en följd av att det inte längre ställs krav på polismanns kompetens för att vara förhørsledare eller förundersökningsledare i brottsärenden som avser misstänkta som inte fyllt arton år. Bestämmelsen är inte avsedd att innebära någon utvidgning av kravet på att samma handläggare ska anlitas vid upprepad brottslighet.

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.2.

13 § En polisman *eller Polismyndigheten* får anmoda den som har eller kan antas ha fyllt femton men inte arton år att så snart som möjligt vidta åtgärder för att avhjälpa eller begränsa skada på grund av brott, om den unge har erkänt brottet eller om det annars med hänsyn till omständigheterna är uppenbart att han *eller hon* har begått brottet. Anmodan får dock ske endast om det är lämpligt med hänsyn till omständigheterna. Om det inte är uppenbart obehövt, ska målsägandens samtycke inhämtas innan anmodan sker.

Paragrafen innehåller bestämmelser om polisens befogenheter när det gäller att anmoda den som är mellan femton och arton år att vidta åtgärder för att avhjälpa eller begränsa skada på grund av brott. I dag har polisman befogenhet att lämna en sådan anmodan.

Ändringen innebär att även Polismyndigheten ges en sådan befogenhet. Ändringen har gjorts för att möjliggöra för Polismyndigheten att delegera befogenheten till andra anställda än de som har polismanns kompetens. Såsom redovisats i övervägandena är Polismyndighetens befogenhet främst avsedd för de fall då frågan om en anmodan aktualiseras på utredningsstadiet.

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.2.

32 § Bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. 3 §, 4 §, 6–12 §§, 13 § första stycket och andra stycket andra och tredje meningarna, 14 §, 17 §, 18 § andra stycket, 19 §, 21 § och 24 § rättegångsbalken ska i tillämpliga delar gälla för en sådan utredning som avses i 31 §.

En utredning som avses i 31 § ska bedrivas med särskild skyndsamhet och avslutas så snart det kan ske. Utredningen får inte pågå längre tid än tre månader, om det inte är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

Utredningen ska, om det inte möter något hinder, ledas av en åklagare som, med avseende på intresse och fallenhet för arbete med unga lagöverträdare, är särskilt lämpad för uppgiften. *Motsvarande krav på lämplighet gäller för den som ska leda utredningen vid Polismyndigheten.*

Har den unge tidigare varit föremål för utredning enligt 31 §, ska om möjligt samma åklagare anlitas för den nya utredningen. *Vid Polismyndigheten ska motsvarande gälla för den som ska leda utredningen och förhørsledare.*

Paragrafen innehåller vissa bestämmelser om vem som ska leda den utredning som under vissa förutsättningar ska göras då den som inte fyllt femton år kan misstänkas för brott. Bestämmelsen är utformad så att det under vissa förutsättningar är möjligt att göra avsteg från den.

Första och andra styckena är oförändrade.

Ändringen i *tredje stycket* innebär att det inte längre ställs krav på polismanns kompetens för att leda en sådan utredning. Det har i bestämmelsen kommit till uttryck genom att de lämplighetskrav som gäller för en åklagare som leder utredningen, även gäller för den som ska leda utredningen vid Polismyndigheten.

Ändringen i *fjärde stycket* är en följd av att det inte längre ställs krav på polismanns kompetens för att vara förhørsledare eller förundersökningsledare i brottsärenden som avser misstänkta som inte fyllt arton år. Bestämmelsen är inte avsedd att innebära någon utvidgning av kravet på att samma handläggare ska anlitas vid upprepad brottslighet.

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.2.

13.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1986:1009) om förfarandet i vissa fall vid förverkande m.m.

3 § Avser saken förverkande av beslagtagna egendom, får frågan om förverkande prövas av åklagaren. Om värdet av det som ska förverkas uppgår till betydande belopp eller om det finns andra särskilda skäl, ska dock frågan om förverkande prövas av rätten.

Åklagarens beslut i fråga om förverkande ska meddelas skriftligen. Den som drabbats av beslutet får hos åklagaren anmäla missnöje med förverkande-beslutet inom en månad från det att han fick del av det.

Anmäls missnöje, ska beslutet om förverkande inte vidare gälla. Om åklagaren inte häver beslutet, ska han väcka talan om egendomens förverkande. Har talan inte väckts inom en månad från det anmälan kom in, ska beslutet gå åter.

Uppgår värdet av det som ska förverkas till mindre än en tiondel av det prisbasbelopp enligt 2 kap. 6 och 7 §§ socialförsäkringsbalken som gällde då beslutet verkställdes eller saknar egendomen saluvärde, får också *en* polisman *eller Polismyndigheten* besluta om förverkande, om det är uppenbart att förutsättningarna för ett förverkande är uppfyllda. Därvid gäller andra och tredje styckena. Missnöjesanmälan ska dock inges till Polismyndigheten. Finner Polismyndigheten att talan om förverkande bör föras, ska ärendet överlämnas till åklagare.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar närmare föreskrifter om *rätten att besluta om förverkande enligt fjärde stycket*.

I paragrafen finns bestämmelser om förverkande av egendom som är tagen i beslag när frågan inte rör någon som är tilltalad för brott.

Första - tredje styckena är oförändrade.

Ändringen i *fjärde stycket* innebär att den befogenhet som polisman har i dag att under vissa förutsättningar besluta om förverkande också tilläggs Polismyndigheten. Såsom redovisas i övervägandena är avsikten att Polismyndighetens befogenhet ska utnyttjas då ett förverkande i efterhand aktualiseras.

Ändringen i *femte stycket*, som avser bemyndigande att meddela tillämpningsföreskrifter till lagen, är en följd av att såväl polisman som Polismyndigheten kommer att ha befogenhet att besluta om förverkande. Följaktligen bör bemyndigandet att meddela tillämpningsföreskrifter avse föreskrifter om såväl polismans som Polismyndighetens befogenhet att besluta om förverkande.

Övervägandena finns i avsnitt 7.3.3.

13.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:435) om överlastavgift

8 a § Om den som enligt 7 § *ska* påföras överlastavgift inte har hemvist i Sverige, Danmark, Finland, Island eller Norge, ska en polisman *eller en bilinspektör* vid kontrollen av fordonet eller fordonståget besluta om förskott för överlastavgiften.

Förskottet ska beräknas enligt bestämmelserna i 2–5 §§.

Förskottet ska betalas till Polismyndigheten.

I paragrafen finns bestämmelser om förskott för överlastavgift. Enligt bestämmelserna kan polisman i dag besluta om sådant förskott.

Ändringen i *första stycket* innebär att även bilinspektör ges befogenhet att besluta om förskott för överlastavgift.

Andra och tredje styckena är oförändrade.

Övervägandena finns i avsnitt 7.2.1.

8 b § Om det förskott som anges i 8 a § inte betalas omedelbart i samband med kontrollen *ska* polismannen *eller bilinspektören* besluta att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden. En polisman *eller en bilinspektör* får *avstå från* att fatta ett sådant beslut, om det finns synnerliga skäl.

Ett beslut enligt första stycket gäller tills förskottet betalats eller, om överlastavgift har påförts utan att förskottet har betalats, denna avgift har betalats.

Paragrafen innehåller bestämmelser om polismans befogenhet att besluta om att ett fordon inte får fortsätta färden i de fall ett förskott för överlastavgift enligt 8 a § inte betalas omedelbart i samband med kontrollen.

Ändringen i *första stycket* innebär att även bilinspektör ges denna befogenhet. I dag har polisman möjlighet att underlåta att besluta om detta om det finns synnerliga skäl. Ändringen innebär att även bilinspektör ges denna befogenhet.

Andra stycket är oförändrat.

Övervägandena finns i avsnitt 7.2.1.

8 d § En polisman *eller bilinspektör*s beslut om förskott för överlastavgift eller om att fordonet eller fordonståget inte får fortsätta färden, ska skyndsamt underställas Transportstyrelsens prövning. Transportstyrelsen ska omedelbart pröva om beslutet ska bestå.

Om ett beslut enligt 8 b § gäller, ska Polismyndigheten och Transportstyrelsen handlägga ärendet om överlastavgift utan dröjsmål. Transportstyrelsen får vid sin handläggning

1. helt eller delvis sätta ned ett förskott som har bestämts för avgiften,
2. upphäva beslutet, om det finns synnerliga skäl. Detsamma gäller även efter det att Transportstyrelsen har beslutat i ärendet om överlastavgift.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att beslut som avses i 8 a och 8 b §§ ska underställas Transportstyrelsen för prövning.

Som en konsekvens av ändringarna i 8 a och 8 b §§, har 8 d § ändrats så att även en bilinspektör:s beslut enligt de två förstnämnda paragraferna ska underställas Transportstyrelsens prövning.

Andra stycket är oförändrat.

Övervägandena finns i avsnitt 7.2.1.

13.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:1137) om vägavgift för vissa tunga fordon

28 § Brukas ett fordon i strid mot 25 §, *ska en polisman eller en bilinspektör* ta hand om fordonets registreringsskyltar.

Den polisman *eller bilinspektör* som har tagit hand om registreringsskyltar får medge att fordonet förs till närmaste lämpliga avlastningsplats eller uppställningsplats.

I paragrafen finns bestämmelser om polisman:s befogenhet att under vissa förutsättningar ta hand om ett fordons registreringsskyltar och att i samband därmed medge att fordonet framförs en kortare sträcka därefter.

Ändringarna i *första och andra styckena* innebär att även bilinspektör ges dessa befogenheter.

Övervägandena finns i avsnitt 7.2.2.

13.6 Förslaget till lag om ändring i körkortslagen (1998:488)

5 kap.

25 a § Polisman *eller bilinspektör* har rätt till tillträde till ett körkortspliktigt fordon som framförs av en körkortshavare vars körkortsinnehav är förenat med villkor om alkoholås, för att kontrollera att fordonet har ett alkoholås av godkänd typ som uppfyller föreskrivna krav i fråga om montering, funktion och användning. Kontrollen ska utföras så att den inte orsakar större olägenheter än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om rätt till tillträde till fordon för att kontrollera att ett fordon är utrustat med föreskrivet alkoholås. Enligt bestämmelsen har polisman en sådan befogenhet i dag.

Ändringen innebär att även bilinspektör ges befogenhet att få tillträde under samma förutsättningar som polisman.

Övervägandena finns i avsnitt 7.2.3.

13.7 Förslaget till lag om ändring i vägtrafikskattelagen (2006:227)

6 kap.

3 § Om ett fordon används i strid mot 1 § och två månader har gått från den dag, då den skatt som har föranlett användningsförbudet senast skulle ha betalats, ska *en* polisman *eller en bilinspektör* ta hand om fordonets registreringsskyltar.

Detta gäller även registreringsskyltarna på ett avställt fordon, om förutsättningarna för en sådan åtgärd skulle ha förelegat enligt första stycket, om fordonet hade varit skattepliktigt.

Den polisman *eller bilinspektör* som har tagit hand om fordonets registreringsskyltar får medge att fordonet förs till närmaste lämpliga avlastningsplats eller uppställningsplats.

I paragrafen finns bestämmelser om polismanns befogenhet att under vissa förutsättningar ta hand om ett fordons registrerings-

skyltar och att i samband därmed medge att fordonet framförs en kortare sträcka därefter.

Ändringen i *första stycket* innebär att även bilinspektör ges befogenhet att ta hand om ett fordons registreringsskyltar.

Det *andra stycket*, som anger att befogenheten enligt första stycket avser även avställda fordon, har omarbetats språkligt för att bilinspektörs befogenhet ska omfatta också sådana fordon.

Ändringen i *tredje stycket* innebär att även bilinspektör ges befogenhet att, i samband med att ett fordons registreringsskyltar tas om hand, medge att fordonet framförs en kortare sträcka därefter.

Övervägandena finns i avsnitt 7.2.4.

Bilaga

Sammanställning över vissa författningar

I sammanställningen redovisas de författningar där begreppet polisman förekommer, men där begreppet inte har tillagts en konkret arbetsuppgift eller där författningen av annat skäl inte är av intresse för utredningsuppdraget.

- Stadgar (1911:104) för Carnegiestiftelsen
- Lagen (1932:242) om skyldighet i vissa fall att tillhandahålla förnödenheter m.m. för ordningsmakens behov
- Lagen (1943:881) om polisens ställning under krig
- Kungörelsen (1958:262) angående tillämpning av lagen den 17 december 1943 (nr 881) om polisens ställning under krig
- Förordningen (1958:272) om tjänstekort
- Brottsbalk (1962:700)
- Kungl. Maj:ts cirkulär (1967:164) till nedre justitierevisionen, hovrätterna och de allmänna underrätterna om skyndsam handläggning av brottmål rörande våld mot polismän m.fl.
- Lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar

- Lagen (1994:260) om offentlig anställning¹⁷⁶
- Förordningen (1996:31) om statliga myndigheters skjutvapen m.m.
- Förordningen (1996:927) med bestämmelser för Försvarsmaktens personal¹⁷⁷
- Förordningen (1997:903) om register över förelägganden av ordningsbot
- Lagen (1997:1024) om Skatteverkets medverkan i brottsutredningar
- Polisförordningen (1998:1558)
- Förordningen (2001:651) om vägtrafikdefinitioner
- Förordningen (2004:1169) om vägtransportledare
- Lagen (2006:343) om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning
- Förordningen (2006:344) om Försvarsmaktens stöd till polisen vid terrorismbekämpning
- Förordningen (2006:467) om verkställighet av vårdnadsavgöranden
- Lagen (2006:939) om kvalificerade skyddsidentiteter
- Vägmärkesförordningen (2007:90)¹⁷⁸
- Lagen (2007:1150) om tillsyn över hundar och katter
- Lagen (2008:322) om Tullverkets och Kustbevakningens befogenheter att ingripa mot rattfylleribrott

¹⁷⁶ I författningen används begreppet "polis". Med begreppet torde i detta fall avses polisman, se SOU 2012:78 s. 90 ff.

¹⁷⁷ I författningen används begreppet "polis". Med begreppet torde i detta fall avses polisman, se SOU 2012:78 s. 90 ff.

¹⁷⁸ I författningen används begreppet "polis". Med begreppet torde i detta fall avses polisman, se SOU 2012:78 s. 90 ff.

Departementsserien 2013

Kronologisk förteckning

1. På vägen till en grönare framtid – utmaningar och möjligheter.
Delutredning från Framtidskommissionen. SB.
2. Delaktighet i framtiden – utmaningar för jämställdhet, demokrati och integration.
Delutredning från Framtidskommissionen. SB.
3. Framtida utmaningar för sammanhållning och rättvisa.
Delutredning från Framtidskommissionen. SB.
4. Fysioterapeut
– ny skyddad yrkestitel för sjukgymnaster. S.
5. Permanent utvidgad målgrupp för etableringslagen. A.
6. Utbildningar för nyanlända elever. Mottagande och skolgång. U.
7. Om katastrofmedicin som en del av svenska insatser utomlands m.m. S.
8. Framtidens välfärd och den åldrande befolkningen.
Delutredning från Framtidskommissionen. SB.
9. Lätt byte. Enklare att välja ny leverantör av elektroniska kommunikationstjänster. N.
10. Domstolsdatalog. Ju.
11. Ändringar i bestämmelser om straff och administrativa sanktioner vid fiske. L.
12. Marknadskontroll av varor och annan närliggande tillsyn. UD.
13. Regionalt utvecklingsansvar i Västernorrlands län och Norrbottens län. S.
14. Regionalt utvecklingsansvar i Örebro län och Gävleborgs län. S.
15. Gemensamt konsumentskydd i EU. Ju.
16. Prospektansvar. Fi.
17. Straffavgift vid bristande kreditprövning. Ju.
18. Genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden. Ju.
19. Svenska framtidsutmaningar
slutrappport från regeringens Framtidskommission. SB.
20. Vissa lagförslag med anledning av treparts-samtalen. A.
21. Lagvalsregler på obligationsrättens område
– Rom I- och Rom II-förordningarna. Ju.
22. Behandlingen av personuppgifter vid Statens kriminaltekniska laboratorium. Ju.
23. Tid för undervisning
– lärares arbete med skriftliga individuella utvecklingsplaner. U.
24. Ersättning för polisbevakning. Ju.
25. Skriftlig bekräftelse av vissa telefonavtal. Ju.
26. Viss kreditgivning till konsument. Fi.
27. Ett teknikoberoende skydd för den enskildes integritet vid kreditupplysning. Ju.
28. Straffansvar för eftersupning
– om användning av alkohol och andra berusande medel efter färd. Ju.
29. Märkning av textilprodukter. Ju.
30. Skyndsamhetskrav och tidsfrister i ärenden med unga misstänkta och unga målsägande. Ju.
31. Allmänhetens insyn i partiers och valkandidaters finansiering. Ju.
32. Genomförande av det ändrade direktivet om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning. Ju.
33. Vägval i en globaliserad värld. Fö.
34. Den nya polisorganisationen – kompletterande författningsändringar. Ju.
35. Vägval för premiepensionen. Fi.
36. Förändrade åldersgränser och ökad flexibilitet i föräldraförälskringen. S.
37. Ett uppföljningssystem för jämställdhetspolitiken. U.
38. Ränteskillnadsersättning m.m. vid bolån. Ju.
39. Kompletterande bestämmelser till EU-förordningen om sprängämnesprekursorer. Fö.
40. En samlad organisation på det funktionshinderspolitiska området. +Lättläst + Daisy. S.
41. Mellancheffsstrukturen i domstol och nya befordrade domaranställningar utan chefskap m.m. Ju.
42. Utbetalning av barnbidrag och flerbarnstillägg. S.
43. Olovlig hantering av avkodningsutrustning. Ku.
44. Lag om resenärers rättigheter
– kompletterande bestämmelser. Ju.
45. Finansiell stabilitetspolitik
– ett nytt politikområde under utveckling. Fi.

46. Förslag på förändringar inom det statliga bilstödet. S.
47. Skydd av personuppgifter för hotade och förföljda personer. Ju.
48. Informationsutbyte för bekämpning av allvarlig brottslighet
– genomförande av samarbetsavtal med Förenta staterna. Ju.
49. Högskolestiftelser
– en ny verksamhetsform för ökad handlingsfrihet. U.
50. Tid för undervisning
– lärares arbete med åtgärdsprogram. U.
51. En översyn av läkemedelslagen. S.
52. Den nationella organisationen för Horisont 2020. U.
53. Gymnasieingenjörsutbildning
– Vidareutbildning i form av ett fjärde tekniskt år i gymnasieskolan. U.
54. Kommunal medfinansiering av forskningsinfrastruktur inom Eric-konsortier. Fi.
55. Skärpt straff för mord. Ju.
56. Sweden's sixth national report under the Convention on Nuclear Safety
Swedish implementation of the obligations of the Convention. M.
57. Åtgärder mot missbruk av reglerna för arbetskraftsinvandring. Ju.
58. Informationsförfaranden i samband med organtransplantationer. S.
59. Åtgärder inom aktivitetsstödet m.m. A.
60. Tillsyn över civila statsfartyg. N.
61. Ökat fokus på arbete för vissa nyanlända invandrare och avveckling av sfi-bonus. A.
62. Genomförande av direktivet om ansökningsförfarandet för vissa uppehålls- och arbetstillstånd. Ju.
63. Herrelösa verk i kulturarvsinstitutionernas samlingar. Ju.
64. Vem ska göra vad?
– Om fördelningen av arbetsuppgifter mellan polisens anställda. Ju.

Departementsserien 2013

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

- På vägen till en grönare framtid – utmaningar och möjligheter.
Delutredning från Framtidskommissionen. [1]
- Delaktighet i framtiden – utmaningar för jämställdhet, demokrati och integration.
Delutredning från Framtidskommissionen. [2]
- Framtida utmaningar för sammanhållning och rättvisa.
Delutredning från Framtidskommissionen. [3]
- Framtidens välfärd och den åldrande befolkningen.
Delutredning från Framtidskommissionen. [8]
- Svenska framtidsutmaningar
slutrapport från regeringens Framtidskommission. [19]

Justitiedepartementet

- Domstolsdatalag. [10]
- Gemensamt konsumentskydd i EU. [15]
- Straffavgift vid bristande kreditprövning. [17]
- Genomförande av Europaparlamentets och rådets direktiv om rätten till information vid straffrättsliga förfaranden. [18]
- Lagvalsregler på obligationsrättens område
– Rom I- och Rom II-förordningarna. [21]
- Behandlingen av personuppgifter vid Statens kriminaltekniska laboratorium. [22]
- Ersättning för polisbevakning. [24]
- Skriftlig bekräftelse av vissa telefonavtal. [25]
- Ett teknikoberoende skydd för den enskildes integritet vid kreditupplysning. [27]
- Straffansvar för eftersupning
– om användning av alkohol och andra berusande medel efter färd. [28]
- Märkning av textilprodukter. [29]
- Skydsamhetskrav och tidsfrister i ärenden med unga misstänkta och unga målsägande. [30]
- Allmänhetens insyn i partiers och valkandidaters finansiering. [31]

- Genomförande av det ändrade direktivet om varaktigt bosatta tredjelandsmedborgares ställning. [32]
- Den nya polisorganisationen – kompletterande författningsändringar. [34]
- Ränteskillnadsersättning m.m. vid bolån. [38]
- Mellanchefsstrukturen i domstol och nya befordrade domaranställningar utan chefskap m.m. [41]
- Lag om resenärers rättigheter
– kompletterande bestämmelser. [44]
- Skydd av personuppgifter för hotade och förföljda personer. [47]
- Informationsutbyte för bekämpning av allvarlig brottslighet
– genomförande av samarbetsavtal med Förenta staterna. [48]
- Skärpt straff för mord. [55]
- Åtgärder mot missbruk av reglerna för arbetskraftsinvandring. [57]
- Genomförande av direktivet om ansökningsförfarandet för vissa uppehålls- och arbetstillstånd. [62]
- Herrelösa verk i kulturarvsinstitutionernas samlingar. [63]
- Vem ska göra vad?
– Om fördelningen av arbetsuppgifter mellan polisens anställda. [64]

Utrikesdepartementet

- Marknadskontroll av varor och annan närliggande tillsyn. [12]

Försvarsdepartementet

- Vägval i en globaliserad värld. [33]
- Kompletterande bestämmelser till EU-förordningen om sprängämnesprekursorer. [39]

Socialdepartementet

- Fysioterapeut
– ny skyddad yrkestitel för sjukgymnaster. [4]

Om katastrofmedicin som en del av svenska insatser utomlands m.m. [7]
Regionalt utvecklingsansvar i Västernorrlands län och Norrbottens län. [13]
Regionalt utvecklingsansvar i Örebro län och Gävleborgs län. [14]
Förändrade åldersgränser och ökad flexibilitet i föräldraförsäkringen. [36]
En samlad organisation på det funktionshinderspolitiska området. [40]
Utbetalning av barnbidrag och flerbarnstillägg. [42]
Förslag på förändringar inom det statliga bilstödet. [46]
En översyn av läkemedelslagen. [51]
Informationsförfaranden i samband med organtransplantationer. [58]

Finansdepartementet

Prospektansvar. [16]
Viss kreditgivning till konsument. [26]
Välgval för premiepensionen. [35]
Finansiell stabilitetspolitik
– ett nytt politikområde under utveckling. [45]
Kommunal medfinansiering av forskningsinfrastruktur inom Eric-konsortier. [54]

Utbildningsdepartementet

Utbildningar för nyanlända elever. Mottagande och skolgång. [6]
Tid för undervisning
– lärares arbete med skriftliga individuella utvecklingsplaner. [23]
Ett uppföljningssystem för jämställdhetspolitiken. [37]
Högskolestiftelser
– en ny verksamhetsform för ökad handlingsfrihet. [49]
Tid för undervisning
– lärares arbete med åtgärdsprogram. [50]
Den nationella organisationen för Horisont 2020. [52]
Gymnasieingenjörsutbildning
– Vidareutbildning i form av ett fjärde tekniskt år i gymnasieskolan. [53]

Landsbygdsdepartementet

Ändringar i bestämmelser om straff och administrativa sanktioner vid fiske. [11]

Miljödepartementet

Sweden's sixth national report under the Convention on Nuclear Safety
Swedish implementation of the obligations of the Convention. [56]

Näringsdepartementet

Lätt byte. Enklare att välja ny leverantör av elektroniska kommunikationstjänster. [9]
Tillsyn över civila statsfartyg. [60]

Kulturdepartementet

Olovlig hantering av avkodningsutrustning. [43]

Arbetsmarknadsdepartementet

Permanent utvidgad målgrupp för etableringslagen. [5]
Vissa lagförslag med anledning av treparts-samtalen. [20]
Åtgärder inom aktivitetsstödet m.m. [59]
Ökat fokus på arbete för vissa nyanlända invandrare och avveckling av sfi-bonus. [61]